

З лабораторії
творення «Енциклопедії
українознавства»

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ
УКРАЇНОЗНАВСТВА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут енциклопедичних досліджень

**З лабораторії творення
«Енциклопедії українознавства»**

Київ 2018

ISBN 978-966-02-8666-5

УДК 031+930.2(477)

З 67

З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства» /
Відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН
України. Київ, 2018. 352 с.

Дослідження присвячено вивченню досвіду підготовки «Енциклопедії українознавства» – фундаментальної праці української енциклопедистики й водночас важливої складової національної культурної спадщини. У книзі представлено архівні матеріали, що свідчать про організацію роботи редакції «Енциклопедії українознавства» впродовж 1948–1985 років. Окрім цього, схарактеризовано «Енциклопедію українознавства» як окрему віху в українській енциклопедистиці; окреслено її як об'єкт наукових досліджень і джерельну базу для студій.

Для науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією української енциклопедичної справи й книговидання.

Редакційна колегія:

С. Бортник, М. Дзюба, Т. Добко, А. Жуковський,

О. Іщенко (секретар), М. Железняк (відповідальний редактор),

С. Кульчицький, І. Матяш, Л. Пиріг, Р. Кушнір, Р. Сенькусь, Я. Яцків.

Колектив авторів та укладачів:

Т. Березюк, О. Давиденко, О. Іщенко,

М. Железняк, Р. Пилипчук, О. Савченко, А. Шушківський.

Рецензенти:

О. Корнієнко (доктор історичних наук),

Н. Черниш (кандидат філологічних наук).

До друку схвалено вченою радою Інституту енциклопедичних досліджень НАН України (протокол № 10 від 30 жовтня 2018 року).

У виданні подано результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом (Ф77).

2018 © Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

Зміст

Передне слово.....	5
Передмова.....	10
Розділ 1. «Енциклопедія українознавства» – визначна українська енциклопедія ХХ століття.....	14
Розділ 2. «Енциклопедія українознавства» як об’єкт і джерельна база наукових досліджень.....	28
Розділ 3. До історії створення «Енциклопедії українознавства»: архівні матеріали.....	37
1948 рік.....	37
1949 рік.....	41
1950 рік.....	43
1951 рік.....	45
1952 рік.....	66
1953 рік.....	72
1954 рік.....	78
1955 рік.....	93
1956 рік.....	111
1957 рік.....	132
1958 рік.....	154
1959 рік.....	170
1960 рік.....	185
1961 рік.....	202
1962 рік.....	214
1963 рік.....	215
1964 рік.....	215
1965 рік.....	216
1967 рік.....	218
1968 рік.....	222
1969 рік.....	224
1970 рік.....	235
1971 рік.....	239
1972 рік.....	240
1973 рік.....	241
1974 рік.....	242
1975 рік.....	246

1977 рік.....	257
1978 рік.....	273
1981 рік.....	315
1982 рік.....	328
1983 рік.....	331
1984 рік.....	337
1985 рік.....	340
Література.....	346

Переднє слово

Інтерес до процесу творчості часто виявляють у мистецтві й літературі. Наука теж не виняток. У багатьох є бажання заглянути в лабораторію науковця, майстерню художника чи досягнути хвилини натхнення письменника. Ті, хто заглиблюються у творчий процес науковця чи митця, чи літератора, чи композитора, чи, власне, будь-кого, хто створює матеріальний, інтелектуальний або духовний продукт, обов'язково побачать багатогодинну й багаторічну працю, бо давно вже стало зрозуміло: все вартісне на цій землі створено не лише завдяки талантові його творця чи творців, а й тяжкій щоденній праці.

Коли професор Аркадій Жуковський звернувся до редакції ЕСУ з пропозицією опрацювати й оприлюднити листи та інші матеріали з історії творення «Енциклопедії українознавства» і діяльності НТШ у Європі, ми радо на неї погодилися. Щоправда, за браком часу та наукових сил (одне й інше віддавали насамперед на підготовку томів ЕСУ) реалізація пропозиції професора А. Жуковського розтягнулася в часі. Однак необхідно розуміти, що таку роботу швидко не зробиш – потрібно було отримати фото- і ксерокопії матеріалів у Сарселі (а вони не впорядковані), потім їх оцифрувати для комп'ютерного опрацювання, звірити, інколи доводилося й розшифрувати текст.

Книга «З лабораторії творення “Енциклопедії українознавства”» містить кількасот документів; переважно це листи головного редактора «Енциклопедії українознавства» Володимира Кубійовича до численних її авторів та їхні відповіді на них. Чим важливий цей пласт інформації? Він, дійсно, дає уявлення не лише нам, укладачам енциклопедій, а й іншим науковцям багатьох галузей, зокрема історикам, глибше й об'єктивніше зрозуміти етапи нашого наукового й культурного минулого, період, коли українська наука й культура розвивалися як у власне Україні, так і поза її межами. І саме там – за кордон нашої держави – вони мали один, але найбільший привілей – розвиватися вільно, без усіляких ідеологічних перепон.

Українська громадськість високо оцінила «Енциклопедію українознавства», коли від початку 90-х років отримала можливість, завдяки перевиданню в Україні, нею користуватися.

Нині маємо змогу певною мірою заглянути в лабораторію «Енциклопедії українознавства»: познайомитися з процесом її творення, авторами, редакторами, іншими працівниками, які майже 30 років працювали над реалізацією цього проекту.

Іван Дзюба

Коли ми вперше побували в оселі НТШ в Сарселі й слухали розповідь про історію створення «Енциклопедії українознавства» її господаря – професора Аркадія Жуковського (він на той час після смерті Володимира Кубійовича очолював товариство), то подумали: яку ж велику наполегливість мали наші країни, щоб у зруйнованій війною Європі, коли не вистачало елементарних речей, спочатку в розчленованій Німеччині, а пізніше у Франції, розпочати роботу над проектом, який потребував величезних наукових, а головне – матеріальних і фінансових ресурсів. Що рухало цими людьми? Що їх надихало та мотивувало? А. Жуковський, який пізніше долучився до сарсельської енциклопедичної групи, розповідав, що В. Кубійович зібрав когорту людей, які повірили у свої сили й прагнули всупереч надзвичайно складним умовам повоєнної еміграції не виживати, а працювати – продовжувати наукову працю, давати необхідний українській нації інтелектуальний продукт, утверджувати в собі й інших думку, що нинішня ситуація – тимчасова, що в майбутньому Україна стане повноправною європейською державою, і тому треба бути готовим до того.

Вони обрали енциклопедію не лише як найпрестижніший видавничий проект, а насамперед як зручну форму збирання сконцентрованої інформації про історичне минуле й сьогодення України, що забезпечує поєднання об'єктивного, наукового й разом із тим популярного викладу матеріалу. Можна лише дивуватися організаційним здібностям Володимира Кубійовича та його команди, а це лише кільканадцять осіб, причому вони ще паралельно забезпечували діяльність комісій НТШ, КОДУС, викладали в Українському вільному університеті, писали наукові розвідки, книги, видавали «Бюлетень НТШ», «Хроніку НТШ», «Вісті із Сарселю».

Для порівняння, над створенням «Української радянської енциклопедії» працювало понад 250 осіб. До її написання було залучено найкращі наукові сили академічних інститутів, університетів, творчих спілок. У розпорядженні укладачів були значні фінансові ресурси, їх підтримувало партійне керівництво, виконавчі органи влади надавали всіляку допомогу. Бібліотеки, архіви, музеї – все працювало на забезпечення діяльності головної редакції УРЕ необхідною інформацією, іконографічним матеріалом, картами тощо. Натомість в укладачів «Енциклопедії українознавства» не було можливості працювати в архівах, бракувало необхідної літератури, та й сама праця над статтями часто була безоплатною. Ентузіазм та усвідомлення важливості започаткованої справи – ось головні рушійні сили творців «Енциклопедії українознавства».

У період, коли основним засобом виробництва науковця-гуманітарія був олівець та друкарська машинка, а засобом зв'язку – лист, величезна технічна робота з передруку, редагування енциклопедичних статей лягала на плечі головного редактора та його помічників, насамперед Софії Янів та Дарії Сіяк. Нам нині складно збагнути кількість цієї праці, бо звикли, що один раз надрукувавши на комп'ютері статтю, можемо редагувати, змінювати, переставляти слова й абзаци, робити доповнення, уточнення, одним словом, удосконалювати текст, витративши на це мінімум часу й зусиль.

Подиву гідно, як вдалося Володимирі Кубійовичу зібрати авторів для «Енциклопедії українознавства» з різних країн світу. Для енциклопедії писали: О. Горбач з Німеччини, Ю. Шевельов із Швеції (пізніше – із США), О. Оглоблин із США, О. Борушенко з Бразилії, І. Патрило з Риму та багато інших авторів, хоч основні сили були зосереджені в Німеччині, Франції, а пізніше – в США та Канаді.

Зазвичай ми користуємося енциклопедіями як результатом праці її укладачів. У випадку з енциклопедією В. Кубійовича, а саме так її часто називають, це 3 томи загальної й 10 томів словникової (з 11-м додатковим томом) «Енциклопедії українознавства». Для більшості читачів, можливо, й не цікаво, як відбувався процес створення видання, які проблеми виникали, які рішення приймала редакція, однак це становить інтерес для фахівців – теоретиків і практиків енциклопедичної справи. Саме 11-му тому ЕУ завдячуємо ми долученням до процесу створення – точніше завершення – «Енциклопедії українознавства». Як писав професор А. Жуковський у передмові до нього, «у спілкуванні з

авторами з України нам багато допомагав Комітет з науки і культури (КНК) при Академії наук України для зв'язків з українцями за кордоном», у якому ми на той час працювали. Діяльність в КНК й привела нас до Сарселя, як і багатьох наукових та культурних центрів української діаспори.

«Енциклопедія українознавства» стала предтечею «Енциклопедії Сучасної України», бо остання спочатку уявлялася як своєрідне осучаснення першої, зокрема її словникової частини – додаткові 2–3 томи мали б охопити період від середини 80-х років 20 століття (коли, власне, й закінчився цей проект виданням 10-го тому), до перших років незалежності. На думку А. Жуковського, це десятиліття мало бути об'єктом енциклопедичного опису, що з'явився б наприкінці 90-х років. Була навіть думка приурочити видання цих 2–3-х томів до 80-річчя Національної академії наук України. Але сталося інакше. На практиці осучаснити статті, написані понад 20 років тому, виявилось проблемно; більше того, матеріал, зібраний для додаткових томів, диктував укладачам потребу створення окремого нового самодостатнього видання, і ним стала нині всім відома «Енциклопедія Сучасної України».

100-річчя Національної академії наук України укладачі ЕСУ святкують 20 томами «Енциклопедії Сучасної України», що стала незаперечним фактом наукового й культурного життя сьогодення. У такий спосіб розвивається ідея Володимира Кубійовича, здійснюється задум Аркадія Жуковського, розширюються горизонти української енциклопедистики.

На початку двохтисячних років до Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, ідея створення якого на базі Координаційного бюро ЕСУ була реалізована 2004 року, звернувся Аркадій Жуковський із пропозицією підготувати до друку матеріали, що розкривають процес творення «Енциклопедії українознавства», дають уявлення про весь комплекс проблем і питань, над якими працював В. Кубійович та його однодумці (лист А. Жуковського подано далі). Нам здалося це не лише цікавим, а й важливим. І ось, нарешті, пропонуємо перше видання цих документів.

*Ярослав Яцків
Микола Железняк*

Заступникові директора
Інституту енциклопедичних досліджень НАН України
Вш. п. Миколі Железняку

Співголови Головної редакційної колегії
Енциклопедії Сучасної України
Вш. академікові Івану Дзюбі

Дорогі друзі!

Наукове товариство ім. Шевченка у Європі має, на жаль, не впорядкований архів, що містить частину матеріалів, які стосуються багатолітньої роботи над Енциклопедією Українознавства. Знаючи опінію блаженої пам'яті професора Володимира Кубійовича у справі Енциклопедії українознавства, яку мені довелося закінчувати після його смерті, я радію, що Інститут енциклопедичних досліджень НАН України взявся за справу підготовки та видання деяких з цих матеріалів. Згідно нашої домовленості Микола Железняк та працівники Інституту зробили велику кількість ксеро і фотокопій листів та інших матеріалів з історії творення Енциклопедії Українознавства та діяльності НТШ у Європі.

Архіви упорядкувати дуже складно, а ми, як Вам відомо, не маємо, на жаль, сил до того. Тому добре, що ці важливі і цінні документи стануть наразі у пригоді науковцям, що досліджують історію енциклопедичної справи та наукову діяльність українських осередків за кордоном.

З повагою

Голова НТШ у Європі
Аркадій Жуковський

Передмова

У виданні подано низку архівних матеріалів, що дають змогу осягнути ту величезну наукову, організаційну, редакторську, видавничу діяльність, що її здійснювала головна редколегія «Енциклопедії українознавства» впродовж 1948–1985 років. Це, здебільшого, матеріали епістолярного характеру. Архівні документи на прикладі листування редколегії з авторами – провідними фахівцями з різних сфер знань, переважно українцями-емігрантами з багатьох країн світу, які долучилися до створення цієї ґрунтовної енциклопедії, – засвідчують складний шлях налагодження роботи з підготовки енциклопедичних статей, їх редагування, доповнення та рецензування, демонструють складність пошуку об'єктивної інформації. Окрім знань, важливих і цікавих для фахівців енциклопедичної справи, ці матеріали, зокрема наукова інформація в них, їхнє мовне наповнення, можуть стати в нагоді для багатьох інших дослідників – істориків, мовознавців, літературознавців.

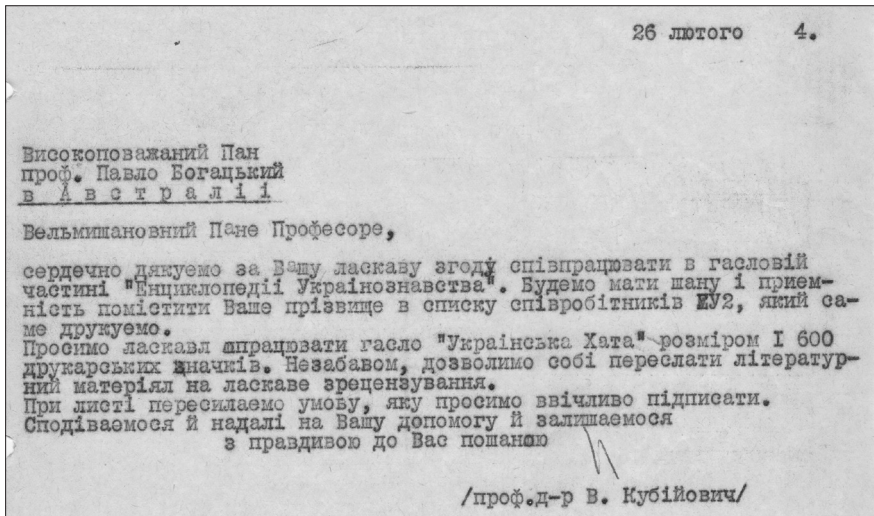

Рис. 1. Приклад оригіналу машинописного документа (Звернення В. Кубійовича до П. Богацького з проханням підготовки статті про часопис «Українська Хата»)

Фото та ксерокопії оприлюднених на сторінках видання матеріалів були зроблені в оселі НТШ в Європі співробітниками Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, які на пропозицію проф. А. Жуковського кілька днів працювали в Сарселі. Для експлікації цих документів на сторінках книги їх було попередньо опрацьовано: машинописні матеріали було переформатовано та розпізнано, а ті, що написані від руки (рис. 2) – набрано на комп'ютері. Значна частина документів поряд із машинописом має рукописні доповнення (рис. 3). Загальна кількість уміщених у книгу архівних матеріалів – 245.

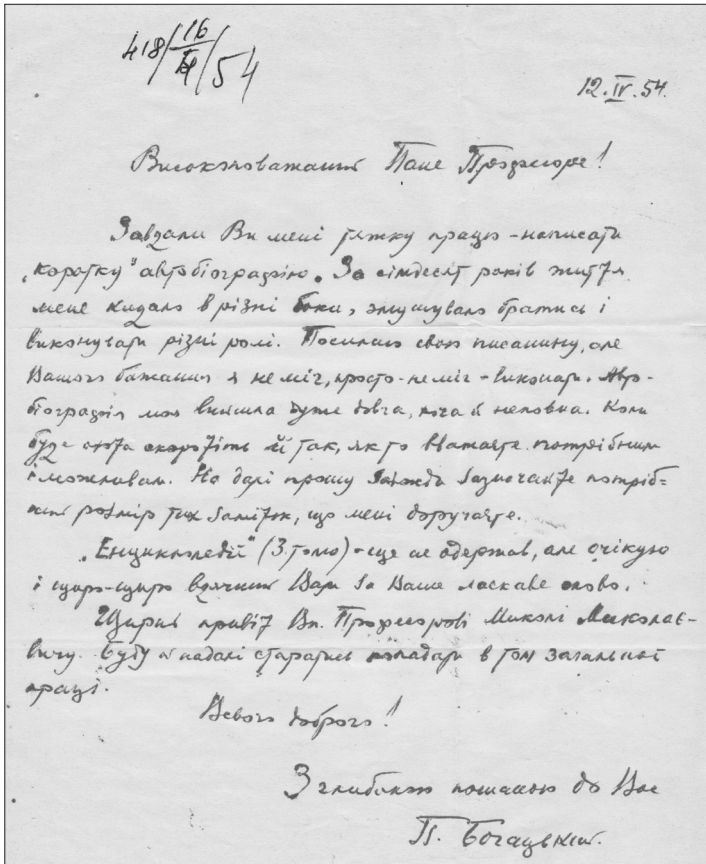

Рис. 2. Приклад оригіналу рукописного документа (відповідь П. Богацького на один із листів головної редколегії «Енциклопедії українознавства»)

Робота з підготовки архівних матеріалів вимагала скрупульозності й копіткої праці укладачів, зокрема під час ідентифікації тексту з огляду на нерозбірливість почерку (рис. 4) та вживання багатьох лексем, їхніх граматичних форм, притаманних мові представників української діаспори.

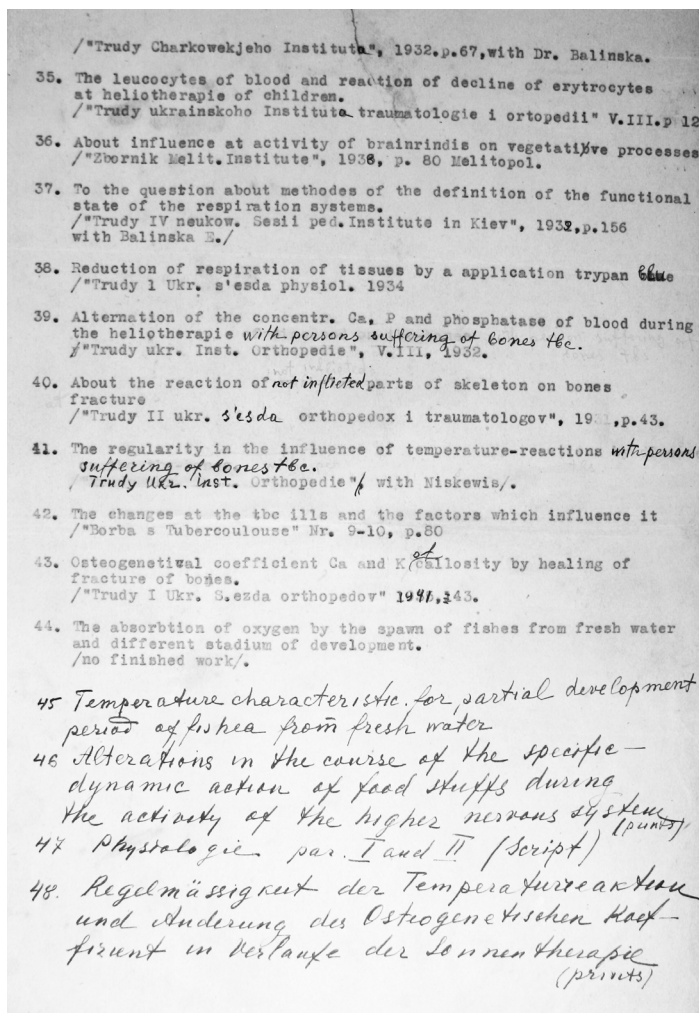

Рис. 3. Приклад оригіналу машинописного документа з рукописними вставками (перелік наукових публікацій до біографічної статті про біолога й фізіолога В. Радзимовську)

Архівні матеріали подано за хронологічним принципом. Кожен документ датовано (окремі документи подано без дати, оскільки вона відсутня в оригіналі). Мову текстів (лексику, орфографію, пунктуацію) збережено.

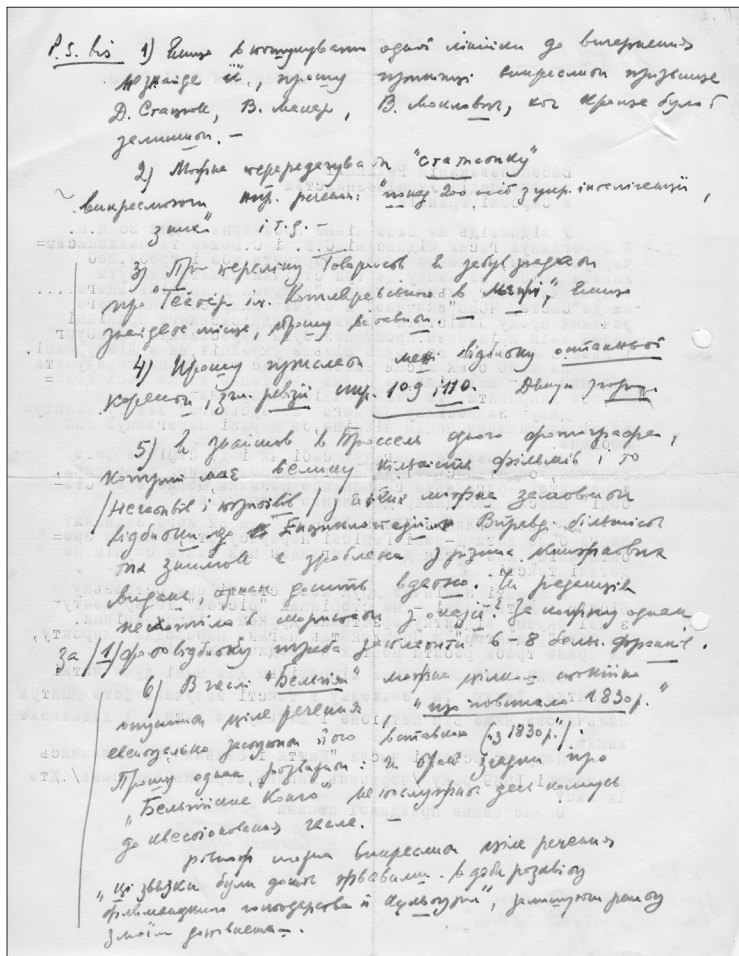

Рис. 4. Приклад оригіналу рукописного документа зі складно-розбірливим почерком (відповідь правознавця, журналіста, громадського і культурного діяча С. Божика на один із листів до головної редколегії «Енциклопедії українознавства»)

Розділ 1

«Енциклопедія українознавства» – визначна українська енциклопедія ХХ століття

1.1. Загальна характеристика

«Енциклопедія українознавства» (ЕУ) – це перша багатотомна енциклопедія про Україну, український народ, його історію, звичаї, традиції, самобутність тощо. Її підготувало Наукове товариство імені Шевченка у Європі (в місті Сарсель під Парижем). Цей енциклопедичний проект складається з двох частин – загальної (ЕУ-1) і словникової (ЕУ-2). Загальна частина – три томи [14], видані в 1949–1952 роках (рис. 5), що якнайширше окреслюють знання про Україну – її історію, регіони, природу, побут, літературу, мистецтво, науку тощо. Словникова частина – 11 томів [15; 16], опубліковані в 1954–1995 роках, у яких довідкову українознавчу інформацію систематизовано за алфавітним принципом (містить понад 20 тис. статей).

Рис. 5. Обкладинка загальної частини «Енциклопедії українознавства»

Загалом кредо енциклопедії звучить так: «ЕУ спирається на ті вічні ідеали, які лягли в основу нашого світогляду й нашої культури, підхід її базується на ідеалістично-християнських засадах і державницьких традиціях, і тому має саме науковий, об'єктивно цінний характер в поданні найважливіших відомостей з різних ділянок українознавства» [34: 5].

Головні редактори ЕУ – Зенон Кузеля (1949–1952), Володимир Кубійович (1954–1985), Аркадій Жуковський (1985–1995). Серед членів редколегії та авторів – Іван Кошелівець, Микола Глобенко, Василь Маркусь, Олександр Оглоблин, Василь Витвицький, Святослав Гординський, Всеволод Голубничий, Євген Гловінський, Богдан Кравців, Наталія Полонська-Василенко, Матвій Стахів, Микола Чубатий, Іван Раковський, Юрій Блохін-Бойко, Василь Біднов, Дмитро Дорошенко, Юрій Шевельов, Іван Зілінський, Григорій Махів, Іван Огієнко, Ярослав Пастернак, Василь Сімович, Роман та Степан Смаль-Стоцькі, Дмитро Чижевський та інші.

ЕУ – окрема віха не лише в українській енциклопедистиці, а й у національній культурній спадщині. Розуміючи важливість інформування світу про історію й сучасність українського народу, її укладачі здійснили переклад енциклопедії англійською мовою, причому багато статей було адаптовано для зарубіжного читача, деякі написано спеціально для цього видання. Одна з причин створення англійської ЕУ – велика кількість помилок, перекручень, а то й відвертої неправди у статтях про українців та Україну, її історію, культуру тощо, розміщених у світових енциклопедіях. Перекладена ЕУ – найповніше видання про Україну англійською мовою під оригінальною назвою «Encyclopedia of Ukraine» [50] (рис. 6), яку підготовлено в Торонтському відділі Канадського інституту українських студій. Збиранням, укладанням та редагуванням матеріалів займався професор Ю. Луцький (1977–1982), пізніше – Д. Струк (1982–1993).

Як зауважує Р. Сенькусь [38], Ю. Луцький опікувався англійським перекладом UE-1 ще в 1960-х роках, коли вийшли друком два томи під заголовком «Ukraine: A Concise Encyclopaedia» (1963, 1970), профінансовані Українським народним союзом у США.

Від 2001 року роботу над «Encyclopedia of Ukraine» продовжено у форматі онлайн-енциклопедії [51]. Електронна енциклопедія містить той самий реєстр гасел, що й англійський п'ятитомник (багато з них оновлено й доповнено), а також велику кількість інших гасел, яких у друкованому виданні немає. Поряд із текстовим контентом у ній багато ілюстрацій, карт і аудіокліпів (зокрема уривки мелодій і пісень народної музики).

За радянської доби ЕУ була не лише маловідомою енциклопедією, а й забороненим в Україні виданням. Проте від 1991 року її перевидали в Україні – у Києві (загальну частину – три томи ЕУ-1), у Львові під егідою НТШ (словникову частину – 10 томів ЕУ-2).

Започатковану укладачами «Енциклопедії українознавства» справу національної ваги щодо створення українських енциклопедичних видань, які відповідають усім канонам такої літератури, продовжили творці «Енциклопедії української діаспори», «Енциклопедії Сучасної України» та «Енциклопедії НТШ».

Як уже зазначено вище, ЕУ структурно розділено на дві частини:

- загальна частина (перші 1–3 томи – ЕУ-1),
- словникова частина (наступні 10 томів ЕУ-2 і додатковий 11-й – ЕУ-3).

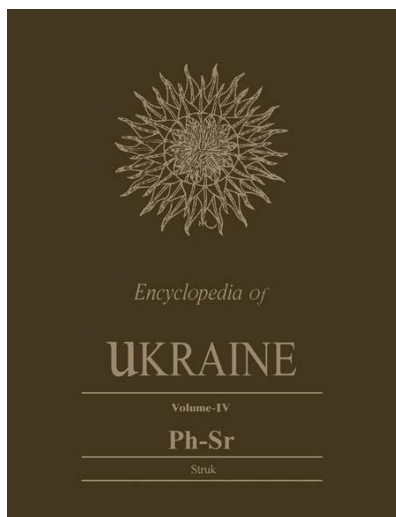

Рис. 6. Обкладинка «Енциклопедії українознавства» англійською мовою (4-й том)

Така структура видання забезпечує перехід від цілісної інтегральної репрезентації знання про Україну й українців до предметно-об'єктних фактографічних ланок цього знання. Між іншим, схожу модель побудови енциклопедій застосовано у всесвітньовідомій енциклопедії «Britannica», адже поділено на дві структурні частини – «Макропедію» і «Мікропедію».

Загальна частина ЕУ-1, що складається з трьох томів, мала на меті дати об'єктивну інформацію про Україну та український на-

род, зокрема висвітлити з наукових позицій питання, що замовчувалися або фальсифікувалися в СРСР. Вона охоплює за тематичним принципом усі ділянки українознавства. На 1200 сторінках (нумерація – наскрізна від першого тому до останнього) сторінках подано у формі низки наукових статей загальні відомості про назву території та її народу; географічне положення України та межі її земель, адміністративний поділ, фізичну географію і природу, геологію, клімат, рослинний та тваринний світ, людність і демографію, економіку, народне господарство, юриспруденцію, етнографію, мову, історію, культуру, літературу, пресу, охорону здоров'я та спорт, військо, отже, усі аспекти життя країни та етносу, ймення якого – українці.

Загалом же матеріал ЕУ-1 згруповано у 20 розділів і присвячено окремим галузям українознавства. Подаємо назви розділів і, відповідно, кількість сторінок:

- 1) загальна частина – 23;
- 2) фізична географія – 94;
- 3) людність – 59;
- 4) етнографія – 136;
- 5) мова – 47;
- 6) археографія, історія – 221;
- 7) церква – 30;
- 8) право – 67;
- 9) культура – 23;
- 10) література – 64;
- 11) просторове мистецтво – 40;
- 12) театр, музика, танок – 46;
- 13) кіно, фото, радіо – 10;
- 14) наука, освіта, виховання – 67;
- 15) видавництво, преса – 38;
- 16) бібліотеки, архіви, музеї – 21;
- 17) народне господарство – 103;
- 18) суспільство – 23;
- 19) народне здоров'я, фізична культура – 20;
- 20) військо – 30.

Друга частина – словникова, або гаслова (ЕУ-2), щоправда, матеріали в ній тематично можна об'єднати в 5 основних типів:

1) про Україну (географія, біологія, археологія, історія, література, освіта, мистецтво, мова, музика, право, театр, економіка);

2) статті-огляди наукових дисциплін в Україні (антропологія, археологія, біологія, ботаніка, географія, геологія, економічні дослідження, етнографія, історіографія, літературознавство,

медицина, мистецтвознавство, мовознавство, правничі студії, теологія, хімія);

3) статті про регіони України (описи їх природи, історії, економіки та культури; додано спеціальні карти);

4) статті про зв'язки України з іншими державами, українців з іншими народами; діяльність іноземців в Україні та українців в інших державах;

5) статті про персоналії, місцевості, історичні події, політичні партії, археологічні періоди, наукові установи, громадські товариства й організації;

6) статті-відсилання (адресують до інших статей, що висвітлюють їхній зміст).

Принцип укладання ЕУ-2 абетковий, статті значно менші за обсягом, ніж в ЕУ-1. Окрім цього, словникова частина більш докладна за українознавчими матеріалами, оскільки охоплює багато вузьких фактів та подій із різних сфер українського життя. До неї увійшли численні статті, присвячені українським діячам – відомим постатям в історії, у громадсько-політичному, науковому, літературному, мистецькому, церковному житті, а також українським містам та частині, передусім великих і важливих з історичного, природного, господарського, культурного поглядів, сіл, навчальним і спеціалізованим закладам, театрам, пам'ятникам культури, пресі.

Оскільки в першій частині ЕУ-1 українознавчі матеріали подано стосовно всієї території України, то при укладанні другої частини застосовано також регіональний підхід: наведено географічні, історичні, етнографічні, культурні, економічні, відомості про окремі історичні, природно-географічні краї (Буковина, Волинь, Галичина, Гуцульщина, Закарпаття, Полісся, Полтавщина, Чернігівщина). З огляду на те, що ЕУ з'явилася за кордоном, у ній подано докладну інформацію про українську діаспору та зв'язки різних народів і країн з Україною.

ЕУ-2 ніби доповнювала, конкретизувала ЕУ-1. Однак, як ЕУ-1, так і ЕУ-2 мають хронологічних рамок у висвітленні інформації. Перша подавала стан української наукової думки в еміграції кінця 40-х – початку 50-х років ХХ ст. Друга охоплювала події до середини 80-х років цього ж століття.

Загальна частина ЕУ-1 вміщувала переважно статті невеликого колективу українських авторів, які на той час мешкали в Баварії, зокрема Мюнхені, де й відбулося 1947 року відновлення діяльності НТШ та виникла ідея створення «Енциклопедії українознавства». Натомість над ЕУ-2 працювало понад 200 науковців із бага-

тьох країн світу, зокрема Німеччини, Франції, США, Канади, Італії, Бельгії. Приблизно стільки ж було залучено до збирання додаткової інформації, ілюстративного матеріалу, рецензій тощо. Це вимагало від головної редакції в Сарселі чіткої координації дій усіх учасників проекту. Першим етапом роботи над другою ЕУ-2 було створення картотеки назв енциклопедичних статей, що пізніше опрацьовувались. Картотеку склали одночасно за абеткою назв і тематикою (змістом) статті, використовуючи матеріали українознавчих гасел УЗЕ, першої частини ЕУ, підручників, журналів, що виходили у світ у міжвоєнний період, а також публікації в газетах, передусім «Діло» та «Краківські вісті».

Після підготовчої роботи, на яку пішло понад два роки, редакційний колектив енциклопедії приступив до другого етапу, що тривав майже десять років, – остаточного опрацювання енциклопедичних матеріалів. На нечисленний склад головної редакції в Сарселі покладалося чимало важливих завдань – редакційне опрацювання статей, рецензування та подальше внесення виправлень, літературне оформлення матеріалів, технічна підготовка, коректура тощо.

Отже, ЕУ підготовлено на основі плану видання: для загальної частини роботу реалізовували відповідно до запланованого переліку тематичних розділів і підрозділів, а для словникової – згідно із запланованим переліком статей. Його було узгоджено з редакторами тематичних відділів, спільно з ними визначено граничні обсяги матеріалів та організовано залучення кваліфікованих авторів – учених української діаспори не лише Європи, а й усього світу. «Велика кількість науковців, що взяли участь у праці над «Енциклопедією українознавства», дала змогу надолужити брак бібліотеки, бо до найменшої ділянки запрошено фахівців, які докладно свою царину опанували. Цим способом можна було усунути не один хибний погляд чи виправити часом односторонність», – зазначали в передмові укладачі [34: 6].

Підготовлені авторами матеріали рецензували найавторитетніші вчені, а остаточно опрацьовані (виправлені відповідно до зауважень рецензентів і відредаговані) статті редакційні працівники узгоджували з матеріалами суміжних розділів та з іншими відомостями видання. Така організація видавничого процесу свідчить, що ЕУ – фундаментальна науково-довідкова праця величезного колективу українських учених, що перебували в еміграції, створена на загальних для енциклопедій організаційних засадах, які забезпечили її належний науковий та методичний рівень.

11-й том ЕУ – додатковий. Він уміщує, по-перше, ті гасла, для написання яких свого часу редакція не могла знайти фахових авторів. По-друге, враховує зміни, які відбулися в Україні (набуття незалежності й усе те, що з цим пов'язано). По-третє, охоплює виправлення й доповнення до попередніх томів.

Редактори ЕУ від самого початку роботи над проектом звернули увагу на ті галузі науки, які мали служити потребам української спільноти. Творець відновленого НТШ В. Кубійович писав: «У сьогоднішніх трагічних для нашої нації часах український вчений повинен в першу чергу займатися не цими проблемами, які йому особисто любі й милі, а цими, які сьогодні зв'язані з потребами нації. Серед соток проблем повинен український вчений присвятити свій труд в першу чергу цим, на розв'язку яких жде нація й сучасне життя» [25: 9].

«Енциклопедія українознавства» охоплює лише українознавчий матеріал, на відміну від таких видань, як «Українська загальна енциклопедія» та «Українська радянська енциклопедія», які є універсальними енциклопедіями. Дотримуючись об'єктивності й наукових методів у викладі статейних матеріалів, редакція й автори ставили на перший план український погляд на своє минуле, суспільні процеси, культуру тощо, особливо в тих питаннях, які науковцями інших країн, зокрема радянськими, часто висвітлено з антиукраїнського погляду.

1.2. Феномен появи й історія творення

Після закінчення Другої світової війни чимало українських науковців, письменників, митців, яким вдалося виїхати з України й уникнути повернення в СРСР, постановило відновити діяльність Наукового товариства імені Шевченка (далі – НТШ) в Західній Європі. Тоді ж, у 1947 році, НТШ ухвалило рішення про створення «Енциклопедії українознавства». Підставою для цього був той факт, що в повоєнні часи відчувався брак синтетичних праць із різних галузей знань про Україну, підручників з українознавства. Відповідно з'явилася й ідея заснувати попередньо Інститут енциклопедії українознавства, який би працював над укладанням «Енциклопедії українознавства».

ЕУ замислювалась і, власне, була реалізована як дві окремі, однак взаємопов'язані й взаємодоповнювані частини. Перша частина – загально-предметна: це своєрідний підручник з українознавства (ЕУ-1); друга – власне словникова (ЕУ-2).

Працю над ЕУ-1 розпочато навесні 1948 року в Мюнхені, і тривала вона до червня 1952 року, коли було закінчено редагування трьох томів. Зміни, які сталися у 1940-х роках (виїзд членів НТШ із Німеччини, фінансові труднощі, брак відповідного приміщення), змусили очільників НТШ перенести свій осередок у більш прийнятне для праці місце. За сприяння апостольського візитарія для українців-католиків у Західній Європі єпископа Івана Бучка було придбано будинок у Сарселі неподалік Парижа, куди влітку 1952 року й переїхав західноєвропейський центр НТШ.

Праця над ЕУ-2 тривала 37 років – від 1952 до 1989 року. Появу цієї енциклопедії вважають найбільшим досягненням української діаспори після Другої світової війни. Ініціатором і головним редактором словникової частини був В. Кубійович, який організував багатьох співробітників, науковців різних галузей українознавства, фахівців з найрізноманітніших галузей знань. Коло співробітників ЕУ-2 охоплювало найкращі наукові сили української діаспори, розпорошеної по віддалених країнах, але об'єднаних спільною метою і конкретною роботою із сарсельським редакційним осередком. Вони створили своєрідний українознавчий інститут, який діяв без статутів і офіційних зборів, на засадах конкретної праці. Солідний перелік фахівців за галузями наук, які активно були залучені до написання матеріалів ЕУ-2, подав професор А. Жуковський у своїй статті про «Енциклопедію українознавства» [19: 17–19].

Звісно, будь-яке енциклопедичне видання має інформаційні лакуни – з різних причин, зокрема через брак відомостей. Не позбавлена цього недоліку й ЕУ-2. Саме тому професор А. Жуковський, який після смерті В. Кубійовича 1985 року очолив НТШ у Європі та головну редакцію ЕУ-2, знаючи про такі прогалини, у 1995 році звернувся до Національної академії наук України з пропозицією видати три додаткові томи енциклопедії, що мали б стати своєрідним продовженням ЕУ-2: за задумом А. Жуковського, вони мала б відображати період від 1985 року до часу її виходу – тобто кінця 1990-х років. Професор А. Жуковський добре орієнтувався в ситуації в Україні й наполіг на тому, аби проект ЕУ-3 виконувався науковцями НАН України, а координаційний центр знаходився не у Львові, як бажав того голова НТШ у Львові професор Олег Романів, а в Києві.

Доповнюваний характер ЕУ-3 на практиці виявив чимало проблем. А. Жуковський планував наповнити це видання не лише новими статтями про тих осіб, що через різні причини не потрапили до ЕУ-2, статтями про нові реалії останніх років існування СРСР,

зокрема горбачовської перебудови, про нові інституції, події вже незалежної України, а й доповнити статті, подані в різних (10-ти) томах ЕУ-2 тією інформацією, якої бракувало в цих статтях. Це внесло величезну плутанину, бо ЕУ-2 творилася протягом 30 років. Статті на перші літери абетки були написані у 50-х роках, з того часу на момент започаткування ЕУ-3 минуло понад 45 років. Доповнювати ці статті було складно. Окрім того, читачеві потрібно було мати комплект ЕУ-2, яку лишень тоді почало перевидавати НТШ у Львові. Саме це й викликало дискусію в членів Ініціативної групи щодо статусу, структури та наповнення ЕУ-3.

Під час збирання матеріалів до ЕУ-3 головна редколегія дійшла висновку, що необхідно видавати нову сучасну енциклопедію про Україну. Так виник модерновий проект «Енциклопедія Сучасної України», який прийняв своєрідну естафету «Енциклопедії українознавства».

1.3. Проблеми підготовки статей (на прикладі вивчення архівних документів)

Як зауважено попередньо, більшість архівних документів цієї книги становлять листи, за якими прослідковуємо спілкування головної редакції ЕУ з авторами статей до неї. Варто зазначити, що листування давно стало цінним джерелом для наукових досліджень з української енциклопедистики. Наприклад, про велику наукову цінність епістолярних документів говорить С. Борчук, вивчаючи енциклопедичну працю «Українській народъ въ его прошломъ и настоящемъ» [44]. Зокрема, дослідник апелює до листів Є. Чикаленка, П. Стебницького, В. Липинського, М. Грушевського О. Лотоцького, називаючи їх фундаторами української енциклопедичної справи у зв'язку з питаннями енциклопедознавчого характеру, порушеними в цих листах [5].

Про деякі особливості підготовки енциклопедії свідчать документи, подані в 3-му розділі книги.

Так, за 1957 рік маємо окремі архівні дані, пов'язані з підготовкою статті про Донбас, з яких видно, що Головна редакція ЕУ прагнула залучити багатьох дослідників для її написання. Зрештою, у другому томі словникової частини ЕУ маємо розлогу статтю під назвою «Донецкий басейн». Її поділено на кілька розділів – загальна характеристика регіону, природа й краєвид, історія, кам'яне вугілля й інші корисні копалини, чорна металургія, народне господарство, машинобудівельна промисловість, сільське

господарство, транспорт, людність. Незважаючи на пошук авторів, в кінці статті фігурує прізвище одного автора – В. Кубійовича, головного редактора енциклопедії. До окремих розділів, присвячених промисловості, зазначено й кількох інших авторів – А. Поплюйка та В. Голубничого.

З наявних архівних документів видно, що Головна редакція знайшла достатньо матеріалу промислово-господарчого характеру про Донецький край. У той же час документи свідчать, що укладачі енциклопедії прагнули посилити статтю українознавчою складовою, звертаючись із цим проханням до різних фахівців. Приміром, із листа панові С. Процюку (від 23 жовтня 1957 року), який був рецензентом статті про Донбас, дізнаємося: *«На побажання проф. Кубійовича пересилаю Вам для рецензії статтю “Донбас”, яка має бути вміщена у 8 зошиті ЕУ-2. Авторами статті є проф. Кубійович й інж. А. Поплюйко. В статті ще бракує розділу про українське культурне життя на Донбасі. Саме збираємо до цього матеріяли. Якщо б Ви мали якісь дані чи сугестії в цьому напрямку, будь ласка подайте їх».*

Подібний зміст мають документи, адресовані іншим особам. Із фрагменту листа зі зверненням редакції до професора Панаса Феденка (від 23 жовтня 1957 року) читаємо: *«Окреме прохання в нас таке до Вас: до статті мало б увійти ще кілька розділів про український національний рух на Донбасі. На жаль, досі ми таких даних майже не зібрали. Знаючи про те, що Ви орієнтуєтеся у розвитку укр. соціалістичного руху на Україні в 1900-их та 1917–20 рр., прохаємо Вас подати нам деякі відомості про укр. політичне життя на Донбасі (чи були укр. політичні організації), про культурний процес там (Просвіти), як також про українізацію 1930-их рр. Ці дані нам дуже потрібні, бо інакше вийде ця стаття досить блідо з українського погляду».*

Продемонструємо також уривок із документа, адресованого громадсько-політичному діячу, дипломату і публіцисту Андрієві Жукову (від 23 жовтня 1957 року): *«У 8 зошиті ЕУ-2 буде поміщена довша стаття “Донбас”. Вона написана добре, але головню із економічного аспекту. Щоб стаття була більш випукла і мала більше українського змісту, було б потрібне децю присвятити місця українському рухові на Донбасі, як також укр. культурі на Донбасі. Скрізь шукаємо за такими матеріялами, але досі дуже мало що знайшли. Сподіваючися, що Ви будете знати децю про ці справи, дозволю собі звернутися до Вас із проханням подати нам відомості (факти, прізвища) про укр. організації на Донбасі в 1900-их рр., як також під час визвольних змагань 1917–20 рр.».*

Щоправда, як видно з опублікованої в енциклопедії статті, інформаційного блоку про культурне українське життя на Донбасі редакції підготувати так і не вдалося.

Прикметно, що сусідня стаття про Донщину містить українознавчий контекст. Її підготував історик М. Міллер. В одному з листів (від 12 жовтня 1957 року), у якому редакція звертається до нього, описано факт опрацювання редакцією наданого професором матеріалу про регіон відповідно до правил головної редакції, що вимагало від редакторів пошуку й додавання інформації, якої бракувало: *«Цілу статтю – “Донщина”, як вона має бути поміщена в ЕУ-2 ми рішили редагувати за прийнятою в нас схемою, напр. “Галичина” чи “Волинь”. Правда, тут ідеться не про українську землю, але про сусідній край, який має дуже багато зв’язків з Україною. Тому потрібно було дати на початку загальні відомості про край географічного й історичного змісту, а потім присвятити основну увагу взаєминам з Україною. Після географ. частини ми рішили дати ще загальну історичну про саму Донщину. Її написав я на підставі Ваших матеріалів, з одного боку, та ще мусів до цього переглянути інші джерела. Так само я доповнив взаємини України і Донщини під час революції 1917–20 рр. Цю історичну частину пропоную вважати спільною авторства. Дальші розділи про українське переселення, впливи укр. культури на Донщину та про укр. рух залишилися Вашими з невеликими скороченнями мені важливих місць. Але в цілому це зроблено за Вашою статтею. Також децю додано з літератури. Пересилаючи Вам так зредагований цілий матеріал про Донщину, прохаю Вас про таке: 1) перевірити текст цілої статті, подати Ваші зауваження чи коректи, 2) дати свою згоду на друкування цієї – в основному Вашої статті в ЕУ-2».*

У другому томі ЕУ-2 подано статтю про Закарпаття. У листі до історика Івана Лисяка-Рудницького (від 3 квітня 1958 року), який є співавтором статті про цей край, В. Кубійович зауважує про необхідність подати в ній відомості про розвиток письменства: *«Ще не вирішена справа, чи додати розділ про письменство. Це децю залежить від характеру Вашої частини. Якщо Ви там включите огляд культурно-літературного процесу з прізвищами (головніші з яких будуть іти окремими гаслами), то, може, не буде потрібно подавати окремо розділу про письменство. Це залежить від Вас. Якщо б Ви цього не взяли під увагу, тоді я би дав окремий розділ по історії «Письменство», бо мені видається, що на Закарпатті був окремий розвиток аж до новішого часу місцевої літератури, чи краще закарпатської відміни української літератури».* Аналіз опублікованої в ЕУ статті «Закарпаття» свідчить про те, що бажання головного редактора енциклопедії було виконано. Стаття про Закарпаття

складається з кількох розділів, і в тій частині, яку присвячено висвітленню історії, ґрунтовно окреслено особливості розвитку літератури й мови цього краю.

Загалом чи не в кожному листі В. Кубійовича можна прослідкувати бажання, аби кожна стаття ЕУ, незалежно від її тематики, мала українознавчий характер. Причому в окремих документах спостерігаємо різні нюанси українознавчих питань, як, наприклад, у документі (від 3 квітня 1958), адресованому Євгену Гловінському щодо статті «Зовнішня торгівля»: *«Постають такі методичні запитання: чи писати про Зовнішню торгівлю тільки Української держави (в істор. плян – Київської Русі, Гетьманщини, а згодом нової держави 1917–20 і УССР) або також української етнографічної території з суміжними краями. Особисто гадаю, що треба б обидва принципи пов'язати, хоч більше концентруватися на першому. Але напр. до 1917 р. є дуже важливим, що експортувала й імпортувала українська територія під Росією. Те саме стосується українських земель під Австрією. Розуміється, ці речі можемо потрактувати тільки загально, але деякі циферні зведення були б побажані».*

Архівні документи засвідчують, що окрема частина статей, які готували до томів ЕУ, з якихось причин до них не потрапила. Такою, наприклад, є стаття «Кордони», автором якої, очевидно, мав бути правник Богдан Галайчук. У листі редакції до нього читаємо таке: *«Редакція Енциклопедії Українознавства зараз займається підготовкою до друку матеріалів до 9 і 10 зош. До них увійдуть літери «Є», «Ж», «З», «І» і частина К». До них мала б увійти стаття «Кордони». Її уявляємо собі не як географічний опис кордонів України, але як правно-історичний огляд кордонів українських державних формацій. Для цієї статті передбачаємо 1 стор. друку, не враховуючи евентуальних карт. Вважаємо, що Вам буде не важко написати цю статтю, тим більше що ця проблематика входить в ділянку Ваших окремих дослідів».* На жаль, з невідомих причин ЕУ не містить цієї статті. Проте зазначене концептуальне розуміння відповідного явища доволі цікаве з енциклопедознавчого погляду. В історико-правовому контексті це явище розкрито в окремих сучасних енциклопедіях, зокрема в статтях, присвячених державним кордонам України, наприклад, «Кордони державні України» в «Енциклопедії Сучасної України» [17].

Важливими з погляду укладання ЕУ видаються документи, подібні до того, який надіслав редакції громадсько-політичний та церковний діяч Євген Бачинський (датовано 20 жовтня 1955 роком). У ньому, зокрема, йдеться про те, що після ознайомлення з першим томом енциклопедії, автор листа дійшов висновку, що ре-

дакція не помістила персоналій, які заслуговують на представлення в такому виданні: *«Щойно одержав з присмітністю перший Зошит Словникової частини ЕУ і дуже дякую за авторський примірник, хоча в цим числі я нічим не допоміг!... Я його уважно переглянув і, як дозволисте, додам тут свої зауваження: Мене здивувало що на літеру «А» немає кількох осіб, котрі, на мою думку, мали б бути зазначені, хоча я розумію, що видавництво дуже обмежене місцем і що неможливо згадувати всіх «достойних»!.. А все ж! Дозволю переслати Вам кілько ймень, може, знайдете можливим додати потім? Це: Леонид Андренко, Григорій Афнер, Адамович Петро, Амменде Евальд, митроп. Антонин Грановський (може буде під літерою «Г»?), Дмитро Антончук, а решту залишаю... На всякий випадок, якщо самі про те не подбали, нагадую, що конче треба подати про пані Блаватську-Ган, котра була дійсно видатна людина і з походження правдива Українка!.. Фундаторка Теософічного Товариства і письменниця»*. Аналіз сучасних енциклопедій засвідчує, що багато персоналій, на жаль, з тих чи інших причин пропущено. Власне, для цього й існують додаткові томи, без яких важко уявити будь-яку енциклопедію. Отже, використання подібних документів, врахування інформації в них під час укладання українознавчих енциклопедичних видань сприяє розширенню інформаційної бази, її удокладненню, енциклопедичному збагаченню.

Аналізуючи доробок головного редактора «Енциклопедії українознавства» В. Кубійовича, вкотре переконаємося, що наш світ тримається на особистостях, а все, що в ньому, є результатом їхньої духовної та матеріальної діяльності. Можна впевнено погодитися з оцінкою, що «без Кубійовича ЕУ б не існувала; для нього це було справою всього життя, принаймні більшої його частини, а для читачів енциклопедії стало нетлінним результатом діяльності її творця» [36: 68]. Власний внесок у створення цієї енциклопедії та багаторічний досвід роботи над нею В. Кубійович спробував осмислити в кількох публікаціях мемуарного характеру, серед яких «Мені – 70» і «Мені – 85». Із низки архівних документів можна простежити, що він 1983 року висловлює бажання підготувати видання «Мені – 85», звертаючись до адресатів з метою з'ясування тих чи інших фактів, які будуть описані в ній. Тож матеріали, які презентує ця книга, не лише окреслюють особливості лабораторії творення ЕУ, а й містять багато цікавого з життя її головного редактора й підготовки інших його праць.

Загалом на прикладі кількох наведених вище історичних фрагментів чітко видно складність підготовки «Енциклопедії українознавства»: з одного боку, констатуємо про труднощі пошуку

укладачами ЕУ важливої інформації, яка має бути представлена в українознавчій енциклопедії, з іншого – фіксуємо проблеми щодо форми, змісту й стилю енциклопедичної статті. Ці питання стосуються не лише «Енциклопедії українознавства», а й будь-якої іншої, позаяк більшість фахівців, які співпрацюють із редакціями енциклопедій, зазвичай компетентно володіють фаховим матеріалом, проте не завжди можуть викласти його у вигляді статті для енциклопедії. Та навіть якщо матеріал подано за канонами енциклопедичного жанру, його все одно опрацьовує редакція відповідно до внутрішніх правил¹ побудови статті тієї чи іншої тематики, що видно з одного з наведених вище уривків.

¹Методичні рекомендації з підготовки статей створюють редакції багатьох енциклопедичних проєктів, див., напр., для ЕСУ: [29].

Розділ 2

«Енциклопедія українознавства» як об'єкт і джерельна база наукових досліджень

«Зібрати й опрацювати розвідки, що стосуються ЕУ, є одним із завдань історії української наукової творчості», – так зауважував А. Жуковський [20: 37]. ЕУ час від часу стає об'єктом наукових досліджень. Та частіше у своїх студіях учені звертаються до неї як до джерела фактичних даних. У цьому розділі простежимо оцінки науковців щодо ЕУ, окреслимо основні напрямки наукових досліджень, у яких ЕУ слугує об'єктом наукової уваги або джерелом цитованої інформації.

Серед дослідників, які зверталися до ЕУ як до об'єкта досліджень, виділимо передусім таких: Г. Боряк, М. Железняк, А. Жуковський, П. Кононенко, Л. Корнійчук, О. Кучерук, О. Романів, В. Смолій, М. Тимошик, Н. Черниш, О. Шаблій та інші.

Чи не найперший ґрунтовний огляд ЕУ було здійснено її творцями, зокрема головним редактором В. Кубійовичем та членом редколегії В. Маркусем у спільній книзі «Дві українські енциклопедії». У ній констатовано необхідність критичної оцінки їхньої праці, зокрема в порівнянні з іншим енциклопедичним проектом – «Українською радянською енциклопедією» (УРЕ), томи якої також почали виходити в той час; крім цього, в ній подано власний аналіз УРЕ. В. Кубійович і В. Маркусь висвітлили всі особливості створення ЕУ, роботу редакторського колективу, співпраці з авторами тощо. В цій же книзі ЕУ визначено як «чи не найбільший культурний твір української еміграції повоєнних років» [26: 3].

В іншій праці, яку було видано майже через 25 років, В. Кубійович так окреслив основні завдання створення ЕУ [24: 246]:

- це мав бути підставовий довідник українознавства для двомільйонної маси українців і осіб українського походження, які живуть у різних країнах світу поза межами СРСР та його сателітів;
- це мало бути джерело знань про Україну й український народ для чужинців, зокрема, цю роль мали виконувати іншомовні видання «Енциклопедії українознавства»;

- і, можливо, найважливіше, «Енциклопедія українознавства» мала бути джерелом правдивих інформацій про минуле й сучасне України для українців на рідних землях, де часто промовчувалося або фальшувалося те, що становить суть українства.

Питання історії «Енциклопедії українознавства», оперуючи численними матеріалами й документами, ґрунтовно висвітлює дослідження «Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі». Автори цієї праці – Д. Бурім, О. Кучерук, О. Маврін – характеризують «Енциклопедію українознавства» у зв'язку з діяльністю НТШ в різні періоди її розвитку: «Наукова діяльність НТШЄ значною мірою була пов'язана з процесом творення українських енциклопедій, саме це складало основу діяльності НТШЄ і ознаку діяльності її членства. Душею сарсельського осередку довгі роки був В. Кубійович, саме він енциклопедичну справу зробив сенсом повоєнної частини свого життя і життя свого наукового оточення, в якому найпомітнішими в той чи інший час були М. Глобенко, Б. Кравців, А. Фіголь, І. Кошелівець, А. Жуковський. Завдячуючи в першу чергу саме цим людям, надбанням української культури стала “Енциклопедія українознавства”» [7: 57]. Те, що ЕУ для НТШ було не просто найважливішим видавничим проектом, а й пріоритетним видом діяльності, підтверджує й низка інших наведених авторами фактів, зокрема такого: «З огляду на максимальне зосередження над енциклопедичними проектами НТШЄ поступово скоротила конференційну форму роботи» [7: 60].

Як стверджує професор М. Тимошик, «НТШ і його найголовніше дітище “Енциклопедія українознавства”, що творилася протягом ряду років у Сарсельській українській оселі неподалік Парижа – важливий осередок українського наукового й книговидавничого руху у Франції» [43: 417]. Загалом про роботу над створенням ЕУ він відгукнувся як про «воістину неймовірний життєвий подвиг» [43: 418].

Головний редактор ЕУ (від 1985 року) А. Жуковський у своїй ґрунтовній оглядовій статті «Енциклопедія українознавства» звертає увагу на велику попередню роботу, яку було здійснено в Європі для започаткування енциклопедії; серед такої – заснування Інституту енциклопедії українознавства НТШ. У «Хроніках НТШ» було зауважено, що «Інститут Енциклопедії Українознавства працює від весни 1948 р., мета його – видати Енциклопедію Українознавства, яка давала б суцільний, ясний, по змозі докладний образ території, людности, культури й господарства україн-

ських земель від найдавніших часів по сьогодні на основі повного перевіреного матеріялу із застосуванням найновіших здобутків науки. Енциклопедія мала б появитись українською і чужими мовами. В ній будуть взяті до уваги цілком нові ділянки, яких не було в попередніх енциклопедіях. Завдання цієї Енциклопедії – це дати українцеві й чужинцеві в руки книжку, яка познайомила б його із цілістю української проблематики» [45: 25].

«Залучення до роботи наукових установ і поодиноких учених з України допомогло на належному рівні й у визначені терміни завершити тривалу працю над ЕУ», – підсумовує А. Жуковський. Говорячи про 11-й додатковий том, він також зазначає, що ЕУ була надважливим виданням для українців, які опинилися за межами України: «Усі фундації за 1954–1991 рр., зібрані українцями в діаспорі на словникову частину ЕУ, – це найкраще свідчення високої оцінки цієї праці з боку української громади» [19: 21].

В одній з енциклопедознавчих розвідок Т. Демиденко влучно зауважує, що ЕУ відіграла ключову роль «каталізатора» у розвитку української енциклопедичної справи [12: 216]. С. Борчук підкреслює, що ЕУ – національна енциклопедія українського народу, виконана в немарксистському дискурсі, тобто поза жорсткими рамками більшовицької ідеології й прикметних їй класових й псевдоінтернаціоналістських догматів [6: 37].

О. Шаблій вважає, що будь-яка енциклопедія – це надзвичайно складний твір, що вимагає великих зусиль на всіх етапах її підготовки. Одними з найважливіших рис енциклопедії є її повнота й об'єктивність. Загалом, на думку дослідника, цим вимогам ЕУ повністю відповідає [48: 24].

Така ознака енциклопедичного видання, як об'єктивність, тісно корелює з іншою – науковістю. За словами А. Жуковського, не раз порушувалося питання про те, «чи є ЕУ науковою працею, і хоча ніхто зі співробітників енциклопедії на це не претендував, проте при написанні статей для ЕУ часто доводилося працювати майже на незораному полі, написання багатьох гасел було складнішим, а продукт ціннішим від багатьох наукових досліджень. Часто редакція ЕУ наражалася на критику з боку тих, хто волів ідеалізувати в патріотичному сенсі українську дійсність, але відповідальні за долю книги про Україну на такі концесії не могли йти, бо це знизило б науково об'єктивний рівень твору. Більшість українців поділяли і боронили позиції, відстоювані редакцією ЕУ» [48:19].

О. Шаблій звертає увагу також на те, що в ЕУ головне місце відведено гуманітарним і суспільним питанням. Проте належно

висвітлено й природничі наукові напрямки – фізику, хімію, біологію, географію тощо та особливо внесок українців у ці науки. Саме тому ЕУ зображує Україну й український народ у їхніх найрізноманітніших рисах у виявах, що робить цей твір першим в історії культури України такої категорії [48: 24].

О. Романів у передмові до львівського перевидання ЕУ характеризує її як належний ключ до самопізнання українства, яке дотепер було позбавлене правдивого погляду на свою історію, багатство культури, національну духовну сутність [37: 14]. А все через те, що «наявність в окремих народів національних енциклопедій та власних енциклопедичних видань є свідченням їх цивілізованості, інтелектуальної самодостатності та готовності до власного державного життя. Такі енциклопедії функціонують як важливий чинник культурологічного “кровообігу” суспільства поряд з енциклопедіями світового міжнародного характеру». О. Романів наголошує на важливій ролі НТШ щодо появи ЕУ: «Ще в ХІХ ст. на території Західної України НТШ стало соборним інтелектуальним центром з українознавства, який своєю діяльністю забезпечив повноту української культури, у тому числі й академічну науку та її наукові видання, університетську освіту тощо» [37: 5].

«На сучасному етапі розбудови української державності об’єктивні знання про минуле України стають особливо необхідними, бо єдині вони служать тією науковою базою, на якій може розвиватися духовне відродження, з врахуванням, зрозуміло, тих кращих традицій, які виробило українське суспільство протягом усієї своєї багатовікової історії», – зазначає співголова Фонду Енциклопедії Українознавства І. Гель [9: 6]. Нині в цьому плані, на його думку, «Енциклопедія українознавства» – невичерпне джерело наукової інформації про матеріальне, культурне й політичне життя українського народу з незапам’ятних часів до 60-х років ХХ ст.

Схожі думки висловив С. Борчук, зауваживши, що українознавча тематика стала однією з ключових причин успішності ЕУ. Для упорядників, авторів та спонсорів видання її підготовка й публікація чергових томів стала своєрідною, але важливою формою боротьби за незалежність України, її гідну презентацію у світовій спільноті [6: 43].

Значним здобутком української енциклопедистики називає ЕУ академік В. Смолій. У спільній статті з Г. Боряком звертає увагу на вже крилате в енциклопедистиці словосполучення «дві українські енциклопедії», яке зображає змагання «паралельних» енциклопедичних проектів універсального типу – ЕУ й УРЕ. На думку

авторів, ці дві енциклопедії демонструють загальну тодішню геополітичну тенденцію біполярного поділу світу з ідеологічними настановами доби «холодної війни» [40: 46].

Відома дослідниця енциклопедій Н. Черниш надає велике значення ЕУ з погляду розвитку українознавства, краєзнавства, культурології тощо: «В історії української енциклопедичної справи ЕУ посідає особливе місце, адже це перша і єдина досі багатотомна краєзнавча енциклопедія, весь зміст якої пов'язаний винятково з Україною – її історією, культурою, громадським життям, розвитком народного господарства, науки та ін.» [47: 198]. Далі дослідниця продовжує: «Створення ЕУ не лише підтвердило високу наукову кваліфікацію авторів, їх широку обізнаність в усіх сферах національного життя, що втілювалося у цінних фактичних відомостях довідника (зрештою, це цілком закономірно, адже праця об'єднала кращі сили НТШЄ та всіх, без перебільшення, відомих українських учених, які перебували в діаспорі), а й виявило вміння видавничого колективу вдало розв'язувати складні питання культури енциклопедії, фахово опрацювати її важливі складові (зокрема, науково-довідковий апарат, ілюстрації, мову і стиль). Можливо, видавцям прислужився їх досвід користування як українськими працівниками (передусім УЗЕ), так і зарубіжними довідниками (згаданою вище Британікою, а ще – виданнями енциклопедичних фірм Ф. А. Брокгауз і П. Ларусс – країн, де перебував осередок НТШЄ), а ще – участь в інших видавничих проектах (для багатьох науковців – в УЗЕ). Зрештою, ЕУ завдяки кваліфікованому, фаховому підходу її видавців та укладачів відповідає усім критеріям справді якісного культурного видання» [47: 207].

Існують також студії, в яких окремі тематичні статті ЕУ слугують об'єктом наукового аналізу. Такою є, наприклад, розвідка М. Білецького щодо окремих гасел, пов'язаних зі сферою послуг як галуззю економічної географії. У них автор віднаходить «вичерпну й достовірну інформацію про рівень та специфіку сфери послуг в Україні до 80-х років ХХ ст.» [3: 84]. Ідеться, зокрема, про гасла на позначення закладів, установ, підприємств, які виконують специфічні суспільні функції, безпосередньо спрямовані на задоволення матеріальних і духовних потреб населення. На думку дослідника, ЕУ є цінною джерельною базою, оскільки в ній міститься інформація історико-географічного змісту про майже всі українські міста, що є торговими, транспортними, промисловими центрами, комунікаційними вузлами, центрами культурного й релігійного життя, туризму, науки тощо.

Висловлена вище думка М. Білецького знаходить своє підтвердження в інших наукових дослідженнях, де є апелювання до економіки. Так, економіко-статистичну інформацію зі статей ЕУ використано як джерело даних у розвідці А. Безноска й І. Сторожика «Поява автоматизації в харчовій промисловості України» [2: 21], Т. Бондарчук «Соціально-економічні наслідки протекціонізму для господарства України (кінець XIX – початок XX ст.)» [4: 116] тощо. Статистичні дані, наведені в статтях ЕУ, часто цитують і в історичних студіях. Наприклад, відомості про розподіл українських християн за конфесійною належністю, актуальний на початок XX ст., бере з ЕУ О. Гуменюк для свого дослідження «Взаємини радянської влади і церкви на західноукраїнських землях у 1939–1941 роках» [11: 136]. Джерельною базою ЕУ слугує для дисертаційної праці Л. Дибчук про внесок української діаспори Канади й країн Латинської Америки в розвиток економіки й культури незалежної України [13]. Діаспору як явище аналізує Ю. Макар, використовуючи ЕУ основним джерелом соціально-демографічних даних [28].

ЕУ є багатим джерелом інформації не лише економічного, а й географічного характеру. Ось як схарактеризував у цьому контексті енциклопедію А. Шушківський: «ЕУ подає інформацію про всі українські області, міста (маємо на увазі населені пункти УРСР, які на час укладання мали такий статус) та районні центри (навіть якщо вони мали статус села), деякі селища міського типу, села, які були містечками, що мають багату історію, в яких відбулися знакові події в історії України, розвинена промисловість, є пам'ятки археології тощо, адміністративні одиниці, пов'язані з Україною. В ЕУ також вміщено низку статей, де інформація має винятково адміністративно-територіальний характер. ... У передмові до ЕУ заявлено, що вона вміщуватиме статті, присвячені нашим містам і більшим селам, подаватиме відомості з географії, історії, культури і народного господарства, об'єднаними за територіальними одиницями, всебічно характеризуючи краї, з яких складається Україна; та чужі міста у їх відношенні до України. Деякою мірою її укладачам це вдалося. Обсяги статей про великі міста, зокрема про українські обласні центри, в ЕУ значно більші, ніж в “Українській загальній енциклопедії”. Статті про області коротші – вони містять інформацію про географічне положення (кількома словами), площу, населення, кількість районів, міст, смт, сіл» [49: 203].

Закономірно, що найчастіше ЕУ як джерельну базу використовують в історичних, українознавчих, етнографічних, краєзнавчих, філологічних, культурологічних розвідках. На цьому, примі-

ром, акцентує увагу П. Одарченко в статті «До історії дослідження українського народного одягу» [30]. Прикладами студій із покликанням на матеріали статей з ЕУ загального типу є праці В. Балабушки [1: 12] з культурології, О. Вертія [8: 290] з літературознавства, Б. Ступарика [42: 7] з педагогіки тощо. Часто джерелом цитованої інформації слугують також статті-персоналії (про осіб), як-то в дослідженні І. Опацького, присвяченому історії революційних подій на Уманщині в 1918 році, де інформація про Курінного Петра Федоровича цитується з ЕУ [31: 192]. В окремих дослідженнях довідкову енциклопедичну інформацію про ту чи іншу персоналію не цитують, а подають лише покликанням після зазначення прізвищ без будь-якої конкретизації про них (мовляв, якщо є бажання уточнити персоналію, звертайтеся до енциклопедичної статті). Прикладом цього може бути дослідження І. Павлюка з бібліографістики [32: 15].

Звісно ж, ЕУ є джерелом інформації про особу в статтях з біографістики, як наприклад, про З. Кузеля [22] або Я. Ісаєвича [41]. Варто також зазначити, що в окремих біографічних статтях разом з аналізом персоналії розкрито ті чи інші питання ЕУ. Такими є статті про головних редакторів ЕУ – В. Кубійовича [36], А. Жуковського [18].

З позиції українознавства, зокрема методології цієї наукової галузі, аналізує ЕУ в одному зі своїх досліджень [21: 44] П. Кононенко, звертаючи увагу на вказівку редколегії про те, що ця енциклопедія є відкриттям та поширенням знань українського етносу, фізичної географії і природи рідної країни, суспільності, історії, мови й літератури, етнографії та фольклору, народного господарства, права, матеріальної й духовної культури (йдеться, зокрема, про різні види мистецтва, науку й освіту, церкву, бібліотечну, музейну і видавничу справу, театр, музику, танок, кіно, фото, пресу і радіо тощо), охорони здоров'я (включно з народною медициною) і фізичної культури, історії військової справи та інше тієї країни, в навчальному закладі якої здійснюється навчання. Отже, П. Кононенко, підсумовуючи, зазначає, що відповідно до концепції ЕУ українознавство передбачає знання про всі складники й аспекти України та українського народу, його генези, зв'язків з іншим світом, сучасного та майбутнього. На цій підставі доходить висновку, що українознавство, згідно з ЕУ, тотожне з такими поняттями, як народознавство, суспільствознавство, краєзнавство і країнознавство, з чим, на його думку, не варто погодитись, позаяк для кожної з цих наукових дисциплін є окремий предмет досліджень, а також власний набір завдань і функцій. Недотримання вимог

наукової системності ускладнює представлення цілісної картини українознавства та уможлиблює окреслення лише його фрагментів. Водночас дослідник втішений тим, що в ЕУ порушено низку проблем українознавчого, суспільствознавчого, краєзнавчого й країнознавчого характеру; що ЕУ – одна з тих праць, що демонструє наукові засади у висвітленні етногенезу українців та інших наукових україноорієнтованих питань.

В. Скляр, вивчаючи етнологічну складову сучасного українознавства, так само акцентує на особливій ролі ЕУ в розвитку українознавчих студій, оскільки в період, коли в Україні ця галузь наукових знань була під забороною (йдеться про міжвоєнні часи першої половини ХХ ст. та середину ХХ ст.), її активно досліджували в еміграції, результатом чого була поява «Енциклопедії українознавства» [39].

Грунтовний аналіз ЕУ в контексті розвитку українознавства запропонувала І. Краснодемська у своїй дисертаційній праці «Внесок вчених української діаспори європейських країн у розвиток українознавства». ЕУ дослідниця називає однією з найвагоміших праць закордонного українознавства, а її значення для становлення й розвитку українського народознавства визначає так: ЕУ сприяла становленню українознавства як єдиної системи наукових інтегративних знань про Україну й українців; ЕУ – одне з найбільш цілісних українознавчих джерел правдивих відомостей про Україну та її народ; ЕУ стала неоціненним доробком в розробленні понятійно-термінологічного апарату; ЕУ сприяла розширенню комплексного пізнання й самопізнання українського народу та його країни, мала важливе наукове і практичне значення. Її підготовка і вихід у світ, перевидання супроводжувалось активізацією українознавчих досліджень. Вона стала надійним підґрунтям у науково-дослідній та освітній роботі, сприяла практичному розв'язанню завдання широкого впровадження українознавства в освітній процес. Вихід у світ ЕУ став знаковою подією в українській науці [23: 17].

Окремо варто виділити тему мови (норм правопису, слововживання) видання ЕУ, у зв'язку з чим тексти енциклопедії час від часу привертають увагу лінгвістів. Так, в одному з навчальних посібників харківських філологів [10] прикладом галицьких елементів у сучасній літературній мові слугують тексти з ЕУ. Зокрема, до таких елементів автори віднесли: в абстрактній лексиці (*засада, властивість, зарозумілість, необізнаний, відчувати*); в поняттях побуту (*парасоля, кава, серветка, цукерки, тістечко*); в адміністративно-канцелярській сфері (*звіт, уряд*); подвійний наголос

(засідання, ро́кі, т́исячі, ча́су); вживання прийменників (о першій годині, за наказом, за десять хвилин одинадцята, по обіді) [10].

Окрім цього, у мовознавчих студіях ЕУ слугує не лише джерелом текстів української мови, а й інформацією фактологічного характеру. Скажімо, Г. Панчук [33], вивчаючи антропонімію Опілля (сучасний Перемишлянський та частково Миколаївський і Жидачівський райони Львівської області), керується даними ЕУ щодо встановлення територіальних меж досліджуваного мовного ареалу. А. Куза [27: 112], аналізуючи релігійну фразеологію в українських лексикографічних працях і апелюючи, зокрема, до «Словаря української мови», окремі біографічні відомості про Бориса Грінченка, автора-упорядника цього словника, наводить з ЕУ. О. Черемська [46: 105], маючи на меті схарактеризувати Харківську філологічну школу, етапи її становлення, основні ідейні положення та представників, згадуючи про Олексу Ветухова – одного з останніх учнів О. Потебні, дослідника слобожанських діалектів, покликається на статтю про нього в ЕУ (хоча більш спеціалізована лінгвістична енциклопедія «Українська мова» також містить статтю про О. Ветухова).

Отже, ЕУ в студіях з енциклопедистики часто постає як об'єкт досліджень у контексті її історії, значення, особливостей, прикметних рис тощо. Поза енциклопедистикою ЕУ в наукових працях – це передусім цінна джерельна база, якою часто послуговуються науковці різних соціальних і гуманітарних дисциплін.

Розділ 3

До історії створення «Енциклопедії українознавства: архівні матеріали

1948 рік

Документ № 1

21 листопада 1948

Centre Ukrainien j. Studę en Belgigne
Українське Науково-Освітнє Товариство (УНОТ) в Бельгії
27, rue Joyenses Entrées Louvain
Бруліон, Belgigne

Доклад відносно україніки в чужинецькій енциклопедистиці

1. Ствердження перше: понищий доклад представляє собою лиш вступ до серйознішого розроблення питання, що його тут представлено під назвою «Україніка в чужинецькій енциклопедистиці». Термін підібраний в тій мірі, наскільки він відповідає охопленому питанню, цебто всі по змозі якнайширше охоплені матеріяли про Україну, а особливо про її історію, що появилися до сьогодні в чужинецьких енциклопедіях та наукових збірниках.

З огляду на велику обширність заторкненого матеріялу, обмеження технічного порядку (бібліографія, бібліотеки, зв'язок із українськими та чужинецькими науковими силами, мале знання із заторкненої ділянки), нинішний комптрандю являється по собі лиш не зовсім ще прецизно охопленим резюме власних розважань та роздумувань. Є певна хаотичність і неприцизність, що, одначе, не перешкаджає подати думки для їх дальшого уточнення і спрецизування.

2. Ствердження друге: немає точних даних відносно сталого і систематичного інформування чужинецького наукового світу

українськими компетентними чинниками, особливо коли говорити про промахи й недотягнення перших, коли вони, видаючи офіційні універсальні твори, пишуть про україніку. Українська наукова література від останніх 80 років не така то й мала; її характер, одначе, або лиш інформативний (для засадничих моментів з історії, географії та біжучого політичного життя), або надто «щоденний» – заторкує справи, зв'язані з потребами хвилини. Теж і ініціатива або зовсім приватна з боку українських вчених, або з боку пресових органів, або таки від політичних груп і визвольницьких угруповань. Пригадати сьогодні б «The Ukrainian Quarterly» в Америці, що його редагує проф. Чубатий, згадати б у минулому віденські «Ukrainische Nachrichten» чи «La Revue Ukrainienne», видавані Союзом Визволення України в 1944 році й багато других; все-таки головна вага клалася на інформування та ширення пропаганди, що, зрештою, і було зовсім оправдане з огляду на тодішні обставини. Можливо, що й ішла акція для виправлення помилок чужого наукового світу, та акція, здається, не була вповні керована ні нашими науковими кругами й ні політичним центром. Якщо допущено на тому місці помилку, зазначаємо, що робимо це із необхіднання і прохаємо попередніх ініціаторів вибачення.

3. Ствердження третє: дані чужинецького наукового світу про Україну і її проблематику творять сьогодні цілу мозаїку часто протилежних собі понять, часто-густо можна стрінути перекручення неспірних історичних фактів, часто можна помітити комплектну непоінформованість чужих науковців про українські відносини. Є розбіжності до самих понять «українець» і «Україна». Є розбіжності не лише між різними виданнями (твердженнями, що їх в них обстоюють), але й на сторінках таки одного видання.

Маємо на думці особливо універсальні видання – енциклопедії Академій наук, державні, чи поодинокі інститутів, або універсальні фахові словники галузі наук: юридичних, політичних, соціальних, історичних тощо. Можна навести цілу низку наявних прикладів, навіть якщо базуватись на кількох найбільш поширених та репутованих виданнях:

- «The Catholic Encyclopedia»;
- «Larousse du XXe siècle»;
- «The Encyclopædia Americana»;
- «Meyers Lexikon»;
- «Enciclopedia Italiana»;
- «Britannica: Book of the Year 1946»;
- «Der Große Brockhaus»;
- «Der Große Herder»;

«Encyclopédie catholique»;
«Winkler Prins'Algemeene Encyclopaedie»;
«Schweizer Lexikon»;
«The Oxford English Dictionary»;
«Encyclopédie française»;
«New English Dictionary on Historical Principles»;
«La Grande Encyclopédie»;
«Dictionnaire diplomatique (4 томи).

Гандвиртербух дер Штатсвіссенсафтен.

4. Ствердження четверте: які головні недотягнення писань чужинців про Україну – їх можна б склясифікувати так:

1. Слово і назва «українець» і «Україна». Перемішання із «малорос», «Малоросія». Україна як крайня території Польщі або Росії.

2. Територія і розміщення українців. Етнографічний простір. Границі. Число.

3. Історія України. Вона помилково представлена майже всюди (базуємося на праці проф. Грушевського «Історія України»). Особливо впадає у вічі представлення княжої доби, яке вповні зливається із твердженням російських істориків.

4. Період I Світової війни на Україні. Лиш подекуди стрічаємо точніші джерела (Діксіонер Дипломатік, т. II «Україн» – проф. Шульгина). Особливо неприцизні дані відносно Берестейського Миру.

5. Територія і історія Західньої України. Хаос і жахлива розгубленість в окресленні мешканців, національної приналежності, територіяльної приналежності.

6. Період II Світової війни (Бук оф 1946 – Льондон, Чикаго, Торонто).

Можна б навести майже нескінченність неправильностей, цитуючи джерела. Не входить це в завдання нашого малого експозе. Можна б точка по точці, джерело за джерелом прояснити заторкнені питання.

5. Ствердження п'яте: неточне і помилкове представлення «україніки» (все, що безпосередньо відноситься до українського питання – народу, історії, культури, ідеї, взятих у сенсі якнайбільш широкому) представляє для цілого наукового світу, зокрема для українського, як і для українців, взятих в аспект політичним – шкоду.

Неправильне інформування іде від наукових авторитетів, і воно має довір'я широкого кругу читачів західнього світу;

Неправильне інформування надається і в офіційному університетському викладанні, використовуючи літературу (гляди подані приклади).

На неправильних даних опираються в своїй активності чужі політичні круги, які деколи й широко вірять в навчене та спрямовують свою політичну діяльність так, що вона виходить на шкоду українству не лиш в площині теоретичній, але й в практичній.

Коли взяти під увагу діяльність деяких середовищ, що хоча й ворожі більшовикам, все-таки сильно не прихильні українству (Акції Мілюкова – «Новое Слово» Париж, Керенського – Нью-Йорк), тоді легко зрозуміти не все пригожий ґрунт з боку західних діячів для української справи.

6. Ствердження шосте: якщо б дотеперішні недотягнення були виправлені, можна сподіватися далеко йдучих вигод:

- для наукового світу – крок вперед у неузкому прогресі;
- для українського наукового світу – крок вперед у правильному виясненні українських питань.
- для українського політичного світу – сильне полегшення у визвольницькій акції:
- захід
- сусіди
- вороги

7. Ствердження сьоме: слід розпочати ширшу, скоординовану акцію з метою виправлення недотягнень чужинецького наукового світу у українських питаннях.

Встановлення при науковому Товаристві ім. Шевченка «Енциклопедичної Комісії». В склад цієї Комісії входили б визначні українські науковці, в першу чергу історики і географи. Встановлення складу Комісії вийшло з ініціативи НТШ, ми заслабо поінформовані відносно стану сучасної української науки, щоб змогти предложити певні сугестії. Згадаємо лиш прізвища вш. п.: Борщак, Кубійович, Шульгин, Яковлів, Левицький К., Паньківський, Дорошенко і т. д.

Комісія стояла б у зв'язку із Національною Радою для виміни думок і координування діяльності.

Праця була б розділена по ресортам, відповідно до наміченого плану. Вже наперед слід було б увійти у зв'язки із чужинецькими центрами наукового життя та деякими алузіями натякнути на підготовчу працю. В праці використати вже друквані власні матеріали і примінюючи їх (плюс новоопрацьовані) до за списком зладжених енциклопедичних чорних місць.

Виготовлені ноти мали б значення, хоча й не зараз сьогодні (збірні видання не перевидаються по-року чи що-два), все-таки у дальшому, а особливо для періодичних річних видань (англійських) і універсальних словників. Після їх дбайливого виготовлення і переслання, вони були б взяті чужинецькими Академіями,

Інститутами, Університетськими дослідчими Секціями та Видавничими Спілками (для поодиноких галузей наук) під увагу, особливо при виготовлюванні нових видань.

Осідком Комісії був би осідок НТШ, поодинокі її члени могли б працювати в країнах їхнього замешкання.

Заключення: Висловлені думки – лиш перші алюзії до стану україніки в чужинецьких енциклопедіях, шкода, що їх за собою це стан потягає, покращення стану у випадку розпочаття відповідної акції та можливостей і форм праці. Очевидно, це останнє, а саме практичне переведення, а бодай започаткування діла є найважливішим в сучасну хвилю. Тому у випадку прийняття до відома вищеподаних думок, автор вважає за конечне ще перед творенням Комісії, подати точніший і конкретний доклад про дійсний стан україніки у чужих енциклопедіях, зазначаючи вимоги для виправлення помилок. Лиш у тому випадку нинішні думки могли б мати певне, бодай найменше, значення.

1949 рік

Документ № 2

5 лютого 1949

*Роман Якемчук,
Лювен*

Вельмиповажаний Пане Професоре!

Тільки що отримав Вашого листа з дня 8 грудня, якого мені ласкаво занесла одна пані, що живе в тому домі, де я колись жив (більше року тому!).

Мою адресу подаю нижче. Також на конверті.

Я не отримав ані Записок НТШ, ані «Сьогочасного й Минулого».

Був би радий отримувати всі ті видання, що виходять. Шкода, що я не знав про «Україніку в чужих мовах», бо я саме перед моїм арештом в 1943 р. виготував був повну україніку в італійській мові. Той рукопис і тепер у мене десь повинен бути, чекаючи нагоди...

Щодо адрес для видань НТШ, то, думаю, було б найкраще, коли б Ви вислали їх (ті видання) просто до мене, і я потім би їх розподілив, чи навіть продав, якщо було б можливо. Щодо чужинецьких установ, то цією справою обіцяв зайнятися проф. Ю. Полянський, і я був певний, що ця справа залагоджена.

Статті до Енциклопедії ніяк не можу написати, бо пишу цілісний день або для «Нашого Клича», або полагоджуючи листування (люди пишуть із цілого світу, і треба відповідати), або виготовляючи тут якісь доповіді... В листі, де Ви мені писали про Енциклопедію (лист із 5 серпня) був виставлений термін «не пізніше 15 жовтня», а що я отримав лист той десь 12 жовтня, то я й поставив на тому всьому хрест... Признаюся широко – був радий поставити на тому хрест.

В тому листі Ви просили мене про якусь бразилійську адресу. Тоді я її не мав. Тепер маю і подаю: Zmenenko Oleksa, Rio de Janeiro, Rua Senador Vergueiro 203, Brasil.

Це дуже інтелігентна і наукова людина. Прізвище її псевдонімного характеру. Ця людина з східних земель. Може бути добрим кореспондентом на Бразилію. Думаю, що Ви її й особисто знаєте.

На окремому листку прикладаю важливіші адреси аргентинські.

З найкращим привітом і пошаною.

Вам віддан. Євген Онацький

Моя адреса: Av. Alem 431, p. b. Der D. Buenos Aires

Документ № 3

25 жовтня 1949

Високоповажаний Пан

Проф. Василь Шульга

Пюртен II

Високоповажаний Пане Професоре!

Бібліотекар Наукового Товариства ім. Шевченка дир. Володимир Дорошенко повідомив нас, що Ви випозичили для вжитку редакції «Вісника» з книжок Наукового Товариства ім. Шевченка, подарованих панею д-р Ганною Чикаленко-Келлер, цілу низку книжок, які нам тепер надзвичайно потрібні при редагуванні «Української Енциклопедії», м. ін. річники «Літературно-Наукового Вісника», «Російсько-український словник» ВУАН-у і «Російсько-український словник» Уманця і Спілки тощо. Широко прохаємо Вас повернути усі ці книжки до нашої бібліотеки на адресу Наукового Товариства ім. Шевченка: проф. д-р В. Кубійович, Мюнхен, Версайлерштрассе 4. Коли б одночасно і проф. Кубійович звернувся до Вас в тій справі безпосередньо із Мюнхена, то прошу вважати це за знак, що справа звороту тих книжок для нас дуже спішна.

З глибокою до Вас пошаною

Кузеля З.,

Фюрт

1950 рік

Документ № 4

18 січня 1950

*Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Вол. Кубійович,
Мюнхен*

Високоповажаний Пане Професоре!

Дуже дякую за Вашого листа з дня 6 ц. м. й побажання. З свого боку пересилаю Вам і всім Співробітникам Вашим найкращих успіхів у праці, а передусім у завершенні Вашого почину – енциклопедії.

Дякую за переслання другого зшитка, що його саме вчора дістав. Шкода, що так пізно, бо я на свята писав декілька статей до різних тут газет, то міг би був згадати й про цей випуск, згадуючи перший. В одним-одному випадку, а саме при статті в «Укр. Вістях» з Едмонтону, Редакція сама добавила інформацію про появу другого зошита, за що їй тільки треба бути вдячним!

У зв'язку з енциклопедією й розділом «Назва» появилися статті Вол. Січинського в паризькому «Укр. Слові», скеровані не так проти ЕУ, як проти мене й кол. Шереха. Я дав відповідь йому й в «Америці» (різдв. число), й у «Укр. Слові» (ще не помістили). Уважаю, одначе, що його виступи передчасні й безпотрібні, доки Ви, як Редакція, не дали свого вяснення. Чи не можна б із Вашого боку «погамувати» такі виступи, хоч би до часу, доки не вийде енциклопедія, бо ж це ніяк не впливає додатньо для її реклями. З свого боку я прохаю Вас дуже вяснити подрібно всю цю справу проф. Чубатому, бо він – як здається – непоінформований достатньо про неї.

Ще раз виринає сама з себе потреба коректи. Я дуже прохаю дати мені до перегляду хоч би одну коректу «Мови». Технічно це зовсім можливе, коли відбитки зробити на тонкому папері й вислати летунською поштою. Забере всього тиждень часу.

Щодо взаємин між УВАН і НТШ, то дуже прикре одне, а саме, що т. зв. «Координаційний Комітет» нічого не координує... На домагання наших членів в США ми затвердили з кінцем грудня 1949 три Представництва УВАН у США (Нью-Йорк, Міннеаполіс і Сан Франціско). Сподіваємося гармонійної співпраці цих Представництв із Н. Й. Філією НТШ. Чи не були б Ви такі ласкаві поінформувати мене, де властивий центр НТШ? Нью-Йорк, Мюнхен, Фюрт? Центр УВАН – Вінніпег, решта все Представництва. В Вінніпегі перевезено вже основний склад українознавчої бібліотеки УВАН з Ляйпгайму, так що тут буде

теж центральна бібліотека УВАН. Приступаємо до продовжування журналу «Україна» під редакцією проф. Дорошенка. Може, пришлете якісь матеріали, дуже просимо!

Присилайте, будь ласка, в обмін один примірник Ваших видань до Центральної Бібліотеки УВАН у Вінніпегу.

З глибокою пошаною до Вас – Я. Рудницький

Документ № 5

15 листопада 1950

*До Високоповажаного Пана
Ген. Павла Шандрука
в Брукліні*

Високоповажаний Пане Генерале!

Дуже був би цікавий довідатися, що коло Вас нового та загалом, що зараз поробляете. Не знаю, як зараз живете, бо вже від довшого часу не маю від Вас ніяких вісток. Будь ласка, напишіть щось про себе, буду дуже вдячний за листа.

Так само дуже Вас проситиму ласкаво проглянути переслані нами вже давніше статті про армії УНР і ЗОУНР, зрадаговані з давнішої Укр. Заг. Енциклопедії за Думіним та Доценком. Для нас це тим спішніша річ, що незабаром приступимо до друкування зошитів ЕУ, у які ті статті мали б увійти. Хоч знаю, Високоповажаний Пане Генерале, що у Вас часу зараз, напевно, дуже обмаль та перевтомлені іншою працею на хліб насущний, то дозволяю собі звернутися до Вас із проханням не відмовити нам виготовити реферат про науково-військову діяльність ген. М. Капустянського. Та справа вже давніше була підготовлювана, ще пок. ген. В. Петровим при нагоді творення окремої Військово-Історичної Комісії при Іст.-Філ. Секції, але, на жаль, вже не змогла бути доведена до кінця з причини смерті ген. В. Петрова. Тому-то дозволяю собі звернутися до Вас, Пане Генерале, як до єдиного військовика дійсного члена НТШ з проханням виготовити такий реферат, щоб його ми змогли розіслати під розгляд членам Іст.-Філол. Секції.

Сподіюся, що не відмовите нам у цій справі своєї помочі та дозволяю собі згори скласти нашу сердечну подяку.

Як субстрат для Вашого реферату дозволяю собі в долученні переслати ті короткі інформації, що їх ми дістали від ген. М. Капустянського дотично його військової кар'єри та головної вищої військової освіти.

Прийміть, Високоповажаний Пане Генерале, вислови моєї правдивої для Вас пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович

1951 рік

Документ № 6

2 січня 1951

*До Високоповажаного Пана
Ген. Павла Шандрука
в Брукліні*

Високоповажаний Пане Генерале!

В першій мірі зі Святами і Новим Роком бажаю Вам і Вашій дружині щирі побажання всього добра. В першій мірі сили й здоровля, яких Вам треба, щоби перетривати сучасні тверді часи, згодом, щоби використати Ваші сили для нашої спільної національної справи. Христос рождається!

Недавно згадував я, що якраз шість літ минуло, коли ми познайомилися в грудні в Кракові і перевели довгі розмови. А якраз три дні тому минає шість років, коли я в дорозі між Краковом і Прагою конферував з Вами на нім. силвестра в Берліні. Час скоро пливе. Я зворушений, Дорогий пане Генерале, Вашою посилкою. І її змістом, і ще більше Вашою пам'ятею. Дозвольте ще й я в деякий скромний спосіб зрваншуюся.

За завваги, які Ви прислали до історії визвольних змагань, і яких дальшу частину я зараз з сьогоднішньою поштою одержав, ми щиро вдячні. Так само за рецензію в справі членства ген. Капустянського. За деякий час звернемося до Вас з конкретними проханнями в справі збройного потенціалу України. Дуже тішуся, що Ви, Пане Генерале, маєте гаслові військові матеріяли, вони придадуться до другої частини ЕУ – гаслової.

Вся наша робота, як і давніше, обертається біля ЕУ. Якраз вийшов 11 зошит, зложені частини бракуючих зошитів 7, 8, 9 і частина 11, так що 70 % праці за нами. Докладаємо всіх зусиль, щоби перед виїздом до Франції докінчити 12 перших зошитів, а три послідні опрацюємо вже з Франції. Дальші пляни – це англійське видання ЕУ і перехід до другої частини, яка теж обійматиме три томи по 400 стор. кожний. Очевидна річ, залежно від загальної світової ситуації і від фінансових відносин, які є більше чим скромні.

Наш переїзд до Франції наступить остаточно з кінцем лютня. Маємо надію, що буде це найповажніший науковий укр. осередок, при чому наша праця іде в першій лінії по лінії загально-нац. потреби.

Серед яких умовин живеться Вам тепер, Пане Генерале? Чи у

зв'язку зі загальною ситуацією є більше розуміння наших справ у
власть імущих? Писав до мене Роман Степанович, що організує від-
новлення «Прометей» – було би це не зле діло.

Всього добра і зі Святами. Прошу прийняти мій щирий привіт.

В. Кубійович

Документ № 7

4 січня 1951

*До Української громади
в Айн-Драхамі (Туніс)*

Високоповажні Панове!

Президія Наукового Товариства ім. Шевченка звертається до Вас з проханням допомогти нашій найстаршій науковій установі, що вже 75 років відстоює права українського народу на відтинку науки, у виданні її монументального твору Енциклопедія Українознавства.

Перебуваючи на чужині всі ми болуче відчували потребу якогось одно цілого твору, що з укр. становища розглядав би всі проблеми укр. життя: політичні, культурні, економічні в минулому й сучасному. Твору, який був би збором відмінностей про Україну для українців та для чужинців, серед яких, як знаємо, поширено стільки баламутних відомостей про нашу батьківщину. Твору, який відповідав би водночас вимогам науки й служив би нашій визвольній справі. Зладити такий твір для відзначення 75 років своєї діяльності піднялося наше Т-во. Ним є саме Енциклопедія Українознавства. Після двох років підготовної і редакційної праці приступило наше Т-во до видання цієї книги, в якій взяли участь як автори чи як рецензенти статей поверх сотні укр. учених на еміграції. На сьогодні з приємністю можемо повідомити Вас, що появилися вже перші два зошити першого тому (на передбачених 10), дальші ж друкуються. Але для видання цього твору потрібні відповідні кошти, якими наше Т-во на еміграції не розпоряджається.

Тому-то звернулося воно за підтримкою до всього нашого громадянства на еміграції із закликом, щоб воно фундувало видання окремих зошитів ЕУ чи то примірники цієї книги як презенти для окремих чужинецьких бібліотек. Бо ж з уваги на великі кошти друку Т-то не може собі дозволити на розсилку дарових примірників навіть до найважливіших бібліотек світу. З радістю можемо ствердити, що наш заклик знайшов належне розуміння і відгук серед укр. еміграційного громадянства. Якраз коштами укр. еміграції в Німеччині – пожертвами укр. таборової кооперації та окремих

громадян уфундовано досі три перші зошити ЕУ та біля 150 примірників ЕУ для чужинецьких бібліотек.

Цією дорогою дозволяємо собі звернутися й до Вашої Громади в Тунісі із закликом причинитися скромними бодай пожертвами на цю загальнонаціональну ціль до виходу дальших зошитів згаданої книги. Сподіваємося, що цей наш заклик знайде й у Вас прихильний відгук та дозволяємо собі скласти Вам наперед нашу сердечну подяку.

Уповноваженим до збірок на ту ціль на терені Тунісу являється наш представник п. д-р Ігор Федів.

Просимо прийняти вислови нашої правдивої пошани.

За Президію НТШ
проф. д-р В. Кубійович
Генеральний Секретар

Документ № 8

12 січня 1951

*До Хвальної Управи
Допомогового Товариства «Провидіння»
в Філядельфії*

Виділ Наукового Товариства ім. Шевченка й Головна Редакція Енциклопедії Українознавства дозволяє собі звернутися до Вас із проханням прийти їм із матеріальною допомогою в докінченні видавання цього монументального твору українського наукового світу на еміграції.

Рішення видавати Енциклопедію Українознавства прийняли скупчені в Науковому Товаристві ім. Шевченка українські науковці на еміграції в 1947 році для відмічення 75 років жертвенної праці цієї найстаршої нашої наукової установи для добра української культури. Рішено було тоді видати спершу українське та згодом англійське видання цього твору. Українське видання намічено в двох частинах, з яких перша – загальна у формі окремих статей та друга – гаслова, кожна по 1200 сторінок друку. Впродовж двох років ішло збирання та редагування дотичних матеріалів. Більш сотні українських науковців взяли участь як автори та співробітники цього твору. Завдяки пожертвам українських громадян та українських громадських організацій Наукове Товариство змогло приступити в 1949 році до видавання цього твору. Характеристичне, що тут із поміччю прийшла якраз матеріально найнезасібніша частина української еміграції – в Німеччині, розуміючи вагу появи цієї книги: для українського світу як джерела інформацій про рідний край, його мову, історію, культуру,

природу, – та назовні як пропагандивно-інформаційного матеріалу про Схід Європи, поданого з української точки погляду. Поодинокі наші установи перебирали на себе обов'язки видати цілі зошити, загал підтримав почин передплати, а крім цього, запрезентував для світових бібліотек до двісті примірників цього твору, який має свідчити про здібність України до самостійного життя.

З поміччю української еміграції вдалося таким чином на сьогодні закінчити друк дев'яти зошитів ЕУ (з усіх 15-ти I-о частини). Але ж сьогодні число української еміграції в Німеччині настільки змаліло та її матеріальне положення настільки погіршало, що годі вимагати виключно від неї допомоги в викінченні друку цього твору. Тут з допомогою повинен прийти наш заокеан.

В інших щасливіших народів окремі багатії стають меценатами наукових починів та праць. У нас довголітня традиція на тому місці поставила наші громадські організації. Саме ця традиція наших кооперативних та громадських організацій дозволяє нам звернутися й до Вашого Достойного Товариства з проханням прийти в цьому великому ділі – збірному зусиллі українських науковців та української еміграційної громади – з допомогою хоча б частинного фінансування видання одного зошита Енциклопедії Українознавства. Повні кошти друку одного зошита ЕУ виносять кругло 5000 – нім. марок або 1000 – амер. дол. Сміємо сподіватися, що наше звернення до Вас у цій загальній справі українського наукового світу та справі чести української еміграції знайде у Вас належне розуміння й Ви не відмовитеся причинитися своєю пожертвою до закінчення друку цього такого важливого у нашій дійсності твору.

Прохаємо прийняти вислови нашої правдивої для Вас пошани.

Виділ НТШ

Документ № 9

13 січня 1951

Володимир Пушкар

Вельмишановний пане Докторе!

Вправді зв'язки між нами переривалися від часу Вашого виїзду за океан, а до деякої міри вже від Вашого виїзду з краю, але хочу їх нав'язати... щоби просити Вас про протекцію.

Діло в Енциклопедії Українознавства й нашого письма до «Провідіння», до якого ми, себто Наук. Т-во ім. Шевченка, звертається рівночасно з проханням уфундувати один зошит ЕУ, або принайменше причинитися матеріально до видання ЕУ. Ви є в

Управі «Провідіння», однією з чоловічих осіб, й тому моє особисте до Вас прохання допомогти в тому доброму ділі. Об'єктивно треба сказати, що ЕУ є найбільшим культурним і науковим ділом еміграції. Не здобулися ми на це в краю, пробуємо зробити це за границею. Як Вам, може, відомо, ми проєктували свого часу видати ЕУ в двох томах – загальна частина і гаслова, але згодом загальна частина розрослася на 3 менші томи, кожен по 400 стор. Ми вже видали 9 зошитів, а три є майже зложені. Весною всі три томи будуть готові. Кілько є праці при ЕУ, це я лише знаю, бо на мене впала ціла редакційна й організаційна робота, скажу Вам на вухо лише одно, що навіть в УЦК не мав я стільки роботи. Візьміть до уваги, що біля сотки авторів живе в розпорошенні, що ми не маємо ні відповідних бібліотек, ні людського приміщення, а вкінці що все стає перед нами марево, що дальшого зошита не будемо в змозі видати. Серед цих умовин зробили вже 70% діла. 1 березня Центральна НТШ, а тим самим й редакція ЕУ виїздить до Парижа. Маємо надію, що там буде нам дещо легше працювати й тому, що маємо дім, і тому, що бібліотеки в Парижі є багаті на україністику. Це все змушує нас (також непевна ситуація світова) чимскоріше закінчити ЕУ. Тут в Німеччині буде виданих 12 зошитів, а три останні вже в часі нашого побуту у Франції. Все залежить тепер від матеріяльних умовин. Передплатники не покривають більше чим половину витрат. Допомогала нам дотепер жертвенна еміграція в Німеччині; нині це скінчилося. Друк одного зошита коштує нас пересічно 1000 дол., але є такі зошити, як ось зошит II (мистецтво), в якому є понад 100 світлин й 10 крейдових таблиць, що коштувало нам 1500 дол. Себто треба нам помочі. І тому – повторюю – буду Вам дуже вдячний, якщо допоможете в тому доброму ділі. Додам Вам ще таку вістку, що ЕУ є причиною, чому я і мої товариші по праці не переїздимо до Америки. Вам відомо, що в Америці цього діла не можна було б скінчити. Пересічна платня співробітника ЕУ 35 дол. місячно. Такої штуки не втне навіть такий фінансист як Ви, очевидна річ, на терені Америки.

Могла б бути різна форма допомоги «Провідіння». Або уфундування цілого зошиту (1000 дол.), або частини, або закупно більшого числа примірників призначених на дарову висилку для поважніших бібліотек і установ світа. В кожному випадку буде на обкладинці відповідного зошиту, а згодом і на кінці оправленого 3-го тому подяка для установи. В разі уфундування деякого числа книжок для бібліотек, кожна бібліотека, до якої пішлемо дар «Провідіння», буде повідомлена в чужих мовах, що це дар Вашої установи.

Прикро, що відновляю нашу переписку від фінансових справ. З другого боку – це, може, нав'язання до нашої співпраці в УЦК.

Про мене особисто трудно написати щось цікавого, бо сиджу вповні в ЕУ і майструю переїзд до Франції. На нічого іншого не залишається часу. З наших спільних знайомих між іншими я в переписці з Костем Костевичом, від якого я саме довідався про смерть о. Стефана.

А як Ви, панство, живете на новому континенті? Чи вже сильно заамериканізувалися? Буде приємно, як напишете кілька слів про себе.

Прийміть щирий привіт, пане Товаришу, і передайте Пані уклони!
В. Кубійович

Документ № 10

24 січня 1951

*До Високоповажаного Пана
Д-ра Івана Левковича
в Амстердамі*

Дорогий Пане Колего!

Прошу пробачення, що так довго не відповідав на Ваші два листи: перший зв'язаний із справою збірки на видавничі цілі НТШ та другий офіційний до Відділу НТШ у справі проф. д-р Я. Падоха. Дозвольте, що сплачу зразу свій довг супроти Вас та відповім водночас на оба ці листи.

Найперше прийміть, Дорогий Пане Колего, сердечну подяку від імени Відділу НТШ за проведену збірку – таке досягнення, що його завдячуємо справді тільки Вашій особистій енергії. Просимо не забувати про нас і на майбутнє. Від Американського Відділу вправді ми ще грошей із збірки не отримали, мабуть, тому, що збірка сама ще не закінчена скрізь. Як тільки-но отримаємо, повідомимо Вас. Чи не добре було б призначити ту зібрану суму напр., на друк котрогось зошита ЕУ. Очевидно, на яке б вона видання не пішла, то буде на ньому відповідно відмічена.

Дуже гарно, що не втрачаєте охоти й енергії іще поза фізичною працею на хліб насущний працювати вечорами та в вільні хвилини науково. Дослідження Холмщини і її проблеми буде насправду вартісною річчю, тим більше, що стан речей там уже змінився і ще зміниться, отже, затримаються певні речі і в пам'яті людей та матеріал звідси має й матиме важливе історичне значення. Існуватимуть і в НТШ якісь можливості друку, як тільки не зростуть хоча б трохи наші фінансові ресурси, що їх пожирає головню ЕУ зараз. Маємо в пляні видання «Просідінгс» бодай котроїсь з-поміж Секцій. Американський Відділ, як зачуваю, збирає теж матеріали для таких Просідінгс. Добре було б, якби Ви скористалися цією на-

годою та подали теж якийсь матеріал – резюме Ваших студій над котроюсь із проблем.

Справу з проф. д-ром Паходом добре, що Ви порушили в окремому письмі до Виділу; вона й так стала б була перед Виділом НТШ. Бо незалежно від Вашого листа дістав я був від проф. Падохалисти, в яких були певні натяки на ту справу і виринала й без того потреба в якийсь спосіб цю справу вяснити. Ваш лист очевидно тільки надає всій справі урядового току. Проф. Падохові написав я був уже давніш у півприватному листі про те, що ця справа повинна піти тоді під розвагу на ширший форум. Про становище Виділу до тієї історії постараюся Вас своєчасно повідомити.

Пишіть, що коло Вас нового? Чи далі ще працюєте біля своїх «карпет-ів»? Що поробляє Ваша Дружина, Пані Іза?

Прошу їй передати від мене привіт. Здоровлю Вас і прохаю прийняти вислови правдивої для Вас, Дорогий Пане Колего, пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 11

1 лютого 1951

*Високоповажаний Пан
Проф. д-р Роман Смаль-Стоцький
Мільвокі*

Вельмишановний Пане Колего!

Якось давно я не мав від Вас ніякої відомости. Зачувалося, що Ви були на з'їзді слявістів у Нью-Йорку. Які Ваші враження і чи Ви були в американському відділі НТШ? У нас по давньому, себто сидимо в Енциклопедії, якої 12 зошит саме вийшов. З кінцем місяця переїздимо до Парижа.

Маю до Вас таке прохання: дати Ваші цінні завваги і доповнення до статті про українців під Румунією. Справді Ви в часі між двома світовими війнами не перебували на Буковині, але мабуть, Ви мали зв'язки з Вашою стислішою Батьківщиною, а крім того, очолюєте тепер на еміграції організацію буковинців. Буду Вам також вдячний, якщо подасте мені кілька прізвищ осіб, до яких можна би звернутися з цими запитами, які я поставив. На терен USA посилаю цю статтю також до д-ра Квітковського в Дітройт. Може було би найкраще, щоби Ви були такі ласкаві і переслали цю статтю з моїми запитами прямо до котрогось з буковинців, яких знаєте і які теж могли би допомочи нам. Ваші цінні завваги прошу переслати мені прямо і подати також прізвище тої особи, до якої Ви евентуально пішлете статтю про Буковину.

Прошу вибачити, що турбую Вас, але це для доброго діла.
Прошу прийняти мій щирий привіт.

Ваш В. Кубійович

Документ № 12

1 лютого 1951

*Високоповажаний Пан
д-р Олександр Вельничук
Нью-Йорк*

Високоповажний Пане Меценате!

Лише посередньо чув я про Ваше життя на новому континенті. Як ведеться тепер Вам? Я поки що сиджу в Мюнхені, але незабаром переїду далше на захід до Франції.

Маю до Вас таке прохання: пишемо статтю до ЕУ про українські землі під Румунією. Це дещо перестаріла стаття Ю. Сербинюка. Її треба доповнити і поширити. Можуть це зробити лише наші діячі з Буковини. І тому звертаюся до Вас з проханням прочитати статтю і відповісти на запити, які я окремо поставив. Хоча й Ви не маєте багато часу мимо цього, присвятить кілька годин цій добрій справі. Не відсилайте мені рукопису, але лише самі завваги. Мабуть, було би найкраще, щоби Ви статтю з моїми запитами по використанню Вами переслали комусь з буковинських діячів, які також могли би дати свої завваги. Я посилаю цю статтю на рецензію лише Вам, проф. Смаль-Стоцькому і д-рові Квітковському.

Напишіть кілька слів про себе, а поки що прийміть, Пане Меценате, мій щирий привіт, а Пані прошу передати мої уклони.

Ваш В. Кубійович

Документ № 13

13 лютого 1951

*Високоповажаний Пан
д-р Степан Витвицький
Авгсбург*

Вельмишановний Пане Докторе!

Позволяю собі пригадати моє прохання в справі ЕУ. Це властиво два прохання: 1) зайняти становище до завваг Кедрина-Рудницького відносно статті про ЗУНР; 2) ласкаво доповнити статтю про українські землі під Польщею. У зв'язку з нашим виїздом хотів би я ще перед цим статтю віддати до друку, і тому моє настирливе прохання.

Може, будемо мати нагоду побачитися в суботу у д-ра Макарушки, про що він до Вас пише, а якщо ні то в кожному разі в неділю на засіданні ВО, на яке я приїду, щоби ще побачитися перед від'їздом з панамі.

Прошу прийняти, Пане Докторе, вислови моєї глибокої пошани.
Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 14

13 лютого 1951

*Високоповажаний Пан
Инж. Ілько Попович
Авгсбург*

Вельмишановний Пане Інженере!

Як Головний Редактор Енциклопедії Українознавства позволяю собі прохати Вас помочи нам при редагуванні найновішої історії українських земель під Румунією, зокрема історії Буковини між двома світовими війнами. Додаю статтю Ю. Сербинюка і запитник, які прошу ласкаво виповнити.

Прошу не відмовити нашому проханню і причинитися до цього, щоби найновіша історія Вашої стислішої Батьківщини в ЕУ вийшла якнайкраще.

Крім цього, звертаюся до Вас з проханням подати нам адресу о. Радика, який перебуває в Австрії і який, як мене інформував проф. Смаль-Стоцький, міг би нам теж уділити цінних інформацій про Буковину.

Прошу прийняти, Пане Інженере, вислови моєї правдивої пошани.
Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 15

14 лютого 1951

*Високоповажаний Пан
проф. Олександр Шульгин
Париж*

Вельмишановний Пане Професоре!

Широ дякую за Вашого листа з б. 1. та за святочні побажання. Прошу вибачити, що відписую з таким опізненням: Енциклопедія і підготовка до переїзду до Парижа є причиною.

Дуже тішуся, що проєктована Вами Академія є в стадії реалізації та що вона вже затверджена французьким урядом. Це буде

поважний крок вперед для нашої наукової роботи, а ще більше для співпраці з іншими поневоленими народами. З приємністю приймаю Вашу пропозицію стати членом тої Академії.

Проф. Кульчицький з кількома іншими особами ще цього місяця переїде до Парижа, а я в короткий час згодом.

Незабаром дозволю собі переслати Вам, Пане Професоре, статтю доц. Феденка про УНР і буду прохати Вас поробити свої цінні завваги до тої статті.

Прошу прийняти, Пане Професоре, вислови моєї правдивої пошани.

Проф. Д-р В. Кубійович

Документ № 16

22 лютого 1951

*До Високоповажаного Пана
Ген. Павла Шандрука
в Гобокен*

Високоповажаний і Дорогий Пане Генерале!

Сердечно дякую Вам за листа, як теж за надіслані матеріяли до ЕУ. Прошу пробачити, що відповідаю аж із таким опізненням, але зовнішні обставини так склалися, і їх можу навести тільки на своє оправдання. Як уже, напевно, знаєте, від кількох тижнів сидимо дослівно на клунках: усе попаковане – бібліотека, книжки, матеріяли – і чекаємо на дозвіл із Франції на ввіз речей туди. Сподівався уже відповісти Вам із Франції, куди, так як воно виходило б із ситуації зараз, поїду за яких три тижні із другою групою (перша повинна б від'їхати вже за декілька день). На всякий випадок, до речі, долучую нашу нову адресу Т-ва у Сарсель.

Друга річ, яка займала усю мою енергію зараз, це редакційні роботи над ЕУ. А їх тепер таки чимало, бо хочемо ще якнайбільше зробити поки ми ще в Німеччині, бо згодом прийдеться, напевно, втратити початкових хоча б пару тижнів на різні організаційні справи після переїзду до Франції. А сама справа ЕУ не повинна б від того потерпіти великих перебоїв.

Саме вийшов 12 зошит ЕУ і тепер друкуються 9-й і 13-й зошити.

Важко мені дати Вам якусь конкретну відповідь щодо того, як і чи НТШ щось зможе зробити для зорганізування Воєнно-Історичної Комісії. Живемо тепер усі в розпорошенні, і трудно що-небудь зробити для того, щоб належно пустити в рух працю Комісій взагалі. Перед тією проблемою – окремих Комісій – стоїмо по всіх наших Секціях: спроби якось оживити їх, посилити їх працю досі не завели. Не знаю, наскільки така річ удасться і УВАН-ові. Оче-

видно, як збираються вони пустити в рух працю такої Комісії, і це їм удасться, то можна це вітати. Що ж до проведу нашого Відділу в США, то мою думку на ті справи знаєте, але це очевидно нічого не міняє із фактів, і тут я, само собою, безсильний.

Був би цікавий почути Ваші, Пане Генерале, думки про те, як на Вашу думку, можуть розвинутиися події зараз у світі.

Прошу прийняти вислови моєї правдивої для Вас, Дорогий Пане Генерале, пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович
Мюнхен

Документ № 17

2 березня 1951

*Високоповажаний Пан
д-р Степан Витвицький
Авгсбург*

Високоповажаний Пане Докторе!

Позволяю собі переслати Вам докінчення статті д-ра Феденка, яку ми доволі пізно дістали.

Вибачайте, що позволю собі пригадати справу обох статей: ЗУНР, а згодом українські землі під Польщею. Це для нас вже катастрофально спішне.

Прошу прийняти вислови моєї глибокої пошани. Пані уклони.
Ваш В. Кубійович

Документ № 18

2 березня 1951

*Високоповажний Пан
проф. д-р Олександр Шульгін
Париж*

Вельмишановний Пане Професоре!

Я гадав, що в найкоротшому часі побачимось у Парижі, але наша поїздка знова відтягнулася, бо в міністерствах у Франції повстали деякі непорозуміння в справі ввозу наших речей. Це не є чимось важливим, але все-таки це неприємна ситуація, бо ми сидимо спаковані на клунках. Гадаю, що в найкоротшому часі приїде до Парижа проф. Кульчицький, щоби полагодити ці справи на місці. Очікуємо тут приїзду проф. Дорошенка і його дружини. Буде приміщений тут в якійсь санаторії, згл. пансіоні. Одним словом

переїхав до Канади почерез Францію і тим самим шляхом вернув до Німеччини.

Маю до Вас, Пане Професоре, велике прохання, а саме переглянути статтю про УНР д-ра Феденка. Дуже прохаю не лише переглянути цю статтю, але зробити на її маргінесі завваги, поправки і евентуальні доповнення. В моїх заввагах до Шановних Рецензентів подаю ті недоліки, які сам бачу. Зокрема слабо представлена там діяльність нашої закордонної політики і нашого Екз. Уряду. Хотя й знаю, що Ви, Пане Професоре, сильно заняті, дозволяю собі просити Вас не відмовити моему прохання. Це тим більше, що Ви були з одним з головних осіб при будуванні Української Держави. І важне, щоби відповідно була зазначена також Ваша позиція. До того прохання додаю ще одно. Для нас є справа надзвичайно спішна, бо стаття повинна незабаром піти до друку. Тому позволю собі просити Вас дати нам позмозі Ваші цінні завваги до половини цього місяця.

Як представляється справа організованої Вами Міжнародної Академії Наук? Яких два тижні тому був у мене проф. Нагурський, який впрочім згадував, що добре Вас знає і ще буде з Вами бачитися в Парижі та також балакав зі мною про Академію.

Прошу прийняти, Пане Професоре, вислови своєї правдивий пошани і щирий привіт.

Ваш В. Кубійович

Документ № 19

7 березня 1951

*До Високоповажаного Пана
Ректора Бориса Мартоса
в Мюнхені*

Високоповажаний Пане Ректоре!

Дозволю собі нав'язати до останньої розмови з Вами та звертаюся до Вас як до Громадянина, що брав видатну участь у будуванні Української Держави, з проханням ласкаво переглянути статтю для Енциклопедії Українознавства про УНР. Статтю написав д-р П. Феденко. Дуже Вас прохаю подати до статті Ваші цінні завваження, справити евентуальні похибки чи то неточності та поробити потрібні доповнення. Здаю собі справу, що статті бракує насвітлення деяких ділянок нашого життя в ті часи, інші знову ж насвітлені побіжно тільки. Якщо йдеться про військові справи та дії наших армій, то про них буде вміщена окрема стаття при «Визвольних Змаганнях». Про доповнення деяких питань я вже просив П. Феденка, і він пообіцяв їх дати (йдеться про такі справи як закордонна політика УНР, культурні питання,

відносини на наших країнах тощо). За деякий час я дозволю собі ще звернутися до Вас з проханням про проглянення тих його доповнень додатково. Редакції ЕУ йдеться тут про якнайвірніше представлення саме того періоду нашої історії, щоб не вкralися туди ніякі похибки. Бо здаємо собі справу, що цей матеріал послужить на деякий десяток років інформацією про тодішні події.

Сподіюся, що не відмовите у цьому проханні з нашої сторони та дозволяю собі скласти Вам наперед сердечну подяку. Прийміть, Вельмишановний Пане Ректоре, вислови моєї правдивої для Вас пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 20

21 березня 1951

*До Високоповажаного Пана
Д-ра Степана Витвицького
в Авсбурзі*

Високоповажаний Пане Докторе!

Дуже дякую за листа, що його отримав. Воно прикро, що Вам так склалися обставини, що щойно тепер можете приступити до зладження статті до ЕУ. Для нас воно справа дуже пильна тому, що, власне, мусимо безумовно зараз після латинського Великодня статтю віддати до друку. Тому дуже Вас прошу не забувати про це наше становище та буду Вам дуже вдячний, якщо надішлете мені статтю якнайскоріше.

Рівночасно пересилаю Вам у долученні проглянутий текст військово-фронтних дій польсько-української війни, який увійшов би в історію визвольних змагань. Про саму організацію УГА була б мова у Відділі про Військо. При редагуванні Вашої статті прошу брати вже до уваги цей текст, посилаючись на нього, де у Вас була б мова у статті про події на фронтах.

Прошу передати вітання від мене для Пані Добродійки та прийняти вислови правдивої для Вас, Вельмишановний Пане Докторе, пошани.

В.М. Кубійович

Документ № 21

4 квітня 1951

*Високоповажаний Пан
д-р Степан Витвицький
Авсбург*

Вельмишановний Пане Докторе!

Щиро дякую за Ваші листи і за статтю про ЗУНР, вкінці за інформації в справі статті «Укр. землі під Польщею».

Коректу статті ЗУНР пішлемо. Я прочитав уважно кілька разів статтю. Зміни редакційні полягають в тому, що я пов'язав статтю з іншими, щоби те саме не повторялося двічі. В остаточному виді будемо зв'язані також вимірами, бо як знаєте, Пане Докторе, ми друкували скоріше наступні зшитки і тепер мусимо точно вимірити, щоби вміститися в тому числі сторінок, яке нам залишилося.

Щодо статті «Укр. землі під Польщею» я у великій мірі згідний з Вашими заувагами. Але здивує Вас, якщо пригадаю Вам, в який спосіб повстав цей зліпок. В-перше написав його д-р Баран, але це було дуже слабе і неповне. Тоді в другій редакції повстало скомбіновання статті Кедрина з Укр. Заг. Енциклопедії зі статтею д-ра Барана, і цю редакцію розіслано на рецензію численним особам, між іншими і Вам, Пане Докторе, Кедриніві, Мілені Рудницькій, д-р Шлемкевичу, д-р Стахову тощо. З цього повстав теперішній зліпок. Цих кільканадцять сторінок, які Ви мені прислали, це є з невеликими змінами стаття Кедрина. Зміни введені в цю статтю, маю вражіння, принесли їй користь. Себто негарний стиль і мова – заслуга автора. До речі, ми маємо стилістичну і мовну коректу, яку переводить висококваліфікований фахівець – проф. Глобенко. Але йому віддаємо статтю щойно по зретаганню автором чи пак редактором. Очевидна річ, якщо би стаття про Укр. землі під Польщею була в руках проф. Глобенка, вона мала би дещо інший вид.

Я розумію добре, що стаття є в зовсім сирому виді. Але в такому виді була, на жаль, більшість статей, які ми дістали. Тому прохання до Вас, Пане Докторе, посвятитися і зробити з тої статті те, що з неї видобути можна. Ніяких нових матеріалів не маємо, бо не використані завваги Мілени я Вам переслав, а прочі вже є використані в тому скрипті, який в Ваших руках. Ще дві завваги. Стаття має бути на 30 стор. машинопису, себто вона мусить бути сильно скорочена. І друге: титул статті не «Галичина», але «Укр. землі під Польщею», себто треба узгляднити також півн.-зах. землі, що в статті представлено доволі слабо.

Рукопис, як цього Ви собі бажали, звертаю. Оплату за перепиання рівночасно посилаємо. Гонорар за статті позволю собі прислати незабаром, щоби можна було відразу виповнити наші зобов'язання за обі статті.

Ще раз дякуючи за першу статтю і прохаючи вибачення за труд, зв'язаний з другою, шлю мої щирі привіти і уклони для Вашої Пані і для Вас, Пане Докторе.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 22

10 квітня 1951

*Високоповажаний Пан
Проф. д-р Матвій Стахів
Скрентон*

Дорогий Матвіє Миколаєвичу!

Давно я одержав від Вас листа і не відписав на нього. Причина ясна: не лише в Америці треба в майже стаханівському темпі працювати. Теж в цьому листі не порушую численних проблем, про які хотілось би писатися. Зроблю це незабаром, бо хотів би з Вами обговорити деякі речі дотично американського відділу НТШ, американського видання ЕУ тощо. До речі, запит, чи такі Ви випроцесували процес цих 600 дол. на енциклопедію? Тепер до Вас велике, а також спішне прохання: прочитайте статтю, яку посилаю Вам і пришліть Ваші завваги. Статтю я спрепарував і я підпишу, себто до загального прохання додаю ще моє особисте. Треба щоби там деякі події вийшли, з одного боку, маркантні, з другого боку, очевидна річ, вірно. Ваші завваги все були для мене цінні, а зокрема спосіб, в який Ви їх подавали. Це була конкретна контрпропозиція з редагування тексту.

Як бачете з цього листа, я ще тут. Але, мабуть, слідуєчого тижня виїде перша група, а я пізніше, бо мушу скінчити ще тут Енциклопедію. Вибачайте, що цей лист такий ляконічний і діловий.

Щирий привіт, уклони Вашій Пані.

В. Кубійович

Документ № 23

10 квітня 1951

*Високоповажаний Пан
Д-р Кость Паньківський
Ларчмонд*

Дорогий Косте Костевичу!

Наші Святочні листи розійшлися. Довше в різних справах напишу перед святами, які незабаром прийдуть. А в цьому листі порушу лише кілька справ, які спішні.

Шлю Вам статтю, яку я спрепарував про цей відтинок нашої історії, в якому ми оба теж були причасні. Це піде до ЕУ. Очевидна річ ішло би дуже про це, щоби стаття вийшла якнайкраще і найвірніше. Не дозволяю собі зредагувати її остаточно без порозуміння з Вами. Тому дуже прохаю Вас прочитати кілька разів цю статтю і дати Ваші завваги і доповнення. З одного боку, дайте

загальні завваги. З другого боку, зробіть поправки і доповнення. Зокрема, якщо йде про період першої сов. окупації можете багато додати. Стаття є тонка з політичного погляду і тому треба, щоби була якнайбільш обережно написана. Буду Вам вдячний, якщо евентуально відповідні місця перередагуєте. Зокрема ці місця, які я підчеркнув червоним олівцем. Часто треба би прецизувати кожне речення. Стаття мусить бути дещо скорочена, бо її виміри за великі. Це може бути всього 8 стор. машинопису. Річ дуже спішна.

Від Миколи Івановича чув я про статтю Ясінчука в «Свободі». Я тої статті ще не читав, за виїмком початку. Просив Миколу, щоби прислав мені відповідні витинки. Згадував Микола, що Ви писали в тій справі листа до д-ра Мишуги. Якщо можливо, пришліть мені копію цього листа.

Вибачайте, що пишу в ділових і спішних справах. З інших значу лише, що я, як все очевидна річ бачите з листа, ще в Мюнхені. Мабуть, однак, вже в найближчих днях виїде перша група. Я далеко пізніше. Що у Вас, Вашої Пані і великого вже Костуня?

Очікую Ваших завваг і шлю Вашій Трійці привіти і уклони.

Проф. д-р В. В. Кубійович

Документ № 24

11 квітня 1951

*Високоповажаний Пан
Президент Андрій Левицький
Карлсруе*

Високодостойний Пане Президенте!

Прошу мені дуже вибачити, що я дотепер не подякував за Вашого листа і за Ваші цінні завваги дотично варшавського договору. Причина легко зрозуміла при баварській весні – я мав грипу.

Питаєте, Пане Президенте, які претенсії мають рецензенти до статті д-ра Феденка, зокрема Тиміш Гнатович. Отож Тиміш Гнатович мав прислати точну рецензію, а переслав лише загальну. Прислав ще рецензію Микола Іванович. Всі рецензії ідуть в тому напрямі, що д-р Феденко представив історію з погляду Центрального Комітету своєї партії з перед 30 років. Друга заввага, що з тої статті може винести сучасне покоління враження, що Україна в роках 1917–20 – це був лише один хаос, без ніякої провідної думки. Треті претенсії – це обставина, що в статті поміщено дещо, що було би зовсім приємне прочитати нашим національним ворогам; зокрема це відноситься до завваг автора, що населення на Україні було зовсім несвідоме. На кінець бракує там закордонної політики, цілої низки внутрішніх проблем. Три з рецензентів закликали

мене, щоб статті не містити. Довірено доношу, що я попросив з місця проф. Шульгіна, щоби написав сам статтю. На це він погодився і я повинен одержати на днях його статтю. Тоді на підставі цього всього може буде можна зліпити статтю. Очевидна річ позволю собі цю статтю переслати Вам, Пане Президенте.

Як бачите, Пане Президенте, редагувати ЕУ не легко. Можна би видавати цілі білі книги на тему переписки з авторами і їхніх претенсій. Скромно, а дещо злосливо скажу, що щойно по виході ЕУ буде можна пізнати кілька прогалин виявляє наша наука і то у всіх ділянках і треба буде чимскоріше.... приступити до другого поправленого видання ЕУ. Поки що однак буде добре, якщо вдасться видати перше видання хоч би з численними блудами.

Мабуть, в дуже короткому часі виїде перша наша група до Франції. Я в місяць пізніше, а і тоді, може, вкортці верну з поворотом до Німеччини, бо мушу тут бути до кінця друку ЕУ. Про мій життєвий шлях на найближчі місяці повідомлю Вас, Пане Президенте, і доложу зусиль, щоби перед дефінітивним виїздом побачитися ще з Вами.

Прошу прийняти, Високодостойний Пане Президенте, вислови глибокої до Вас пошани.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 25

21 квітня 1951

ПРОТОКОЛ
із засідання поширеної Президії НТШ
9.30–18.00 год.
Канцелярія НТШ в Мюнхені

Приявні: проф. д-р З. Кузеля, проф. д-р В. Кубійович, проф. д-р О. Кульчицький, проф. М. Глобенко, доц. д-р В. Янів, проф. д-р І. Мірчук.

На порядку нарад:

1. Зачитання протоколу з ост. засідання пош. През.
2. Звіт Генерального Секретаря НТШ.
3. Організаційні справи.
4. Видавничі справи.
5. Фінансові справи.
6. Біжучі і персональні справи.
7. Прийняття й затвердження нових членів.
8. Евентуалії.

1. На внесок проф. д-ра В. Кубійовича зачитання й прийняття

Протоколу з останнього засідання поширеної Президії НТШ відкладено до чергового засідання.

2. Генеральний Секретар, проф. д-р В. Кубійович склав вичерпний звіт із діяльності Т-ва за час від останнього засідання, заторкуючи, зокрема, справу переїзду централі до Франції, видавничі справи, інформуючи про даліше розгортання діяльності клітин Т-ва, зокрема Амер. та Канадійського Відділів та з'ясовуючи організаційні питання, що у міжчасі виринули.

Труднощі бюрократичної натури зі сторони франц. консуляту в Мюнхені були причиною, що із групи, яка їде до дому НТШ у Сарсель, щойно на днях виїжджає туди перших 5 осіб під проводом члена Виділу НТШ проф. д-ра О. Кульчицького.

18. 3. 51 влаштував Канад. Відділ в Торонто Святочну Шевченківську Сесію з низкою доповідей про життя й творчість Патрона Т-ва.

Американський Відділ НТШ, на терені діяльності якого зараз опинилося чи не найбільше число дійсних членів Т-ва, похваляює далі свою діяльність наукову й організаційну та приступає до видавничої, піднімаючись головно зараз до видання чужомовних Комуникатів Істор.-Філол. та Філологічної Секцій. Призбирані у нас матеріали для таких Комуникатів переслано для використання Ам. Відділові. На терені Відділу постали в окремих скупченнях членів фахові гуртки праці – комісії: Права й Суспільних Наук в Нью-Йорку, Літературознавча в Філядельфії, Укр. Громадянства в Чикаго, Краєзнавства в Дітройті, Мовознавча та Клясичної Філології в Нью-Йорку. Про дотичні справи Відділу поінформував Генер. Секретар зачитанням окремих місць із надісланого відпису протоколу з засідання Виділу Ам. В-у.

Від себе поставив Ген. секретар внесок, доручити Ам. Відділові видати чужомовні комунікати Іст.-Філ. та Філол. Секцій в характері центральних видань Т-ва з тим, що, як досі, остаточна перевірка їх перед друком належить централі, та доручити Ам. Відділові зайнятися справою відновлення українознавчого журналу Т-ва «Сьогочасне й Минуле».

Над складеним звітом вив'язалася дискусія, у висліді якої рішено:

а) на внесок проф. д-ра В. Кубійовича висловити від імени Виділу НТШ подяку проф. д-ру О. Кульчицькому за його віддану працю й заходи біля справи зорганізування переїзду групи членів НТШ до Франції;

б) уповноважити проф. д-ра О. Кульчицького та проф. Т. Волошина, що переїжджають у першій групі НТШ до Франції репрезентувати Т-во перед компетентними чужими й укр. чинниками й заступати його інтереси аж до приїзду всієї групи НТШ до Сарсель;

в) вітати ініціативу Амер. Відділу в ділянці відновлення укра-

їнознавчого журналу «Сьогочасне й Минуле», що його появу централю з уваги на брак фондів була змушена припинити, та просити Виділ Відділу скласти точніший плян редакції цього журналу;

г) вітати розгорнення праці фахово-тематичних гуртків по окремих скупченнях членства НТШ в США. Дотично ж організаційного оформлення справи научних клітин Т-ва: секцій, комісій, інститутів і їх відносин до адміністративно-територіальних клітин Т-ва: відділів доручено Президії Т-ва випрацювати відповідний проєкт і подати його кореспонденційним шляхом під увагу Відділам і дійсному членству Т-ва. Вислід цієї дискусії становитиме тоді підставу для статутарного охоплення тих взаємовідносин.

3. Письмо із 3. 3. 51 вніс інж. А. Мілянич до Виділу резигнацію з посту Адм.-Фінан. Референта НТШ та члена Виділу з уваги на переїзд до США. Після проведеної дискусії прийнято до відома його резигнацію з посту Адм.-Фін. Реф-та та порішено просити його не вибувати із Виділу НТШ. З уваги на переїзд централі НТШ із Німеччини до Франції на внесок проф. д-ра В. Кубійовича доручено представництву НТШ на терені Німеччини проф. д-ру І. Мірчукові.

До Президії НТШ почерез Філологічну Секцію звернувся листовно д-р О. Пріцак із проєктом заснувати при Філ. Секції Орієнталістичну Комісію. З уваги на проблематичну успішність праці такої Комісії при розпорошенні її евентуальних співробітників порішено цю справу уважати наразі неактуальною.

4. Проф. д-р В. Кубійович подав вичерпний звіт про хід праці над ЕУ. Тому що закінчено приготування матеріялу для 1-ої загальної частини, якої друк незабаром закінчиться, приступлено від кількох місяців до вступних праць над 2-ою гасловою частиною ЕУ; поки що складено картотеку гасел, користуючись при тому давньою УЗЕ, Советською Енциклопедією та використовуючи новішу укр. пресу. Подрібна робота над ЕУ-2 буде проведена вже в Сарселі. Можна сподіватися, що 1-ші зошити цієї 2-ої частини ЕУ вийдуть ще до кінця ц. р.

Ще в попередньому році піднявся був Виділ Канад. В-лу НТШ друку «Збірника Мат.-Пр.-Мед. Секції в пошану бл. п. проф. І. Раковського». Дирекція Секції та Виділ звернулися були до проф. д-ра В. Бригідера в Торонто з проханням про відредагування Збірника. З уваги на наспілу від проф. В. Бригідера відповідь, у якій він свою згоду обумовлює низкою вимог як редактор, а які суперечать дотеперішнім, прийнятим в таких випадках у НТШ засадам, засідання порішило відкликати своє попереднє прохання до проф. В. Бр-а та доручити справу проредагування «Збірника» іншому дійсному членові Т-ва.

5. Генеральний Секретар поінформував про фінансовий стан централі Т-ва: основну позицію витрат зараз становлять видання (конкретно ЕУ) та в найближчому часі ще й кошти перевозу бібліотеки й речей Т-ва до Сарселя. На приходи складаються, крім підмоги Апостольської Столиці, головно висліди заініційованої серед членів в США та Канаді збірки на видавничий фонд Т-ва та допомога Амер. Відділу на ЕУ.

6. До Виділу НТШ звернувся листовно проф. д-р В. Бригідер з вимогою переписин за образу нанесену йому Виділом Т-ва з того приводу, що йому найперше пропоновано в 1949 р. представництво НТШ в Торонті, а згодом створено там Відділ. Зазнаюмившися з перепискою централі з проф. Бригідером та заслухавши вияснень Ген. Секретаря, стверджено недотягнення зі сторони Канцелярії Т-ва, що після того, як на домагання членів Т-ва в Канаді мати у себе не представництво, а відділ, не повідомляла його персонально окремим листом про нову ситуацію, а зверталася до нього таким же спільним письмом, що було тоді вислане й до інших дійсних членів Т-ва в Канаді. Це недотягнення було спричинене браком технічних сил для праці в Т-ві в тому часі, і тому вирішено вислати відповідне письмо від Виділу до проф. В. Бр-а з виясненням.

Проф. д-р М. Андрусак звернувся до Президії НТШ з листовим протестом проти затвердження Виділом проф. д-ра В. Стецюка вибору в дійсні члени Філол. Секції, підносячи окремі закиди проти особи проф. д-ра В. Стецюка. Тому що ті самі закиди були вже підношені проф. М. А-ом в УВУ і там та справа була вже розглянена й вирішена, то засідання рішило звернутися в тій справі до Ректорату УВУ з проханням про інформацію дотично поладнання там ідентичного закиду.

У справі контроверзи, що виринула поміж проф. д-ром Я. Падохом, кол. Адм.-Фін. Реф-том НТШ, та д-ром І. Левковичем, кол. Секретарем Президії НТШ, на тлі їх службових, взаємин рішено запропонувати обом поладнати справу полюбовно поміж собою. В інакшому випадку запропонувати їм передати справу до арбітрального суду НТШ. До Виділу НТШ звернувся листовно кол. директор Бібліотеки НТШ у Львові В. Дорошенко з Філядельфії з проханням про уділення допомоги з уваги на виконувану далі працю бібліотекаря Т-ва. З гарячим порученням позитивно поладнати це прохання рішено передати його під увагу Виділові Американського Відділу.

7. На розіслані реферати про кандидатів у дійсні члени наспіли відповіді: в Іст.-Філол. Секції на 39 членів заявили за обранням д-ра Омеляна Пріцака 20 (ніхто «проти», ніхто не зазначував,

що «здержався»); в Філологічній С-ії на 20 членів за обранням о. д-ра Максима Германюка 13 (ніхто «проти» чи «здержався»); в Мат.-Пр.-Мед. Секції на 33 члени за обранням доц. д-ра Осипа Андрушкова заявилося 11 (ніхто «проти», чи «здержався»).

Так само звернувся листовно до Дирекції Мат.-Прир.-Мед. Секції проф. Тиміш Павличенко, вибраний давніш у дійсні члени НТШ, з перепрошенням за спізнену відповідь на прохання Дирекції про його згоду на своє кандидування в дійсні члени Т-ва. Справу затвердження вибору цих 4-х членів Виділом НТШ порішено подати на найближче кореспонденційне засідання Виділу. Приявні члени Виділу НТШ заявили за затвердження усіх вибраних.

З черги розглянено пропозицію обрати дійсними членами НТШ в Іст.-Філол. та Філолог. Секціях: д-ра Л. Луцева, д-р М. Пшепюрську-Овчаренко, С. Гординського, д-ра Г. Лужницького, о. Т. Галушинського, о. М. Войнаря, д-ра П. Ісаєва, д-ра Л. Мишугу та Я. Чиж, пропонованих Американським Відділом, й рішено запропонувати Відділові, чи, власне, через Відділ окремим референтам наукової діяльності цих кандидатів подати їхні реферати під кореспонденційне голосування в дотичних Секціях. З черги розглянено прохання та прийнято звичайними членами НТШ такі особи: інж. Євген Чайковський (геологія – Фюрт, Німеччина), д-р Анна-Гая Горбач (слов'ян. філологія – Мюнхен), mgr. Дарія Сіак (географія – Мюнхен).

На прохання Виділу Амер. В-лу затверджено прийнятих останнім у звичайні члени на засіданні з 17. 2. 51 таких осіб: доц. д-р Яків Шумелда (економіст – Чикаго), доц. д-р Роман Залуцький (правник – Чикаго), доц. д-р Роман Барановський (ветер. лікар – Чикаго), д-р Михайло Скальський (математик – Нью Орліенз), Василь Тучак (правник – Нью-Йорк), д-р Степан Самбірський (славіст – Чикаго), проф. д-р Микола Чировський (економіст – Блумфілд).

На прохання Виділу Канад. Відділу затверджено прийнятих останнім на засіданні з 2. 2. 51 звичайними членами: Юліяна Буцманюка (арт. маляр – Едмонтон), д-ра Матея-Івана Гуту (лікар-дантист – Торонто) та на засіданні з 7. 4. 51: ред. Юліяна Тарновича (журналіст – Торонто), Володимира Островського (географ – Торонто).

Прийнято до відома затверджених членами-прихильниками на засіданні Виділу Ам. Відділу таких осіб: Андрій Блащук (Дітройт), Йосип Кочан (Джоліет), д-р Іван Макаревич (Асторія), Йосип-Богдан Величковський (Нью-Йорк), Михайло Брунець (Нью-Йорк), Ольга Гаморак-Сукованченко (Рочестер), Петро До-

рош (Форест Гілз), Роман Карбівник (Філадельфія), Григор Левуш (Елмайра), Йосип Яров (Лонг Айленд), Мічіганська Ліга (Дітройт), Іван Кравс (Чикаго), інж. Антін Артимович (Чикаго), інж. Степан Яцура (Чикаго), Омелян Плашкевич (Чикаго), інж. Остап Куропась (Чикаго), Михайло Баран (Чикаго), Нестор Филипович (Чикаго), монастир Св. Йосафата в Гленкоу, Плятон Стасюк (Нью-Йорк).

На тому, вичерпавши порядок нарад, засідання закрито.

За Виділ НТШ
проф. д-р Зенон Кузеля
проф. д-р Володимир Кубійович

1952 рік

Документ № 26

10 жовтня 1952

*Високоповажаний Пан Зенон Голубець
Чикаго, ЗДА*

Високоповажаний Пане Колего!

Дозволю собі звернутися до Вас з проханням допомогти нам в остаточному оформленні статті «З'єднані Держави Америки», яка має бути поміщена в 10 зошиті ЕУ-2.

Бракує нам до статті ще коротких інформацій про радіомовлення українською мовою в ЗДА. Від довшого часу існують приватні радіогодини в Америці, і їх кількість сьогодні доволі велика. Будь ласка, зробіть огляд існуючих укр. радіомовлень по містах, подайте рік заснування однієї чи двох (найдавніших) та визначть, які з них є найважливіші, щоб їх підкреслити, бо правдоподібно всіх не зможемо згадати. За те, будь ласка, подайте загальне число нині діючих радіомовлень і загальну кількість годин тижнево. При деяких важливіших радіо-годинах подайте прізвище засновника чи керівника.

Так само дуже Вас прохаю коротко згадати про «Голос Америки» (рік відкриття радіомовлень укр. мовою, керівники укр. секції, коротка характеристика програми).

Дуже прохаю надіслати ці інформації можливо якнайскорше, необов'язково оформлюючи їх як статтю, а тільки подати фактаж, бо ми ці речі використаємо при загальному оформленні статті.

Заздалегідь Вам щиро дякую за прихильність і залишаюся із щирими привітаннями.

Проф. д-р Володимир Кубійович
головний редактор ЕУ-2

Документ № 27

3 грудня 1952

*До Високоповажаного Пана
Проф. Д-ра Костя Кисілевського
Директора Філологічної Секції НТШ
Ірвінгтон, ЗДА*

Високоповажаний і Дорогий Пане Професоре!

Щиро дякую за листа з 28 жовтня ц. р. з повідомленням про вибір і склад нової управи Філологічної Секції. Прошу прийняти від Головного Виділу й від мене особисто щирі вітання з вибором на Директора тієї Секції та найкращі побажання для Вас особисто й для Управи повних успіхів у праці та якнайкращого розвитку Вашої Секції.

Не міг я Вам скоріше відписати, бо по більш як трижневим побуті в Мюнхені, звідки повернувся до Сарселю щойно 3 листопада (по дорозі мав ще дві доповіді у Франції), назбиралось стільки пильних справ, що ледви поспіваю нині відповісти Вам на згаданого листа.

Щодо порушених Вами справ, то відносно правильника Секції дав Вам відповідь доц. Янів письмом з 18. 11. ц. р., і тому тієї справи тут не порушую.

Коли йде про друкування «Записок Філологічної Секції», про що згадуєте в листі, то не зроблено того тільки тому, що немає грошей. Відомо Вам, що вже віднедавна не появиться ні один том «Записок» через брак грошей. Якщо навіть і щось появилось, то не за гроші НТШ. І так книжка Шереха, що появиться в серії Бібліотеки Українознавства була видана за гроші пластунок-сеніорок. Моя «Етнографічна Карта Галичини», що виходить в «Записках Історично-Філософічної Секції», видається коштом Об'єднання б. Українських Вояків у Великій Британії. Щоб Централя могла нині братися за видання тих «Записок», про які пишете, важко нині й думати, бо її матеріальне положення прямо катастрофальне, і помочі немає нізвідки. Американський Відділ, на який ми повинні числити найбільше, вже від довшого часу не дає на Централю ні сотника, і тепер тим більше важко сподіватись яких грошей від нього з огляду на задовження за Дім Культури. А коли йде про Філологічну Секцію, то вона з Американським Відділом безпосередньо пов'язана, і в першу чергу його обов'язком є дбати про видання Вашої Секції. Щодо друку «Записок» Вашої Секції, про які мова, то дозволяю собі також додати, що Директором Секції був пок. проф. Кузеля, Голова НТШ, і в його руках лежала справа їх видання. Він теж особисто з Вами в

цій справі переписувався. Отже, моя особа тут ні причому.

Дуже дякую за останній том Ваших «Просідінгсів». Гарно і старанно видані та куди кращі, як давніші. Шкода, що появилися тільки на англійській мові. Ми в Сарселю спробуємо видати «Просідінгси» Історично-Філософічної Секції в дещо іншій формі: короткі резюме на 2-3 сторінки друку в одній з трьох мов (англійська, французька й німецька), об'ємом на 2-3 аркуші друку.

Приємно довідатися, що, попри педагогічну працю, можете теж працювати науково. Бажаю Вам у тій праці якнайкращих успіхів, а також кріпкого здоров'я та свіжості сил. Біда тільки, що немає фондів на видання Ваших цінних праць. Це загальне явище в нас. Багато цінних готових праць припадає порохом в рукописах, тоді коли наш науковий ринок такий бідний. Треба конечно нам застановитися на розв'язку того найбільш пекучого питання.

Відносно членства Преосв. Германюка, то, на жаль, важко мені дати Вам конкретну відповідь у справі рішення Головного Відділу, бо це діялося в тому часі, коли проф. Кузеля перебував у Сарселі, а я у Мюнхені, і до того ще й проф. Кузеля в тому часі хорював. Постараємося ще переглянути його архів. Може, вдасться нам відшукати що в цій справі. В кожному разі, справу членства Преосв. Германюка треба чимскорше полагодити і вислати йому грамоту.

При кінці, хочу ще порушити справу Централі. З Ваших листів і деяких Панів, що є в ЗДА, видно, що Панове мають уяву, що в Сарселю є добре. Уважаю своїм обов'язком сам сказати, що в нас є дуже тяжка ситуація, як з погляду матеріяльного, так і з погляду умовин праці. Зокрема трудно мені. Різні потягнення Головного Відділу, чи пак Централі в Сарселі, критикується без розбору. Що критикувати можна, цього я не заперечую, але критика повинна бути позитивна. А то, з одного боку, критикується, а з другого боку пишеться: але працюйте даліше і ведіть справи НТШ, бо в ЗДА ще не створили бази для НТШ. Критикується діяльність Централі, але грошей на уможливлення діяльності не дається. А гроші є в ЗДА, а не в бідній на гроші й на українських людей Європі. Щоб не бути голословним, наведу Вам кілька прикладів: виступи проф. Чубатого на Загальних Зборах Ам. Відділу проти ЕУ-1, тоді, коли він сам спровокував своїм писанням історію з православними, до нині не маємо відповідей-завваг до нового статуту, мимо того, що справа дуже пекуча, і через те продовжується справа Загальних Зборів Централі, на наші звернення в справі грошей відповідають, що не можуть нічого дати. А за що ми маємо видати «Хроніку» й удержувати бюрові сили, які разом беруть менше, чим одна сила в Американському Відділі? Ось так виглядає у нас наша ситуація.

Та попри те, ми мусимо щось робити. А найважливіша наша пра-

ця – це ЕУ-2. Без ЕУ-2 немає сенсу, щоб існував Сарсель. Та й само НТШ не багато буде значним без ЕУ-2. Про це повинні пам'ятати всі, бо це справа не тільки Сарселя, але цілого НТШ. Тому ми мусимо всі думати, щоб в якийсь спосіб роздобути на цю справу фонди і чим скоріше пускати в рух ЕУ-2, якщо хочемо, щоб НТШ мало повагу серед загалу нашої еміграції.

На раз того всього маю досить. Чекаю на Загальні Збори. А потім побачу, що маю даліше робити.

Здоровлю Вас щиро і вітаю Ваших співробітників та ще раз бажаю успіхів і остаюсь з правдивою пошаною.

Р. С. Долучаю 1 прим. вияснення в справі книжки Єндика.

Проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 28

8 грудня 1952

До Високоповажаного Пана

Д-ра Володимира Кубійовича

*Генерального Секретаря Наукового Т-ва ім. Шевченка
в Сарселі*

Високоповажаний і Дорогий Пане Професоре!

Щиро дякую за останнього листа та за ласкавіть, виявлену в оцінці нашого видання. Було б добре, якби хтось з європейських філологів написав нам рецензію. Ми радо заплатили б, бо думаю, що буде краще, як замовлений рецензент напише та помістить в якомусь науковому видавництві, чим як зробить те наш «ворог». Ми тут привикли, що всі майже рецензії залежать від замовників; так, прохаю Вас дуже замовити її в когось з наших науковців.

Прохаю Вас також проголосити в Епроп. часописах, що Ф. С. закликає філологів складати А. В. НТШ свої наукові праці та писати резюме в одній з поданих Вами мов. Також український текст треба додавати до «Просідінгів», де статті чи резюме не повинні бути більші, як на 3-4 машино-сторінки та бути справжнім науковим твором. В українському тексті треба вживати тільки назви «Звіти», а не «Просідінги».

Із справою номінації єпископа Максима Германюка вийшла неприємна ситуація, яку я так старався направити, а Ви осудить, чи правильно. На його запит, чи він справді є нашим дійсним членом, бо досі ніхто його про це не повідомив, я перестудіював ураз з п. д-ром Фединським протоколи та різні письма, врешті був у п. Чубатого в цій справі написав йому такого листа, що його тут долучаю.

«Дня 21 квітня 1951 року на засіданні поширеної президії НТШ в Мюнхені привні члени (шість) заявили за затвердженням усіх вибраних тоді Філологічною Секцією, в тому й Вас, бо ніхто не був проти тієї пропозиції, ані не здержався від голосування. Для збереження формальності порішено подати це на найближче кореспонденційне засідання Виділу з реченцем до 26 червня 1951 року на евентуальні заперечення, тому що таких заперечень не було, вибір був формально й остаточно переведений і затверджений (мовчанкою). В тому саме часі НТШ переносилась з Мюнхену до Сарселю. Отже, здогадуючись, що переселенські клопоти спинили правильний хід дальшого поступування, розумію те, що повідомлення Вас та грамота не були виготовлені. Нам прикро за помилку, все ж таки ми констатуємо, що іномінація наступила формально у згаданому вище реченці. Будьте ласкаві, прийміть це до відома та не погордуйте нашим признанням, вважаючи людські помилки за нормальне явище. В найближчому часі ми напишемо про те п. Ген. секретареві до Сарселю. Вчора я мав розмову з діючим головою НТШ, п. д-ром Чубатим, і він ствердив мої дати на основі протоколів засідань, що їх тут у відписі маємо». Добре було б, якщо Ви вислали йому грамоту та перепросили за мовчанку.

До того долучаю справу номінації п. П. Богацького. Отже, переведено кореспонденційне голосування та на 34 членів отримано 23 відповідні до поставленого реченця, а саме 5 грудня. Всі відповіді були за іменуванням. Голосували: Кисілевський, Лев, Білецький, Дорошенко В., Ковалів, Юнацький, Пеленський (референт та рецензент його праці наукової), Радзикевич, Рудницький Я., Соцький, Тершаковець, Грицай, Коцевалов, Петренко, Шерех, Стецюк, Глобенко, єпископ Германюк, Луців, Овчаренко-Пшепюрська, Лужицький, Гординський, Державин.

Крім П. Пеленського, написав для нього дуже прихильну рекомендацію також п. Стецюк на основі своїх спостережень. Думаю, що цю справу треба скоро та додатньо поладнати, щоб бодай трохи вирівняти ту неприємну для Ф. С. мовчанку на пропозицію п. Пеленського.

Співчуваємо Вам, Пане Професоре, подивляємо Вашу запеклість у справах ЕУ. Дай, Боже, витримати!

Ваші вияснення в справі видання «Збірника» Ф. С. чи одного з томів «Записок», із особливим узглядненням праць Ф. С. ідуть по лінії обвинувачення в тому покійного Голови д-ра Кузелі та фінансових причин. Тим часом проти цього я дозволю собі пригадати Вам речі: ще в 1947 р. Ви доручили мені скласти збірник з праць членів та зредагувати його, – бо можете його видати, – що було теж ухвалене на засіданні Ф. С., за Вашим відомом (у тому часі іс-

нував ще Інститут мови, якщо не помиляюсь, на кошти НТШ та, на жаль, безуспішно). Я виконав свою роботу, збираючи речі, що були схвалені на засіданнях Ф. С. до друку. Між ними є такі цінності з погляду філології, як оригінальні записи з інтерпретацією та висновками; ці записи роблено кілька літ на місцях в наших селах, що через війну та нові умови втратили давній терен. Я дуже ціную Вашу працю в ділянці руху населення, але чому ви так байдуже поставилися до нашої аналогічної праці, того я ніяк не розберу. Адже сьогодні Покуття, чи границі лемківсько-бойківсько-надсянські, напевно, не виглядають так, як у 1947 р.

Чому Ви допустили до марнування нашої праці? Чому? Я думаю відповідати перед опінією всього дійсного членства нашої Ф. С. за провалення видавництва «Збірника» Ф. С.? Сьогодні Ви спираєте свої вияснення на фінансових клопотах. Тим часом були кращі можливості, про які ми всі знаємо і свідомі того, що тут стався з вашого боку великий недогляд або легковаження української філології. Та й тільки.

Коли Ви пишете, що від того часу не виходило, крім ЕУ, ніщо, то воно не має оточення, смію твердити. Чи не можна було цього видання саме тоді ще сфінансувати подібними засобами, як фінансовано «Записки» з працями дуже спеціальними та історичного характеру, що завжди мають право на актуальність? Чи не можна було видати подібним засобом, як видано згл. книги з ділянки українознавства?

Коли я звернувся до П. Кузелі з запитом, чому Ф. С. як така нічого не знає про видання Шерехової книжки, то П. Кузеля відписав мені, що то сталось без його відома. Можу служити листом. Безперечно, П. Шерех є молодий надійний науковець; але в його книжці є такі філологічні абсурди, що кожному з нас лице паленіє за них. І тільки дякуючи тому, що ми завжди мусимо потурати нашим східнім братам, навіть допускати до публікування без рецензій фахівців речі щонайменше сумнівні, тільки тому дякуючи, ми мали «славні» граматика К., якої наклад знищено в Авґсбурзі в найтяжчому часі нашої еміграції з наказу ЦПУЕ; а тепер маємо «Українську мову» П. Шереха, видану коштами людей, що не свідомі спотворення наших філологічних аксіомів. Хто винен? Про цю останню книжку я писав рецензію в недільній «Свободі», в якій тільки поверховано торкнувся «наукових» тверджень, з уваги на читача.

Тепер дістав ліцензію книжки для «Квартальника» і просто «світом нуджу» як написати, щоб не погребати нашого молодого науковця. Всюди, всюди одна засада «Потурай», щоб не було поділу на схід і захід України. А проте сумління кричить: годі! Що

це ми російські твердження про поділ укр. говорів маємо апробувати, більшовицький поділ відміни заводити, що противорічить нашій системі мовній? Що це є? Абсурди футуристичної фонології, здебільшого спертої на матеріалізм та комунізм, маємо похваляти? – Вибачте, що я посмів Вам це написати, але я мовчав, а тепер поставив Вам відкрити справу, бо, може, Ви не свідомі того всього в філології. До того уповажняє мене те довір'я, що його виказали при голосуванні на мене мої співробітники Ф. С. Хоч я не бажаю собі, щоб цього мого листа Ви публікували, бо він має характер напівособистий.

Пане Професоре! Як старший чоловік я дозволяю собі звернути Вам увагу на деякі потягнення, що болять, викликають викиди совісті та й тільки. А Вас я ціную за Вашу «Проти надії таки сподіваюсь». І тому пишу так широко.

Прощайте та будьте дужі! Прийміть до відома, що на найближчому засіданні НТШ будемо боротись за допомогу Централі. З дружнім вітанням для всіх НТШ-івців.

Кость Кисілевський
Ірвінгтон

1953 рік

Документ № 29

5 травня 1953

*ВШ Пан Доктор
Йосип Берест,
Інсбрук (Австрія)*

Високоповажаний Пане Докторе!

Прошу вибачити за спізнення з відповіддю, спричинене моїм перевантаженням. Редакції «Енциклопедії Українознавства» дуже приємно знайти у Вашій Шановній Особі цінного співробітника – глибокого знавця справи, що не покидає праці в невідрадних умовах еміграції. Дуже дякуємо за надіслані нам матеріали. Проте, щоб не спричинити Вам зайвих зусиль, мусимо відразу поінформувати Вас щодо можливого характеру наших статей. При зовсім скромному обсязі – лише 4 томи для II частини ЕУ – ми дуже обмежені розміром. Тому стаття «Лікувальні рослини», очевидно не може перевищувати яких 5 000 друк. знаків. Надісланий Вами список рослин ми охоче використаємо, подавши окремо ці назви з посиланнями на статтю. Отже, будемо дуже

Вам вдячні, Високоповажаний Пане Докторе, якщо Ви під таким кутом зору і побудуєте Вашу статтю. В ній, очевидно, треба буде зробити ряд узагальнень щодо спільних лікувальних властивостей різних рослин. В такому ж обсязі може бути подана і стаття «Народна медицина». Про ілюстрації будемо раді з Вами домовитися дещо пізніше, бо до друкування літери «Л» є ще час, отже Вам над статтями можна працювати спокійно. Ще раз дякую Вам, одному з перших наших співробітників у II частині ЕУ, за цінну для нас співпрацю.

Бажаю всього доброго. З щирою пошаною і привітом
Проф. В. Кубійович,
Головний Редактор ЕУ

Документ № 30

23 травня 1953

*Високоповажана Пані
Инж. Лідія Бурачинська
Філадельфія*

Високоповажана і Дорога Пані Інженер!

Прошу ласкаво вибачити, що турбую Вас вдруге, а то ще й долучую листа з проханням передати його п. Селеген. Ви були вже так добрі і переслили нам її адресу, але вона десь «загубилася». Дуже прошу не гніватися за надужиття Вашої доброти і вчинності, але мені дуже спішно треба передати цього листа.

У мене все життя, а навіть існування крутиться біля ЕУ. 80% всього мого життя під цю пору посвячую ЕУ, навіть у сні переводжу дискусії над ЕУ. Це дуже тяжка проблема, а декуди тяжча, як перша частина. Одне додає сил, що бачу, що робота поступає вперід, і вірю, що ця праця дійсно потрібна для української справи. Як приємно мені нині прийти до бібліотеки в Парижі і між томами різних енциклопедій бачити нашу ЕУ, частину першу. На наші умовини це гігантна робота, але які ті три томи скромненькі коло імпозантних томів інших народів.

Я Вам щиро вдячний за допомогу в праці над «жіночими гаслами», а тим самим зацікавили Ви ЕУ цілий жіночий світ. Дуже буду Вам вдячний, якщо б Ви постаралися прислати в близькому реченці «порцію» на літери «В-Г», бо ми саме ті літери викінчуємо.

Ще раз прошу вибачення за турботу, але, може, найдеться нагода, що зможу Вам віддячитися.

З висловами правдивої пошани і привітом
Ваш В. Кубійович

Документ № 31

6 серпня 1953

*До Високоповажного Пана
Проф. Д-ра Костя Киселівського
Директора Філологічної Секції НТШ
Ірвінгтон, ЗДА*

Дорогий Пане Колего!

В порушених у Вашому цінному листі з 24 квітня ц. р. справах друку писав я Вам у травні ц. р. з Мюнхену і подав кошторис друкарні «Логос», способи репродукції спеціальних літер та зазначив, що подам ближчі інформації, якщо дістану відповідь на деякі мої запити. Відповіді однак я не дістав і гадаю, що Ви рішилися друкувати Ваш Збірник у ЗДА. Дозволю собі однак звернути Вашу увагу, що на будуча варто друкувати в Європі, бо тут друк куди дешевший.

Дуже дякую за переслані рецензії й увід до першого тому. Щодо праць «Збірника», то немає потреби пересилати мені їх в оригіналі. Краще прошу прислати в коректі.

Буду Вам дуже вдячний, якщо схочете написати, який стан «Збірника» тепер? Чи й де друкується?

У нас тепер зосереджена наша увага вповні над ЕУ-2. Каталогізацію гасел ми вже згубша закінчили і саме тепер провіряємо, доповняємо й клясифікуємо їх, щоб випрацювати остаточний плян ЕУ-2. Незабаром будемо розсилати гасла до опрацьовування.

Позатим – поточні роботи: приготування «Хроніки» до друку (рукопис уже розіслати для членів Головного Виділу, Секції і Відділів для перегляду й евентуального доповнення), виготовлення білянсів, остаточне оформлення проекту статуту Головної Ради НТШ, тощо. Крім того відбуваємо курси українознавства. Один цього тижня закінчився, а другий (ЦЕСУС-у) в понеділок (10 ц. м.) розпочинається. Незадовго треба буде приготуватися до Наукової Конференції, яка має відбутися у Мюнхені, в жовтні ц. р.

Буду вдячний за звістки від Вас і надії читати вкоротці Вашого листа, щиро Вас здоровлю та лишаюся з висловами правдивої пошани.

Проф. В. Кубійович

Документ № 32

25 серпня 1953

*Преосвященний Єпископ-Помічник
Кир Максим Германюк,
Вінніпер, Манітоба, Канада*

Ваша Ексцеленціє!

Маємо шану переслати в залученні членську ГРАМОТУ про обрання Вашої Ексцеленції, дня 21 квітня 1951 р. у Мюнхені, дійсним членом у Філологічній Секції НТШ. Одночасно прохаємо вибачення за таке поважне спізнення, яке постало наслідком переїзду в половині 1951 р. Централі НТШ з Мюнхену до Сарселю.

Обрання Вашої Ексцеленції, чи радше затвердження вибору дійсним членом, наступило, як вказує дата на грамоті, 21 квітня 1951 р., саме в тому часі, коли закінчувалися приготування до переїзду, і через те не було змоги в час виставити грамоти. По переїзді до Сарселю наша канцелярія довгий час не функціонувала правильно, зокрема архів був частинно здекомплектований, а крім того треба було немало часу на впорядкування архіву. Згодом показалося, що друки грамот були вичерпані, і треба було друкувати нові грамоти. З тих причин і протягнулося виставлення грамоти для Вашої Ексцеленції, за що прохаємо ще раз ласкавого вибачення.

Уважаємо також нашим обов'язком дати вияснення щодо Високого Архисерейського титулу, який опущений на грамоті, хоч щойно сьогодні грамоту висилаємо. Затвердження вибору дійсним членом Вашої Ексцеленції відбулося перед Архисерейськими Свяченнями, і тому на грамоті подані тільки титули священничий і науковий.

Нам дуже прикро, що справа виставлення грамоти для Високостойної Особи Вашої Ексцеленції так довго протягнулася, але на наше оправдання прохаємо взяти до ласкавої уваги вище подані причини. Користуючися цією нагодою, дозволяємо собі коротко поінформувати Вашу Ексцеленцію про хід наших праць, зокрема над другою гасловою частиною Енциклопедії Українознавства. Про цілість праці нашого Товариства Ваша Ексцеленція довідаються незабаром з «Хроніки НТШ», яку саме тепер дамо до друку. Каталог гасел ми вже, Богу дякувати, закінчили. Кількість гасел переступає цифру 20 000. Тепер наша увага зосереджена на остаточну класифікацію і доповнення гасел та на приготування матеріалів для співробітників до опрацювання. За нашими планами, повинні ми до половини 1954 р. видати два перші зошити ЕУ-2, якщо дозволять на це матеріальні засоби. Видавання наступних зошитів буде поступати скорішим темпом, бо більшість праць буде вже до того часу зроблена.

Та найбільшою нашою журбою являються даліше матеріальні засоби. Вправді на початкові роботи маємо запевнені гроші, однак з хвилиною передання праць до друку треба буде шукати засобів, якщо роботи мають продовжуватися. Та все ж таки маємо в Бозі надію, що

започатковане діло вдасть нам зреалізувати, зокрема коли стрічаємо з боку деяких наших Владик зрозуміння і прихильність для нашої праці.

Ще раз прохаємо вибачення за проволочку з виставленням грамоти і просимо про Архиерейське Благословлення для нас і нашої праці та лишаємося з запевненням повного віддання і висловами глибокої пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович
Генеральний Секретар
НТШ

Документ № 33

23 листопада 1953

*Високоповажаний Пан
д-р Іван Базилевич
у Говард*

Вельмишановний Пане Докторе!

Від імені Головної Редакції другої (гаслової) частини «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2) маємо шану просити Вас взяти ласкаву участь у нашому виданні. Зокрема просимо Вас опрацювати гасла для відділу «Медицина».

Рівночасно, окремою посилкою, пересилаємо наш загальний плян видання, список проєктованих гасел для відділу «Медицина» і наші загальні міркування.

Чекаючи Вашої ласкавої відповіді і фахових порад, лишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 34

10 грудня 1953

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Вельмишановний Пане Директоре!

Від імені Головної Редакції другої (гаслової) частини «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2) маємо шану просити Вас взяти ласкаву участь у нашому виданні. Зокрема просимо Вас опрацювати такі замітки:

1. Українське Наукове Товариство в Києві – більша замітка, до 1 600 друкарських значків;
2. Українська Загальна Енциклопедія – більша замітка, до 1 600 зн.
3. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, більша замітка (1 600).
4. Записки Укр. Наукового Т-ва в Києві – мала замітка, до 400 значк.
5. «Україна» (Грушевського) – мала замітка, до 400 друк. значків.
6. Бібліотека НТШ у Львові – більша замітка, до 1 600 друк. значків.
7. «Літературно-Науковий Вісник», стаття – 1 стор. друку (4 500 зн.).

При листі пересилаємо умову, а окремою літунською посилкою проспект видання. Будемо вдячні за Ваші цінні зауваження до цілого проекту і за ласкаву згоду опрацювати пропоноване.

Чекаючи Вашої відповіді, лишаємося з правдивою пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 35

14 грудня 1953

Д-р Леонід Білецький

Високоповажаний Пане Професоре!

Виконуючи ухвалу Головної Редакції «Енциклопедії Українознавства», маю честь просити Вас ласкаво погодитися взяти участь у роботі над другою, гасловою частиною «Енциклопедії». Доданий при нашому листі циклостилевий проспект представляє загальну структуру другої, словникової частини «Енциклопедії Українознавства». Ми дуже обмежені місцем і тому змушені дати статті й замітки невеликого розміру, в формі, прийнятій для енциклоп. словників, максимально насичуючи фактичними матеріалами, з короткою бібліографією наприкінці.

Ми дуже просимо Вас, Високошановний Пане Професоре, написати для «Енциклопедії» статтю: «Критика літературна» (українська), розміром 3 500–4 000 друк. знаків і більші замітки (по 1 600 знаків кожна): «Євшан М.», «Кобилянська О.», «Олесь О.».

Проект умови щодо гонорару й термінів вишлемо негайно по одержанні Вашої, такої цінної для нас, позитивної відповіді.

Сподіваючися Вашої ласкавої згоди підтримати своєю участю і другу частину «Енциклопедії Українознавства», бажаю Вам, Високоповажаний Пане Професоре, доброго здоров'я і дальших успіхів у праці.

З глибокою пошаною і привітом
М. Глобенко

1954 рік

Документ № 36

січень 1954

*До Високоповажаного Пана
Проф. Д-ра Осипа АНДРУШКОВА
Секретаря Мат.-Прир.-Лік. Секції
Ірвінгтон, ЗДА*

Дорогий Колего!

Дуже дякую Вам, листи з 1 і 15 січня ц. р. і за Різдвяні й Новорічні побажання. Не міг я Вам скоріше відписати, бо з Риму виїхав прямо до Мюнхена, де й обходив Різдво та й по Різдві ще довго задержався. Мусів залишитися там так довго, бо треба було допильнувати друку тексту (в українській та англійській мовах) до моєї «Карті Галичини», а також використати німецькі бібліотеки для ЕУ-2. Багато дечого цікавого можна там знайти, коби тільки був час.

Моя «Карта Галичини» вже видрукована. Докінчується ще тільки друк тексту і незабаром можна буде її висилати в світ. Буде мені приємно зробити Вам з неї скромний подарунок. Сподіваюся, що зроблю це в лютому, бо після видрукування тексту йде карта до переплетні, що забере трохи часу.

Я незвичайно вдоволений, що спав мені з голови цей клопіт. Тепер зможу більше часу присвятити для ЕУ-2. А це, як показує практика, не легка річ. В першу чергу брак співробітників. Більшість людей, що колись працювали в ЕУ-1, заробляють на життя, звичайно важкою фізичною роботою, і не мають часу на цю роботу. А хто й і має охоту або й змогу, то не має матеріалів. Треба буде більшість роботи тут робити, а спеціалістам давати тільки до перегляду й рецензії. Інакше, здається, важко буде зліпити ЕУ-2.

В залученні пересилаю Вам список членів нашої Секції разом з адресами. Долучую також список звичайних членів Європейського Відділу. Ті члени, які по своїм студіям і заінтересуванням підходять до нашої Секції, відзначені червоним олівцем. Їх заледви 7. Решта підходять під категорію двох інших Секцій. Щодо списків звичайних членів з інших Відділів, то ми маємо їх тут усіх, але це був би довжелезний список. Щоб не задержуватися з відповіддю на Ваші два листи, які й так довго чекали, пересилаю Вам нині тільки ці два списки. Інші можу Вам прислати дещо пізніше. Але чи не було б зручніше зажадати списків прямо від поодиноких Відділів (Канада, Австралія, не говорячи про ЗДА) і просити їх,

щоб вони одночасно зазначили, які члени підходять під категорію членів нашої Секції. Коли б ми мали перевести таку специфікацію звичайних членів, то треба було б нам трохи пошпирати в архівах, а кожний Відділ може це зробити дуже легко, бо знає ліпше своїх членів, як ми. Крім того, Австралійський Відділ не дав нам усіх адрес своїх членів, і ми висилаємо наші видання для деяких членів на адресу Відділу. Заступниками Директора Секції цих двох Відділів (Канада, Австралія) є проф. Вертипорох і проф. Шулежко, і вони це легко можуть зробити. Коли б Вам ця пропозиція не підходила, то прошу мені написати, а ми звідси вишлемо Вам списки цих членів. Сподіваюся, що Ваші «Просідінґси» вже добігають з друком до кінця. Приємно буде мені їх переглянути і буду вдячний за висилку.

З листа від проф. М. Зайцева довідуюся, що Ви хворієте на очі. Прикра це звістка, і прошу Вас дуже: уважайте не себе й не перетомлюйте себе. Ліпше все відложити на бік, а пильнувати здоров'я, бо з такими справами, як очі, не можна жартувати. Для формальности пересилаю мою картку з голосуванням за проф. Великохатьком і доц. Русовим. Коли ми при членах, дозволю собі запитати Вас про справу дійсного членства д-ра Соколовського. Список його праць є в мене. Якщо Ви вже знайшли референта в його справі, то список Вам, чи прямо референтові перешлю. Будь ласка, напишіть мені про це.

Ще є друга подібна справа. Вже більш як півтора року вислав я життєпис і список праць д-ра Стаховського з Венесуелі до д-ра Осінчука в Нью-Йорку. Писав до нього кілька разів і прохав, щоб виготовив реферат з внеском на прийняття д-ра Стаховського дійсним членом в нашій Секції. По трьох листах дав відповідь д-р Осінчук і погодився написати реферат. Але від цього часу минуло вже більш як півроку і не маю ніякої звістки. Може б, Ви були ласкаві допильнувати цієї справи там на місці. Мені вже аж неприємно перед д-ром Стаховським, і не знаю, що маю йому написати. А це, як виходить з листів і оголошених праць, добрий кандидат на дійсного члена.

Щиро Вас здоровлю і бажаю скорого повороту до здоров'я.

Ваш В. Кубійович

Документ № 37

11 січня 1954

*Високоповажаний Пан
м-р Михайло Демкович-Добрянський
в Лондоні*

Вельмишановний Пане Магістре!

Пробачте, що осмілюємося Вас турбувати, але не маємо іншої ради. До ЕУ-2 (гаслової частини), якої перший зошит мусить появитися вже в дуже короткому часі, потрібні нам інформації про осіб, які знає о. Губаржевський Ігор. Тому, що не маємо його адреси, а справа дуже спішна, просимо Вас, будьте ласкаві, довідайтеся від нього такі дані: місце і дата народження, імена і титули праць Безкровного, Білодіда, Бойкова, Борковського, Буйного, Ст. Василевського, Ващенко (дніпропетровського мовника), Веселовської. Це все мовники. Якщо він сам усіх не знає (Василевського, напевно, знає), то, може, подасть особи або джерела, де і в кого це можна знайти.

Будемо вельми вдячні за скору і добру відповідь.

Ще раз просимо вибачити за труд і щиро вітаємо.

Секретаріат

Документ № 38

25 січня 1954

*До Високоповажаного проф. Миколи Зайцева
Директора Математично-Природописно-Лікарської Секції
Ньюарк, ЗДА*

Дорогий Колего!

Щиро дякую за цінного листа з 4 січня ц. р. і за милі Різдвяні й Новорічні побажання. Дай Боже, щоб вони сповнилися.

Я, як знаєте з мого останнього листа, був у Римі на сесії нашої Наукової Конференції, а звіттам прямо поїхав у Мюнхен. Пересвяткував там і Різдво і наш Новий Рік, і Йордань. Мусів допильнувати друку тексту до моєї Карти Галичини (в українській та англійській мовах), а також використовував у міжчасі німецькі бібліотеки. Збирав матеріали до ЕУ-2, нав'язував контакти із співробітниками. Не легка це робота видавати нині ЕУ-2. Люди, хто як міг, повлаштовувалися на заробіткові праці і не мають часу на інші, з погляду українського куди важніші роботи. Така вже доля емігрантів. Виходить, що більшість праць до ЕУ-2 мусимо робити тут самі, а фахівцям давати до перегляду й поправок, бо як навіть і є хто, що хотів би попрацювати, то не має відповідних матеріалів. Біда також з самою технічною видавничою роботою. Нема відповідного видавництва, якому можна б передати ці справи. Прийдеться либонь нам і редакційні роботи робити, і провадити видавничі справи, і збувати – робити «бизнес». Але до того треба людей, а нас замало й до тої роботи, яку тепер тягнемо.

Дякую за інформації про Науковий З'їзд. Дістав я деякі звістки й від других Колег. Може краще було б, коли б З'їзд крутився коло декількох проблем і мав деяке політичне (протисоветське і проти-московське) обличчя. Але може вдасться це зробити другим разом.

Прикро довідатися, що проф. Андрушків хворіє на очі. Прошу Вас, уважайте на нього. Нехай перерве трохи роботу й відпочине. Я писав йому в цьому сенсі, а Ви ще зі свого боку натисніть на нього.

Приємно довідатися, що «Просідінґси» мають скоро побачити світ, а, може, й уже побачили, бо Ваш лист ще з 4 січня.

Як мається справа з голосуванням за проф. Великохатськом і доц. Русовом? Маємо ще одного кандидата – д-ра Соколовського. Про це написав й до кол. Андрушкова. Треба підшукати референта в його справі. Також на столі в д-ра Осінчука чекає справа членства д-ра Стаховського з Венезуелі. При нагоді можна буде цих двох кандидатів пустити на голосування. Щиро Вас здоровлю і вітаю.

Ваш В. Кубійович

Документ № 39

1 лютого 1954

*Високошановний проф. Д-р Володимир Кубійович,
Редактор ЕУ (Франція)*

Вельмишановний Пане Професоре!

Вичитавши в нашій пресі Вашу відозву про співпрацю в гасло-вій частині Енциклопедії Українознавства, маю за шану запитати Вас, Пане Професоре, про слідуюче: у свій час, ще в Регензбурзі, я подав було через проф. Доманицького матеріали з садівництва, городництва, шовківництва до ЕУ. Там же було подано і дещо з гаслової частини з цих ділянок господарки. Однак я тепер не пам'ятаю, про кого і що там було подано, тому звертаюсь до Вас з прозьбою подати мені, чи гаслова частина з згаданих галузів додана ким неб. доповнена чи ні. Зокрема прошу Вас перевірити, як це можливо, чи є подано про таких осіб:

Симиренки (садівники), всіх Симиренків в ЕУ має бути 3;

Гайдак М. пасічник, проф. Унів. в Міннеаполісі;

Драбати́й Іван – пасічник і інші галузі;

о. Пилипчук Василь, пасічник, в Галичині;

Шимановський Всеволод – пасічник з ВУ.;

Прокопович Петро – пасічник, винахідник;

Різниченко Василь – пасічник з ВУ.

Паньків Микола – пасічник в Канаді, король наших пасічників.

Якщо є ще які особи з згаданих відділів госп. прошу подати, щоб я даремно не шукав про них матеріалів до ЕУ.

Незнаю чи гаслова частина крім визначних осіб буде вмещувати і не особи, а прим. школи, станиці, часописи, предмети ітп річі, прошу подати.

Ще будучи у Львові, я подав було бл. пам. Проф. Храпливому матеріал з пасічництва до Сільсько-господарської Енцикл., якої перший том вийшов. Чи масти Ви, Пане проф., ці матеріали? Якщо так, то там є теж досить матеріалу до згаданих мною галузей господарки. Взагалі я був би дуже Вам вдячний якби Ви подали мені прізвища тих людей, хто рівно ж співпрацює в ЕУ по садівництву, городництву та пасічництву, щоб ми могли взаємно порозумітись і розподілити працю між собою, тоді було б і легше і скорше цей матеріал опрацювати в теперішніх невідрадних на вільний час відносинах. На цім поки що кінчу і прошу вибачити за турботи.

З пошаною до Вас остаю
М. Боровський
Вінніпег

Документ № 40

5 лютого 1954

*Високоповажаний Михайло Демкович-Добрянський
в Лондоні*

Вельмишановний Пане Магістре!

Сердечно дякуємо за обидві карточки і за інтервенцію в о. мітрата Губаржевського. На жаль, ми до сьогодні відповіді від о. Г. не дістали і тому, згідно з Вашою листівкою, комунікуємо це Вам і просимо про поновну інтервенцію. До о. мітрата ми вислали окреме письмо з проханням, отже, думаємо, що нічим його не вразили і що відповідь повинні б дістати. Щойно по отриманні відповіді від о. Г. будемо могли звернутися до п. Туркала, власне за тими інформаціями, які нам не дасть о. Г.

Отже, рятуйте!

З правдивою пошаною і щирими вітаннями.
Секретаріат

Документ № 41

18 лютого 1954

*ВШ Пан Професор
Павло Богацький*

Високоповажаний Пане Професоре!

Виконуючи ухвалу Редакції «Енциклопедії Українознавства» маю приємність просити Вас ласкаво взяти участь у роботі над другою, гасловою частиною «Енциклопедії». Дуже обмежені місцем, ми будемо подавати матеріяли, за винятком нечисленних статей, переважно як більші замітки (пересічно 1600 друк. знаків), менші замітки (пересічно 400 знаків) і нотатки (до 400 знаків). Форма заміток, звичайно, така, яка прийнята в невеликих енциклопедичних словниках, із максимальним насиченням фактами, датами і т. д.

Ми дуже просимо Вас, Високошановний Пане Професоре, написати для «Енциклопедії Українознавства» статтю про київську газету «Рада» (1906–1914 рр.) розміром на півсторінки формату «Енциклопедії», себто бл. 2 500 др. знаків, і про Вашу «Українську Хату» розміром десь бл. 1600 знаків. Далі наслідуюємося просити про допомогу рецензуванням матеріалів. Не сумніваємося, що у Вас знайдеться, чим доповнити список гасел з літератури 19–20 ст. Отже, просимо його проглянути й внести корективи – там, в сьогоднішньому його вигляді, неминучі якісь пропуски.

Будемо особливо вдячні, якщо Ви, Пане Професоре, зможете подати нам дати, що стосуються менше відомих діячів літератури і преси, імена яких конче треба врятувати від забуття. Дуже радітимемо, Високоповажаний Пане Професоре, якщо найближчим часом дістанемо Вашу позитивну відповідь і зауваження хоча б щодо тих гасел, які починаються на перші 5–6 літер. Ми б тоді надіслали Вам проект угоди щодо нашого скромного гонорару і списки гасел з відділу «Преса» (видання і журналісти), просячи теж прорецензувати їх, а пізніше хотіли б надіслати ряд готових заміток на рецензію.

Будемо сподіватися, Високоповажаний Пане Професоре, на те, що Ви допоможете нам у праці над «Енциклопедією».

Бажаємо Вам у Новому Році всього найкращого.

З глибокою пошаною і щирим привітом
Микола Глобенко, професор УВУ

Документ № 42

24 лютого 1954

*Вельмишановний Пан
майор проф. Микола Битинський
в Торонто*

Вельмишановний Пане Професоре!

Від імені Головної Редакції другої, гаслової частини «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2) маємо шану просити Вас, Вельмишановний Пане Професоре, взяти ласкаву участь у нашому виданні. Зокрема просимо Вас опрацювати залучені при листі гасла для відділу «Українське Військо», яке в ЕУ-2 редагує полк. Микола Стецишин.

Сподіваємося, що не відмовитеся від співпраці й дозволите помістити Ваше прізвище в списку співробітників ЕУ-2, в проспекті, який саме друкуємо.

Очікуючи Вашої ласкавої відповіді, залишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 43

1 березня 1954

*До Хвальної Головної Редакції
другої гаслової «Енциклопедії Українознавства»
при Науковому Т-ві ім. Шевченка у Франції*

У відповідь на Ваше ласкаве запрошення щодо участі у співпраці з Редакцією ЕУ маю велику приємність зголосити свою згоду. В міру своїх скромних сил старатимусь якнайліпше виконати взяті на себе зобов'язання, зокрема ж опрацювати при листі Вашому то лише від 24 лютого ц. р. гасла з ділянки про українське військо – а) Технічний Курінь VI. Стріл. Січної дивізії, б) Культ. Освітн. відділ VI. Січ. стр. див. в) Громада Старшин тієї ж дивізії, г) Геральдика в Укр. Війську. Від себе я додаю ще точку д) Степан Щербак Стрілець VI. Січ. стр. див. – герой Листопадового походу ген. Ю. Тютюнника в 1921 р., який перед розстрілом у Базарі виголосив знану промову-відповідь московським комісарам на їхню пропозицію вступити до совітського війська. Крім цього, можливо далось би мені ще опрацювати інші гасла, що тісно в'яжуться з ділянкою Українс. Війська або з моїм другим фахом – геральдикою. (Прикл. «Українські земські герби»; «Українс. історичні державні відзнаки» – герби, печаті тощо).

При цьому дуже ще прошу Хвальну Редакцію, щоб при опублікуванні мого прізвища у списку співробітників ЕУ не вживати титулу «професор», якого я офіційно не посідаю. Я щоправда закінчив Український Високий Педагогічний Інститут у Празі з дипломом «Педагога середніх шкіл» і з цим титулом учителював

у таборових гімназіях, але сам ніколи не вживав і не вживаю не-належного мені титула «професор». Якщо вже таки треба означити при прізвищу якийсь титул, то, думаю, найліпше було б ужити моєї правної військової ранги – «майор».

До цього ще для інформації Хв. Редакції ЕУ думаю, що у справі питань з історії геральдики загальної й української важно було б звернутися до авторитетного знавця в цій галузі п. В. Сенютовича-Бережного в США. Адресу його подаю.

Dr. V. Senioutovitch. 1242, 47 Str. Brooklyn 19, N. Y. USA.

Бажаю всіх успіхів у розпочатій великій, цінній і корисній для Батьківщини праці. З правдивою пошаною і привітом.

Микола Битинський
Торонто, Канада

Документ № 44

2 березня 1954

*Високоповажаний Пан
проф. Володимир Державин
в Авґсбузі*

Вельмишановний Пане Професоре!

В імені Головної Редакції другої, гаслової частини «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2) маємо шану просити Вас взяти ласкаву участь у нашому виданні. Зокрема просимо Вас написати короткі статті з літератури, а саме: Неоклясицизм – на 1 стор. формат ЕУ-1, Переклади в українській літературі – на 11/2 стор. і Поетика – на 1/2 стор.

Сподіваємося на Вашу ласкаву згоду і просимо дозволити нам помістити Ваше прізвище в списку співробітників ЕУ-2, в проспекті, який саме друкуємо.

Очікуючи Вашої ласкавої відповіді, залишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 45

4 березня 1954

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Вельмишановний Пане Директоре!

На жаль, ми ще не отримали Вашої відповіді на наш лист з

10.XII.53, а тепер знову осмілюємося звернутися до Вас з проханням. Можливо, що ми не досить ясно зпрецизували, про що нам йдеться, як просили Вас про співробітництво в ЕУ-2. Ви, Вельмишановний Пане Директоре, дуже добре знаєте, як виглядає робота над словниковою енциклопедією, а саме, що роботу треба приготувати самому в редакції і щойно готові гасла післати на апробату фахівцям. Тільки важливіші і довші гасла повинні опрацьовувати фахівці самі. І тому, звертаючися до Вас з проханням опрацювати вичислені в листі з 10 грудня 1953 року гасла, ми бажали, щоб вони були опрацьовані Вами і підписані. Натомість, велику частину із гасел про видавництва, ми тут самі приготуємо і за якийсь час пішлемо їх Вам з проханням виправити, переглянути й дати апробату до друку, бож саме Вас хотіли ми просити на редактора цього ж розділу і, віримо, не відмовитеся від цієї роботи.

Саме тепер друкуємо проспект ЕУ-2 і хочемо помістити список редакторів, авторів і взагалі співробітників ЕУ-2 і дуже просимо дозволити нам помістити Ваше прізвище в проспекті.

Друге, дуже важливе прохання маємо до Вас, щоб Ви були ласкаві прислати нам свою знимку і біографічні дані, які хочемо помістити в ЕУ-2, і сподіваємося на Вашу ласкаву згоду.

Останнє прохання – це те, щоб Ви дали ласкаву згоду ввійти до складу Редакційного Комітету ЕУ-2, про що пишемо окремо.

Чекаючи Вашої ласкавої відповіді, залишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 46

10 березня 1954

УМОВА

між Науковим Товариством ім. Шевченка і п. Володимиром Державином в справі співробітництва в другій, гасловій частині «Енциклопедії Українознавства».

1. Підписаний зобов'язується написати статті з ділянки відділу «Література» розміром 1, 1^{1/2} і 1/2 сторінок по 4 400 літер на теми:

- неоклясицизм;
- переклади в укр. літературі;
- поетика.

2. Підписаний передасть свою статтю Головній Редакції протягом умовленого терміну, найпізніше до дня 10.5 і 10.7.

Підписаний передасть складені замітки поступово літерами. 4-5 перші літери протягом двох місяців від дня підписання умови, кожні дальші 4-5 літери двомісячними відступами часу.

3. Як винагороду автор одержить гонорар. За написання статей чи складення заміток – 50 ам. дол. від аркуша друку (70 000 літер).

За редагування матеріялу – 20 ам. дол. від аркуша друку. За виготовлення карт, діаграм чи малюнків – 50 ам. дол. від аркуша друку. Виплата гонорару провадиться у валюті країни перебування автора за офіційним курсом в день виплати.

4. Терміни сплати гонорарів за статті, складення заміток чи редагування матеріялів – не пізніше місяця після схвалення матеріялу до друку.

5. Кожна стаття і замітка розміром понад 25 рядків буде підписана прізвищем або ініціалами автора. Прізвище автора Редакція «Енциклопедії Українознавства» подасть у списку співробітників.

Рукопис стає власністю НТШ, і автор може друкувати тільки за згодою власника.

Автор В. Державин

Документ № 47

15 березня 1954

Енциклопедія Українознавства
Високоповажаний Пан
інж. Осип Бойдуник
Мюнхен

Високоповажаний Пане Інженере!

Нав'язуючи до нашої усної розмови, прошу Вас о наступне: Головна Редакція гаслової частини Енциклопедії Українознавства звернулася до мене з проханням, щоб я опрацював між іншими гасла про націоналістичний Рух, його попередників і про визвольну боротьбу, керовану УВО і ОУН. Цей матеріял є настільки обширний, що до опрацювання гасел треба буде попросити низку співробітників; це тим більше, що сьогодні, на жаль, нема єдності націоналістичного Руху. Матеріяли, опрацьовані поодинокими співробітниками з різних середовищ, будуть підписані їхніми повними прізвищами. (Звичайно, полемічний чи дискусійний тон всяких заміток чи статей буде виключений, а замітки будуть ограничені тільки до фактичних даних, без зацікавлення становища до них чи без оцінки).

Заки однак можна буде прийти до розподілу праці поміж поодиноких авторів, треба устійнити каталог гасел. Моїм намаган-

ням є, щоб зберегти максимум об'єктивності, а тому хочу консультуватися безпосередньо в поодиноких зацікавлених середовищах. Вас конкретно прошу, щоб Ви зі свого боку подали по нараді зі своїми однодумцями, спеціалістами в даній ділянці, проект каталогу гасел, які стосуються УВО і ОУН і які повинні би бути вміщені в гасловій Енциклопедії. Іде передусім про перегляд осіб, які занимали визначніші пости чи які визначилися як керівники підпілля чи навіть як геройські боекори тощо, а далі йде про Інституції, зв'язані з націоналістичним Рухом (нпр. ОДВУ, «Єдність» у Франції, УНО), про назви часописів, про поодинокі факти, які могли би бути вміщені під окремими гаслами.

Було би побажаним, щоб каталог гасел був готовий якнайскорше, щоб було досить багато часу до замовлення статей в авторів по остаточнім акцептованні каталогу Головною Редакцією. Я буду вдячний теж за подання з гаслами точніших даних до гасел на перші три літери, бо вони вже опрацьовуються (отже, між іншими – матеріял, напр., про Вас, про проф. Бойка, про покійного Васіяна і т. д.).

Знаючи з Вашої розмови, як дуже позитивно ставитеся до справи, не сумніваюся, що вскорі отримаю від Вас бажані матеріяли, що дасть мені змогу справді совісно забратися до виповнення пляну подробицями, що повинно мати неабияке значення для Руху, який видвигнуло на своїх плечах сучасне покоління.

Прошу прийняти, Високоповажаний Пане Інженере, вислови моєї правдивої пошани до Вас і мої найкращі побажання успіхів у Вашій відповідальній праці.

Доц. д-р Володимир Янів

Документ № 48

20 травня 1954

*Високоповажаний Пан
ред. Роман Данилевич
у Мюнхені*

Вельмишановний Пане Редакторе!

Спираючися на Вашу усну згоду (дану проф. Кубійовичеві) співпрацювати в ЕУ-2, ми дозволили собі помістити Ваше прізвище в списку співробітників у проспекті, який саме друкуємо.

Цим листом просимо Вас ще раз опрацювати гасла, які стосуються укр. католицьких політичних діячів, установ, подій. У нашому списку ми маємо ледве кілька позицій, а саме: «Володимир Кузьмович», «Іван Волянський», «Назарук Осип», «Українська Католицька Народна Партія (УКНП)», «Християнські суспільники»,

«Українська Молодь Христові». Будь ласка, доповніть цей список і виповніть його змістом. Всі ці замітки не повинні бути більші, як 5–15 рядків друку (формат ЕУ-1) для кожної.

Названі гасла просимо опрацювати до кінця червня 1954.

Очікуючи Вашої ласкавої відповіді, залишаємося з правдивою пошаною й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 49

4 липня 1954

*Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Володимир Кубійович
Наукове Товариство ім. Шевченка
в Сарселі*

Високоповажаний Пане Професоре!

В прилозі пересилаю підписану умову в справі співробітництва в другій гасловій частині «Енциклопедії Українознавства». В останніх місяцях я мав багато мороки з ліквідацією мого відношення до ЗУАДКу й переочив, що умова досі не відіслана. Все ж я справи не забуваю, але, власне, тому, що так мало місця відведено на Бельгію, треба його заняти матеріялом цікавим і сконденсованим, а це не приходить легко. Звичайно, для всіх наших українців реляції між Бельгією та Україною розпочинаються з дати їхнього приїзду до Бельгії. Тим часом як заінтересування Бельгії Україною, і України Бельгією має за собою вже сотки років історії. Бельгійський капітал і ряд акційних спілок був дуже поважно заангажований в Україні вже в минулому столітті. Будував сітку трамваєву в Києві, залізницю Північно-Донецьку, експлуатував підземні надра в Кривім Розі, Дніпровську, Центр. Донці, Лідіївську, коло Ломоватки, Нікополя, Керчі, Херсона, Макіївки, Николаєва, Маріюполя і т. д., розбудовував металургію тощо. Товариство Болляндистів в Брюсселі має майже комплет передвоєнних видань НТШ. Півстоліття цікавляться Україною о. редемптористи. В проф. Реклю на Вільному Університеті в Брюссель були учні-студенти українці. В великій географії Проф. Реклю цитує досить часто Драгоманова. В Лієжі надовго перед першою світовою війною існувала «Руська Безсторонна Громада в Леодені – Бельгія»), по котрій залишилась дуже велика й цікава бібліотека, з котрої лиш дещо випадково попало до бібліотеки Філії УДКа в Лієжі. По першій світовій війні ще далеко до того часу, коли появились в Лювені студенти – українці в більшому числі (1930 роки), багато

українців (активних учасників визвольних змагань) знайшли тут працю, zorganizували ряд громад, а у Військовому Музеї навіть є український кутик. «Українська Церква в Бельгії». «Український відділ при Альфонсіянській бібліотеці». «УДК». «СУМ». «УНОТ». «ДНІПРО», «СУБ», «СУРБ», і тимподібні прояви зусиль та праці нашої імміграції в Бельгії, прямо не дадуться схопити й втиснути в зачеркнені мені кількості друкарських значків та рядків. Проте прошу розважити можливість відпровадження на Бельгію більше місця.

Чи не міг би я дістати безпосередньо від Вас (з опустом в ціні) Вашу «Етнографічну Карту Галичини»? – Якщо це можливо, дуже прошу мені прислати, а пораховану квоту я при okazji передам через Вп. Проф. Кульчицького.

З правдивою пошаною
Д-р. С. Божик
Лювен

Документ № 50

20 липня 1954

*Високоповажаний Пан
проф. Антон Адамовіч
у Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Професоре!

За порадою д-ра Станкевіча з Мюнхену осмілюємося звернутися до Вас, Високоповажаний Пане Професоре, з проханням написати статтю й опрацювати гасла, які стосуються Білорусі у взаємовідносинах з Україною, для гаслової частини «Енциклопедії Українознавства», яку саме наше товариство приготує до друку. Сподіваючися на Вашу ласкаву згоду дозволяємо собі, при листі, переслати наш загальний проєкт і просимо його доповнити й виповнити змістом. Головне, ми зовсім не знаємо імен (і біографій) білоруських діячів, які у різних ділянках життя мали й мають зв'язки з українцями. Також вичислені оселі, що в минулому Україні мали історичне, церковне чи культурне значення – вимагають доповнення. Наш циклостильний проспект точніше з'ясує проблему й характер статті як і окремих гасел, тому в листі пишемо тільки коротко й загально.

Віriamo, що Ви, Високоповажаний Пане Професоре, схочете допомогти нам Вашими знаннями, очікуємо скорої й позитивної відповіді і залишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Проф. д-р В. Кубійович

БІЛОРУСЬ

1. Загальна стаття «Білорусь» 1–2 стор. друку. Як постав білоруський народ? Культурна спільнота з українцями в давніших часах. Підкреслити спільну долю. Вплив границі Поль. королівства (Корони) і Великого Литовського Князівства на етнічну границю. Мовна і етнічна межа між українцями і білорусами. Стики в Російській Імперії (українсько-білоруські). Зв'язки 1917–20 рр. Зв'язки в Польщі й ССРСР. Було б добре знайти матеріял про українців, що живуть в межах Білоруської ССР.

2. Оселі. Їх могло б бути більше, що в минулому України мали значення.

3. Білоруські діячі в зв'язках з українцями:

н. – нотатка – 5–10 рядків друку;

м. з. – менша замітка – 10–15 рядків друку.

1. Загально:

Білорусь – стаття 1–2 стор.; Білоруси – М. 3.

2. Оселі:

Вітебськ – н.; Гомель? – н.; Заблудов – н.; Лоїв – н.; Кутейно – н.; Мінськ (Менськ) – н.; Новгородок – н.; Старий Биків – н.; Супрасль – н.

Документ № 51

21 липня 1954

*Високоповажаний Пан
Степан Бандера*

Дорогий Стефку!

При опрацюванні мого Відділу якось дійшов з усіма до ладу, тільки з Вами не можу якось пов'язати кінців, хоч написав вже безконечну кількість листів. Вже останньо написав мені Славко, що погодився Бичкович, але він мені тільки прислав деякі матеріяли, зрештою важливі і цінні, і написав при тому, що він тою справою не може займатися, бо в Мюнхені не мешкає. Тим часом ціла справа не така вже складна, щоб її не можна було якось розв'язати. Але по черзі.

1) Пише Славко, пише Бичкович, що в проєкті забагато прізвищ. Згода, я того самого переконання, але коли, напр., я можу викреслювати з повною відповідальністю в рр. до 1941, то по цім році може викреслювати тільки хтось такий, хто безпосередньо сидить в революції. При умовах про величину і заслуги людей може децидувати тільки той, хто людей конспірації знає, а не хтось зі зовні. І тому я Вас прошу власне: дайте проєкт, кого скреслювати, – це таки буквально вимагає яких двох годин часу, коли весь матеріял і готовий і Вам доставлений.

2) Бичкович подав деякі імена нові. Добре, але не маю ніяких матеріалів. Це ще пів біди з людьми, які є на дальші літери, але дуже погано з людьми на «А–Б», бо ці літери ідуть вже до складу, отже, конкретно треба мені даних (по змозі з датами – тільки рік) про Андрієвського Віктора і Босого. Це найпильніші. Важливі також матеріали на «В–Г», отже з тих, що Ти подав: Грицак Осип (не Грицай, як в листі Бичковича). Потрібні конче дати народин і смерти. Далі конкретна робота. Він на згадку рішуче заслуговує. В 1933–39 рр. одинокий витримав тортури, тоді як поломилися всі зі Старухом включно. Я сидів з ним чи пак біля нього в Бригідках 1935 р., коли він мав атаки галюцинаційні. Але також витримав. Але які його функції? Які його функції за большевиків? Які обставини смерти?

3) Брак мені деяких даних про осіб, яких Ти не подав, але які вже були на списку, а про які ти повинен знати. Отже напр., яку функцію мав Березовський в моменті, як попав до больш. тюрми? Чи Тобі відомі обставини смерти? Або: дата народин Березинського, – його бойові акції? Не знаю ні дати нар., ні смерти Атаманчука і Вербицького. Які обставини смерти?

4) Існують сумніви щодо деяких осіб, чи їх містити. Напр., Богун Мирон. Якщо так, то які його функції. В списку ще нема Качора-Медведя. Його вставити, правда?

5) Маю часто сумніви, що подавати. Напр., при Березинським Чеховського – думаю, що так. При Біласі і Данилишині: Трускавець-пошта? Думаю, що так. А Голуфко? Як не дається таких подробиць, тоді постаті не виходять досить рельєфно, бо ЕУ не може давати опису, а тільки факти. Більший клопіт, що робити з Барановським (Ярославом), Сеніком, Сціборським, Сушком. Коло тих постатей багато гамору, але ніколи ніхто явно не признався. Але писати само «вбитий такого то року», трохи дивно, бо вбитий може бути своїми, німцями, большевиками, поляками, і т. д.

6) Інша трудність з номенклатурою організацій: Маємо три ОУН, двоє ЗЧ ОУН. Чи не далось б того якось упорядувати?

Отакі клопоти. Потім буде їх менше, але матеріалів буде потрібно, але я сподіюся, що зможу з Вами говорити особисто, і тоді легше зможу собі зорганізувати допомогу на місці. Але в Мюнхені не буду скоріше як у жовтні, а до цього часу вже буде видрукований перший зошит.

Отже, прошу Тебе ще раз дуже, будь такий добрий і витрати трохи часу, щоб ці матеріали вийшли пристойно.

Очікуючи нетерпеливо на Твою відповідь, здоровлю Тебе сердечно. Привіт для знайомих.

В. Янів

1955 рік

Документ № 52

17 січня 1955

*Do Naukowoho Towarystwa im. Shevshenka
w Sarcelles (S. et O)
Francija*

Wysylaju bazanu wypownenu anketu!

Dla EU mih ja opraciuwaty taki hasla: W. Shakespeare. John Dewey, A. W. Frobel i Lesia Ukrainka.

Peredowsim zaniawsia b ja peredaczeju anhlijskich (amerykanskych) nazw w ukr. mowi. Treba b riszyty, czy pryjmajete wymowu anhlijsku, czy amerykansku. Tomu szczo czyslyte na zbut w Amerycy, to musyte wsiaty na uwahu amerykansku wymowu (choczby tilky nawit w skobkach).

Oczewywdno praciuwaw by ja nad ohladom anhlijskoji I amerykanskoj literatury, a takoz nad istoriyeju pedahohiky ta jiji teoriyeju, ta na ce w mene ne maje czasu.

Z wysokym powazanniam
W. Besoushko (В. Безушко)
3023 W. Cambridge Street
Philadelphia 30, Pa

Документ № 53

25 січня 1955

*Високоповажаний Пан
д-р Семен Демидчук
у Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Докторе!

Від д-ра Мишуги знаємо, що збиранням матеріалів для гасел, що стосуються ЗДА, для гаслової Енциклопедії Українознавства, займаєтеся Ви, Високоповажаний Пане Докторе. За матеріяли, які нам надіслано ще в червні м. р. ми щиро вдячні, вони добре й вичерпно опрацьовані.

Тепер при остаточній коректі виявилися ще деякі браки, і цим листом осмілюємося просити Вас про додаткові інформації. Йдеться нам про такі гасла:

– Американська Руська Народна Рада;

- Американсько-Український Комітет Визволення України;
- Братство УСС;
- Братські організації.

Про все це дуже коротко. Коли постали, які їхні завдання, хто проводить, що зробили?

Дальше бракують нам міста, в яких є більші скупчення українців:

- Бафало;
- Бостон;
- Балтімор.

Може, Ви знаєте й інші (поки що на літеру Б), то просимо додати. Тут повинно бути подана: Назва по українськи і англійськи, назва стейту, число всього населення, приблизне число українців. Кілька слів характеристики українського життя і коротко про історію укр. поселення. Будемо вельми вдячні за можливо шкуру відповідь. Рівно ж просимо поінформувати нас, яка ситуація з матеріалами на дальші літери. Сподіваємося, що збирання йде вже легше, бо бодай живучі особи пильнують, щоб їхнє прізвище знайшлося в ЕУ-2 й самі посилають інформації.

Залишаємося з правдивою до Вас пошаною
Проф. д-р В. Кубійович

Документ № 54

2 лютого 1955

*Високоповажаний Пан
проф. д-р В. Кубійович,
НТШ., Франція*

Високоповажаний Пане Професоре!

... «то людськість уся» (а з нею й Україна)
«Строїть пляни не в міру до сил,
Ціль не в міру до актів,
І жартує з тих плянів її
Хлопчик-логіка фактів».

Д-р Мишуга безвихідно хворий. Я передав йому перед його залишенням редакції ще один великий причинок до гаслової частини Енциклопедії з іменами на «Г–Є». Він казав, що не має відповіді з Сарселя на попередні висилки. Дальше не знаю, що з моєю працею сталося. На щастя, збереглася десь копія (можливе, що в УВАН, куди я такі справи передаю), отже, можлива є перебірка.

Гасла, згадані в листі Вашім з 25 січня («Американська Руська Рада» ... і т. д. аж до Балтімора») будуть доповнені не відкладаючи і переслані мною особисто. Плянову обрібку імен після «Є», зокрема від «І» я перервав.

«Пляни не в міру до сил» такі: Започатковано гаслову частину в порозумінні з д-ром Мишугою, а він це передав Ярославові Чижові, а Чиж на засіданні «Комісії для Вивчення Української Іміграції в Америці Української Вільної Академії Наук в США» передав цю справу мені тому, що я секретар цієї комісії. Очевидно, він теж дещо додає. Процедура така: на його доручення я обробляю матеріяли і віддаю Мишугі, і на тому кінчиться моя місія. «Логіка фактів» така:

Діставши ще в травні минулого року доручення, я мусів перервати пляновану працю УВАН для збирання матеріялів до написання Історії Української Спільности в Америці і взятися до гасел. Це був для мене удар, бо мені сказано, що це пильна справа. Після півтори року ми знову спинилися на початку, бо треба доповнити букву «А», «Б» і т. п.

А це не моя робота, бо зі мною ніхто не годився, не запив «могорич при нагоді» і не звернув навіть коштів на поїздки, хоч хтось ухвалює бюджет і хоч хтось дістає навіть платню за працю з грошей, які приходять з Америки.

Крім того, я опинився на «пенсії» з суспільного забезпечення, якої вистачає на тиждень прижитку, а громадянство дістає від мене різнородну працю безвозмездно, до якої, крім знання, треба ще й часу хоч одного працівника на повний час. А в мене минув 70-тий рік життя, і треба ще декого утримувати, і самому жити.

Це було б природне, якщо б не те, що нові люди, приїхавши до Америки, мали силу відсунути мене від платної праці, але не перебрали на себе обов'язків, які, хоч безплатні, то інтегрально сполучені з становищем, яке було мною зайняте. З цим становищем сполучений доступ до річників газет і до всього іншого, що там нагромаджене.

Це пишу не для нарікання, але для історичної правди, котрої цураються нові американці українського роду в переконанні, що їм, як українцям, належить платна праця при українських установах в Америці, а тим, що тут працювали, терпіли і безплатно давали більше праці для громадянства, ніж за платню, – тим треба уступати без протесту й без ствердження правди.

Здоровлю всім добром
Семен Демидчук
Бруклін, Н.Й.

Документ № 55

7 лютого 1955

*До Високоповажаного Пана
Проф. Д-ра В. Кубійовича
Генерального Секретаря НТШ
в Сарселі*

Високоповажаний Пане Секретарю!

Дякую за ласкавого листа. Сьогодні хотів я Вам відповісти на Ваші питання, тим часом не годен Вашого листа відшукати. В кожному разі напишу, що пам'ятаю. Не гнівайтесь, що я часто мовчу на Ваші офіційні запити, але якщо б я хотів виконати волю моїх кореспондентів, то мусів би спеціальний на те мати фонд, а тим часом, як Вам відомо, я працюю за дуже мізерну плату й не можу дозволити собі на почту.

Отже, хочу подати Вам деякі відомості про наш УУ, тому що він став кісткою в горлі деяких людей, які – замість нам помагати, щоб з того що було, та й мати задоволення з аудиторії, – вони ходять та шукають: «Ціла Європа є проти УУ». Отже, повідомляю Вас, що я витривав на позиції, обстрілюваній різними контрагітаторами, й виграв справу. Сьогодні маємо за собою біля 50 викладів при 300 учасниках загально; разом дали ми 3 циклі викладів, або 3 курси. Тепер збираємось дати 2 у весняному семестрі, один в квітні, другий в червні. Цей останній має бути подвійний. Тематика обіймала звичайні питання з історії, літератури, мовознавства, мистецтва, права, публіцистики, енергетики та економіки України, викладали переважно професори УВУ. Для порядку ми поділили на 5 факультетів, а всіми проводить комісія з професорів у складі: Стоцький, Фединський, Лев, Кисілевський, Січинський, Шлемвич і Зайцев Микола. Перший показується від часу до часу, бо простір величезний для літака; а властиво, я мушу постійно журитись зустрічами з студентами і т. д. Тепер, крім того, ми створили на бажання студентів семінар: мов.-літ.-мистецький, кожної суботи від 5–7 при 40 мін. сесіях. Останній курс мав за слухачів майже сам молодняк (пересічно по 20 на лекції). Це колосальний успіх, бо треба знати, що багато студентів уже відійшло від України. Тут, власне, показується наша крайня потреба! Крім того, ми потребуємо учителів українознавства на 2 тисячі дітей, а з новим роком це число буде вже до 3 тисяч доходити в 40 школах. Тільки короткозорі люди можуть кидати нам під ноги колоди. Тепер ми постановили видавати бюлетень з добрим змістом і дуже великим накладом, щоб дешево здобути фінанси. Нашим добродієм є поки що тільки один В. Пуй-

да, який крім першої суми (500 дол.) тепер на видання жертвував 1000 дол., а крім того, широко буде давати. Ми думаємо знайти більше таких, тому всі виклади були безплатні, а професорам дамо по 5 дол. за лекцію.

Розуміється, якщо Ви, чи хтось з наших професорів сюди приїхав, то ми його не залишимо в спокої, але заставимо до праці, а це почуття, що хтось потрібний для науки, визволяє людину від знаного песимізму! Будь ласка!

Вибори пройшли майже спокійно, коли не враховувати виступів Ч., заяви якого ми записували на «рекорді», щоб не міняв своїх власних слів. Він провалився ґрунтовно! Навіть до Виділу не ввійшов. Я прийняв заст. голови, тільки щоб не псувати напрямку комісії іменування. Тепер маю дві функції. Відповідаючи на Ваш запит в справі праці Філ. Секції від серпня, заявляю, що вона була уміркована, бо обмежувалась працею в Комісії Мови, але за те Ф. С. приготувала до друку вже новий збірник і «Просидінги», що вже складаються (8 статей), а 3б. – чотири праці-рецензії.

З дружнім вітанням
К. Кисілевський
Ірвінгтон

P. S.

Комісія Мови:

23.VII.1954: Я. Рудницький: До методології діалектологічної праці на амер. терені (12 осіб). Жива дискусія.

9/X: П. Ковалів: Активні дісприкметники тепер. часу в слов'янських мовах (6 осіб).

29.XII.: І. Сидорук: Українсько-білоруська межа (23 особи; з УУ переважно; жива дискусія).

Документ № 56

23 лютого 1955

*Хвальне Наукове Товариство ім. Шевченка,
Сарсель, Франція.
Високоповажаний Пан
проф. д-р В. Кубійович*

Високоповажаний Пане Професоре!
(Відповідь на письмо з 10 лютого, 1955)

Д-р Лука Мишуга помер 8 лютого і його поховали 9 лютого серед великого здивування українського загалу за його останні розпорядження. Приватно подаю Вам до відома, що в тестаменті

записав фонди на українські видавництва, а виконавці останньої волі, пп. Дмитро Галичин, голова, і Роман Слободян, касир УНС, думають призначити частину грошей на видання одного тому УЕ. Тестамент зголошений в суді, отже, треба трохи часу на правні формальности.

З уваги на нерішучість осіб, що були під впливом хворого Мишуги, не можна було деяких справ налагодити безпосередньо і щойно тепер можна буде їх викінчити. Це стосується теж і до гаслової частини, якої гасла з буков «В–Г», я щойно дістав з посмертних паперів небіжчика і негаймо Вам висилаю. Доповнення до цих буков прийдуть за деякий час, як теж і бажані Вами доповнення з буков «А–Б». З уваги на переміни я встиг сповнити всього тим більше, що писати гасла про місцевості – це зовсім нова ділянка, яка вимагає окремої уваги.

Тому, на майбутнє, треба бути готовим залишити місцевості – бо це спеціальна праця. Збирати статистику – це ділянка, на яку треба багато часу.

Щодо підписання «контракту» – це проблематична справа, бо має тільки моральне зобов'язання, без спроможности матеріальної нагороди. Зрештою, це не пильне.

Тому прохаю прийти те, що посилаю з запевненням, що зроблю те, що в моїй силі. Під теперішню пору я прийняв становище асистента професора в Українськiм Технічнiм Інституті в Нью-Йорку, з викладами Американської Демократії, а це абсорбує мої сили. Це подаю лише для інформації і розуміння моїх труднощів.

Тим часом залишаюся з висловами глибокої пошани для Вас і всіх інших співпрацівників НТШ й Енциклопедії.

Д-р С. Демидчук
Бруклін, Н.-Й.

Документ № 57

28 лютого 1955

*До Секретаріату Енциклопедії Українознавства
на руки Вп. Пані С. Янів.
Сарсель (Франція)*

Високоповажана Пані

Щиро дякую за листа з 2 ц. м. В ньому мене заскочило одне речення, а саме, коли пишете: «Чи Ваші співробітники, згл. представники різних секцій Канади, попросили вже свої гасла?». Не розумію, про що йде. Ніхто мені не писав дотепер, що існують якісь представники різних секцій Канади, ані я не брався щось такого zorganizувати. Річ у тому, що у свій час ред. Колянківський

звертався до мене (лист з 8 квітня 1954 р.), прохаючи виготовити дані про українську пресу, видавництва і редакторів у Канаді. На це я погодився, хоч є ще, напр., видавництва як «Новий Шлях» у Вінніпегу, що досьгодні мені не прислали потрібних даних, хоч писав кілька разів. Теж майже ніяких даних не прислали: «Український Голос», «Вісник» і орган Митрополита Іларіона. Ось це дійсність.

Пізніше до мене був звернувся (8 червня 1954 р.) проф. Кубійович і просив, щоб я допоміг зібрати імена людей і розробив поодинокі гасла для Канади. Я відписав (під кінець червня 1954 р.), що така праця понад мої сили, з уваги на брак часу, і запропонував людей з поодиноких провінцій Канади, щоб до них звернутися у тій справі. На цього листа я досьгодні не дістав відповіді. Я зрозумів, що моя пропозиція пішла до коша, чи радше професор найшов кращу розв'язку. А тут пишете, Високоповажана Пані, зовсім щось іншого.

Тому ще раз кажу, що я не брав ніякого зобов'язання старатися про гасла з цілої Канади (з усіх провінцій), бо цього не можу виконати. Як приїде сюди ред. Колянківський, то він, може, маючи на початку більше вільного часу, зможе це виконати. Я приготую тільки про пресу і видавництва.

Під опаскою висилаю на Вашу адресу «ЮКРЕНІАН ЇР БУК енд ЮКРЕНІЄНС оф ДИСТИНКШИН». Там є матеріали про деяких людей, напевно, Панство скористає.

Дивно мені, що Пані просять даних про п. Богдана БОЦЮРКОВА, бо його дані разом з іншими редакторами на букви А і Б я був вислав ред. Колянківському ще II. VI. 1954 р. Ще раз переписую дані п. Боцюркова, які він мені прислав на мій запитник:

Ось бажані дані. Між іншим, тут по нещасних статтях проф. Стоцького проти проф. Чубатого положення невиносиме. Місцеві греко-православні пішли в явний бойкот ЕУ-2, і з ними нічого не можна тепер зробити.

Дані про редакторів і видавництва під: «В-Є» вишлю незабаром. Бажаючи всього найкращого, лишусь з правдивою пошаною.
Б. Казимира

Документ № 58

3 березня 1955

*Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Володимир Кубійович
Ген. Секретар НТШ і Гол. Редактор ЕУ-2
Сарсель, Франція*

Високоповажаний Пане Професоре,

Що міг я написати про «Белзьку землю» і про «о. Бонна», я Вам вислав разом з додатковими ілюстраціями. «Белзьку Бригаду» щойно збираюсь писати при кінці цього тижня. Ледви дістав ті числа «Літописа Червоної Калини», де під зл. «Шляхом слави 9-ої Бригади УГА» «І. Три місяці на відтинку Угнова» (ч. 4 стр. 8–13, ч. 5 стр. 12–16 (1934 р.) є з подробицями в формі щоденника описані всі події, зв'язані з початками Белзької Бригади. Маю і інші числа, що доповнюють, але мені конче потрібно ще мати під рукою книжечку: «Між Молотом і Ковадлом» (Львів 1922 вид. «Червоної Калини»), де під згл. «3 останніх днів УГА» є описані останні дні нашої бригади. Понадто ч. 6 (1934) «Літопису Червоної Калини», де є коротке резюме цілої історії тої ж бригади. Знаю, що в Сарсельській Бібліотеці є книжечка «Між Молотом й Ковадлом», можливо, що є також ч. 6 (1934 р. Л., «Ч. К.»). Прошу, проте, мені на кілька днів прислати разом з «Історією Українського Війська» (останнє видання І. Тиктора), а по написанні статті Вам поверну. Знимку о. Бонна я вже маю, однак вислю щойно в суботу т. є. 5 ц. м., бо разом з іншими матеріялами я дав до фотографа для зроблення копії і скорше не можу відобрати.

При моїй статті «Шляхом слави...» і в інших числах, при чужих статтях, є ряд інтересних ілюстрацій з моїх знімок, що їх я свого часу передав «Червоній Калині», а на котрих ніхто вже не має авторських прав, поза мною. Я пропоную використати для ілюстрації знімку, що була поміщена в ч. 5 (1939 р.) на ст. 13 з підписом: «Старшини ІІ Куреня ІХ Бригади І Корпусу УГА. Бердичів, 25.IX.1919 р.». Знімка дуже виразна, хоч на відбитці є видні заломання оригіналу з якого зроблено клішу. Якщо при статті про «Белзьку (угнівську) бригаду» Ви хочете мати того рода ілюстрацію, прошу мене повідомити. Я тут дам зробити ретушовану нову фотографію так, щоб на кліші друкарській заломань не було. Про Белзьку землю я міг написати обширніше. При кожнім князеви можна було ще дещо дочепити, однак, знаючи Вашу скупість, я обмежився до найконечнішого. Надіюсь однак, що Ваші помічники редактори історії виправлять те, що буде найконечніше. Я намагався і дальше стараюсь на підставі знайдених в Бельгії матеріялів відтворити конспект історії Белзької землі в тих розмірах, що їх вже раз написав в краю перед 20 роками. На жаль, все ще багато є до зроблення. Я буду Вам вдячний, якщо Ви позичили б мені той том «Джерел до Історії України», видання НТШ, в котрім Проф. Грушівський опублікував: «Люстрацію Белзької Землі», зглядно воевідцтва, і той том «Записок НТШ», в котрім була монографійка Д-ра Луніва «Любича князі». По перегляненні я Вам якнайскорше відішлю або передам через когось, що поїде до Сарсель.

Про «Острозьку Біблію в Антверпені» докінчу в «Вістях», а щойно потім перевидам, офсетовим друком, разом з ілюстраціями, і то тих сторін знайденого примірника, що є інтересніші. Надіюсь, що позакінченні моєї статті, коротке резюме знайдеться в «Аналектах Ч. СВВ.» і «Логос».

Вибачаюсь, що так повільно Вам помагаю, але я поза ЕУ маю ще багато, багато інших клопотів своїх і громадських, бо не одне треба зробити й дещо заробити.

Добре сталося, що ані Ви, ані Вп. Ректор Мірчук, не брали участі в «Студійнім Тижні УВУ в Лювені». Не потребували встидатись «пописів» Проф. Кульчицького і Проф. Студинського. На будуче того рода імпрези повинні бути старанніше приготовані, а реферати цензуровані Сенатом. Вправді преса понадрукувала їх комунікати, але слухачі....

З висловами правдивої пошани
Степан Божик
Лювен

Р. S. Може, в Вашій бібліотеці (НТШ) є книжечка А. Животка «Острогжчина» (Вид. 1943 (?)). Прошу рівно ж випозичити на дуже короткий час.

Документ № 59

4 травня 1955

*Вп. Редакція Енциклопедії Українознавства
в Сарсель, Франція*

Згідно з Вашим цінним дорученням я переглянув картковий каталог Королівської Бібліотеки в Брюсселі і з прикрістю спішу Вас повідомити, що пошукуваних Вами книжок Павловського і Проф. Огієнка Королівська Бібліотека не має.

З книжок Павловського є лиш Великий «Словар Німецько-Російський», і «Російсько-Німецький» в двох великих томах, і то аж в двох виданнях. Натомість із книжок Митрополита Іляріона, ані Проф. Івана Огієнка, на жаль, немає ані одної. Навіть немає Св. Письма Нового Завіту. Типовий приклад як мало наші люди – автори й видавці – дбають про забезпечення для себе місця в поважаній і багатій бібліотеці, коли звичайно скиртами залишаються книжки по різних магазинах, або і вертають до фабрик чистого паперу.

Квартальник «Книгар», починаючи від 1931 року (III кварталу), в Королівській Бібліотеці є. Прошу докладніше написати, що Вам з него потрібно виписати або змікрофільмувати.

За іншими книжками ще буду питати в Бібліотеці Вільного Університету в Брюсселі. Не виключено, що там «Граматика» Павловського знайдеться. Проф. Огієнка і там не знайду.

Щиро дякую Вп. П. Проф. Др Кубійовичові за книжку «Між Молотом і Ковадлом».

З правдивою пошаною
Д-р Степан Божик
Лювен

Документ № 60

23 травня 1955

*Високоповажаний Пан
доц. д-р Богдан Цюцюра
в Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Докторе,

Ми очевидно, дістали Ваші гасла на літеру «В» і сердечно дякуємо. Це вже, певно, зробив проф. Кубійович, але не можу відмовити собі приємности повідомити Вас, що це нарешті перші правничі матеріяли, до яких не можна мати жодних застережень – написане те, що потрібно. Але Докторе, Ви мали необережність (для себе) в одному з попередніх листів згадати, що як д-р Фединський не пришле цих пару гасел на літеру «А», то Ви їх опрацюєте. Змило-сердїться над ЕУ-2 і нами і насправду пришліть це нещасне «А-Б». Від д-ра Ф. ніже літери на ці теми. Перший випуск мусимо видати. Це зволікання через дослівно пару гасел нас ріже. Ріже теж видавництва і підкопує довіря. Отже, віримо, чекаємо появляться перші зошити. Я все переконана, що як появиться перший зошит, то число наших співробітників значно помножиться. Треба пам'ятати, і досвід учить, що часто люди починають працювати з звичайної зависти. Мовляв, то такий то друкується, а він ні. Може ця еміграційна недуга раз переміниться в благородне діло і як не цілий ЕУ, то бодай Праву допоможе.

Довший час не маємо вістки від НСоюзу, але знаємо, що вони докладають усіх зусиль, щоб англomовна ЕУ вийшла пристойно. Думаю, що Ви вже порозумілися з ними і таки перевіряєте самі правничі тексти. Так, це страшно марудна робота і рабує несамовиту кількість часу. Але на це нема ради. Те, що в англomовній ЕУ буде друковане, треба з жалем, але не обманюючи себе, на довгі роки одиноким міродатним джерелом для чужого світу, отже, партачити не можна. Я вже Вам згадувала, що «Право» піде

в другому томі, і працю можна розложити, щоб не псувала Вам теперішніх Ваших плянів, але перевірити треба.

Вирвіть від Фединського, а найкраще напишіть самі й пришліть якнайскоріше ці правничі «А, Б» бо ми вже починаємо маячити і ще трохи засвіркуємо з безрадности. Отже рятуйте!

З правдивою пошаною й щирим привітом
Секретарія

Документ № 61

26 вересня 1955

*Високоповажаний Пан
Доц. Д-р Б. Цюцюра
Нью-Йорк, ЗДА*

Дорогий Колего!

Дякую за Вашого листа від 21.8. і вибачайте, що дещо пізно відписую: був на відпустці поза Парижем.

У Вашому листі Ви піднесли низку проблем, зокрема нещасних правничих гасел в ЕУ-2. Перший зошит ЕУ-2 вийшов з друку й незабаром буде у Ваших руках, другий в друку. Правничі гасла на літери «А», «Б» опрацьовані в дійсности без редактора й кустарним способом, бо правники не склали пляну – концепту гасел. Висліди Ваших порад, про які згадуєте, мені невідомі й невідомо, як розібрали Панове гасла між собою. Колега Фединський ніяких гасел не прислав і навіть не відписував на алярмові листи. Щойно в серпні написав, що писатиме гасла з цивільного права, але це й все, а для друкарні це замало. Поодинокі гасла на літери «А», «Б» опрацьовали такі правники: проф. Окіншевич, Стахів, Цюцюра, Юрченко, Яковлів. Діри, які були (зокрема низку гасел з цивільного права), виповнив вже в коректі Юрченко, і велика дяка за це йому. Якщо йдеться про майбутнє, низку гасел з іст. укр. права опрацьовує проф. Окіншевич, кілька проф. Чубатий і незабаром вясниться, чи й які з них опрацює проф. Гришко; діри будемо далі ліпити кустарним способ. Державне право в руках Ваших і колеги Стахова (1917–20 рр.). Цивільне право буде ліпити, мабуть, далі колега Юрченко. Якщо йдеться про колегу Фединського писатиму до нього, щоб написав список гасел, які він особисто напише і подав які гасла зобов'язався написати колега Старосольський. За плян ділянки права в цілій ЕУ-2 буду вдячний Вам, чи колезі Фединському, чи обом Панам; до речі, жду на плян колеги Юрченка, який обіцяв мені такий плян зладити. По дуже гірких дослідах числю на

цих правників, які прислали дотепер гасла (Ви, Окіншевич, Юрченко, Стахів). Хочу вірити, що кілька гасел все-таки напишуть колеги: Гришко, Фединський, а навіть Падох і Старосольський, а т. зв. наскрізні гасла розпарцелюємо, але моя віра не є тривка. Мені найважливіше: знати, на що можу числити. До Вас прохання, крім пам'яті про Ваші гасла, вплинути, щоб колега Фединський прислав список гасел, які опрацює він і Старосольський і подати плян. Все це горить, бо з кінцем жовтня йде до друку літера «В». Якщо йдеться про редактора правничих гасел, то його зараз немає. Найдуже такий вихід із ситуації, що подам прізвища всіх головних співробітників і слатиму їм всі гасла (також опрацьовані іншими) для перегляду.

За гасло «Громадянство УРСР» буду вдячний. Про гімн УРСР напишіть те, що знаєте, решту доповнимо.

Мабуть, пішлемо Вам до перегляду всі гасла на літеру В, очевидна річ, якщо вони будуть на час опрацьовані.

Дуже дякую за поміч в англломовному вид. ЕУ-1. Маєте повну рацію, якщо йдеться про мову. Довший час не маю вістей від през. Галичина про стан першої частини ЕУ-1 (УНСоюз хоче видати працю в двох частинах); буду питати. Ідея видання окремою відбиткою побільшений текст відділу «Право» в ЕУ-1 добра; вона ще не уляглася в моїй голові. Поговоріть про це і з іншими й – евентуально – в Народному Союзі (треба їх згоди) і напишіть.

Журнал «Розбудова Держави» я читаю; він набирає закраски популярно-наукового журналу і міг би в деякій мірі такий журнал заступити. До речі, дуже треба б відновити журнал українознавства НТШ «Сьогочасне й Минуле», але де гроші і ... редактор? «Розбудова Держави» краща від лондонського місячника, хоч цей має більше матеріальних засобів; до речі, й це «журнал науки», й пишуть там науковці, як проф. Державин, Величківський, Ващенко й інші; є ще «Київ» і «Україна», і ... За ці гроші й труд ми могли б мати гарний репрезентативний двомовний журнал українознавства, але... Тепер видали й правники свій «Правничий Вісник». Питаєте, чи я не написав би до «Розбудови Держави». Може, й написав би, якщо буде час, бо його не має на найпотрібніші речі: ЕУ-2, удержання при життю Сарселя, видання 2–3 наукових публікацій річно й скромна особиста наукова робота.

Щиро вітаю Вас, Колего, уклони Вашій Пані, напишіть про правників.

Ваш В. Кубійович

Р. S. До колеги Фединського пишу листа подібного змісту, як до Вас.

Документ № 62

28 вересня 1955

Високоповажаний Пан
Доц. Инж. Михайло Боровський
Вінніпер, Канада

Дорогий Пане Колего!

З приємністю повідомляю Вас, що саме вийшов з друку 1-ий зошит Енциклопедії Українознавства, що обіймає гасла на літеру «А» і кілька сторінок гасел на літеру «Б». Дозволяємо собі рівночасно переслати його Вам. В друку другий зошит (літера «Б»). Маємо надію, що друк наступних зошитів буде йти скорим темпом і що з початком наступного року вийде з друку перший том (5 зошитів). В першому зошиті найдете, мабуть, і недоліки, але – маю враження – їх мало, і ми робимо добре й поважне діло. При цій нагоді щиро дякую Вам за Вашу співпрацю й допомогу і прошу й далі не забувати про нас.

Посилаємо Вам дещо змінені нами гасла «Виноградництво» і «Виноробна промисловість» для перегляду й апробати. Я доповнив дещо статистичні і географічні (розміщення) дані.

Прошу прийняти, Пане Колего, мій щирий привіт.

Проф. Д-р Володимир Кубійович

Документ № 63

20 жовтня 1955

Вельмишановна Добродійко!

Щойно одержав з приємністю перший зошит словникової частини ЕУ і дуже дякую за авторський примірник, хоча в цим числі я нічим не допоміг!

Я його уважно переглянув і додам тут свої зауваження:

Мене здивувало, що на літеру «А» немає кількох осіб, котрі, на мою думку, мали б бути зазначені, хоча я розумію, що видавництво дуже обмежене місцем і що неможливо згадувати всіх «достойних»!

А все ж! Дозволю переслати Вам кілька ймень, може знайдете можливим додати потім? Це: Леонид АНДРЕНКО, Григорій АФНЕР, Петро АДАМОВИЧ, Евальд АММЕНДЕ, Митроп. АНТОНИН Грановський (може, буде під літерою «Г»?), Дмитро АНТОНЧУК, а решту залишаю... На всякий випадок, якщо самі про те не подбали нагадую, що конче треба подати про пані БЛАВАТСЬКУ-ГАН, котра

була дійсно видатна людина і з походження правдива Українка!
Фундаторка Теософічного Товариства і письменниця.

Переглядаючи свій ПОКАЗЧИК персональних досьє імен людей на «Б», з котрими я знався, я бачу багатьох, про котрих питаю себе чи будуть згадки? Дозволю собі кількох перерахувати: М. Битинський-Оверкович, Боржимський-Мишак Теофан, свящ. Братко Вол. Барвінський, Гаврило Боголюбів, Марко Бардах, Калина Безпалко-Пирогова, Баріляк, Білий «Вільне Козацтво», ген. Біскупський, Богунець «Здвиг фашистів», Балицький Лев, і ін.

Тепер чужинці: prof. V. Bouvier, Gustav Brocher, Briquet Pierre, Vladimir Burtzev, Paul Bischoff, Paul Birukoff, Du Bochet, Benoist Méchin, Rev. Bosko-van-den (Bosski), Booth, Mgr. Besson, prof. Pierre Bovet, prof. Ch. Borgeau, A. Bizentz, Catherine Brechkovska, N. Berdiaëev, prof., Honoré de Balzac, etc.

Це лише для прикладу, але так і на кожну літеру! Я дуже радий був би чимсь допомогти, та не знаю як бути? Зрештою, може, і Вам не потрібно вже... У всякім разі якщо схочете, то прошу не вагатися і запитати, хто-зна, може, чимсь або щось та придасться.... Я роблю заходи, щоби передати свій Архів до одного зі швейцарських, але хотів би, щоби патронат і нагляд за ним по моїй смерті, належав по праву НТШ зглядно Европ. Філії в Сарселі. Правдоподібно на той рік я приїду до Франції в своїх діоцезіальних справах, але навідуюся до Вас, і хотів би про те переговорити і домовитися загально.

Із тим нехай Божа Ласка буде над Вами!
Євген Бачинський. еп. УАПЦ Соборопр.

Р. S. Зауважив що не вислав Вам Communication моєї висвяти, отже, долучаю тут, – для Архіву моє досьє і останнє число «Бюлетеня» нашої Дієцезії.

Документ № 64

25 жовтня 1955

*До Хвальної Управи
Союзу Українців у Великій Британії
Лондон, Англія*

Високоповажані Панове!

Дозволю собі переслати на Ваші руки статтю «Великобританія і Україна», призначену до 3 зошиту другої частини Енциклопедії Українознавства, і прохати Вас прочитати її, дати еwent. Ваші зауваги й доповнення та поправки. За кілька днів перешлемо Вам на рецензію статтю «Українці у Великій Британії», але вже тепер

просимо про деякі інформації, зокрема про статистичні дані, які нам потрібні. Отже, прохаємо Вас 1) подати нам місцевості, в яких є українські скупчення (окремо для Англії, Шкоції, Валії – назви місцевостей просимо подати по укр. й по англ. в оригіналі). При найважливіших скупченнях просимо подати приблизне число українців, 2) дуже просимо допомогти нам в картографічному представленні розміщення українців у Великій Британії, а це в той спосіб, щоб Ви купили (витрати з подякою звернемо) звичайну адміністративну карту Великобританії, на якій є багато місцевостей, і підкреслили на ній оселі, що в них живуть українці, за тими критеріями: підкресліть а) червоним олівцем оселі, в яких є відділи СУБу, б) чорним оселі, де є укр. кат. парохії, в) іншим кольоровим, де є укр.-правос. парохії. Тому, що карту розміщення українців хотілось би вже дати до опрацювання рисівників, ми були б в першій мірі вдячні за присилку карти і згаданого під точкою 1) списку українських скупчень. 3) Число укр. доповнюючих шкіл і дитячих садків, приблизне число дітей в них (який це відсоток всієї української дітвори?) і учителів.

Посилаючи Вам на рецензію статтю «Українці у Великій Британії» позволимо собі ще поставити ряд запитів, а поки що уклінно прохаємо прислати нам зауваги до нашої статті й матеріял до карти. Ми були б вдячні, якщо б одержали б ці матеріяли в перших числах листопада.

Проф. Д-р Володимир Кубійович
Головний Редактор ЕУ-2

Документ № 65

10 листопада 1955

*Високоповажаний Пан
Проф. Іван Бандура
Буенос-Айрес, Аргентина*

Вельмишановний Пане Колеро!

Три роки тому написали Ви в газеті «Наш Клич» статтю про долю кількох природників України, в якій подаєте цінні інформації про наших знищених большевиками колег. Дозвольте, що скористаюся з Вашого знання обставин, і дозволю собі просити Вас прочитати й зрецензувати наші короткі життєписи про українських природників (літера «В»), призначені до Енциклопедії Українознавства. Будемо вдячні за виправлення евентуальних помилок, за додатки, також за додаткові прізвища. Серед наших

умов лише спільними зусиллями, за допомогою інших Колег зможемо опрацювати многогранні ділянки нашої Енциклопедії.

До речі, наші інформації про геолога Віржиковського, за якого Ви згадуєте в Вашій статті, розходяться з нашими інформаціями (м. ін. на підставі офіційних довідників про науковців в ССРСР і в УСССР, а також видання «Мінерва»). Ми подаємо інформації про Романа В., Ви згадуєте про Віктора В.; також за Вашими інформаціями була б це старша людина. А, може, було двоє Віржиківських?

Буду вдячний за Ваші цінні зауваги й буду задоволений, якщо між нами нав'яжеться дальша виміна думок і співпраця.

З правдивою до Вас, Пане Колего, пошаною.

Проф. Д-р Володимир Кубійович

Головний Редактор ЕУ-2

Р. С. Листа шлю на руки нашого дійсного члена проф. Є. Онацького, бо не знаю Вашої адреси.

Документ № 66

20 листопада 1955

*Денвер, Колорадо, ЗДА
До Хвальної Редакції
«Енциклопедії Українознавства»
Гаслова частина!*

Вітаючи вихід у світ першого зошита ЕУ маю шану дослати до неї деякі довідки і вказівки:

1. Додаю до сього світлину проф. Соломона І. Гольдельмана, який був членом Української Центральної Ради, народився дня 18 грудня 1885 р., був Державним Секретарем Праці Української Народньої Республіки, під час повстання проти Гетьмана Павла Скоропадського, був Товаришем Міністра Народнього Господарства УНР від листопада 1918, потім Товаришем Міністра Праці УНР від липня 1919, потім професором Української Господарської Академії в Чехословаччині від 1922 року. Тепер мешкає в Єрусалимі, Ізраель, Азія, адресу його додаю до сього, можете з ним безпосередньо порозумітися! – покликаючись на мене просити прислати короткий життєпис і спис праць.

Гадаю, що в ЕУ належить йому уділити відповідну увагу.

2. Звертаю Вашу увагу, що недавно в щоденнику «Свобода» була вміщена нотатка пера пані Стефи Левченко про київського маляра Шульгу, що його у свій час ліквідували большевики. Цю замітку авторка написала зі слів вдови по маляреві. Пані Шульга (вдова) мешкає у свого зятя д-ра Гр. Завадовича в м. Боулдер, Ко-

лорато, недалеко від м. Денверу. Вона має всі архіви по пок. Шульзі, його життєпис, портрет і кількадесять образів. У тому числі великий автопортрет, з якого поробила світлини. Нижче подаю її адресу, зверніться до неї безпосередньо, покликаючись на мене, бо вона дуже боязька, і просить надіслати Вам світлину з того автопортрету і короткий життєпис для цілей ЕУ.

З глибокою пошаною
Ваш Л. Биковський

Документ № 67

8 грудня 1955

*Високоповажаний Пан
Професор Іван Бандура
Буенос-Айрес, Аргентина*

Високоповажаний Пане Колего!

Щиро дякую за Вашого листа від 25.11, за зауваги до прізвищ деяких наших природників, за еспанський текст Вашої статті про визначних ґрунтознавців. Тішуся, що йде до мене Ваша праця про боротьбу з засоленими ґрунтами. Вашу статтю в «Порогах» використовуємо. Зокрема, дякую за Вашу готовість допомогти в нашій праці в ЕУ-2. Справді – лише спільними зусиллями ми можемо докінчити це діло, яке – прошу мені вірити – ведемо серед надзвичайно важких умов, просто аномальних. Дозвольте, що проситиму конкретніше Вашої допомоги. Я мав би до Вас прохання написати кілька гасел для ЕУ-2 і зрецензувати деякі наші матеріяли.

1) Ми прохали б Вас написати статтю: «Ґрунтознавство на Україні». Розміри: 2/3 ст. друку, себто 2 стор. машинопису з інтервалами. Зміст: історія ґрунтознавства на Україні; питомості укр. ґрунтознавства й проблеми, якими, зокрема, воно займалося; установи й інститути ґрунтознавства: журнали; дослідники (прізвища без спеціальної характеристики, бо поодиноким особам присвяtimo окремі гасла. Ця стаття була б нам потрібна на 20.1.1956.

2) Гасла, що означають поодиноких ґрунтознавців України, себто українців-ґрунтознавців, але також тих неукраїнців, які досліджували ґрунти України, якщо вони були визначними фахівцями (прим. Докучаєв, Прасолов). Ці гасла потрібні нам в чергуванні літер, але може було б практично, щоб Ви опрацювали тих кільканадцять прізвищ за одним разом. Величина цих гасел 5–15 рядків,

залежно від значення поодиноких осіб; Махову, приміром, треба присвятити найбільше місця.

3) Нарис ґрунтів України написав в першій частині ЕУ-1 проф. Махів, разом з профілем ґрунтів (5 стор. друку). Ми не будемо повторяти цього нарису в другій частині ЕУ-2, все ж таки під гаслом «ґрунти» мусимо подати дуже коротку характеристику ґрунтів України і посилатися на статтю в ЕУ-1. При аналогічних випадках даємо часто читачеві схематичну таблицю й посилаємо його – як сказано – до ЕУ-1. Приміром, при гаслі «археологія» подаємо хронологічну таблицю культур; при гаслі «геологія» подаємо хронологічну таблицю геологічної історії України тощо. Може, можна б так представити й ґрунти України? В одній колонці вичислити найважливіші ґрунти (й підгрупи), в наступних подати їх характеристику, значення для с. госп., поширення на Україні тощо. Я був би Вам вдячний за конструкцію такої статті – таблиці і, очевидна річ, дуже радо продискутую цю проблему з Вами. До речі, чи маєте ст. проф. Махова? Якщо ні – пішлемо – разом з картами. Якщо зладимо таку таблицю, не будемо писати про поодинокі роди ґрунтів, але будемо посилатися до цієї статті-таблиці.

4) Час від часу посилав би я Вам на рецензію гасла, що означають укр. природників (як я це зробив з природниками на літеру «В») і прохав би Вас подати свої зауваги.

Я був би Вам, Пане Колего, дуже вдячний за допомогу і гадаю, що не відмовите, тим більше – йдеться про матерію, яка є Вашою спеціальністю.

Додаю до цього листа рід нашого договору із співробітниками; до речі, наші гонорари дуже скромні, радше символічні. Буду вдячний за підписання і повернення цього «папірця».

Згадуєте в Вашому листі про колеґ Ветухова і Полянського. З обома я в контактї, хоч Юрій Іванович вже давно не писав, Михайло Олексійович був влітку в Сарселі, він є членом Редакційного Комітету ЕУ-2 і саме тепер прислав свій життєпис. З Юрієм Івановичем ми тісно співпрацювали ще в 1920-х рр. Тішуся, Пане Колего, з ближчого між нами контакту та з Вашої співпраці в ЕУ-2, на яку покладаю немалі надії.

Прошу прийняти мій щирий привіт.

Проф. Д-р Володимир Кубійович
Головний Редактор ЕУ-2

Р. С. І зошит ЕУ-2 шлемо рівночасно звичайною поштою.

1956 рік

Документ № 68

2 лютого 1956

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Ще раз дуже сердечно дякуємо за альбомчик з фотографією акад. М. Возняка. Це надзвичайно цінна річ. Вправді ми вже роздобули і фото пок. М. Возняка з большевицької газети, але Ваш альбомчик цінніший.

Рівно ж щиро дякуємо за інформації, що відносяться «Преси». Наші запити відносно різних газет доходять до Вас, Високоповажаний Пане Директоре, різними дорогами. Ми їх послали до різних людей в надії, що в Америці, в редакціях, знаходяться якісь архіви, або, що люди, які працюють в редакціях або опрацьовують в різних виданнях перегляд преси, мають зібраний матеріал. Показується, що єдиним вірним джерелом є Ви. Щире Вам за це спасибі.

Тепер нові прохання. Порушили цілий світ за фотографією Порфира Буняка. Андрій Жук, з Відня, повідомив нас, що цілий свій фотографічний архів переслав до Вас, і, можливо, в ньому й є фото Буняка. Якщо воно дійсно у Вас є, чи то з архіву А. Жука, чи Ваше, то, будьте ласкаві, можливо зворотно визичте нам це фото. Може, ще будемо могли помістити, хоч третій зошит, в якому йде гасло Буняк, уже ломиться. Далі шукаємо фотографії Всеволода Ганцова, мовознавця, учасника процесу Спілки Визволення України. Одинока надія на Вас. Якщо й Ви її не маєте або не знаєте, чи, де і коли була поміщена – тоді, напевно, її взагалі нема. (Може, у звідомленнях з процесу, в якійсь пресі, а, може, хтось зробив фото, як Ганцов був за кордоном в Берліні, Празі і т. п.).

Чи Вам, Високоповажаний Пане Директоре, відомо, що в Відні видають біографічний словник, в якому повинні знайти всі прізвища діячів науки, культури, політики, які жили й діяли на терені Австрії. З укр. боку цією справою, як нам відомо, займається д-р Ганна Наконечна. Сподіваємося, що вона звернулася в цій справі й до Вас як довголітнього діяча на цьому терені. Теж варто, щоб Ви були ласкаві, подали їй прізвища й адреси осіб, до яких треба звертатися за інформаціями.

Нетерпляче і з великою надією чекатимемо Вашої ласкавої відповіді.

Просимо прийняти вислови правдивої до Вас пошани.

Секретаріят

Документ № 69

9 лютого 1956

*Високоповажана Пані С. Янів,
секретар Енциклопедії Українознавства (2)
Сарсель, Франція*

Високоповажана Пані!

Сьогодні надіслав мені сенатор Вал свою світлину і дані, які пересилаю на Вашу адресу. Його ім'я таке: Василь Вал (по-українськи вживає одне «л»).

Дані його Пані такі: Люба Вал, з дому Божик, ур. 14 серпня 1912 року в Мондері (Алберта).

Дотепер я ще не отримав 1 зошита ЕУ-2, тому не можу сказати Вам своїх думок. Будучи під час Різдва в Нью-Йорку, мав нагоду кинути оком у поспіху на перше число.

Якщо потрібно щось для Енциклопедії, а я можу допомогти, прошу писати на мою хатню адресу, так як просив у свій час: 9834–92 Аве, Едмонтон, Алта.

По отриманні цієї посилки прошу мене повідомити, чи вона дійшла впорядку.

Бажаючи всього найкращого, пишу з правдивою пошаною,

Б. Казимира
Едмонтон

Документ № 70

10 лютого 1956

*Високоповажаний Пан
ред. Михайло Демкович-Добрянський
в Мюнхені*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Вибачте, що турбую Вас і не відмовте допомогти. Не маємо адреси ред. Миколи Ковальського, а хочемо просити його про рецензію й доповнення статей з ділянки «Військо» для ЕУ-2. Будь ласка, доручить ред. К. матеріяли й листа й попріть нашу просьбу. Може, ще знаєте когось із військових спеців, що можуть сказати

розумну думку, дуже просимо, просіть їх, згл. подайте нам їхні адреси.

Справа, як звичайно, у нас важлива й спішна. Заздалегідь дякуємо й залишаємося з правдивою пошаною й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 71

26 лютого 1956

*До Редакції Енциклопедії Українознавства
при Науковому Товаристві ім. Шевченка
Сарсель, Франція*

Високоповажані Панове!

Вчора, себто в суботу 25-го лютого 1956 р. я одержав листа від д-ра Василя Маркуся з дня 22-го лютого 1956 р., з якого я довідався з прикрим здивуванням, що Вам не вистачив мій лист з дня 6-го грудня (висланий 11-го) 1955 р., в якому я після переглянення зредагованого Вами тексту кількох моїх гасел для ЕУ-2 виправив кілька неправильних поправок, внесених до тексту цих гасел. З цього листа я також із жалем довідався, що ці поправки зробив д-р Маркусь; пишу «із жалем» тому, що мої погляди на багато справ – таки мені здається – дуже близькі до його ж.

Д-р Маркусь, долучивши до свого листа копію листа-запиту проф. Кубійовича до проф. О. Юрченка в справі дат українських советських конституцій та листа-відповідь проф. Юрченка, пише, що ця відповідь «справи не розв'язує». Я думав, що мій вище згаданий лист повинен був «розв'язати» цю всю «справу». Я написав ці гасла (вислав їх Вам 3-го травня 1955), Ви їх зовсім не «легко зредагували»; я дбайливо виправив, що треба, і ... тепер довідуся, що мені таки далі недовіряють, якщо йдеться про те, коли схвалено 2-гу конституцію УСРР, і то мимо того, що я й подав точну дату схвалення цього документу, й декілька разів відзначив статті (артикули) цієї ж конституції.

З листів д-ра Маркуся і проф. Юрченка мені ясно, що оба вони не мають – на жаль – достатніх матеріалів з цієї ділянки, бо тоді все було б ясно і не було б потреби для моїх дальших вияснювань і виправдань. Все-таки проф. Юрченко в своєму листі дає лише кілька цілком загальних зауважень, обоснованих браком відповідних матеріалів в Мюнхені, зате д-р Маркусь уперто ставить «під сумнів» – як він пише в своєму листі – те, що я двічі написав. Дуже шкода, що Ви мені зразу, себто в листі з 24-го листопада 1955 р., виразно не написали про ці «сумніви», бо тоді я був би до своєї

відповіді з 5–11-го грудня 1955 р. додав для Вашого заспокоєння, з яких матеріалів, власне не з випадкових згадок у підручниках, я користав. Роблю це тепер:

«Питання про устійнення кількості названих «конституцій» не виглядає дуже простим» (з листа проф. Юрченка) лише тоді, коли нема під рукою відповідних матеріалів, зате це питання цілком просте, коли є такі матеріали. Вони тут є! Немає тут згаданих проф. Юрченком «Резолюцій Всеукраїнських З'їздів Рад» з 1932 року, але зате є тут важливіше, а точніше – найважливіше джерело советського законодавства в Україні – а саме «Збірник узаконень (пізніше: законів) та розпоряджень роб.-сел. уряду України», від початку його публікації, себто від 1919 року до 1931 р. майже в повному комплекті (бракує лише кілька чисел), а теж рік 1937, коли то була схвалена остання конституція УРСР. Каталогове гасло цього збірника в правничій бібліотеці Колумбійського Університету (придбаний в 1940 році) таке: Rus. S. 183. U 110.

Роки 1932–1936 є – здається – в Бібліотеці Конгресу. Видавання припинено – здається – в 1937 році. Цей збірник я досить дбайливо переглянув влітку 1954 і 1955 років та зробив собі кілька фотокопій, м. і. власне конституцій УССР: I – 1919, II – 1929, III – 1937. Текст першої конституції 1919 р. зі змінами в 1925 р. маю в офіційному (3-ьому) виданні Юр. в-ва НКЮ УСРР з 1928 року. Відповідні місця я вдруге переглянув, коли писав гасла, і втретє, коли писав листа з грудня 1955. Для Вашої інформації хочу подати, що крім цього, збірника, є тут теж повні комплекти таких же збірників (собраний) РСФСР від самого початку (1917 р.) і ССРСР (від 1923 р.), а неповні комплекти БССР та інших республік ССРСР, союзних, а навіть автономних (нпр. Криму), якнайповніші комплекти законодавчих джерел Російської імперії («Первое полное собрание законов», що починається в 17 ст. та кінчиться 2 грудня 1825 р., вид. в 1830 р., Второе і 3-є, «Свод законов» 1832, 1842, 1857 плюс новіші додатки, повний комплет «Собрания узаконений» и расп. правительства і т. д.), старої Польщі (з 15 ст. до 18, 19 ст.), нової (1918–1939), еміграції, і повоєнного Дзенніка УРП включно до кінця 1955, і інших країн... Багато є другорядних джерел – підручників, розвідок, журналів; маю враження, що ця збірка (сама правн. бібліотека має понад 300 000 назв) одна з небагатьох найкращих у світі, а вже хіба найліпша в полученні з правн. збіркою бібліотеки Конгресу. Щоб лише можливості студіювати...

Текст першої конституції УСРР є поміщений в 3б. Уз. УСРР, 1919, ч. 19, арт. (ст.) 204. Його, певно, не можна б знайти в згаданих проф. Юрченком «Резолюціях з'їздів рад», бо ж III з'їзд її схвалив лише загально 10 березня 1919 р., а щойно ВУЦВК 14 березня 1919

схвалив її остаточний текст (тому й то в підручниках раз подають дату 10, іншим разом 14.III.1919);

Зміни, внесені в 1925 році, є в 3б. Уз. УСРР, 1925, ч. 47, арт. 302 «Про зміну конституції УСРР». В тексті говориться: «IX Всеукр. З'їзд Рад постановив затвердити такі зміни чинної конституції УСРР: арт. 2, 6, 7 і т. д.» (кілька сторінок). Підкреслені слова я навів у своєму до Вас листі з 5–11.XII.1955. В порівнянні до старого тексту з 1919 р. – об'єм побільшений, але ж змінені чи поширені лише окремі статті (артикули). На цьому з'їзді (9-ому) також схвалено, чи радше затверджено, конституцію Авт. Молдавської СРР – 3б. Уз. УСРР, 1925, ч. 51, арт. 313.

В 1929 році – 3б. Зак. УСРР, 1929, ч. 14, арт. 100 є постанова XI Всеукраїнського З'їзду Рад про «Конституцію (Основний Закон) Укр. Соц. Рад. Республіки» з 15 травня 1929 р. (огол. теж у «Вістях ВУЦВК» ч. 143 з 23 червня 1929 р.). В тексті говориться, що «XI Всеукр. з'їзд ухвалив затвердити нижченаведену Конституцію (Основний Закон) Укр. СРР». Хоч за своїм змістом ця конституція не вносить нічого нового до політичного ладу й структури держ. установ, проте формально це цілком новий документ. Його побудова, чергування статей інші, як у конституції 1919–1925. Зрештою, в цій конституції є деякі своєрідності, яких не знайти в відп. актах РСФСР. Нпр. арт. 3 (в К. 1919 вживали слова «стаття», в ред. 1925 вже «артикул», в К. 1929 теж «арт.», пізніше й тепер знову «стаття») стверджує, що «Укр. СРР входить до складу Союзу рад. соц. р-к як суверенна договірна держава і зберігає за собою право вільного виходу з Союзу»; арт. 13 стверджує, що УСРР «ставить своїм завданням забезпечувати всіма засобами розвиток пролетарськими шляхами української національної культури й культури національних меншостей та рішуче боротися з націоналістичними забобонами»; арт. 30, говорить про «участь» ВУЦВК в «організації озброєних сил, також у керівництві справою транспорту та зв'язку», зн. в тих галузях, які віднесені були до компетенції Союзу. Чи це не залишок, але ж при тому офіційно виражений, намагань керівництва КП(б)У з рр. 1922/24 утворити не союзну державу, але союз держав? Арт. 21 Конституції 1929 р. каже, що «Затвердження і зміна цієї Конституції належить виключно Всеукр. З'їздові...».

Конституція УСРР 1929 р. була змінена два рази: в 1931 і 1935 роках. В 3б. Зак. УСРР, 1931, № 9, арт. 82 «Про зміну Конституції (Основного Закону) Укр. Соц. Рад. Р-ки» з 4 березня 1931 сказано так: «зважаючи на ліквідацію округ... потребу погодити окремі артикули Конституції Укр. СРР з конституційними змінами законодавства Союзу РСР, XII Всеукр. З'їзд. постановив:

1. Поробити такі зміни й доповнення в чинній Конституції Укр. Соц. Рад. Республіки: 1. арт. 22 ухвалити в такій редакції...

2. Цю постанову видано на зміну та доповнення Конституції (Основного Закону) Укр. Соц. Рад. Р-ки, що її затвердив XI Всеукр. З'їзд 15 травня 1929 р.».

З вище наведеного видно, що в 1929 році була схвалена конституція УСРР, очевидно, як формальний документ, зн. формально – це нова конституція, хоч й не внесла вона чогось суттєво нового в порівнянні до попередньої конституції. Міркування ж, що це суттєво не була нова конституція або треба перенести до спеціальної нотатки про конституцію УССР, або взагалі до окремої статті про констит. розвиток УССР, бо ж не можна обширно обговорювати дискусійні речі в ЕУ. Почавши від ствердження, що нпр. Конституція УСРР з 1929 р. як документ – нова, але суттєво ні, можна зайти накінець і до ствердження, що взагалі сов. конституція не є конституцією...

Що в СССР Конституцію УСРР 1929 р. вважають новою конституцією, підтверджує рецензія В.М. Курицина в журналі «Советское Государство и Право», рік 1954, № 4, ст. 149–152 на книгу «Питання історії держави і права Української РСР», Київ, 1953, 128 ст. В цій книзі (її – на жаль – тут немає) є стаття А. Таранова «З історії Конституції Української РСР 1929 р.». Рецензент пише, що вона «присвячена дуже важливому і мало дослідженому періодові в розвиткові Укр. РСР», а далі, що автор статті «мало приділяє уваги підготовці Конституції 1929 р.», бо «невиясненим залишилося питання, чому виявилися недостатніми зміни, які були внесені до Конституції УСРР 1925 р. IX Всеукр. з'їздом, чому пізніше виникла необхідність у випрацюванні нової Конституції УСРР». Свої зауваження рецензент закінчує ствердженням, що в статті «нема ... повної характеристики Конституції УСРР 1929 р.».

В 1937 році – «С(обрание) У(законений) УССР,» 1937, № 30, ст. 121 є Постановление чрезвич. XIV Украинского Съезда Советов «Об утверждении Конституции (Основного Закона) Украинской ССР» з 30 січня 1937, де написано, що «Чрезвич XIV Укр Съезд... постановляет: Проект Конституции (Осн. Зак.) в редакции, представленной Редакционной Комиссией Съезда, утвердить» (огол. теж у «Вісті ЦВК УСРР» № 26, 31.1.1937).

Отже, на те, що «2 конституція УССР прийнята в 1925 р.», на що «рецензенти вповні погодилися» (з Вашого листа до проф. Юрченка), я ніяк не міг погодитися, і очевидно – не зможу погодитися й тепер, бо ж бачите самі, що в 1919, 1929 і 1937 роках говорилося про схвалення, затвердження конституцій, в роках же 1925, 1931 про «зміни чинної конституції» (1925) чи про «зміни й доповнення

в чинній Конституції» (1931). Очевидно, що якщо брати до уваги зміст, то зміни в 1925 р. більш суттєві (відджеркалення входження УСРР до складу ССРСР; в тексті 1919 взагалі немає ніякої згадки про будь-які зв'язки з РСФСР), ніж ті зміни, що їх зробила «нова» Конституція 1929 р., але це вже належатиме до автора статті про конституції УСРСР.

Давніше я мав охоту написати цю нотатку до ЕУ, але тепер всю охоту (і щодо інших гасел) остаточно втратив, бо бачу, що через «сумніви» редакції та рецензентів щодо моїх гасел маю стільки мороки і марної витрати часу зі самими датами певних документів, а скільки ж мав би я їх, коли б поважився дати їх оцінку, яка не підходить до смаку редакції та рецензентів. На це я прямо не маю часу. Я повинен, нарешті, зайнятися цілком іншими студіями, якими я впродовж 2 з половиною років з огляду на незв'язані з ними справи, заробіткову працю та різні домашні клопоти, майже зовсім не займався. Рік тому з тих же самих причин я відмовився від дальшої співпраці в ЕУ-2. Тепер я мушу цю відмову повторити – з тим тільки, що можливо десь пізніше зможу в чомусь Вам допомогти. Прошу мене зрозуміти, що я мушу зосередити всі мої зусилля на одному – на моїх нових студіях, бо йнакше я цілком пропав. Займатися мені тепер справами, що не зв'язані з ними, хоч і дуже для мене інтересними, це для мене марнування часу й неповторної нагоди.

Два тижні тому я вислав до «Свободи» останню мою статтю (третю) про держ. устрій та місц. адміністрацію з розділу «історії» – пропонуючи їм не прямий переклад назви, а іншу, хоч суттєво ту ж саму: «політичні установи», яка більш відповідає англомовному вжиткові, де «політичні установи» вживається для збірного означення державних і самоврядних, центральних і місцевих установ, а в розгляді їх поєднують дані з державного права, адміністративного, самоврядного, політичної історії та науки політики. На виправлення цієї статті я витратив неймовірно багато часу. На цьому – здається – моя співпраця з англомовним виданням ЕУ-1 закінчилася; хіба що додам кілька нових назв до «літератури», викинувши кілька менш важних. Зрештою, я нітрохи не є поінформований, що там робиться, чи мої статті вже переписані «начисто», чи ще ні, а це таки значна робота, бо в кожній статті я зробив з кількасот, по 20–50 виправлень на кожній сторінці.

Цього листа пересилаю прямо на адресу Редакції згідно з вказівкою п. д-ра Маркуся. Повертаю також копію Вашого листа до проф. Юрченка та його Вам відповідь.

Прошу прийняти запевнення глибокої до Вас пошани.

Т. Б. Цюцюра
Нью-Йорк

Документ № 72

2 березня 1956

*Світова Федерація
Українських Жіночих Організацій
Комісія збирання матеріалів для ЕУ-2*

Високоповажані Пані!

Листа й статтю про Жіночу пресу, вислані 17.2.56. отримали й щиро дякуємо. З статтею вийшло мале непорозуміння, бо всі журнали названі в статті заслуговують на окремі гасла (замітки) про що ми писали в листі з 12.4.55, посилаючи наш матеріал. Але це не трагічно, статтю легко розбити на окремі замітки, а наприкінці, в індексі, подамо прізвище авторки заміток про Жіночу пресу. Звичайно, в окремих замітках залишиться і характеристика кожного журналу. Перед друком, як завжди, перешлемо ці замітки на перевірку Високоповажаним Паням.

Ватич Галина має дату народження (1889–1930-і рр.), тільки рік смерти непевний. Просимо точніше окреслити, на чому полягала її перекладницька функція в капелі Кошиця.

Не маємо року народження Войценко Ольги, канад. гром. діячки. Для всіх інших жін. гасел на літеру «В» – пощастило роки розшукати.

Будемо вдячні за враження, критичні завваження й доповнення для двох перших зошитів, які, сподіваємося, вже в Ваших руках.

Виписки з картотеки на літеру «Д» зробимо прибіл. за два тижні, як покінчимо з третім зошитом.

З правдивою пошаною
Секретаріят

Документ № 73

9 березня 1956

*Високоповажаний Пан
Проф. Інж. М. Боровський
Вінніпег, Канада*

Дорогий Пане Колего!

Прошу мені вибачити, що я так довго не писав. Як звичайно – причина – надмір праці, зв'язаний з ЕУ-2 і тими всіма заходами, які треба робити, щоб жила єдина українська наукова установа, яка має свій апарат, свою бібліотеку, архіви, натомість не має ніякого постійного бюджету, й все живе на межах життя й смерті. Але це мене лише частково виправдує перед Вами.

Мабуть, 2 зошит ЕУ-2 вже в Ваших руках, друкується третій, який обіймає літ. «Бо-Ви». 4 і 5 зошити обійматимуть літери «Ві-Г». Маю надію, що перед феріями вийде друком перший том. Праця над ЕУ-2 йде повільніше, ніж я гадав, бо й перешкод більше, ніж я гадав.

Щиро дякую, що Ви нас підтримуєте, Колего, надсилаючи нам гасла. Перед друком перешлю Вам ці гасла до апробати, зокрема Вашу статтю «Городництво». Якщо ми є при Ваших гаслах, то згадаю, що з відділу «Городництво» бракує нам ще таких Ваших гасел (все нотатки): «Огірки», «Цибуля», «Пастернак», «Петрушка», «Редька», «Ріпа», «Салата», «Тиква», «Хрін», «Часник», «Чебрець», «Шпараги»; можливо деякі з цих гасел зайві, а, може, з другого боку, треба додати ще деякі? Більшою є Ваша «заборгованість» в садовині: «Цитрусові (помаранча, цитрина)», «Слива», «Фіга», «Черешня», «Чишкун», «Яблуна» і зокрема стаття про садівництво. Щоправда, ці гасла на досить далекі літери, але краще, коли деякі комплекси гасел є вже готові цілком. При цьому я мав би ще до Вас, Дорогий Колего, більші прохання, а саме допомогти нам ще інтенсивніше в двох ділянках ЕУ-2, а саме – ботаніка і сільське господарство. Мої прохання йдуть в двох напрямках: 1) чи Ви не були б ласкаві переглянути низку гасел, опрацьованих вже нами, прямо зрецензувати їх, доповнити, виправити, якщо знайдете які недоліки; 2) чи Ви не могли б опрацювати ще деякі гасла, себто групи гасел з відділів – ботаніка і сільське господарство. Конкретизуючи перше прохання, я прислав би Вам на рецензію такі групи гасел: 1) українські природники: ботаніки, зоологи, біологи, агрономи, опрацьовані нами на підставі різних наших матеріалів (цю групу гасел слатимемо до низки наших фахівців, бо лише цим шляхом зможемо перевірити й доповнити не все вірні наші матеріали). 2) Визначніші українські агрономи-практики. 3) Важливіші рослини України (в тому числі також культурні) – майже все гасла на 10–15 рядків. Якщо Ваша згода, я прислав би час від часу такі гасла на рецензію – все більшими групами. Щодо опрацювання Вами деяких гасел чи їх груп (так як Ви опрацьовали групи – городництво, садівництво), я не прецизую стисло мого прохання, бо не знаю, яким часом й книжками Ви диспонуєте. Якщо Ваша згода, я переслав би Вам список наших гасел з ділянки с.-госп. і ботаніка з поясненнями й тоді Ви могли б реально мені відповісти. Згадую тепер лише, що це могли б бути такі групи гасел, як «Кормові рослини, олійні» тощо, ботанічна характеристика деяких районів України, такі гасла, як, приміром, «Парки» тощо. Маю надію, що не відмовите моему прохання.

В справі гасла «Боровський» ми вже писали й узгляднили Ваші побажання. Ми не мали ніяких найменших сумнівів, Дорогий Колего, в справі Вашої доцентури на УТГГ: якже ще могло б бути? Додаю посвідку, яку Ви прислали.

Ще раз прошу вибачення за мою довгу мовчанку.

Із щирим привітом
проф. д-р Володимир Кубійович
Головний Редактор ЕУ-2

Документ № 74

16 березня 1956

*Високоповажаний Пан
інж. М. Бойко
в Вінніпегу*

Високоповажаний Пане Інженере!

Перш усього, щиро дякуємо за обидва Ваші листи з матеріалами, з вересня і грудня м. р. Зокрема матеріали канадських діячів дуже добрі й будуть, в своїй черзі, поміщені в ЕУ-2. Пробачте, що щойно сьогодні про це пишемо, але завжди хочемо при нагоді подяки – послати наші нові прохання.

Свого часу Ви були ласкаві послати нам дві статті до гасла «Волинь», а саме д-ра Ю. Мулика-Луцика: Назва, археологія, історія і збірну про економіку Волині. Як у нас прийнято, так і ці статті були передані окремим фахівцям на рецензії. У висліді редакція прийшла до висновку, що щоб задовольнити домагання рецензентів і пристосувати до вимог читача ЕУ-2, потрібні поважні доповнення й зміни. Стаття не творила цілоти й не давала повної картини, чим була й є Волинь. З головніших доповнень наведемо підкреслення значення Волині для цілої України в 13–16 ст., її культурна роля в 15–16 ст., дописання історії 19–20 ст. В економічній частині потрібні були скорочення менше важливих подробиць і доповнення матеріалами від першої світової війни по сьогодні.

Тому, що від автора ми не мали повновласти будь-що міняти чи доповнювати статтю, ми пішли шляхом, що його стосуємо, опрацьовуючи інші землі, а саме замовили окремі частини в фахівців і маючи від авторів вільну руку, спрепарували цілість. Географічну частину опрацював проф. Кубійович, археологію проф. Пастернак, історію д-р Грицак, а економічну частину скорочено й доповнено матеріалами, які тепер щораз частіше появляються на наших землях і час-до-часу попадають і в наші руки. Саме цю статтю досилаємо Вам рівночасно з цим листом, але окремою літунською посилкою, і просимо ласкаво переглянути її, зрецензувати й, якщо Високоповажані Панове економісти погоджуються з її змістом, підписати відвідну частину.

Сподіваємося, що д-р Мулик-Луцик зрозуміє положення редакції і не буде мати до нас жалю, що не просили його переробити статтю, яка має певну конструкцію й писана під аспектом політичної історії і, напевно, може бути використана для іншого видання, а спрещували статтю за устійною ж до певної міри шабльоновою рецептою, що в таких виданнях, як ЕУ-2, являється необхідним. Рівно ж віримо, що Високоповажані Панове добре зрозуміють наші інтенції і видадуть якнайбільше об'єктивну оцінку статті і допоможуть, як потрібно, її поліпшити. В статті не є вписані цифри, що, очевидно, буде зроблено по точнім перевірках.

Не потребуємо додавати, що оцінка й завваження Високоповажаних Панів для нас особливо важливе. Очікуємо ласкавої відповіді, заздалегідь дякуємо за допомогу й залишаємося з висловами правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 75

20 березня 1956

*Високоповажаний Пан
ред. Михайло Демкович-Добрянський
в Мюнхені*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Будь ласка, перегляньте коректу Вашої статті «Велика Британія» й, можливо скоро, поверніть ці шпальти, які вимагають поправок. Якщо не знайдете нічого, просимо статті не повертати. Чекаємо тиждень (до 27. 3), як не буде відповіді, значиться все в порядку й відсилаємо до друкарні.

Ще раз дуже просимо просити ред. Ковальського зрецензувати «Військо». Досі не маємо від нього жодної відповіді, а на його opinii дуже нам залежить (ще більше на додатках і виправленнях). Вже маємо відповіді з Америки й Канади, і це вже остання, на яку чекаємо, щоб остаточно оформити статті й вирішити з ілюстраціями. Рахуємо на Вашу успішну інтервенцію.

Щиро вітаємо
Секретаріят

Документ № 76

20 березня 1956

*Високоповажаний Пан
проф. інж. Михайло Боровський
в Вінніпегу*

Високоповажаний Пане Професоре,

Будьте ласкаві, перегляньте коректу Ваших заміток, які йдуть у третьому зошиті ЕУ-2. Про зворот попросимо тільки в випадку, якщо замітки вимагають поправок. Чекаємо до 1. 4., як не буде відповіді, приймаємо, що все в порядку й відсилаємо до друкарні.

Заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої до Вас пошани.

Секретаріат

Р. С. Сподіваємося, що другий зошит уже в Ваших руках і цікави на завваження, евент. додатки чи виправлення.

Документ № 77

21 липня 1956

*Високоповажаний Пан
ред. Михайло Демкович-Добрянський
в Лондоні*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Пробачте, що пізно відписуємо на Вашого листа. Хотіли відразу скористати з Вашої готовності переглянути «Берестейський мир» і «Берестечко», а вони ще не були готові. «Берестейський мир» потрібно перередагувати. Задовгий, забагато подробиць, не має політичного аспекту. Ваші зауваження чи виправлення побажані саме під цим кутом. «Берестечко» треба поширити з військового погляду (баталія і шкіц), і це ми замовили, але дуже просимо про Ваші зауваження чи доповнення. М. ін., чи в Брітіш Музеум є польська військова енциклопедія. Початкові літери (вона ціла не вийшла)?

Друге прохання, яке маємо до Вас, це, якщо вам можливо, зловить десь Михайла Вербицького і попросить його, щоб конечно по-слав нам дані про свого брата Івана (дата нар. і смерті і взагалі те, що повинно бути про нього в ЕУ-2). Те саме про Василя Атаманчука. Теж не маємо біографічних даних Андрієвського Віктора і Витвицького Івана. Може, Ви знаєте, хто міг би подати (адреса).

Ми приємно зачали листа. Очевидно, від наших справ, що є страшно пильні, висять над головою, і треба якось їх збутися.

Дуже дякуємо за прислані матеріяли і просимо про дальші. Конечно просимо прислати список українських діячів з Британії і не журитися претенсіями покривджених. Малі нотатки, як знаєте, йдуть в ЕУ-2 не підписані, і за них відповідає редакція (головна).

Якийсь орієнтаційний список мусимо мати і про те, хто його нам прислав, чи взагалі хто-небудь прислав, чи ми самі це зробили – ніхто з зацікавлених не буде знати. Вину і кару беремо на себе. Вона з терену Британії буде мінімальна, порівнюючи до претенсій земляків з цілого світу. Без найменших скрупулів просимо прислати тих, що, на Вашу думку, заслуговують бути поміщені. Далі будемо самі думати, чи ще когось, і чи всіх тих, що Ви подасьте.

Нарешті, на Ваші умови співпраці, поставленні в листі з 2. 7. 1954. погоджуємося і гонорар заплатимо відповідно до вложеної праці.

Чекаємо на дальші матеріяли і залишаємося з правдивою до Вас пошаною.

Секретаріят

Документ № 78

3 квітня 1956

Вельмишановна Пані Янів!

В п'ятницю одержав я гасла для переглянення, в суботу Вашого листа з 28-го березня ц. р. «Гасла» таки добре мене «витрутили» з рівноваги, Ваш лист зробив враження інше. «Гасла» спричинили мені нову і, зрештою, таку, що її можна було оминати, витрату часу.

«Верховна Рада» – ще в листі з 6–11 грудня 1956 я написав до редакції, що треба змінити в перередагованому тексті; мої замітки взагалі поминено, якби їх взагалі не було.

«Виборча система» – цього гасла я взагалі не одержав разом з іншими, що їх редакція прислала мені в листі з 24-го листопада 1955. Через те я був примушений знову спеціально йти до бібліотеки, щоб устійнити дві речі, додані до мого тексту, а саме розділ, на скільки осіб населення припадає один депутат в обл., рай., місь. і сіль. радах (дуже сумнівно, чи цих «докладностей», що на додаток – часто змінюються, взагалі було потрібно), а друге знайти, скільки депутатів Совета Союза вибрано з України в 1954 р., бо ж в тексті редакції є крапочки...

Для цих дрібничок я витратив властиво три дні: в неділю я поїхав до прв. бібл. Колюмбії – 2 години туди й назад, і довідався, що винятково вона з уваги на Великдень закрита, в понеділок поїхав до міської бібліотеки, вичекався понад годину на матеріяли, годину їх переглядав і знову годину витратив на їзду, сьогодні ж пишу цього листа.

Яку-сяку відповідь на Вашого листа зможу хіба дати пізніше, що залежатиме від мого вільного часу та настрою. Тепер можу лише сказати, що моя майбутня співпраця з ЕУ-2 буде дуже об-

межена. Вибачте мені, що поки що стільки відписую на Вашого гарного листа.

Зрештою, більшість «правничих» гасел може хтось писати на місці, користуючися хоч би ЕУ-1. Редакція сама на місці може цьому співробітникові сказати, яка довга може бути відповідна нотатка. При тому, здається, і так у таких нотатках більше інформативного і історичного, ніж правничого. На те, нпр., скільки депутатів обрано в 1954 р. з УССР до Совету Союзу ССР, треба лише нишпорити по журналах і газетах, а на це треба часу, а не правника – для вишукання я замовив був «Известия», «Рад. Україну» і «Ведомости Верховного Совета». Знайшов в останніх, то й не заглядав до Известий, хоч там ці дані, певно, є. Ці ж матеріяли є, певно, і в Парижі.

На доданих листках пишу свої замітки до моїх гасел і кілька необхідних змін до чужих гасел. Щодо цих останніх, я не буду розписуватися довше, бо ж вони готові до друку.

З правдивою до Вас пошаною

Б. Цюцюра

Додаток до листа

Мої гасла:

1) «Ветеринарний Кодекс УССР» – все в порядку, текст не пересилаю.

2) Верховна Рада УССР:

- замінити слова (в листі з гр. 55): «відбуваються нормально один раз на рік» на «повинні відбуватися двічі на рік» (ст. 31). ПРИМІТКА: якщо редакція має текст К. УССР пізніше як з 1951 р., то прошу перевірити, може – а ну ж – є там «раз на рік», хоч я в це дуже сумніваюся. Адже вже 24 січня закінчилася друга сесія ВР четвертого скликання, і, певне, буде ще одна сесія цього ж року.
- викреслити лапки з-перед і після слова «формально», хіба ж самого слова досить (те ж в листі з грудня 55);
- викреслити слова (числа) «15–18», написати правильно: 19 (лист гр. 55);
- додати: «надавання громадянства УССР» (л. з гр. 55);
- необхідно додати при прізвищах голови ВР і През. ВР рік, певне 1955 (вибір ВР), прошу перевірити!! Адже тепер, 24. 1. 1956 під законом про держ. бюджет УССР на 1956 як голова В. Ради підписаний не Д. Кальченко, а Д. Коротченко (див. «РУкраїна», № 22 з 25 січня 1956). Також прошу перевірити, чи було дійсно Д. Кальченко, а не Н. Т. Кальченко (що тепер є – здається – головою ради міністрів УССР).

3) Виборча система в УССР (цього гасла мені ще не прислано):

- написати: 1919–1925, 1929 а не: 1919, 1925

- цілий абзац: «Депутати з'їзду советів... населення» треба перекинути далі – після слів режимів і т. д. Адже в тексті є слова: «В. не були ні загальні, ні рівні». Логіка чей же вимагає, щоб приклад цієї нерівності подати після наведеного речення, а перед ним. Тоді аж проситься, щоб додати (як сказано про ССРСР, і про УССРСР) таке: «Для обрання Всеукраїнського з'їзду рад відповідні норми були встановлені в 1920 р. – 10 000 і 50 000».
- прошу написати, як я подав передше: «відсотки з капіталу», а не рента, бо для мене оба терміни не цілком однозначні, зрештою, в законі є перше означення;
- прошу викреслити «заможні селяни»(?), лише ті зам. селяни були позбавлені виборчого «права», що застосовували найману працю;
- звідки додаток «службовці попередніх режимів»? Це занадто широко, треба написати: «поліційні і вищі службовці попередніх режимів і т. д.» адмін. Примітка: Мене дивує, чому редактор замінив мій прикладний перелік осіб, позбавлений В. п., що відповідав термінології відп. законів – такими узагальненнями, як «заможні селяни» чи «службовці попередніх режимів», а також просто викреслив ціле моє речення: «Спочатку навіть кустарі, візники та ремісники не мали виборчих прав». Я цього не «взяв» ні з «з повітря», ні зі спогадів (див. О. Малицький, «Рад. Конституція», ДВУ, 1928, ст. 122–124, згадую цю книжку лише, бо її маю в руках тепер...).
- редактор додав мені цілий уступ про те, на скільки населення вибирають одного депутата до рад обл., рай. і т. д. Про це говорить стаття 121 конст. УССРСР 1937 р. Чи варто було її переписувати? При тому (власне для цього я мусів йти до бібліотеки, бо проф. Стахів вже пів року не віддає мої тексти конституції), бачу, що інше говориться в цій статті в 1937 р., 1946 і 1951. Чи редактор мав текст цієї статті пізніше ніж з 1951 р.? Коли так, то все гаразд, але цілком зле, коли ні, бо найпізніший тут текст (з 1951 р.) ст. 121 не такий, як додано до мого «гасла». Прошу перевірити!!!

Документ № 79

20 червня 1956

*До Високоповажаного Пана Проф. Інж. Миколи Зайцева
Директора Математично-Природописно-Лікарської
Секції НТШ*

До офіційного листа, копію якого висилаю також для Кол. Андрушкова, хочу ще докинути кілька слів у цьому листі. Насамперед прошу прийняти мої найсердечніші грагуляції з приводу переобрання Вас Директором Секції. Дуже тішуся, що Секція надалі залишилася у Ваших руках. Краще не могло бути.

Я Вам ще винен відповідь на Вашого цінного листа (поза офіційними) з 22 лютого ц.р. Вибачайте, що відписую щойно нині. Причина – брак часу. Крім праці над ЕУ-2, треба ще допильнувати справу Головної Ради, а це не легка і не така проста річ, як Ви самі можете переконатися по цих «еляборатах» 1-ої і 2-ої Сесії.

Дуже Вам дякую за Ваші цінні зауваги до різних порушуваних мною справ. Приємно мені, що Ваша думка щодо набрання без розбору звичайних членів і майоризовання ними дійсних, які є основою Товариства, покривається з мою. Щоб дати деякий стрим цьому «рунові» звичайних членів, добре було б, щоб хтось із Колег Головної Ради висунув справу членів-кореспондентів. Порушив її Кол. Витанович, але не вийшов з конкретним внеском. До речі, справу членів-кореспондентів повинні наперед полагодити Загальні Збори поодиноких Товариств (зміна, а радше доповнення статутів), але ініціатива повинна вийти від Головної Ради.

Відносно порушеної Вами справи Митрополита Полікарпа в ЕУ-1, то інформую Вас довірочно, що ми цю справу, себто проф. Глобенко (православний і син благочинного) і я, дискутували з Митрополитом Ніканором під час його відвідин Сарселю осінню минулого року й домовилися, що Редакція ЕУ-2 при гаслі «Полікарп» подасть спростування до ЕУ-1 в такому менш більш сенсі, що Ред. ЕУ-1 не була відповідно поінформована про заквестіоновану справу Митроп. Полікарпа і при нагоді видавання ЕУ-2 вносить потрібні поправки. Крім того, в англomовному виданні ЕУ справа Митрополита Полікарпа представлена інакше, як в ЕУ-1.

Праці над ЕУ-2, хоч ідуть «черепашеним» ходом, але все-таки поступи солідні. Третій зошит закінчується друкувати. Саме тепер робимо коректу четвертого зошита (закінчення гасел на літеру «В»). Цими днями здаємо матеріали на літеру «Г». Хочемо під осінь випустити в світ перший оправлений том, який будуть складати 5 перших зошитів. Маємо між ін. багато мороки з біографічними гаслами наших природників, фахівців з ділянки точних і практичних наук, техніки, агрономії. Я опрацював провізоричні біографії з ділянок: а) географія, геологія, ґрунтознавство; б) біологія й агрономія; в) техніка та розіслав списки до низки фахівців з проханням

подати зауваги й доповнення. Шлю цей самий матеріал і Вам та буду дуже вдячний за зауваги (на літеру «Г» потрібні зараз, на інші до 1. 9. 56). Зокрема очікую Ваших зауваг і доповнень до техніків.

Біографії укр. математиків опрацьовує Рябокінь, фізиків – проф. Гадзінський. Був би я Вам дуже вдячний, коли б Ви засаднично погодилися перебрати на себе ці справи (біографії) щодо техніків. Коли б Ви прихилилися до мого прохання, напишу Вам про це обширніше.

Я мав Вам написати в справі гасла «Енергетика на укр. землях», яке Ви погодилися ласкаво опрацьовати. Вибачайте, що досі цього не зробив і не роблю ще нині. Не мав часу, щоб взятися за цю справу, а коли яка справа «не горить» (до літери «Е» ще не так близько), то я й не хапаюся за неї.

Буду дуже радий дістати від Вас відповідь на порушені справи і дуже буду вдячний. Щиро Вас здоровлю й бажаю всего добра, а зокрема доброго відпочинку на вакаціях, та лишаюся з висловами глибокої до Вас пошани.

В. Кубійович
Сарсель

Документ № 80

20 червня 1956

*До Шановної Дирекції
Математично-Природописно-Лікарської Секції НТШ
Нью-Йорк, ЗДА*

Вельмишановні і Дорогі Колеги!

Почуваю приємний обов'язок висловити Вам щире подяку від імени Президії Головної Ради НТШ за цінного листа з 2 лютого ц. р. інформації відносно видань («Просідінгс») та способу обрання членів, за плян праці на 1956 р. та подання вислідів вибору нових членів (д-р Володимир Калина, проф. д-р Володимир Городецький, проф. д-р Єфим Сластененко) і за ласкаве переслання рефератів про їх наукову діяльність. Мушу з приємністю сказати, що подані Вами інформації найбільш вичерпливі з усіх, які були надіслані до Генерального Секретаріату Головної Ради.

Дуже тішуся, що вибори Дирекції закінчилися переобранням Дирекції в цьому самому складі. Це найкращий доказ признання за Вашу працю і найкращий вияв довір'я. Прошу прийняти мої найсердечніші вітання і найщиріші побажання дальших ще кращих досягнень у працях Секції під Вашим керівництвом.

Приємно мені довести Вам до відома, що новообрані Вашою Секцією члени затверджені дійсними членами НТШ на першій Сесії Головної Ради. Незабаром вишлемо їм членські грамоти. Не дочекався вручення грамоти Покійний Проф. Вол. Городецький. Прошу прийняти від імени Президії ГР і від мене особисто вислови найглибшого співчуття з приводу цієї невіджалуваної втрати Вашої Секції і цілого НТШ.

У пляні праці була передбачена на кінець березня ц. р. Наукова Конференція Вашої Секції. Буду дуже вдячний, коли схочете подати, з яким успіхом вона пройшла. Не менш буду вдячний за інформації про те, в якій стадії є друк 3-го випуску «Просідінгс», список праць якого Ви були ласкаві переслати.

Дякую за Ваші зауваги щодо питання «Імпріматур» наукових видань НТШ. Справа «Імпріматур» є вирішена статutom Головної Ради НТШ § 15 точка г та § 17 точка д. Таке ставлення цієї справи має свої оправдані причини і практикується не лише в нашому Товаристві, але й в інших цього рода установах. Як засада, воно повинно бути перестерігане, чи радше збережуване й шановане Товариствами й Секціями для добра цілости НТШ, зокрема його науково-видавничої продукції. В оправданих випадках Генеральний Секретар може не скористатися з права «Імпріматур» в літеральному цього слова значенні (пересилання для затвердження манускриптів), але про це він сам має рішати, коли ці права чи повновласті надані йому статutom, себто волею загалу членства, яке статут затвердило.

У Вашому випадку, наприклад, коли говорити про третій випуск «Просідінгс», для Генерального Секретаря вистачав список праць та імена авторів, які говорять самі за себе. В цім випадку я не жадаю рукописів, маючи ще до цього Ваше авторитетне ствердження, що праці заслуговують, щоб друкуватися в такому важливому виданні, як «Просідінгс». Очевидно, був би я вдячний, коли б Ви переслали шіткову відбитку «Просідінгс», якщо вони не друквані фото-офсетом, але коли б і це для Вас справляло труднощі, то хай буде й так. Зате прошу прислати зміст сторінок, зокрема 2, 3 і 4, щоб оформлення їх достосувати до поданого мною проєкту в цій справі для схвалення Головною Радою. Прохаю також дуже подбати, щоб мова була на відповідному рівні, бо першим завданням цих публікацій є інформувати чужий світ про українську науку.

Дозволяю собі при цій нагоді ще раз нагадати справу «Збірника на пошану проф. І. Раковського». Уважаю цю справу за дуже важливу, хоч би, так сказати б, з джентельменського погляду: Покійний це останній Голова НТШ в Краю і перший тут – на еміграції.

Якщо нема фондів і нема надії їх зібрати, то треба б видати бодай «Просідінгс» більшого розміру, 5–6 аркушів друку. Якщо не видрукований ще третій випуск «Просідінгс», то може б його поширити й присвятити І. Раковському. Тоді треба б попросити про праці й інших природників, прим., Ю. Полянського, Архимовича, з нечленів Жарського й обов'язково Р. Єндика, щоб була й антропологічна робота. Або навіть краще просити Єндика, щоб написав розвідку про працю Раковського як антрополога. Можу Вам також післати з заувагами ті статті, які свого часу були призначені для «Збірника Мат.-Прир.-Лік. Секції», а які залишилися в мене. З деяких цих праць можна б зробити резюме, і Ви мали б матеріал, який лише треба перекласти на англ. мову. Хоч як мені бракує часу, можу зайнятися зорганізуванням написання наукової біографії Раковського в укр. мові, яку Ви переклали б на англійську. Пропоную біографію двомовну (укр. і англ.) та вмістити портрет Покійного. Буду дуже вдячний за Ваші думки на ці мої сугестії.

Наприкінці прошу Вас переслати звіт про працю Вашої Секції за час від 1 листопада 1955 до кінця червня 1956. Звіт про потребу для «Бюлетеня Гол. Ради НТШ», який згідно з рішенням Ради має з'являтися два рази на рік (в половині і з кінцем календарного року). Прошу також переслати звіт про перевиборів Дирекції (вслід голосування). Бюлетень повинен з'явитися ще в липні, тому прошу Ваш звіт переслати з таким розрахунком, щоб він був уже в Секретаріаті Головної Ради в Сарселі не пізніше 10 липня 1956.

Щиро Вас, Дорогі Колеги, вітаю, бажаю багато успіхів і лишаюся з висловами високої пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович
Генеральний Секретар НТШ
Сарсель

Документ № 81

5 липня 1956

До Редакції
Енциклопедії Українознавства

Дякую за листа з 29-го червня 1956, що його я одержав учора; сьогодні надійшли інші гасла.

До гасла ВІДОКРЕМЛЕННЯ ЦЕРКВИ ВІД ДЕРЖАВИ не маю ніяких дальших зауважень, хіба що до дати В. ц. в. д. в Росії (в дужках). В моєму першому тексті я подав був дату 23 січня 1918. В листі з 11 грудня 1955 я пропонував додати для ясности: ст. ст. і при

цьому 5 лютого 1918 (н. ст.). Тепер бачу, що в тексті є лише дата за новим стилем. Вона цілком правильна, але в літературі вживали лише дату за ст. стилем (тоді обов'язуючим), і мені здається, що краще дати 23. 1. 1918 ст. ст., евент. додавши ще 5. 2. 1918. Йнакше, хтось подумає, що я подав неправильну дату. Непорозуміння не може бути, щодо дати 22. 1. 1919 в Україні, бо тоді й УНР і сов. режим уже ввели були новий календарний стиль.

В гаслі ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ З'ЇЗД РАД я бачу нові зміни, яких не було в зредагованому Вами тексті передше. Я сумніваюся в доцільності тих змін. Прошу викреслити слова в дужках: перед 1937 – З'їзд Рад УССР. Що це значить «перед 1937» – рік, два, чи взагалі весь час існування З'їздів? Фактично яких два роки перед схваленням конст. УРСР в 1937 р. в більшості випадків, але все-таки не завжди, почали не вживати слова «Всеукр.» не тільки при «з'їздах», але й при «центр. вик. к-т». Так є написано в рос. тексті ухвали про конст. 1937 р. Тоді і зникла назва Всеукр. Академія Наук... Думаю, що або писати докладно, як справа (а це було б забагато), або взагалі не давати до тексту.

Далі бачу, що «З'їзд складався з делегатів (термін вживаний поруч «депутат»)». Для точности то хіба треба б було додати ще «представник», бо цього терміну вживали. Фактично офіційний термін був «депутат», і дивуюся, чому редактор уважав за доцільне змінити мій термін «депутат», офіційний і частіше вживаний на «делегат» і додавати в дужках вяснення про інші терміни, так, якби я пропустив щось суттєвого. Щоб не спричинювати зайвого труду Вам, я погоджуюся на те, щоб вище наведене речення залишити, проте прошу Вас в дальших рядках подати попередні слова «депутатів», «по одному депутатіві» (а не «делегатів» і «по одному делегатіві»), бо власне і в першій К. УСРР 1919 р., і тексті згаданих постанов про компетенції ВУЦВК «вживали» термін «депутат», а не «делегат»...

В гаслі ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТ. ВИКОН. КОМІТЕТ в четвертому рядові знизу є: (4, потім 6), де йдеться про голови ЦИК ССРР відповідно до кількості союзних республік. В своєму листі з 6–11 грудня 1955 я так і написав, але ж того ж самого дня я вислав окремого листа в тільки цьому питанні (Ви його, певно, одержали на два-три дні перед першим листом, якого мені пошта повернула для доплати). В цьому листі я виразно і лише про це одне просив Вас змінити 6 на 7, бо в 1924 році було 6 союзних республік, але в 1929 р. вже 7. Бачу, що якимось цей мій лист не дійшов до відповідного редактора, або він і цим разом мені не «повірів», що тих республік було таки 7, а не 6 накінець. Тому я тепер дам точні дані:

- а) 1922 договір про утворення ССРСР заключили 4 республіки:
 - 1) РСФСР, 2) УССР, 3) БССР, 4) Закавказька СФСР;
- б) 1924 (точніше 14 жовтня) були утворені 2 союзні республіки:
 - 5) Узбецька ССР;
 - 6) Туркменська ССР (прийн. ССРСР в травні 25);
- в) 1929 (точніше 5 грудня) була утворена ще одна с. республіка.
 - 7) Таджикицька ССР, яка вийшла з Узбецької ССР.

Можна б дописати: «а накінець 7», або прямо замінити 6 на 7.

В гаслі ВСЕУКР. РЕВ. К-т я передше написав, що: «Всеукрревком скасовано постановою ВУЦВК «Про утворення РНК», оголошеною дня 20 лютого 1920 р.». Ви подаєте дату скасування 19-го. Може, це правильно, а може, ні. В усякому разі в «Збірнику законів... УССР», 1920, № 1 є текст згаданої постанови без дати її, а лише нотатка, що вона була опублікована в «Известиях Всеукр. ревкома» 20 лютого 1920 р.

Далі, коли вже згадано, що Всеукрревком ухвалив «в січні 1920» об'єднати діяльність з РСФСР, то можна б дати докладніше, а саме 27 січня 1920, так є і в «Збірнику законів», є так і в ЕУ-І, ст. 671.

З інших надісланих гасел я переглянув лише ВСЕУКР. З'їзд Рад роб... 17. 12. 1917... Тут можна б додати, що київські більшовики (краще не «відмовилися брати участь», а «покинули з'їзд») переїхали до Харкова, тоді вже зайнятого сов. військами, і там приєднавшись до обласного з'їзду советів Донецького і Криворізького басейнів проголосив себе... Гасло це без згадки, що в Харкові були тоді сов. відділи під ком. Антонова неповне. Сам видатний больш. парт. історик Н. Н. Попов писав, що перший сов. Уряд України виникнув «при енергійній участі і частинно прямо за простою ініціативою прибувших з півночі військових частин... головним чином з частин пітерського та моск. гарнізонів...», бо в місцевих більшовиків «не доставало ні сил, ні рішучости»...

На Київському з'їзді був відчитаний сов. ультимат і м. і. були ухвалені відп. резолюції та відозва до народів Росії... І до дати варто б додати, що це за н. ст., а тоді там вживали ще ст. стилю...

Ще одне до ВСЕУКР. З'ІЗД РАД: має бути: ст. 22 (а не 2) конституції 1929 р. (так я написав у листі з 5–11 грудня 1955). В Вашому листі написано, що «додано між найважливішими з'їздами II»; фактично ж цей з'їзд згаданий в моєму першому тексті. Інші гасла я постараюся переглянути, але сумніваюся, чи зможу щось додати, бо я мало знаю з історії права в Україні.

Прошу прийняти запевнення моєї глибокої до Вас пошани.

Б. Цюцюра, Нью-Йорк

1957 рік

Документ № 82

12 січня 1957

ХРИСТОС РОДИВСЯ!

До Редакції Енциклопедії Українознавства

Сарсель, Франція

на руки Вп. Пані С. Янів

Високоповажана Пані!

Щиро дякую за листа з 3 ц. м., на якого відповідаю сьогодні, бо сподівався дістати до цього часу відповідь від людей на питання, які Ви мені ставили.

Позитивно знаю, що о. д-р Маланчук написав безпосередньо про черговість редакторів «Голосу Спасителя». Значить, вістка вже у Вас.

Про журнал «Дігест Українців», що мав виходити у Вінніпегу, нічого не можу довідатися. Напевно, знаю, що він тепер не виходить, бо д-р Кисілевський з департаменту громадянства і імміграції не мав у своїх списках. В тій справі написав до Вінніпегу, але дістати відти відповідь дуже тяжко. Д-рові Кисілевському і мені видається, що цей журнал, якщо виходив, то мусів називатися «Українців Дайджест».

Маю власноручну записку ред. В. Дикого про те, що він від жовтня 1930 р. був редактором «Українських Вістей» в Едмонтоні. Передтим був редактором «Канадійського Українця», що виходив у Вінніпегу. Думаю, що дату 1927–31 треба справити на 1927–30.

Переглядаючи зошит ч. 2 ЕУ-2 на стор. 109–111 прочитав статтю п. С. Божика про Бельгію. В цій статті автор цілковито «вирадирував» діяльність інж. А. Кішки, який поставив був українське життя серед бельгійської спільноти на гідному місці. Деяким партіям його праця не подобалася, але це не значить, що працю людини треба закривати перед історією. Якщо б не інж. Кішка, напевно, студ. осередку в Лювені не було б, бо цими справами ніхто не цікавився. Далі діяльність Комітету «Про Україна», Комітету «Про Европа», Пресового Бюро «Україна», яке періодично видавало свої випуски для преси в українській мові, як теж кілька випусків у мовах французькій і флямандській залишили свій слід. Про цю роботу найкраще поінформував би п. Кішка. Мені здається, що він тепер у Мадриді, і найкраще було б до нього звернутися за інформаціями і доповнити наприкінці видання. Моя совість каже звернути увагу

на ці речі, і прошу поступити так, як будете вважати за вказане. Бажаючи всього найкращого, пишу з правдивою пошаною.

Б. Казимира
Оттава

Документ № 83

17 січня 1957

*Високоповажаний Пан
Ред. Роман Данилевич,
Мюнхен*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Тому що Ви досі не надіслали нам, мимо наших ургенсів, Ваших даних до ЕУ, ми були змушені подати самі те, що приблизно знаємо про Вашу діяльність чи про Ваші персоналії. Для певности, однак, хотіли б ми, щоб Ви самі справили чи доповнили дані. Просимо при тому про поспіх, бо матеріяли, як знаєте на підставі зошитів, що вже появилися, вже йдуть до друку. Ваше гасло мало б звучати: Данилевич Роман (1904), журналіст і кат. діяч, співорг. свята «Укр. молодь Христові» і кат. орг-ції молоді «Орли», співред. ж. «Юнацтво» і «Лицарство Пресв. Богородиці». Під час другої світової війни опікувався укр. у нім. полоні. 1949–54 ред. тижневика «Християнський Голос», з 1951 р. През. Укр. Кат. Акад. Об'єднання «Обнова».

Рівночасно просимо подати дані про тих кат. діячів Вашої генерації, про яких уважаєте, що були б гідні увійти до ЕУ. Якщо б під цю категорію підходив с. п. Л. Дяків, просимо матеріяли надіслати скоро, бо ж літ. «Д» іде до друку. Будемо вдячні за матеріяли про часописи й орг-ції, які Ви очолювали чи з якими Ви співпрацювали. Матеріяли просимо спрямовувати на адресу підписаного.

Дякуючи заздалегідь за допомогу, остаємо з глибокою пошаною й христ. привітом.

Проф. д-р Володимир Янів

Документ № 84

28 січня 1957

*Високоповажаний Пан
Доцент Дипл. Інж. Михайло Боровський
Вінніпег, Канада*

Високоповажаний і Дорогий Пане Колего!

Маю великі зобов'язання супроти Вас: не писав довгі місяці до

Вас за винятком 2 листівок, висланих з моїх мандрівок. Причиною занедбання кореспонденції, не лише з Вами, є надмірна праця, зв'язана з ЕУ-2; праця серед зовсім ненормальних умов: нас – мало й ми не маємо фінансової бази, а тому не можемо прийняти нових сил. У висліді треба мені запихати всі діри; бути «Медхен фюр аллес», як говорять німці. Те що появився І т., що вже зложеної 6 зошит і на днях шлемо матеріяли до 7 зошиту, не зважаючи на умови, в яких працюємо, хай буде доказом, що праці тут не бракує. Але й це лише частково виправдує мою мовчанку й тому ще раз прохаю вибачення.

Переходжу до ряду справ, хоч знаю, що в цьому листі лише частину їх обговорю. Переїду до найпекучіших. Стан нашої праці над ЕУ-2 такий, що в ломці є матеріял на літ. «Гол.–Г» (6 зошит), і низку гасел з Вашої ділянки дозволили ми собі післати Вам до коректи (до речі, чи Ви дістали 5 зош.?), гасла на літ. «Д» виповнять 7 зош. і більшу частину 8 зош. Ми дістали від Вас гасла на ці літери, так що ми забезпечені матеріялом на найближчі тижні, за винятком 2 гасел – «Гриби» і «Декоративні рослини». Обидва ці гасла Ви прислали нам вже давно, але я прохав би Вас дещо доповнити їх зміст. І знову вибачайте, що роблю це так пізно.

«Гриби». Посилаю Вами опрацьоване гасло. Воно без змін, лише додано про отруйні Г. й про мікологію (за БСЭ). Прохання: а) про згоду на ці додатки, евентуальну зміну їх (напр., про мікологію можна було б більше написати); б) згадати дещо про економічне значення грибів (джерело заробітку для селян продажею грибів, зокрема в горах; експорт грибів тощо).

«Декоративні рослини». Посилаю, Дорогий Колего, гасло в Вашій редакції й прохаю про деякі зміни. Дозволяю собі на деякі зауваження. Загальну частину можна б дещо скоротити. Здається мені, що декоративні рослини можна поділити на ті, які плекає наш народ віддавна, які увійшли в його побут, якими він прикрашує свої хати тощо (це так би сказати, етнографічні укр. декоративні рослини), а з другого боку, ті, що їх плекається (дерева, квіти) в містах і (колись) панських садибах, парках тощо. Мабуть, добре було б згадати спочатку про цю першу групу рослин і вичислити їх, а згодом про нові, зайшли, декоративні рослини. Пам'ятаймо, що матимемо ще статтю «Парки» і «Садівництво», і що там можемо згадати про паркові дерева. Мабуть, в різних частинах України є поширені різні «свої» і «чужі» декоративні рослини, залежно від природних умов, а може, й за звичкою. В Криму може бути декоративна рослина пальма, в деяких просторах України не родиться навіть окація – типове насадження причорноморських міст. Нарешті, в одному з гасел (може саме тепер) треба згадати про про-

мислову сторону проблеми – про плекання квітів в р-нах великих міст і на півдні, зокрема в півд. Криму – здавна має значення їх експорт до холодної Росії.

Згадуєте, Колего, в Вашій статті, що з деяких декоративних рослин України користається нині ціла Європа; було б цікаво сказати, з яких саме. З другого боку, було б добре, вичисляючи рослини, поділити їх на дерева, кущі і дрібні рослини?

Не знаю, чи є матеріяли, щоб написати про всі ці проблеми, з другого боку, я не є фахівець і тому, може, ставлю деякі питання помилково. Як нефахівцеві, здається мені однак, що гасло «Декоративні рослини» – це «наскрізне гасло» на межі ботаніки, етнографії, нар. госп-ва. Воно могло б мати 1/3 стор. і навіть 2/3 стор. друку. Гасло дамо до друку в коректі й воно нам потрібне в кінці лютого. Натомість «Гриби» є «спішні».

Бачу, Колего, що розписався про дві найбільші актуальні для нас справи так широко, що до дальших проблем прийду вже в черговому листі, який піде зовсім, певно, в кінці цього тижня.

Щиро вітаю Вас і ще раз вибачайте.

Проф. д-р Володимир Кубійович
Головний Редактор ЕУ-2

Документ № 85

15 лютого 1957

*Хвальне Наукове Товариство ім. Шевченка,
Секретаріят Енциклопедії Українознавства*

Високоповажані Панове!

До листу з дати 21 січня 1957, в якому були залучені відбитки гасел «Грановський», «Григоріїв» й ін. маю честь відповісти: до усіх гасел, числом 12, не маю ніяких заміток.

У справі Григорієва Мирослава я довідався, що він під теперішню пору працює при «Голосі Америки», Українська Секція, Вашингтон, Д. К. 25, Voice of America, Ukrainian Unit, Washington 25, P. C., куди я послав йому переписане гасло («Григоріїв Мирослав») з проханням написати мені для вжитку Редакції Енциклопедії, дату народження.

Лист був висланий 29 лютого, а в ньому була залучена конверта з моєю адресою й наліпленою маркою на відповідь. Досі нема відповіді, а пошта мого листа не звернула.

Якщо він вислав відповідь прямо на Вашу адресу, то я був би вдоволений.

Дякуючи за довір'я, залишаюся з висловами глибокої пошани.
Семен Демидчук
416-17 вул. Бруклін, Н. Й.

Документ № 86

14 березня 1957

*Високоповажаний Пан
ред. Антін Драган
у Джерсі Ситі*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Ні заповідженого «Джерсі Ситі», ні «Діла», ні фото Джуса не отримали, а тим часом, від заповідженого «завтра» минули два тижні. І нині знову мусимо кричати СОС!

Крім цього, назбиралися нові-нові справи, які благають Вашої допомоги. Будь ласка, подзвоніть до Лева Добрянського, хай нам конечно пришле своє фото і життєпис з названими друкованими працями англійською мовою (титули в оригіналі). Ми вже його про це просили, але, на жаль, не вдовоїлися відповіді...

Може, в картотеці зареєстрований Дубицький Іван, колишній редактор журналу «Ми» в Варшаві. Шукаємо вже два роки. Знаємо, що в ЗДА й не можемо піймати. Потрібний рік народження або точна адреса.

Будьте добрі, напишіть, чи в ЗДА ще виходить «Душпастир»? Маємо такі інформації:

«Душпастир», церк. кат. місячник, спочатку офіційний орган еп. Ортинського, виходив 1908–14 в Нью-Йорку, Філадельфії і тепер в Нью-Брітен; ред. о. Понятишин, о. Орун і тепер о. Р. Залітач.

Ми поховали цей орган 1914 р. Тим часом виходить, що він колись знову почав виходити. Чи це можливо, а як так, то які і коли мав перерви, коли відновився і кого тепер репрезентує, хто редагує?

Дуже просимо всіх редакторів «Свободи», а зокрема Кедрина і Кравцева, переглянути залучене гасло «Донцов Дмитро» і сказати (написати) своє розумне слово, що треба змінити, додати, виправити, щоб «Донцов» в ЕУ-2 був зображений, по можності, вірно. Дуже просимо, щоб ВШановні Редактори понаписували свої заваги власноручно або за Вашим ласкавим посередництвом, бо найтрудніше писати про людину, яка має забагато приятелів і противників і яка ще між нами. Віримо, що зворотно дістанемо відповідь.

До в-ва «Свободи» маємо прохання, присилати до нашої бібліотеки Ваші видання в виді календарів-альманахів і т. п. На жаль, ми їх не дістаємо, а там, правдоподібно, мільйони матеріалів для гасел громадських діячів, установ і тим подібних «Душпастирів». Можливо, отримуючи ці календарі, зменшимо наші запити до Вас, бо ці всі мудрості розшукаємо власне в цих недоцінюваних календарях. Будемо вдячні за цю посилку.

Чекаємо нетерпляче: «Діло», «Джерсі Ситі», «Донцов», «Дубицький», «Душпастир», «Добрянський». За матеріали й обіцянки в листі з 28. 02 щире спасибі і просимо допомогти побачити світ Божий сьомому зошитові ЕУ-2, що без названих вгорі гасел не рушиться з місця. Заздалегідь за все щиро вдячні, з сердечними вітаннями!
Секретаріят

Документ № 87

20 березня 1957

*ВШ. П-ні Софія Янів,
Секретар ЕУ,
Сарсель, Франція*

Вельмишановна Пані!

Думаю, що наші листи з ідентичною згадкою про «завтра» розминулись десь над Атлантиком та що й мій лист із Джерсі (у нас це вимовляють милозвучно «Джойзі») Ситі та містером Джусом вже у Ваших Руках.

До цього листа долучую, згідно з Вашим побажанням, пересланий нам відпис гасла «Донцов» та написані до нього завваги редакторів Кравцева і Кедрина. Якщо Вам цікава моя думка, то підписуюсь під тим, що написав ред. Кравців. Дещо можна б, еventуально, додати і з завваг ред. Кедрина, але цілістю він, правдоподібно, хотів помститись на ред. Давиденкові за те, що Давиденко постійно виграє мовні заклади і це коштує Кедрина за кожним разом один день голодівки.

Ред. Кедрин передає також свої завваги про «Діло», але виразно зазначає, що робить це тільки тому, щоб звільнитись від натиску «публічної opinii» в Редакції.

Добрянського тепер дослівно «переслідують» наші телефони і, сподіваюсь, що він остаточно скапітулює та перешле Вам потрібні матеріали, якщо вже того не зробив.

Залишався б ще «Дубицький» і «Душпастир», за якими розсилаємо наші «гончі листи». Якщо Вам не пощастило зловити їх за два роки, то не дивуйтесь, якщо наша погоня потриває бодай

тиждень-два та якщо, евентуально, закінчиться тим, чим і Ваша. Насамперед перевіримо наші архіви і картотеки. Коли мова про «Душпастира», його, напевно, не було в 1952 році, бо тоді ми основно перевіряли та мали точний реєстр усіх наших видань на цьому континенті.

Справа наших альманахів і календарів та подібних матеріалів. Цілість цих видань – це справді своєрідна, хоч і не впорядкована ЕУ на цьому терені, але як і що Вам післати? Виберу деякі основніші та скажу, щоб Вам післали звичайною поштою. Під час Велико-го Посту ми, зокрема, наставлені тут в Редакції на те, щоб добрими ділами спокутовувати наші вольнія і невольнія согрішення, яким же, правдоподібно, ність числа. Амінь.

Із щирими поздоровленнями від усіх,
А. Драган

Документ № 88

27 березня 1957

*Високоповажаний Пан
проф. Віктор Доманицький
в Міннеаполіс*

Високоповажаний Пане Професоре!

Сердечне спасибі за ласкаву пам'ять. Відбитка з Квотерлі до-билася сьогодні до нас, якраз в два місяці від часу висилки. Вічні поштові страйки роблять нам часто різні несподіванки. Справді дуже тішимося, що працюєте й друкуєте. Чекаємо нових появ.

А тим часом, як звичайно, маленьке прохання. В сьомому зошиті ЕУ-2, який тепер складається, йде літера «Д», а з нею всі три Доманицькі і Дучимінська. Біографії Доманицьких у нас є і, як бажаєте, пошлю їх Вам у коректі на перегляд. Але бракує нам рік смерти Платона. Поставили 1944? Будь ласка, напишіть, чи це згідне з правдою. Ваше фото маємо зовсім пристойне, Василя відбили з «Сторінки з Минулого» Лотоцького. Натомість Платона ніде не знайшли й дуже просимо, якщо воно в Вас є, або відомо Вам, коли й де було поміщене, повідоміть нас про це. Якщо у вас є фото Василя, то теж просимо, бо з книжки, звичайно, не могло вийти добре.

Давно просила Оксану про біографію її Мами. На жаль, не дістала. Пробую щастя за Вашим ласкавим посередництвом. Будьте добрі, попросіть Оксану, щоб зараз написала цих пару рядків й послала. Тим часом усе. Чекаємо на відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 89

18 квітня 1957

Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії

Високоповажаний Пане Директоре!

Щире спасибі за біографію і фото Наталії Вікторівни. Вже поїхала до друкарні. Гасла про всіх Дорошенків ще дозволимо собі послати Вам, Високоповажаний Пане Директоре, в коректі. Рівно ж дякуємо за Роксолян у Дніпро (листівка), їх узяли ми до архіву.

В «Свободі» читали ми Вашу рецензію на 5 зошит ЕУ-2. Сердечно дякуємо за те, що пишете й пригадуєте громадянам, що вона виходить. Завваги використовуємо. На жаль, фота М. Гоженко, про яке згадуєте в рецензії, ми не знайшли в книзі Наріжного «Укр. еміграція» (книгу маємо і постійно користуємося нею). Можливо, що п. Гоженко є на якимсь спільнім фото, а що ми не знаємо, як вона виглядала, не могли пізнати. Якщо так дійсно є, то, будь ласка, напишіть, на котрій сторінці згл, яке число фотографії і опишіть місце на фотографії, щоб можна було її знайти. Зробимо для архіву. Може, при якійсь іншій нагоді використаємо.

Шостий зошит спізнився через хвороби в друкарні (дир. друкарні, і майстер друкарський), але до осені ми повинні видати 9 зошитів, які тепер опрацьовуються і частинно складаються.

З надходячими Святами Христового Воскресіння – просимо прийняти наші найкращі побажання всього доброго.

З висловами правдивої пошани
Секретаріят

Документ № 90

30 квітня 1957

Високоповажаний і Дорогий Володимире Михайловичу!

Свого часу Ви були ласкаві повідомити мене, що згадки про відкриті й описані мною нові мінерали Ви подасте в зв'язку з моїми біографічними даними, які Ви просили доповнити, що я тепер і роблю.

Незалежно від цього хочу відмітити і сподіваюся, що й Ви поділяєте мій погляд: у гасловій частині УЕ необхідно подати все те нове, що в назвах пов'язане з нашими теренами. Конкретні приклади: лабит (назва нового мінералу від ріки Лаби на Кубанщині)

має цілу історію, пов'язану з дослідженнями австралійського вченого проф. Сімпсона, що теоретично передбачив цей мінерал, який мені пощастило відкрити. Другий приклад: азовскит (назва від Азовського чи Озівського моря), бо я знайшов його на Таманському півострові, має не менш цікаву історію: двадцять років тому назад я знайшов його в нас на Тамані, а тепер професорка Мроз із Вашингтону відкрила його вперше на американському континенті, про що вона недавно доповідала на річному з'їзді Американо-Геологічного Т-ва і на спеціальному мінералогічному зібранні в Нью-Йорку. Якже промовчувати ці мінерали в гаслах? Чому промовчувати краснодарит, або беденіт, названий від гори Беден, найвищої точки Кубанщини? Виходять дивні речі: Бритійський Музей видав фундаментальну працю, де клярондоном (жирним шрифтом), як нові мінеральні види наведені і лабит, і беденіт, і карачаїт, і феррігалуазит, а ми, українці, у книжці, що буде перекладена на англійську мову це поминемо! («An Index of Mineral Species and Varieties», pp. 447, 315, 435, 386, 310 etc – azovskite).

Як усе добре піде, буду в липні на Геохемічному Симпозіумі при Інтернаціональному Хемічному З'їзді в Парижі і не відмовлю собі приємности відвідати Сарсель. Не відмовте повідомити коли будете в нас в Нью-Йорку? Прошу прийняти вислови моєї правдивої пошани.

Ваш Микола Єфремов

P. S. Якраз буду доповідати про свою методу вирахування йонних радіусів, про яку надрукував немало в «Physical Review».

Документ № 91

15 травня 1957

*До Світової Федерації Українських Жіночих
Організацій – Комісія збирання матеріалів для ЕУ-2
Філадельфія*

Вельмишановні Пані!

Прошу вибачення, що я не відповів Вам на Вашого цінного листа з серпня м. р. в справі гасел для ЕУ-2, опрацюванням яких зайнялися Шановні Пані. Проблеми порушені Панями і деякі розбіжності між поглядами Пань з Редакцією було б найкраще передискутувати особисто й я мав надію це зробити в часі моєї поїздки до ЗДА. Вона мала відбутися весною, згодом прийшлося її відкласти в останній хвилині перед виїздом, бо захворів мій заступник, проф. Глобенко, й тепер пляную виїхати до ЗДА на осінь, це вже дефінітивне рішення. Очевидна річ, що всі ці факти лиш в деякій

мірі оправдують мою мовчанку і тому прохаю вибачення. Все-таки маю на увазі, що будемо мати незабаром нагоду особисто передискутувати проблему «жіночих гасел в ЕУ-2», і тому дозволяю собі лише коротко з'ясувати становище Головної Редакції.

Перш за все хочу сконстатувати, що наші розходження відносяться не до більших статей (на які, впрочім, приходять щойно тепер черга), але до численних біографічних нотаток про громадських діячок. У Вашому листі Ви вияснили засади (7 точок), на підставі яких Ви підбирали громадських діячок, про які треба б згадати в ЕУ-2. Я не перечу такому підходу до справи, але ці засади треба узгодити з добром біографічних нотаток зі всіх ділянок ЕУ-2. Засадничо він не є легкий і не може бути мимо зусиль вповні задовільний і «справедливий». Відносно легко знайти критерії для біографічних нотаток про науковців, економістів, техніків України, трудніше знайти відповідний підхід до політичних діячів, а, мабуть, найтрудніше до т. зв. суспільних чи, пак, громадських діячів. Відносно легко «виловити» діячів краєвого масштабу, натомість треба бути дуже обережним з діячами (хоча й би і заслуженими) повітового масштабу чи навіть «волосного». Це відноситься, очевидна річ, так до жінок, як і до чоловіків. Не будучи «Bro is bro», ми можемо лише виїмково містити громадсько-суспільних діячів не краєвого масштабу; до речі, більша частина визначніших повітових діячів з часом обіймає деякі центральні пости і стає «краєвим діячем».

Руководячися цими засадами, я відкладаю до картотеки більшість суспільних діячів, яких дістаю з деяких регіональних осередків (напр., волиняки, холмщаки, частинно буковинці), а частинно також і з професійних (напр., галицькі економісти, техніки). Роблю це й тому, що вісті про особи так би сказати третього ступня попадають випадково, звичайно тоді, коли ними «опікується» якась територіяльна, професійна чи суспільна група з автоматичною кривдою для інших не менш важних груп, про які нам ніхто не дає інформацій. Подам приклад науковців: не давно появився в Москві обширний біографічний словник ботаніків ССРСР, в якому є маса прізвищ українських ботаніків. У висліді ми дістали від одного з наших співробітників непропорційно багато біографічних нотаток про ботаніків України, з яких з огляду на засаду пропорції треба було в 80 % зрезигнувати. Низку осіб можемо згадати не у формі окремих гасел, але при характеристиці установ, організацій, ділянок науки тощо, в яких вони були діяльні.

В часі редакційного процесу набирали ми в Гол. Редакції досвіду. Він вказав нам збільшувати об'єм важніших статей і замінити їх на малі монографії, а з другого боку переводити більшу селекцію серед надісланих нам гасел. І тому прохання й пропозиція:

збільшити розміри підставових статей з ділянки жіночої проблематики, а зменшити число біографічних нотаток. Ми не можемо містити діячок льокальних, зокрема еміграційних; більшість цих діячок можемо згадати при характеристиці цих установ, в яких вони діяли. Про жінок, яких місце в ЕУ на підставі загальних критерій (як діячок з ділянки науки, мистецтва, політики тощо) мусимо ставити такі самі критерії, як до чоловіків.

Ідучи по лінії наших міркувань, з проєктованих Вами гасел на літеру «Д» ми помістили гасла: Демидчук Марія, Дима Марія, Дмитерко-Ратич Ганна, Доброгаєва Олена, Домбчевська Ірина, Донцова Марія, Дорошенко-Савченко Наталія, Драгоманова Людмила, Дучинська Олександра, Діма, опрацьовані на підставі Ваших матеріалів, що їх прислали і редактори інших ділянок.

Якщо Пані дозволять, основнішу дискусію на заторкнену вище тематику перевів би я особисто у Філадельфії в місяці вересні чи жовтні. Але тепер ще деякі прохання. Задля ускладнень, про які частинно згадую на початку цього листа, ми випускаємо зошити ЕУ-2 в далеко повільнішому темпі, як це було заплановано. Тепер складається матеріал до 7-го зошита (Да – Доб), підготовляємо матеріал до 8-го зош. (Дог – Жб). Значить, до 8-го зош. попали б гасла жінок на літ. «Е», «Є», «Ж» і будемо вдячні за відповідні пропозиції і матеріали. Але зокрема прохаю написати основні гасла «Жіночий рух» (чи теж жіноча проблема), «Жіноча преса», «Жіночі видавництва», «Жіноча освіта».

Найскладнішою є стаття «Жіночий рух». Статтю на цю тему мали ми в ЕУ-1 (стор. 1150–53), в ЕУ-2 не хотіли б ми повторяти цього самого, зглядно в скороченні (як це, впрочім, часто робимо). Видається нам, що було б доцільно дати під цим титулом або під назвою «Жіноцтво», «Жіноча проблема», далеко ширший зміст – ролю жінки в укр. суспільності від праісторичної доби матриархату аж до сьогодні. Йшлося б перш за все представити цю ролю з погляду правного й суспільного в різних періодах укр. історії аж до повного рівноправлення. «Жіночий рух» так, як він представлений в ЕУ-1 був би лише одним звеном так понятої статті; її розміри могли б доходити до 3–4 стор. друку. Не видається мені, щоби в цій статті треба було писати про ролю жінки в культурі, політиці, громадському житті, але може було б добре згадати про ці ділянки суспільної праці, які є переважно доменою жіночої праці (напр., дошкілля, харитативна праця тощо). За виміну думок в справі змісту цієї основної статті я буду щиро вдячний. В справі статей «Жіноча преса», «Жіночі видавництва» Пані є в переписці з п. С. Яневою.

В нашому плані не подали ми гасла «Жіноча освіта» (шкільництво), а воно повинно бути в ЕУ-2 (так як пишемо про духовну

освіту, медичну тощо). Стаття повинна мати 1/3–1/2 стор. друку. Це наскрізне гасло, що ним має представити освіту жіноцтва від найдавніших часів до сьогодні. Про давніші часи треба згадати коротко, більше про 19 і 20 ст. і тут окремо про народне шкільництво, середнє і високе. Про нар. шкільництво не приходиться багато писати, бо воно таке саме чи майже таке саме для дівчат і хлопців. Більше треба писати про середні школи, а саме про окремі школи для дівчат (напр., в Росії – інститути для шляхецьких дівчат, жіночі єпархіяльні школи, жіночі гімназії; в Галичині – ліцеї, інститути – перемиський, гімназії), про учительські семінарії й ліцеї тут треба б піднести проблему коєдукації. Накінець боротьба про допущення жінок до студій на високих школах і окремі високі школи для них в Росії під назвою Вищих Жіночих Курсів (у Києві, Одесі, Харкові). На кінець відносини в УССР, де освіта для обох полів не є зрізничкована. За написання такої статті ми були б дуже вдячні. До речі, найбільше матеріялів подає в своїх працях Сірополко: «Нар. освіта на Сов. Україні», «Праці Укр. Інституту у Варшаві», 1934, і зокрема «Історія освіти на Україні», Львів, 1937. Згадані вище статті прохали б прислати нам біля 1. 7. ц. р.

Кінчаючи мого листа прохаю ще раз вибачення мені мовчанку і позволю собі висловити надію, що я вияснив частину наших розбіжностей.

Прошу прийняти вислови моєї глибокої пошани.

Проф. д-р В. Кубійович
Гол. редактор ЕУ-2

Документ № 92

29 травня 1957

*До Редакційної Колегії
«Енциклопедії Українознавства»
на руки проф. Д-ру В. Кубійовичу
в Сарселі*

Вельмишановний Пане Професоре!

Саме тепер переглянув я 1-ий том словникової частини ЕУ.

Не єсьм літературознавцем і не маю претенсії кваліфікувати кого належить помістити в ЕУ, але позволю собі звернути скромну увагу, що доси поминено декого з авторів, які заслугували б на згадку про них, а іменно – Знані мені автори:

1) Інж. АРТЮШЕНКО ЮРІЙ написав а) «Підстави державної дії» б) «З державною провідною ідеєю славного минулого до великого майбутнього», в) «Генерал Б. Поджіо».

- 2) БЕНДЕР ВІТАЛІЙ написав 2 томи: «Марш молодости».
 - 3) БИЧИНСЬКИЙ ЗЕНОН написав: а) «Історія Канади» б) «Іван Гус».
 - 4) Протоерей о. БІЛАН ПЕТРО написав «Спогади» 2 томи та інші праці.
 - 5) БРАДОВИЧ М. журналіст написав: «Переяславська Острога», «Держава без нації».
 - 6) ВАЙДА НИКОЛА написав «Великий пробудитель Закарпаття».
 - 7) ВИСОЧЕНКО А. написав «СССР без маски».
 - 8) Проф. ВИТВИЦЬКИЙ ЛЕОНІД написав працю про городництво.
 - 9) ВІРА ВОВК написала: а) «Елегії», б) «Духи й Дервіші». Вона нагороджена на літературному конкурсі в Чикаго 1956 року і є викладачем на однім Університеті в Бразилії.
 - 10) ВУЗОЛ ГОРДІЙ написав: «В обіймах Давуна».
 - 11) Д-р інж. М. ГАЙДАК – проф. УТГІ, праця про пасічництво.
- На мій скромний погляд, згадка про молодого автора заохотить не одного з них до праці над собою та віддання укр. спільноті не одного твору, що принесе честь авторови та укр. громадянству.

Остаю з належною пошаною
Богдан Левицький
Онтеріо

Документ № 93

25 червня 1957

*Високоповажаний Пан
проф. Леонід Бачинський
в Клівленді*

Високоповажаний Пане Професоре,

Сердечно дякуємо за листа, доповнення до статті «Дитяча преса», виправлення і фотографії. Особливо вдячні за «Молоду Україну», «Ягідку», «Зірку».

Звичайно, будемо старатися притримувати правопису, яким були тоді писані журнали, і «Пчолки» і «Ластовки» дістануть о з дашком.

Оглянувши і познайомившись точніше з Пчолкою, що виходила в Ужгороді, будемо мусіти перенести її до «Юнацької преси». Вправді, є дуже трудно поставити точну границю в дитячих (наших) журналах і юнацьких, але «Пчолка» таки заслуговує бути між юнацькими.

Теж трудно буде додати «Дзвінок» з Корігену і «Калинові ягідки» з Омага-Клівленд, бо вони появлялися як циклостильні видання і тільки пару чисел. Напевно, таких видань було більше, в різних таборах (прим., в Австрії), але їх принципово не називаємо, вони мали льокальне значення.

Ще раз щиро вдячні за все добре і просимо прийняти задоволення правдивої до Вас пошани.

Секретаріят

Документ № 94

26 червня 1957

*До Редакції ЕУ(2)
Сарсель, Франція
На руки ВП С. Янів*

Високоповажана Пані!

Щиро дякую за листа з 12 ц. м. і перепрошую за проволочку з відповіддю. Якщо кожний Вам так «скоро» відписує, то, напевно, нас усіх добре «благословите». Причина моєї задержки проста: люди не відповідали мені на мої листи.

Старався дістати гасло «Данильчук Іван», але нема відповіді. Зате маю відповідь на «Добрий Пастир», яку залучую. Прислав мені її о. д-р Петро Качур з Едмонтону. Його адреса: 6240 Ада Булевар (та сама, що Владики Кир Ніла Саварина). Якщо потрібно буде Вам яких доповнень з церковного життя, він, напевно, допоможе – це ходяча енциклопедія, а далі в палаті Владики є добра бібліотека і не одне можна встановити.

Тепер одна довірочна річ:

Нещодавно я мав «немилу» телефонічну розмову з д-ром Константином Бідою, проф. Оттавського Університету. Він огірчений, що в ЕУ(2) про все пишеться, а тільки не про Оттавський Університет (думаю про український відділ). Коли я йому відповів, що нічого нема втраченого, бо до букви «О» ще далеко, хай дає матеріал і Сарсель, напевно, радо з того скористає, відповідь була: чи Ви говорите офіційно як редактор Енциклопедії? Розуміється, я мусів дати негативну відповідь, бо редактором Енциклопедії не є. Теж огірчений він на д-ра Рудницького і д-ра Теслю, що до нього в ніяких справах не зверталися (про його «жалі» мені вже згадував д-р Тесля). Думаю, що ціла заковика в тому, що його нема в гасловій частині. Думаю, що було б незле, щоб Пані до нього звернулися з проханням написати про Оттавський Університет, зокрема про український відділ. Його адреса така: Dr C. Bida, 241 Gilmour

St., Ottawa, Ont., Canada. Чи гасло про самого д-ра Біду буде можна ще вставити? Чи плянується видання окремого зошита для різних додатків? Прошу про це мене проінформувати.

Це стільки насьогодні. Бажаючи всього найкращого, пишу із правдивою пошаною і щирим привітом.

Б. Казимира
Оттава

Документ № 95

4 липня 1957

*Високоповажаний Пан
ред. Антін Драган
у Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Редакторе,

Копу часу не відзивалася до Вас і Ви, напевно, відітхнули. Теперішні спеки нагадали мені Нью-Йорк і вирішила знову турбувати Вас нашими ЕУ справами.

Будь ласка, перегляньте коректу гасел на літеру «Д» до сьомого зошиту, з Вашого терену й, як потрібно, виправте. Попросіть Б. Кравцева, щоб переглянув кілька гасел, що можуть його обходити («Дажбог»), чи на яких він розбирається, хай теж, як потрібно поправить. І нарешті, попросіть ред. Кедрина, щоб прочитав статтю про «Діло», відвалену з УЗЕ, Животька і його еляборату і, як потрібно, виправив і підписав. Статтю мусимо вліпити в коректу до 15 липня і до того часу, сподіваємося, дістанемо все, що потрібно від Вас «цурюк».

Комунікую, що обіцяні видання УНСу чи «Свободи» не прийшли, хоч великий піст вже давно минув. Маємо календарі з цілого світу, тільки Ваших не можемо допроситися.

Будьте добрі, подайте ще біографію Дмитрика Едварда, фільмового режисера і Данильченка (недавно помер у Вас), а також адресу Галини Селеген, статистика.

Заздалегідь дякуємо за ласкаву відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріат

Документ № 96

15 липня 1957

*Вп. П-ні Софія Янів
Сарсель, Франція*

Вельмишановна Пані!

«Убивчі спеки» в Європі, про які у нас злорадісно пише, обтираючи піт з чола і шиї, ред. Кедрин, не мають, виходило б, жодного впливу на «Сарсель», чого ми не могли б сказати про себе.

В залученні повертаю переслані відбитки деяких гасел з нашого терену. Наскільки ми всі тут орієнтуємось – усе в порядку, хіба що переочили. Коли мова про Джерсі Ситі – рекомендував би тільки змінити фразу про передмістя Нью-Йорку, бо хоч воно таким може вважатись на ділі, то в жодному разі не формально чи правно. Джерсі Ситі є суверенним містом суверенного «Гарден Стейту» Нью-Джерсі, який, правда, живе в дружній федерації з «Імперіальним Стейтом» Нью-Йорк та буде з ним спільно мости і тунелі через ріку Гудсон, але тим не менше місто одного стейту не може бути передмістям другого.

Ред. Кравців, відходячи минулої п'ятниці на двотижневу відпустку, перевірів пропоновані Вами гасла і висловив опінію, що там написано все достоменно так, як повинно бути, щонайменше так йому здається. Це були його «останні слова», згідно можуть бути, в цій справі, бо на два тижні він «відрізався від світу».

Справу «Діла» передав сьогодні з відповідною рекомендацією ред. Кедриніві, який саме вернувся з відпустки, перед якою останньою його статтю була: «В Америці немає ферій». Каже, що для Вас «усе зробить» і «нині – завтра» матеріал поверне.

Життепис Дмитрика: свого часу, видаючи альманах «Українці у вільному світі», біографію того режисера надіслав нам був д-р Скегар з Каліфорнії, але тоді ми її не використали, бо саме в тому часі конгресові переслухання виявили, що Дмитрик був замішаний у галлівудські червоні історії. Щоб дістати його біографію тепер, ми мусили б пошукати в наших архівах, бо д-р Скегар, після операції, ще не видужав настільки, щоб з ним контактуватись. Відносно Данильченка – посилаю Вам те, що було в «Свободі». Матеріали УНС – наша адміністрація показує мені чорним по білому, що їх вислано. Рекомендую, щоб перевірили на пошті і полагодили.

Це все, на що ми можемо спромогтись в цю гарючу пору.

Із щирими поздоровленнями від усіх,
А. Драган

Документ № 97

24 липня 1957

*Високоповажаний Пан
проф. д-р Володимир Державин
в Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Будь ласка, не відмовте зрецензувати залучену статтю «Драма, драматична література», призначену до восьмого зошиту гаслової Енциклопедії Українознавства.

Будемо широко вдячні за виправлення, доповнення й критичні зауваження.

Заздалегідь дякуємо за ласкаву відповідь і просимо прийняти вислови правдивої до Вас пошани.

Секретаріят

Документ № 98

24 липня 1957

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Щиро спасибі за листа з 20. 06 і коректу, як теж виправлення до ЕУ-І. Тепер маємо нове прохання. Будь ласка, перегляньте статтю «Друкарство», виправте й доповніть даними, які у Вас є, певно, в Ваших таки працях або в пам'яті. При статті посилаємо сугестії проф. Кубійовича, в яким напрямі, на його думку, статтю слід виправити чи доповнити. Звичайно, це тільки сугестії і Ви, Високоповажаний Пане Директоре, можете керуватися Вашим поглядом на цю справу і, рецензуючи статтю, вказати на недоліки, які Ви завважили, і, по можності, зразу їх доповнити.

Заздалегідь дякуємо за допомогу й просимо прийняти вислови правдивої до Вас пошани.

Секретаріят

Документ № 99

7 серпня 1957

*До Комісії Збирання Матеріалів
для ЕУ-2*

Високоповажані Пані,

Просимо вибачити за спізнення в відповіді на Ваш лист з 24. 07. 1957. У нас не переводяться трагедії. Перед кількома днями, як, певно, вже знаєте з преси, поховали п. Кузелеву.

Будьте ласкаві, пришліть нам цю коротшу, на три стор., статтю про «Жіночу пресу». «Жіночі видавництва» просимо прислати

окремо. Будемо вдячні за фотографії титульних сторінок «Нової Хати», «Жінки», «Громадянки» (1938 і з Авгсбургу) і «Радянської Жінки». Дуже шкода, що не можна роздобути фотографій перших жін. журналів. Чи їх не має жаден американський чи канадський музей?

Шостий зошит уже в дорозі до Вас. Він обіймає літери «Г» і «Г».

На жаль, Ваш ургенс з жін. гаслами на літеру «Д» прийшов за пізно. Сьомий зошит уже поламаний, закінчився гаслами на Дом... Гасла на Др актуальні в зошиті восьмому і їх ще пришлемо в коректі. Дуже просимо про матеріал на літери «Е», «Є», «Ж». Це надзвичайно спішна справа, бо частина восьмого зошиту вже зложена.

Будьте добрі, перевірте й доповніть гасло «Жигмайло Любов», єдине гасло гром. діячки, на літеру «Ж» в УЗЕ.

Чекаємо на відповідь і просимо прийняти вислови пошани.

Секретаріят

Документ № 100

12 жовтня 1957

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Вп. Пан Проф. Михайло Міллер
в Мюнхені*

Вельмишановний Пане Професоре,

У відсутності проф. Кубійовича, який перед двома тижнями відїхав до Америки, я редагував статтю «Донщина». Він залишив мені географічний вступ та розділ про національні відносини на Донщині та Вашу основну статтю «Україна і Донщина».

Цілу статтю – «Донщина», як вона має бути поміщена в ЕУ-2, ми рішили редагувати за прийнятою в нас схемою, напр., «Галичина» чи «Волинь». Правда, тут ідеться не про українську землю, але про сусідній край, який має дуже багато зв'язків з Україною. Тому потрібно було дати на початку загальні відомості про край географічного й історичного змісту, а потім присвятити основну увагу взаєминам з Україною. Після географ. частини ми рішили дати ще загальну історичну про саму Донщину. Її написав я на підставі Ваших матеріалів, з одного боку, та ще мусів до цього переглянути інші джерела. Так само я доповнив взаємини України і Донщини під час революції 1917–20 рр. Цю історичну частину пропоную вважати спільного авторства. Дальші розділи про українське переселення, впливи укр. культури на Донщині та про укр. рух залишилися Вашими з невеликими скороченнями менш важливих

місць. Але в цілому це зроблено за Вашою статтею. Також дещо додано з літератури.

Пересилаючи Вам так зредагований цілий матеріал про Донщину, прохаю Вас про таке: 1) перевірити текст цілої статті, подати Ваші зауваження чи коректи, 2) дати свою згоду на друкування цієї – в основному Вашої статті в ЕУ-2.

Буду очікувати Вашої можливо скорої відповіді з огляду на те, що ми вже припізналися із здачею до друку цього матеріалу.

Залишаюся з висловами правдивої до Вас пошани і з вдячністю Вам за прихильну допомогу справі Енциклопедії.

В. Маркусь
співробітник Редакції ЕУ-2

Р. С. Будь ласка, написати, чи Ви мали б якісь пропозиції до ілюстрування статті «Донщина» і якщо це можливо, вказати на джерела.

Документ № 101

23 жовтня 1957

Редакції Енциклопедії

Українознавства

Вп. Пан Проф. К. Кононенко

Бунтон, США

Дорогий Костю Семеновичу!

Пересилаю Вам, на прохання проф. Кубійовича, його і доц. А. Поплюйка статтю про Донбас на рецензію. Стаття мала б бути поміщена у 8 зошиті Енциклопедії. Будь ласка, перечитайте її і подайте свої зауваження, поправки чи доповнення.

В цій статті бракує ще розділу про український нац. рух на Донбасі (1900-і рр., 1917–20 рр.) та про культурне життя доби українізації. Збираємо про це дані, але досі дуже мало чого знайшли. Якщо б Ви могли і про це дещо додати, то були б Вам дуже вдячні.

Проф. Кубійович мав бажання з Вами зустрітися. Не знаю, чи йому вдалося це зробити під час його першого перебування в Нью-Йорку, чи він може це зробити щойно по повероті з Канади. Він хотів Вас прохати про написання кількох статей, зокрема «Землеустрій» та ще дечого.

Що цікавого біля Вас? Коли появиться книжка? Я саме повернувся з Мюнхену, куди їздив проваджати в останню дорогу проф. Л. Ребета.

Завжди збирався щось написати до економічної сторінки, але з часом у мене погано. Маю на приміті написати чи зреферувати

книжку про історію української економічної думки, видану в Києві в 1956 р.

Будь ласка, Дорогий Костю Семеновичу, присилайте Ваші зауваження до статті «Донбас» в скорому часі, бо ця стаття вже повинна була бути здана до друку.

Сердечно вітаю Вас і Шановну Дружину та бажаю всього добра.

В. Маркусь
співробітник Редакції ЕУ-2

Документ № 102

23 жовтня 1957

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Вп. Пан Андрій Жук
Відень*

Високоповажаний Пане!

У відсутності головного редактора проф. Кубійовича та секретаря редакції п-ні С. Янів дозволю собі звернутися до Вас на їх прохання в слідуючій справі:

У 8 зошиті ЕУ-II буде поміщена довша стаття «Донбас». Вона написана добре, але головно із економічного аспекту. Щоб стаття була більш випукла і мала більше українського змісту, було б потрібне дещо присвятити місця українському рухові на Донбасі, як також укр. культурі на Донбасі. Скрізь шукаємо за такими матеріалами, але досі дуже мало що знайшли.

Сподіваючися, що Ви будете знати дещо про ці справи, дозволю собі звернутися до Вас із проханням подати нам відомості (факти, прізвища) про укр. організації на Донбасі в 1900-их рр., як також під час визвольних змагань 1917–20 рр.

Такі відомості були б нам потрібні чим скорше, бо стаття вже готова, але ще її не здаємо саме через це до друку.

Буду очікувати від Вас відповіді і залишаюся з висловами глибокої пошани й побажанням всього найкращого.

В. Маркусь
співробітник Редакції ЕУ-2

Документ № 103

23 жовтня 1957

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Вп. Пан Доц. Інж. А. Поплюйко
Німеччина*

Високоповажаний Пане Доценте!

У відсутності проф. В. Кубійовича, який зараз перебуває в США, маю завдання полагодити останні статті перед зданням їх до друку. До таких належить і «Донбас», що Ви його писали і проф. В. Кубійович доповняв та перередаговував.

Цим пересилаю Вам остаточний текст цієї статті з проханням дати згоду його друкувати. Проф. Кубійович пропонує, щоб авторами статті уважати Вас і його з уваги на той вклад, який він вніс до остаточного вигляду цієї статті.

Якщо б Ви мали якісь ще зауваження чи поправки, будь ласка, переслати це сюди. Можливо, що увійде ще кілька розділів до статті про культурне життя на Донбасі, бо ця ділянка майже не порушена. Якщо б у Вас були деякі матеріали чи сугестії також в цьому відношенні, будь ласка, подати їх в листі до нас.

Залишаюся з висловами глибокої пошани до Вас.

В. Маркусь
співробітник Редакції ЕУ-2

Документ № 104

23 жовтня 1957

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Вп. Пан Проф. Д-р П. Феденко
Лондон*

Високоповажаний Пане Професоре!

На прохання проф. Кубійовича пересилаю Вам його і доц. А. Поплюйка статтю про «Донбас», призначену до 8 зошита Енциклопедії, на рецензію. Будь ласка, прочитати її і висловитися до неї загально.

Окреме прохання в нас таке до Вас: до статті мало б увійти ще кілька розділів про український національний рух на Донбасі. На жаль, досі ми таких даних майже не зібрали. Знаючи про те, що Ви орієнтуєтесь у розвитку укр. соціалістичного руху на Україні в 1900-их та 1917–20 рр., прохаємо Вас подати нам деякі відомості про укр. політичне життя на Донбасі (чи були укр. політичні організації), про культурний процес там (Просвіти), як також про українізацію 1930-х років. Ці дані нам дуже потрібні, бо інакше вийде ця стаття досить блідо з українського погляду. Наперед широ дякую за Вашу прихильність і залишаюся з висловами глибокої до Вас пошани.

В. Маркусь
співробітник Редакції ЕУ-2

Документ № 105

14 листопада 1957

*Високоповажаний Пан
ред. Антін Драган
у Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Спасибі за листа з 7 жовтня і коректу. Тепер порятуйте в наглій, хоч давно предвидженій справі. Потрібне нам фото Ємця Василя, бандуриста. Не маємо його адреси, музики, його колеги й наші музичні редактори не прислали й теж не зрадили його адреси, і тепер мусимо просити добрих людей порятувати. У Вас, напевно, є якісь ювілейні фота, або знаєте адресу Ємця і потелефонуєте. Це дуже спішне.

Потрібний нам рік народження Нижанківського Богдана, або його адреса. Будь ласка, запитайтеся Богдана Кравцева, котрого року вродився Адьо Кархут (Василь). Це, мабуть, його шкільний колега, і що з ним і коли сталося?

Ще що стосується статті «Еміграція», то якщо Ви не дістали пояснення від проф. Кубійовича (що, сподіваюся, він зробив), виясню додатково, що в нашій статті є представлений сам процес еміграції, правне положення і т. п., натомість про організаційне і інше життя еміграції буде сказано в окремих гаслах «ЗДА», «Канада» тощо.

Поки що все. Сподіваємося Вашою допомогою, заздалегідь дякуємо й щиро вітаємо всіх і вся.

Секретаріят

Документ № 106

1957 [точна дата невідома]

*Вп. Пан Доц. Богдан Галайчук
Буенос Айрес*

Дорогий Пане Докторе!

Редакція Енциклопедії Українознавства зараз займається підготовкою до друку матеріалів до 9 і 10 зош. До них увійдуть літери «Є», «Ж», «З», «І» і частина «К».

До них мала б увійти стаття «Кордони». Її уявляємо собі не як географічний опис кордонів України, але як правно-історичний огляд кордонів українських державних формацій. Для цієї статті передбачаємо 1 стор. друку, не враховуючи евентуальних карт. Вважаємо, що Вам буде не важко написати цю статтю, тим більше що ця проблематика входить в ділянку Ваших окремих дослідів.

Будемо вдячні, якщо зможете нам прислати цю статтю в першій половині березня, тому що вона вимагатиме ще мовної редакції. Коли б Ви мали ще якісь сугестії з цього приводу (напр., щодо карти), будь ласка, подати їх ще скорше до написання статті.

Інформую Вас, що 8 зош. ЕУ вже після ломки і він невдовзі з'явиться з друку.

Щиро здоровлю і бажаю всього добра
Василь Маркусь

1958 рік

Документ № 107

3 січня 1958

*Високоповажаний Пан
ред. Антін Драган
у Нью-Йорку*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Щире спасибі за біографічні дані Богдана Кравцева, роки народження Адя Кархута і Богдана Нижанківського.

Рівночасно з цим листом, але як літунський друк, летить до Вас стаття про ЗДА, писана щось 5 літ тому. Будь ласка, прочитайте її уважно й дайте читати Вашому творчому колективові, хай шукають в цілому діри, доповняють, виправляють і приготуються на дискусію з цієї матерії з проф. К., який з'явиться у Вас зараз по «руському» новому році.

Свободо-любному колгоспові з Різдвом Христовим і Новим Роком искренний привет засилає Паризька комуна.

Секретаріят

Документ № 108

5 січня 1958

*До Секретаріату ЕУ(2)
Сарсель, Франція
на руки Вп. Пані С. Янів*

Високоповажана Пані!

Цим потверджую отримання Вашого листа з 27 грудня м. р. і залучені гасла.

Пересилаю обидва гасла назад. Їх я проходив разом з д-ром Кисілевським. До гасла «Едмонтон» ми порішили, що можна було б вставити про укр. прав. народний дім (говорите про нар. доми: кат. і УНО. Коли не згадаєте прав., то буде тільки непотрібне псуття крові. Вони далі дивляться «зизом» на ЕУ. Можливе тому, щоб не дати грошей, а може тому, що це не є твір їхнього табору. Врешті – це не є важне). Далше можна було б ще вставити між провінційальними управами, які мають осідок в Едмонтоні теж ЛУКЖ (Ліга Українських Католицьких Жінок).

Гасло: «Жан» дуже сконденсоване. Порівнюючи з матеріялами, які маю про о. Жана, виглядає, що нема що більше додавати. Якщо додавати, то ж хіба писати окрему статтю. Можна сказати б, що УВУ, доцінюючи працю о. Жана наділив його почесним докторатом (Одначе о. Жан досьогодні того диплому не отримав).

Своїх т. зв. співробітників «бомбардую» листами, щоб присилали нові гасла, але ніхто не відповідає. Певно, мають час і не спішаться, бо беруть собі приклад із довкілля.

До новин, про які писав в минулому листі, не маю нічого свіжого, тільки те, що православна громада в Оттаві, устами свого пароха, відмовилася допомогти фінансово для ЕУ(2). Що ж зробіть?! На милування, нема силування, казали наші.

Кінчаючи, бажаю всього найкращого і пишуся з правдивою пошаною.

Б. Казимира
Оттава

P. S. Чи й проф. Янів отримав уже мою посилку?

Документ № 109

25 січня 1958

*Наукове Товариство ім. Шевченка
Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарселес, Франція*

Вельмишановні Панове!

При цьому пересилаю Вам гасло «Євангелики», так, як його зміст затвердила Комісія по справам Української Енциклопедії при Головні Управі Укр. Єв. Обеднання в ПА.

Вибачте, що так довго ця справа затягнулася. Це сталося з незалежних від нас причин.

Ми вже Вам писали, що ми рекомендуємо, щоб біля гасел «Павло Крат» і «Василь Кузів» були поміщені їхні знімки. Це саме від-

носиться й до гасла «Іван Бодруг», яке мало би увійти в доповнення до Енциклопедії. Про це я вже також говорив з проф. Кубійовичем. Тут я залучую їхні знімки і самий зміст гасел.

Я вже писав, що варто також в додатку до Енциклопедії згадати про паст. Дмитра Галенду, але не поміщувати його знімки.

З християнським привітом,
В. Боровський, Екз. секретар

Документ № 110

19 лютого 1958

Вн. Пан Проф. Олександр Юрченко
Мюнхен

Високоповажаний Пане Професоре!

Редакція Енциклопедії Українознавства зараз опрацьовує матеріяли до 9 і 10 зошитів. Переглядаючи правничі гасла, які мали б увійти до цих зошитів (літери «Є», «Ж», «З», «І», «К»), ми знайшли кілька з Вашої ділянки і таких, що на них свого часу Ви дали згоду проф. Кубійовичеві щодо їх опрацювання.

Цими нотатками і замітками є:

ЗАГС – 20–25 рядків,

Колегія оборонців – 10–15 р.

Конституція УССР – 60–75 р.

Край (адміністративна одиниця) – 8–10 р.

Були б ми Вам дуже вдячні за написання цих заміток в найближчому часі та за переслання їх до Сарселю.

Інформую Вас, що за тиждень-два появиться з друку 8 зошит, а далі будуть друкуватися 9 і 10 зошити одночасно.

Сердечно здоровлю Вас і Шановну Дружину та залишаюся з висловами глибокої пошани.

Василь Маркусь
співробітник ЕУ-2

Документ № 111

2 березня 1958

До Секретаріату ЕУ(2)
на руки Вн Пані С. Янів

Високоповажана Пані!

В залученні пересилаю для ЕУ(2) три гасла, що їх отримав від о. д-ра В. Маланчука про Ченців Редемптористів. Крім цього, виготовив гасло про Студитів, якщо його ще в себе не маєте.

Ми тут живемо під знаком першої наукової сесії нашого Осередку, що має відбутися 22 березня ц. р. і має проходити в англ. мові, щоб у той спосіб стягнути чужинців. Тримайте, будь ласка, руку.

На жаль, досьгодні ще не отримали 1-ого тому ЕУ(2), хоч замовили 10 примірників. Люди, які їх замовили – дуже негодують. Я знаю, що Ви у Сарселі, тому не є винні, але пояснюйте це людям. Не знаю, чому люди так до всього зобов'язали і ставляться байдужно. Розіслані частини до гасла «Канада» ще до нас не повернули, а тут пора цілу статтю пересилати до Вас. Що ж вдіємо?!

Писав нам нещодавно проф. Кубійович. Має багато клопотів. Чи дістаєте «Нашу Мету» з Торонта? Там друкується у 3-ох числах відповідь проф. Чубатого.

Бажаю всего найкращого
і пишусь з правдивою пошаною і щирим привітом,
Б. Казимира
Кортеней Аве, Оттава

Документ № 112

7 березня 1958

Високоповажаний Пан
інж. Михайло Боровський
у Вінніпегу

Високоповажаний Пане Інженере!

Будь ласка, поверніть 1 прим. помилково висланого 2 тому Колгоспної виробничої енциклопедії, а ми її тут виміняємо на 1 том.

В Парижі ще немає ні «Флора УРСР» (ми її замовили), ні «Заповідники ССРСР». Як тільки дістанемо – вишлемо.

Одночасно з цим листом посилаємо Етнографічну і фізичну мапи проф. Кубійовича, думаємо, що саме про них мова в Вашому листі. Інших мап у нас немає.

З висловами правдивої пошани
Секретаріят

Документ № 113

21 березня 1958

Високоповажаний Пане Докторе!

Дуже перепошую за спізнення. Ніби дав відповіді на всі Ваші гасла. Не є певним, чи доцільно давати окреме гасло «Конституція УССР». Чи не краще дати це в майбутньому гаслі «УССР», у розділі

«Державний устрій». Тому мені трудно було цілком виразно уявити собі, що, власне, треба було подати в гаслі про «конституцію». Не знаю також, чи треба в ЕУ подавати гасло «Край». В УССР такої одиниці немає. На всякий випадок, все ж подаю.

Дружина і я вітаємо сердечно Вас і всіх колег у Сарселі.

З правдивою й глибокою пошаною

О. Юрченко

Мюнхен

Документ № 114

3 квітня 1958

Редакція Енциклопедії Українознавства

Вп. Пан Д-р Іван Лисяк-Рудницький

Філядельфія

Дорогий Пане Товаришу!

Вже й не пригадую собі, чи особисто я подякував Вам за надіслану Вашу рецензію на мою книжку, що її я одержав в січні ц. р. За різними завданнями і турботами забув, мабуть, я Вам відповісти і подякувати, що роблю з цієї нагоди ділового листа в справах ЕУ. Я дуже вдоволений з рецензії, і Ви добре зробили, що поєднали обидві публікації.

З черги переходжу до статті «Закарпаття», співавтором якої Ви будете. Вона складатиметься із вступу, природи і людности, історії до 1920 р. (Ваша частина), історії по 1920 (моя частина), народне господарство і дослідження.

Ще не вирішена справа, чи додати розділ про письменство. Це дещо залежить від характеру Вашої частини. Якщо Ви там включите огляд культурно-літературного процесу з прізвиськами (головніші з яких будуть іти окремими гаслами), то, може, не буде потрібно подавати окремо розділу про письменство. Це залежить від Вас. Якщо б Ви цього не взяли під увагу, тоді я би дав окремий розділ по історії «письменство», бо мені видається, що на Закарпатті був окремий розвиток аж до новішого часу місцевої літератури, чи краще закарпатської відміни української літератури.

В залученні пересилаю Вам свою частину разом з літературою, як Ви це просили. Я свідомо не подав найважливіших праць про Закарпаття (монографій, напр., Годинки, Петрова й ін.), бо це спеціальні студії, а волів вирахувати кілька загальних праць, хоч, може, і популярного характеру (далеко не всі!). Висловіть свою думку з цього приводу. Якщо б Ви мали додатки чи зміни в літе-

ратурі, прохаю їх подати. Але прошу пам'ятати, що література не може бути задовга.

Ціла стаття «Закарпаття» також не може бути дуже довга. Треба мати на увазі, що ще будуть такі замітки, як «Мукачівська єпархія», «Угорщина» і «Угорці», «Словаки», «Чехо-Словаччина» й ін.

Важко мені визначити Вам, скільки місця мала б зайняти Ваша частина статті, але було б добре її вмістити на 7–8 стор. машинопису. Ясно, що мою частину ще прийдеться скорочувати.

Щодо часу виготовлення Вашої частини статті, то не потребую Вам підкреслювати, що це справа доволі спішна, бо стаття увійде в 9-ий зошит. Тому прохаю її надіслати можливо в скорому часі, тому що прийдеться ще її вислати на рецензію.

З нагоди Свят Великодня щиро вітаю Вас і Вашу Шановну Родину та бажаю всього найкращого.

В. Кубійович

Документ № 115

3 квітня 1958

Редакція Енциклопедії

Українознавства

Вп. Пан Проф. Євген Гловінський

Мюнхен

Дорогий Євгене Олексієвичу!

Вчора я повернувся з своєї піврічної подорожі по Америці і Канаді й пересилаю Вам щире привітання вже з нашої постійної оселі в Сарселі, яка таки найприємніша, хоч всюди у гостях було також непогано. Забираюся зараз до дальшого опрацювання гасел, що мають увійти до 9 і 10 зошитів. Тому і звертаюся також до Вас по лінії тих матеріалів, які Ви погодилися розробити.

На першому пляні стоїть в нас доволі велика і важлива стаття: «Зовнішня торгівля». На неї ми даємо посилання з таких гасел, як «Експорт» і «Імпорт». Воно властиво могло б входити до ширшого гасла – «Торгівля», але ми тут порадилися, щоб ці гасла розділити.

Під «Торгівлею» можна б дати загальний історичний огляд форм і руху товарообміну на Україні, характеристику, інтензивність, організацію торговельної сітки тощо (очевидно, беручи до уваги, що буде в нас ще соціологічне гасло «Купецтво»). В новіших часах, зокрема в 20 в. це мав би бути в основному огляд внутрішньої торгівлі із деякими статистичними даними. З цього гасла можна б зробити ряд посилань, напр., на «Ярмарки», «Кооперацію» тощо. Стаття ж «Зовнішня торгівля» повинна б мати також

історичний вступ. Якщо б Ви особисто цією справою не хотіли займатися, то історичну частину міг би написати хтось з істориків. Ви могла б розпочати Вашу статтю з 19 в., коли вже можна подавати статистичні дані і оформити матеріал в чисто-економічному пляні. Це й буде основна частина статті, яку треба б довести до тепер.

Постають такі методичні запитання: чи писати про Зовнішню торгівлю тільки Української держави (в істор. плян – Київської Русі, Гетьманщини, а згодом нової держави 1917–20 і УРСР) або також української етнографічної території з суміжними краями. Особисто гадаю, що треба б обидва принципи пов'язати, хоч більше концентруватися на першому. Але, напр., до 1917 р. є дуже важливим, що експортувала й імпортувала українська територія під Росією. Те саме стосується українських земель під Австрією. Розуміється, ці речі можемо потрактувати тільки загально, але деякі циферні зведення були б побажані.

Властиво, ці міркування піддаю до Вашої уваги, а Вас прохаю самим висловитися, як би було найкраще це зробити, бо за Вами також залишиться загальне гасло «Торгівля». Якщо ще йдеться про їх розмір, то для «Зовнішньої торгівлі» (з історичним екскурсом) можна б передбачити 2–3 стор. друку, а для «Торгівлі» – 3–4 стор.

Будь ласка, опрацюуйте насамперед «Зовнішню торгівлю» і присилайте нам її десь до одного місяця, щоб ми ще мали час вислати на рецензію.

Вітаю Вас сердечно з Великодніми Святами і бажаю всього найкращого.

В. Кубійович

Документ № 116

4 квітня 1958

Редакція ЕУ-2 / ВМ

Вп. Пан Проф. Кость Кононенко

Бантум, США

Дорогий Костю Семеновичу!

Дякую за Вашого листа, в якому Ви повідомляєте, що не можете написати статтю до «У. С.» про земельну політику гетьманату. Розумію добре, що моє прохання прийшло не в пору і до того, треба було його виконати в досить короткому часі. Знаю, що маєте немало праці, бо тепер «установа» працює на всю пару.

Все-таки дозволю собі прохати Вас про написання цієї стат-

ті до дальшого числа У. С., а саме до червневого, бо здається, основний земельний закон гетьманського періоду був виданий 14. 6. 1918. Таким чином можна б пов'язати опублікування статті з 40-ою річницею закону. Мені дуже хотілось би, щоб ця стаття була в нас опублікована, бо, по-перше, вона представляє окремий інтерес своєю проблематикою, і по-друге, у Вашій першій статті була згадка про те, що ми помістимо таку статтю в майбутньому.

Крім цього, звертаюся до Вас у справі Вашої співпраці з Енциклопедією Українознавства. Саме тепер працюємо над комплексом гасел на літеру «З», що мають увійти до дев'ятого зошита ЕУ. Проф. Кубійович, який вчора повернувся із США, говорив мені, що Ви погодились опрацювати гасла, зв'язані із Землеустроєм України. Поскілки частково ці гасла є під моєю «опікою», пишу Вам про них і пригадую про те, що ми бажали б їх мати десь до кінця квітня.

Але насамперед треба б устійнити точніше, про які гасла іде мова. Думаю, що основне гасло-стаття мало б мати назву: «Землеустрій». Це мала б бути основна стаття – істор. огляд земельної справи на Україні, прибл. 2 – 2 і ½ стор. друку в ЕУ. Це могло б бути скорочення того, що є в ЕУ-1. Не знаю, чи і наскільки мали б увійти сюди земельні реформи. Скорше думаю, що так, але з тим, що про окремі реформи будуть ще спеціальні гасла, напр., «Волочний перемир», «Столипінська реформа» і т. д. Зате думаю, що треба б окремо подати статтю «Земельне законодавство», в якій можна б вирахувати тільки джерела земельного права в Росії чи Австрії, проте основніше схарактеризувати українські земельні закони (УЦР, гетьмана, Директорії і ЗУНР), як також земельне законодавство в УССР з тим, що має бути окрема замітка «Земельний кодекс УСРР». Про українські земельні закони ми отримали деякий сирий матеріал, який Вам висилаємо з проханням включити його до цієї другої статті, що також могла б мати 1–2 стор. друку.

Якщо б у Вас були інші думки щодо розподілу матеріалу, пропозиції чи побажання, прохаю написати. Коли однак приймаєте цю пропозицію, то, будь ласка, постарайтесь до кінця місяця виготовити матеріали і нам надіслати.

Щирозсердечно вітаю Вас і Шановну Дружину та бажаю радісного і приємного Великодня.

Христос Воскрес!
Василь Маркусь
співробітник ЕУ-2

Документ № 117

17 травня 1958

Редакція Енциклопедії
Українознавства
Вп. Пан Д-р Іван Лисяк-Рудницький
Філадельфія

Дорогий Пане Колего,

Дякую за останнього листа та за надіслану першу частину статті «Історія Закарпаття» до ЕУ. Я її основно переглянув. Вона мені подобається, але рішуче переходить наші рядки. Ми не можемо робити вийнятків для Закарпаття, тому, що напр., один закарпатець працює в редакції ЕУ. Але це жарти. Насправді ж, ми мусимо дещо орієнтувати статтю на інші подібні огляди українських земель – Галичина, Волинь, Буковина. Ціла стаття не може мати більше як 4–5 стор. друку.

Але це не означає, що я хочу Вам «ставити кілок в колесо» вже добре функціуючої роботи. Моя рада, щоб Ви продовжували працю так, як розігналися. Залишиться за редакцією справа її скорочення і потім узгодження з Вами. А з цілим рукописом, можливо, вдасться щось інше зробити. Тому що справа статті «Закарпаття» прямо нагальна, я дуже прохаю присилати все, що Ви написали, а ми тут займемося її редагуванням, точніше короченням.

Щодо літератури, то дуже добре, що Ви подали свій список. З нього можна буде багато чого скористати, але і в цьому випадку мусимо додержати мірку, щоб не дати порівняно забагато. На жаль, це мусить бути дуже обмежена розвідка. А до того, крім історії, прийде ще географія, народне господарство тощо. Я свідомий того, що прийдеться і мою частину статті скорочувати.

Але, ще раз повторюю, Ви продовжуйте працю як почали, а що найважливіше, присилайте чим скорше манускрипт.

Цікавився я долею відбитки статті про Драгоманова. Здається, занедбала цю справу друкарня, бо пані Янів постійно їм це пригадує. Але сподіваюся, що нарешті вони це зроблять.

Щиро Вас здоровлю разом з Вашою Дружиною та Діточками. Як ростуть Ваші малята?

Бажаю всього добра і дружньо вітаю
В. Кубійович

Документ № 118

червень 1958

Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарсель

Вповажана пані Секретарко!

У залученні посилаємо Вам деякий матеріал. Це є:

1. Гасла на букву «Є», «Ж», «З», «І», «Й».
2. Жіночі організації на букву «Ж».
3. Пресові органи на букву «Ж».

До цього ще прийдуть доповнення, яких ми в цю хвилину ще не маємо, але висилаємо матеріал, щоб його не задержувати.

Гасло «ЖІНОЦТВО» є в опрацюванні. Дуже трудно з деякими джерелами й через те праця припізnilась. Те саме з «ЖІНОЧОЮ ОСВІТОЮ». Показується що праця Ст. Сірополка про жіночу освіту майже не має матеріалів. Приходиться шукати їх у різних виданнях і це нам також затримало викінчення нарису, бо ми рахували на вище згадану книжку.

Прохаємо повідомити нас, коли є остаточний термін для присилки цих обох гасел. Знаємо, що вже працюєте над тим зшитком, але прохаємо Вас узгляднити великий брак джерел і дати нам ще змогу викінчити нарис.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
секретарка

Документ № 119

10 червня 1958

Високоповажана Пані
інж. Лідія Бурачинська
в Філадельфії

Високоповажана Пані Інженер!

Матеріяли до 9 і 10 зошитів уже в друкарні й Ваші статті «Жіноча освіта», «Жіночий рух» буде можна додати до коректи. Чекаємо на них нетерпляче.

На жаль, до сьогодні не отримали ми від Вас обіцяних фотографій до статті про «Жіночу пресу» і, якщо їх не отримаємо до 20 ц. м., стаття піде неілюстрована. Пригадуємо, що нам бракують

фота з таких журналів і збірників: «Лада», «Перший Вінок», «Наша Доля» (зб. Стрий), «Мета» (1908), «Наше Діло» (дод. до Діла 1912), і «Жіночий Вісник» (1921, дод. до «Укр. Вісника», що виходив замість «Діла»), «Жіночий Вісник» (1917), «Жінка» (1935–38), «Селянка України» (1925–30). Також не маємо фотографії Олени Залізняка і Ганни Закревської.

Ми не є певні, чи Ваша назва «Жіноча Секція Сільського Господаря» є вірна. У нас враження, що офіційна назва була «Секція Сільських Господинь». Цю справу, просимо зворотно в'яснити, бо це квестія, чи гасло піде під літерою «Ж» чи під «С».

Будь ласка, попросить пані Савицьку, щоб прислала інформації про в-во «Ізмарагд» (відколи й доки існувало, що видало). Це дуже пильне. На жаль, ми не дістали від Вас інформацій про жіночі видавництва (не про пресу, яку Ви послали тричі). Іменно, про «Жіночу Бібліотеку», яку заснувала Н. Кобринська 1912 р. для видавання книжок і, мабуть, видала кілька перекладів (К. Светлі, М. Метерлінка, Б. Бернсона, Г. Ібсена). Мабуть, «Жіноча Доля» була теж видавництвом, бо крім того, що видавала постійно три журнали, видала 4 альманахи і, здається, якісь популярні книжечки. Про це все можна було написати в гаслі «Жіноча Доля», так як це було при «Віснику» (Донцова) і т. п.

Чекаємо зворотної відповіді, фотографій й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 120

17 серпня 1958

*Вп. Пан Д-р Іван Лисяк-Рудницький
Філядельфія*

Дорогий Колего!

З дня на день очікуємо закінчення Вашої статті про історію Закарпаття. Це поважно відволікло нашу роботу і тепер друкування чекає з ломкою саме через брак статті «Закарпаття». Саме і це було причиною телеграми проф. Кубійовича до Вас. Сьогодні він отримав від Вас листа, що на цьому тижні збирається прислати. Я страшно боюся, що це вже не може нас тут застати, бо і Професор, і я вибираємося виїздити на якийсь час. Ми вже хотіли рішатися на те, щоб самим тут скласти бракуючу частину історію. Все-таки я волю ще зачекати кілька днів і потім прихапці присланий Вами

матеріал оформити та віддати його до складу під час ломки, яка має скоро розпочатися. Особисто щиро Вас прошу прислати негайно Ваш матеріал, бо ми справді неможливо опізнилися із випуском 9-го зошита.

В залученні пересилаю Вам скорочений і оформлений мною на підставі Вашої статті історичний огляд до кін. 18 в. Прохаю вже не вносити значних поправок, бо ця річ віддана вже до друку. Хиба щоб були якісь дуже важливі речі чи помилки. Інакше прошу мати на увазі складну ситуацію, коли це вже складається і має бути віддано до ломки. Отож, може бути коректа тільки така, яка робиться на видрукованому тексті.

Якщо я досі Вам цього не посилав, то тільки тому, що з дня-на-день очікував решти і тому стримувався.

Прошу не брати за зло оце моє «наганяння», але мене також наганяють, а врешті, і сама редакція є в ситуації «гоніння» своїми передплатниками і жертводавцями.

Щиро Вас здоровлю і очікую дуже-дуже скорої відповіді і готового матеріалу.

Д-р Василь Маркус

Документ № 121

2 жовтня 1958

*Високоповажаний Пан
Леонід Бачинський
Директор Музею в Клівленді*

Високоповажаний Пане Директоре!

Дозволю собі прохати Вас про написання додатку до статті «З'єднані Держави Америки» про укр. музеї і бібліотеки в ЗДА. Йшлося б про коротку річ (2–3 стор. машинопису) з переліком цих установ, датою їх заснування, поданням голови чи директора та, при важливіших, з короткою характеристикою. Якщо б випадково, за Вашим відомом, були деякі цінні українські речі в американських музеях, будь ласка, згадати про них. Так само винятково цінні експонати чи колекції в українських музеях чи бібліотеках – можна згадати. Прохаю Вас написати нам цей додаток можливо якнайскорше, бо стаття «ЗДА» вже оформлюється, і це єдина частина, якої нам бракує. Щиро Вам дякую заздалегідь за ласкаву допомогу та залишаюся з висловами глибокої пошани.

Проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 122

6 жовтня 1958

*Високоповажаний Пан
Професор Юрій Старосольський
Вашінгтон, ЗДА*

Дорогий Пане Професоре!

Щиро дякую за Вашого листа з 22. 8 і прохаю не гніватися, що так довго не відгукнувся на нього. Правду казати, цей лист прийшов саме в глухий сезон нашої відпустки і роз'їздів. А крім цього, я очікував обіцяної Вами статті і гадав вже Вам одночасно за неї подякувати.

Зараз, вже два тижні у нас знову почалася нормальна праця. Дев'ятий зошит вже зломаний і друкується. Але на наше щастя «Злочинність» вже не увійшла до цього зошита. Піде до перших аркушів 10-го зошита. Тому дуже прохаю Вас таки надіслати цю статтю, бо вона повинна бути поміщена в ЕУ-2. До 10 зошита в цілому нам бракує 3–4 статті, в тому і Ваша. Саме закінчую тепер опрацювання статті «ЗДА». Було б добре, щоб Ви на днях надіслали цю річ, бо ще прийдеться її передати до мовної редакції й т. д.

Прошу не гніватися, що настирливо Вас алярмую в цій справі, але мене тисне мій шеф, а всіх нас друкарня, ну, врешті, і передплатники ЕУ-2.

Сподіваючися одержати від Вас скорої присилки статті «Злочинність», передаю Вам щирі привітання від сарсельців та й від себе сердечно вітаю Вас з Родиною.

Д-р Василь Маркусь

Документ № 123

10 жовтня 1958

*Високоповажаний Пан
Доц. Д-р Юрій Фединський
Нотр Дам, ЗДА*

Вельмишановний і Дорогий Пане Докторе!

Довго я шукав за Вашою адресою, щоб Вам написати цього листа, але й досі її не отримав. Тому пишу на Вашу приблизну адресу Університетської Бібліотеки.

Йдеться мені про дуже важливе до Вас прохання. До мого виїзду з Сарселю (кінець листопада) мушу ще закінчити оформлення всіх матеріалів з правно-політ. ділянки до 10 і 11 зошитів (літери

«З» – «І» – «Й»). Між першими з цих гасел є Звичаєве право. Саме в справі написання цієї статті звертаюся до Вас. Ця стаття нелегка, і я мало займався ділянками, які переважно належать до українського звичаєвого права. Так само не маю під руками відповідної літератури. Гадаю, що Ви чи не єдиний, хто міг би це зробити. Тому дуже Вас прохаю написати цю статтю приблизно на 1 – 1 ½ сторінки друку Енциклопедії. Зміст, засадничо, поза вступними визначеннями, повинен бути український; дещо з історії, роля й місце звичаєвих норм в різні доби і аж до останнього часу; взаємини до писаного права, рецедиви, збереження деяких норм в різних правових інститутах тощо. Треба б закінчити цю статтю оглядом дослідів Звичаєвого права.

Не потребує підкреслювати, що цю статтю я потребував би досить скоро, тому буду Вам дуже вдячний, якщо зможете виконати це прохання редакції ЕУ.

З подякою Вам задалегідь і щирими привітаннями від проф. Кубійовича і від себе особисто.

Д-р Василь Маркус

Документ № 124

10 жовтня 1958

Вп. Пан Ред. А. Драган
Джерсі Сіті

Високоповажаний і Дорогий Пане Редакторе!

Приємно мені повідомити Вас, що оформлення статті «ЗДА» вже закінчено. Пересилаю Вам копію її, зазначаючи, що бракують ще окремий розділ: «ЗДА і Україна», та підрозділи про укр. музеї і бібліотеки в ЗДА та про радіомовлення. Ми звернулися до окремих авторів за написанням бракуючого розділу та за інформацією до згаданих бракуючих підрозділів.

Не потребує підкреслювати, що до остаточного оформлення цієї статті видатно причинилися надіслані Вами зауваги і доповнення до першого проекту. На жаль, ми не могли використати всього Вами присланого матеріалу гол. тому, що він, разом із доповненнями інших рецензентів, був би значно збільшив розмір статті, а ми вже і так перейшли передбачену її норму (до речі, це буде найбільша стаття в ЕУ-2).

Надсилаючи Вам цей примірник, прохаємо про таке:

1. Конкретні поправки і доповнення у фактажу (дати, цифри, прізвища).

2. Доповнити спеціально деякі дані:

а) стан правос. церк. шкіл. (кількість, які?).

б) точний стан укр. преси в ЗДА на 1958 р. і прохаємо доповнити зроблену нами неповну листу; зокрема бракує в ній органів закарп. преси. Було б побажано також подати хоч прибіл. тираж, щоб згадати десь в статті глобальний тираж всієї преси в ЗДА. Зазначаємо, що тиражу не будемо подавати при окремих газетах, як також цей список не буде друкований. Він тільки послужить для зроблення статистичної таблички всієї преси в ЗДА. Прохаємо, по можливості, подати всі зазначені дані, характер вид., напрямок, мова, тираж.

в) Подати сучасний стан (1958) гол. укр. асекураційних товариств: число членів і кількість майна.

г) Уточнити число новоприбулих емігрантів після 1945.

г) Переглянути й доповнити чи змінити літературу до цієї статті.

Бажав би я ще вияснити Вам, що ряд завваг чи доповнень, які Ви й інші рецензенти надіслали, лише тому не були внесені до цієї статті, щоб оминати повторення в окремих гаслах, які вже чи ще будуть надруковані. Решту матеріалу навмисно відкладено до окремих пізніших статей (напр., сучасний стан Укр. Церков, літературне, студентське, спортове життя), що підуть під гаслами їх гол. організацій, щоби не збільшувати і так вже дуже поширеної статті.

Дуже прохаю Вас подати Вашу остаточну рецензію до цієї статті можливо в найкоротшому часі, щоб її вислати додатково до друкарні та провести своєчасно ломку 10 зош., а тим самим закінчити 2-ий том ЕУ-2.

Щиро дякую Вам заздалегідь за допомогу і лишаюся з глибокою пошаною і товариським привітом.

Проф. д-р Володимир Кубійович

P. S. Машинопис статті іде окремою посилкою.

Документ № 125

27 жовтня 1958

*Високоповажаний Пан Проф. Ярослав Падох
Нью-Йорк, ЗДА*

Вельмишановний і Дорогий Пане Професоре!

Свідомий того, що звертаюся до Вас із проханням додаткового навантаження у Вашій і без того сильно обтяженій роботі. Але е

випадки, коли уся праця Редакції ЕУ стоїть перед певною справою, яка є «каменем преткновенія» дальшої діяльності і який ми сами ніяк не можемо усунути. Тому звертаємось до різних людей з проханням нам спішно допомогти; на цей раз таке прохання звертаємо до Вас.

Цього тижня вийшов з друку 9-ий зошит і до 10 і 11 вже складена більшість матеріялів. Ломку 10-го можна б вже розпочати, якби не 2–3 статті, що нам бракують, а між ними насамперед ст. «Звичаєве право». Ми звертались своєчасно до кількох людей, які – або написали загальну замітку, що майже нічого не дає з матеріялів українського звичаєвого права, або відмовилися писати через брак матеріялів. Сьогодні прийшла відмовна відповідь від доц. Ю. Фединського. Він згадує, що чи не самото Ви могли б про це написати, бо у Вас навіть у персональній бібліотеці є видання ВУАН (Комісії вивчення звичаєвого права).

Знаючи Ваші різні обов'язки, ми досі не думали Вас обтяжувати і цим гаслом. Нині є прямо приречені прохати Вас про це, бо інакше може затягнутися випуск 10-го зош., а в тому і 2-го тому на 2–3 місяці, або взагалі випустити том без цього доволі важливого гасла. Якщо б я особисто хотів зайнятися підготовкою цього гасла, то – не будучи цивілістом і знаючи назагал дуже мало проблематику звичаєвого права – це забрало б у мене, може, й два тижні дорогого часу. А цей останній місяць мого перебування в Сарселі є в мене перевантажений іншими невідкличними справами. До того, у нас в Сарселі немає майже ніякого матеріялу до цього питання; боюся, що так само не знайшов би я його в паризьких бібліотеках.

Отож, дуже Вас прохаю від імени проф. Кубійовича й від себе допомогти нам в цій доволі безнадійній ситуації. Потребуємо в порівняно скорому часі статтю «Звичаєве право»; розмір приблизно 2 – 2 ½ стор. друку ЕУ-2. Зміст – після загальних визначень, генези, взаємин до писаного права, короткий огляд і аналіза укр. правних інститутів звичаєвого права, його взаємини до чинного писаного права при різних режимах, його значення і досліди тощо.

Добре розумію, що в короткому часі важко Вам буде зробити щось надзвичайного. Але зробіть, будь ласка, те, що зможете, навіть не багато турбуючися редакційно-стилістичними справами, бо ці речі ще можна буде тут вигладити. Нам було б дуже потрібно мати цю статтю до 20. 11 тут в Сарселі. Прохаю Вас дуже відписати зворотню поштою, чи Ви цю річ готові для редакції ЕУ-2 зробити.

Залишаюся в твердій надії, що Ви не відмовитесь нам допомогти. Щиро Вас і Шановну Родину здоровлю і бажаю всього добра.

Василь Маркусь,
співробітник ЕУ-2

Документ № 126

28 листопада 1958

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії
Високоповажаний Пане Директоре!*

Прикро вразила нас вістка про смерть п. Жигадла. Дату смерти вже не можемо подати при гаслі, бо 9 зошит уже видрукуваний й закінчився гаслом «Закарпаття». Зробимо це вже в додатковому зошиті.

Будь ласка, всі парагвайські гасла і фотографії вишліть морською порученою посылкою. До двох тижнів зайдуть до нас, а скоріше вони не потрібні.

Приємно нам повідомити, що «Записки Укр. Наук. Т-ва в Києві», кн. 3 у нас є і найближчими днями зробимо мікрофільм з названої Вами статті Грушевського про Байду-Вишневецького в історії й поезії й вишлемо на адресу Ольги Мак.

Щиро будемо вдячні за парагвайські гасла, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріат

1959 рік

Документ № 127

20 січня 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Спасибі за листа, статтю «Українці в Парагваї» і біографії парагвайських діячів. На жаль, брошури про проф. Каськова ми не дістали. При листі дозволяємо собі послати економістів на літери «К», «Л», «М» й просимо, доповніть бракуючі дані або подайте, до кого звернутися. Може, Вам відоме дівоче прізвище Левицької Олени, власнички фабрики пасти до взуття «Зоря» у Львові?

Дуже просимо, якщо у Вас є, випозичити нам фота: Лебідь-Юрчика Харитона (1877), Левитського Володимира (1854–1938?), Ле-

витського Миколи (1859–1934), «артільного батька». Будемо широко вдячні за ласкаву відповідь, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 128

4 лютого 1959

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана Пані Інженер!

Сміємо пригадати, що ЕУ-2 ще далі виходить і, що Пані не прислали ще гасел на літеру «К», а ця літера і велика, і ваговита (Кобринська, Кисілевська і т. д.). Дуже просимо про гасла на «К» до 20 лютого.

Рівно ж просимо про фото Кисілевської (Кобринську маємо).

У нас ситуація така: підготовляємо цілий третій том, щоб мати більші шанси ще за нашого життя на землі закінчити ЕУ-2. Третій том – це «К», «Л», «М». Будь ласка, гасла на літери «Л», «М» приготувати на половину березня.

Будемо вдячні за ласкаву відповідь і матеріяли, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 129

4 лютого 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

При листі бажаний відпис з статті «Парагвай» про тамошню «Просвіту». Розшукуючи бракуючих даних для гасел, звертаємося в першу чергу до фахівців з відповідних ділянок, але як вони заведуть, тобто не мають цих інформацій, тоді посилаємо списки до тих наших співробітників, які в своїй широкій громадській роботі стрічалися з багатьма людьми, чільними представниками різних професій. Цим просимо пояснити собі, чому список кооператорів послали Вам. Спасибі й за ці вказівки, що подали в листі.

Власне Козлова бракує нам ім'я. Знаємо, що в Вас є його фото, отже припускали, що можливо знаєте його ім'я. Також в списку фо-

тографій, які зберігаються у Вашому архіві, є названі два Левицькі (один з них «артільний батько»). Дуже просимо про це фото.

Незабаром пришлемо всі гасла з преси на літеру «К» з проханням переглянути.

Може Вам відома доля Всеволода Козловського. Наші відомості кінчаються 1918 р., що тоді був секретарем посольства в Берліні. Що з ним було пізніше? Теж не маємо біографічних даних Богдана Катамая, ред. «Америки», кол. голова Ліги Укр. Кат. Молоді і чл. Укр. Конгресового Комітету. Будьте ласкаві, допоможіть нам дістати його біографію.

Статтю про ЗДА опрацював д-р Маркусь, і він сам звертався за бракуючими даними до статті. Звичайно, пригадаємо йому щоб перепросив і подякував за допомогу. А поки що, будь ласка, прийміть нашу сердечну подяку за все добре й вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 130

12 лютого 1959

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарсель*

Вповажана пані Секретарко!

У залученні посилаємо Вам бажану букву «К». Вона ще не комплетна, бо бракує нам багато даних. Ми розписали свою анкету ще восени (до сина Кассиянової і Кентржинської, до різних закарпатців про Клемпуш і Кузьму, до пластунів про Козицьку, до дочки Косевич-Гомзинової) і ще не маємо відповіді. Але коли вже настіла пора, висилаємо те, що є. Будемо знов добиватись відомостей. Але, може, в Вас є безпосередній контакт, напр., із Кетржинським у Стокгольмі чи з пластунами з Праги, чи з закарпатцями. Тоді прошу і зі свого боку їм пригадати цей обов'язок.

Звертаю Вашу увагу на те, що ми подаємо окремо журналісток (Книш, Ключко, Коваленко).

Окрему групу творять ще товариства на букву «К», як, наприклад, Кружок Українських Дівчат або різного роду Комітети. Це ще надішлемо.

Підготовляємо букву «Л».

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Р. С. Які світлини будете потребувати?

Документ № 131

25 березня 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Сердечне спасибі за біографії М. Корнилова, В. Микитчука й А. Петренка як також за фотографії. Перед двома днями дозволили собі послати, літунським друком, гасла галицьких громадських діячів. Будьте ласкаві, перегляньте, виправте й доповніть ці гасла, які Вам відомі. Просимо не висилати їх нікому з наших співробітників, бо ми вже вислали всім, хто міг би щось про них сказати, самі. Незадовго пришлемо гасла з преси, тільки викінчимо другий зошит – візьмемося до преси. Заздалегідь сердечно дякуємо за допомогу й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 132

22 квітня 1959

*Високоповажаний Пан
проф. Володимир Державин
в Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Приємно нам повідомити, що другий том ЕУ-2 (10 зошитів) уже закінчений, 11 зошит поламаний, а 12 і 13, з гаслами на літеру «К», саме опрацьовуємо.

До Вас наша просьба, будьте ласкаві, опрацюйте більшу замітку про Клена Юрія. Будемо вдячні, як отримаємо це гасло до 10 травня.

Заздалегідь щиро дякуємо за ласкаву відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 133

24 квітня 1959

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана Пані Інженер!

Ми отримали Вашу посилку проекту жіночих гасел на літеру «К». На жаль, дані при багатьох гаслах є такі скупі, що їх загалом не можна брати до уваги. Будьте ласкаві, виберіть тільки найважливіші з тих діячок і в готовій формі до друку пришліть їх нам ще раз. Число гасел в ЕУ-2 мусимо скорочувати і це коштом гром. діячів меншого масштабу, бо ЕУ-2 розрослася так, що навіть у 6 томах не можна буде її закінчити.

Рівно ж просимо про гасла товариств і комітетів.

Будемо вдячні за фото Кисілевської Олени, Кривенюк Ольги.

Заздалегідь дякуємо за відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 134

9 травня 1959

До VIII. Редакції Енциклопедії Укр.
Сарсель, Франція

Високоповажана Пані Секретарко!

Згідно Вашого листа з 24 квітня ц. р., посилаємо до VIII. Редакції ЕУ-2 матеріал в готовій формі до друку на літеру «К», вибравши визначніших діячок і подаючи потрібні дані про них. (Попередньо було послано тільки проект, який ми розіслали всім чл. Комісії, а також до відома Редакції в надії, що, можливо, потрібні дані до деяких гасел, що ми їх не мали, будуть поповнені).

Дозволим собі цими днями прислати до Редакції до деяких («К») гасел ще відомості до осіб, про котрих ми очікуємо звідомлень.

Згідно Вашого бажання посилаємо фото Ольги Кривинюк. На наше прохання це фото прислала нам п. Косач-Борисова Ізидора, сестра Ольги Кривинюк. Поспішаючи з висилкою фото, – п. Косач Ізидора передає єдину картку-фото, яке у неї збереглося, не передрукувавши його для себе. Тому велике прохання до Секретаріята ЕУ-2 від нас і п. Косач Ізидори: – по використанні цього фото для ЕУ-2, прислати це фото Кривинюк зворотною поштою на нашу адресу (Комісія СФУЖО), за що будемо дуже вдячні.

Гасла на літери «Л», «М» – готуємо.

З правдивою пошаною і привітом
За Управу Комісії і Секретаріят –
Чехівська Олена

Документ № 135

14 травня 1959

*Високоповажаний Пан
проф. д-р Володимир Державин
в Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Спасибі про повідомлення з 10.5. Радо скористаємо з Вашої пропозиції й будемо вдячні за опрацювання, крім Ю. Клена, гасел «Лесич», «Лиман», «Лятуринська», «Неоклясики», «Ольжич» і «Осьмачка».

«Ольжича» просимо надіслати разом з «Кленом», бо він виступає не тільки як поет але й як археолог і, мабуть, треба помістити гасло «Кандиба», а під «Ольжич» дати відсилач на «Кандибу».

Чекаємо на «Клена», «Кандибу» і на гасла з літер «Л», «Н» і «О».

Заздалегідь дякуємо. Просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

P. S. Мій чоловік щиро дякує за пам'ять і передає сердечні вітання.

Документ № 136

21 травня 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філядельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Щире спасибі за доповнення інформацій про Всеволода Козловського, які Ви були ласкаві переслати в листі до п. Сіак. Тепер маємо нове прохання. Будьте ласкаві, перегляньте, виправте й доповніть гасла діячів 1770–1920 років і гасло «Інформаційна служба». В цім останнім, як нам видається, багато неточностей. Під час 1 світ. війни в Відні виходило кілька інформаційних журн. нім. мовою, видавали СВУ, ред. Будзиновський, К. Левицький, Біберович, Бачинський, Грицай. Не знаємо, які імена з якими журналами в'язати і з якими видавництвами.

Також видається нам, що в Петербурзі «Інформаційне бюро» Нероновича було студентською централею (координувало працю тайних укр. громад) і нічого не мало спільного з зовнішньою інформаційною службою. Можливо, цю роботу серед росіян виконував хтось інший (але хто?). Неточні відомості і про Берлін, і ін.

Будемо вдячні за ласкаву відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 137

2 червня 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Сердечно дякуємо за завваження до Інформаційної служби, і біографій діячів. Якщо йдеться про «Інформаційну службу», то ми ще раз переддагували її й доповнили даними, які визбирали в наших матеріялах. Бульте ласкаві, ще раз прочитайте і дайте Ваші завваження до цілости. Дати, коли й доки що виходило – маємо з Преси Животка, або з оригінальних видань, які в нас зібрані. Період 1918–20 з «Календаря Червоної Калини» на 1939 р., період під Росією – з споминів Лотоцького і ін.

Головна Редакція ЕУ-2 щаслива, що Ви були ласкаві зголоситися написати гасла «Наукове Товариство ім. Шевченка» і «Просвіта» (у Львові і поза) і дуже просимо це зробити. Були б незвичайно вдячні, якби Ви ще схотіли опрацювати гасло «Москва» (все, що було українське в Москві), і подали Вашу опінію, чи варто давати гасла «Курськ» і «Казань», чи було там щось українського, і хто міг би дати інформації, якщо ці гасла потрібні. Рівно ж просимо про адресу Чоботарева, бо справді він би міг багато допомогти інформаціями. Натомість біографію Б. Катамая вже маємо. Дістали кілька днів тому від м-ра Коровицького. Наших машинописів просимо не відсилати. Маємо копії.

Ще раз щире спасибі за все добре. Все, що дістаємо від Вас, використовуємо. Це повноцінний матеріял.

Просимо прийняти вислови правдивої пошани.
Секретаріят

Документ № 138

27 червня 1958

*До Високоповажаної Редакції
«Енциклопедії Українознавства»
Словникова частина
Сарсель, Франція*

Дорогі Панство!

Докидаю Вам ще кілька гасел до букви «К» і гасло «Матюк Віктор» до гасла «М».

Маю ще кілька гасел намічених для «М» і «МЛ».

Прошу ласкаво не забути про переслане гасло «Камінський Андрій» разом зі знімкою. Не дуже його скорочуйте!

Рівно ж при гаслі «Краків» прошу використати матеріал, поданий мною в брошурі «Українська Католицька Парохія і Церква св. Норберта в Кракові», і зазначити появу такої ж.

Щиро здоровлю і вітаю найголовнішого Редактора і найголовнішого Секретара та всіх знаних і незнаних мені їх помічників.

Ваш д-р Степан Божик
Лювен

Документ № 139

15 липня 1959

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарсель*

Вповажаний пане Редакторе!

У залученні посилаємо Вам гасла жіночих організацій на «К». Ми припізнались із висилкою через наш Конгрес, що заабсорбував усі сили. Можливо, що буква «К» уже в друку, але думаю, що Ви були б нам прислали коректу.

Буква «Л» уже в підготові.

З правдивою пошаною
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Документ № 140

16 липня 1959

*Високоповажаний Пан
проф. Володимир Державин
в Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Ви були ласкаві висказати згоду прочитати, виправити й зрецензувати статтю «Клясична філологія на Україні», призначену до ЕУ-2. Будемо щиро вдячні. Стаття – при листі.

При цій нагоді сердечно дякуємо за гасла «Клен» і «Кандиба». Щодо «Кандиби» маєте рацію – гасло «Ольжич» мусить бути. При гаслі «Кандиба» може бути посилач.

Між 24–30 проф. Кубійович знову буде в Мюнхені. Були б раді отримати Ваші завваження до половини серпня.

Заздалегідь широко дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 141

4 серпня 1959

*До Хвальної Редакції
Української Гаслової Енциклопедії.
Мюнхен, Німеччина*

Випадково я довідався, що Хвальна Редакція вже висилає співробітникам Гаслової Енциклопедії авторські примірники.

Повідомляю, що досі я не отримав ще жодного видрукуваного зошита названої Енциклопедії, хоч числюся в списку співробітників і фактично написав на пропозицію самої редакції ряд заміток до Гаслової Енциклопедії на різні теми військового і геральдичного змісту. (Замітки військового змісту передав через військового референта Г. Енц. полковника М. Стечишина). Крім того, і в Торонті – Канада на місці був декілька раз допомічним тутешньому представникові Г. Е. покійному Сотн. Озаркевичеві в розв'язуванні деяких військових питань.

В дальшому так само я завжди готовий при всякій потребі прислужитися в міру сил цінній Г. Е. своїм знанням і фаховим досвідом з тих ділянок, в яких почуваюся компетентним, особливо в галузі геральдики та загального знакознавства.

З огляду на все зазначене повніше прошу Хвальну Редакцію Г. Е. не відмовити надіслати і мені належний авторський примірник Гаслової Енциклопедії чи, принаймні, відповісти мені і з'ясувати, чи маю я на нього право чи ні, щоб мені вже не обтяжувати редакцію листами, а себе не принижувати безвислідними проханнями.

Цей лист є мій другий і повторний лист до Хв. Редакції Г. Е. від 24 липня 1958 р. на якого, на жаль, я не отримав ні примірника Г. Е., ні навіть ніякої відповіді і не знаю, чи той перший мій лист дійшов по призначенню.

В надії на позитивне розв'язання цієї моєї справи з правдивою пошаною і щирою зичливістю залишаюся.

Микола Битинський

Документ № 142

24 серпня 1959

*Високоповажаний Пан
майор Микола Битинський
в Торонто*

Високоповажаний Пане Майоре!

Спішимо відповісти на Вашого листа з 4. 8. 1959, якого саме отримали, й вияснити справу т. зв. авторських примірників ЕУ-2. Прикро нам, що хтось непоінформований впровадив Вас у блуд. Авторські примірники прислужують тільки редакторам відділів і дарові примірники пресі. Натомість усім нашим співробітникам (а сьогодні їх число значно збільшилося), які своїм знанням, інформаціями, доброзичливою критикою і фотографіями допомагають появі ЕУ-2, прислужує знижка 30 % на ціле видання. Якщо б бажали скористати з неї, будь ласка, повідоміть, видамо відповідні інструкції нашій адміністрації.

Просимо вибачити за непорозуміння, яке виникло не з нашої вини, й зрозуміти, що при таких малім накладі і високих коштах друку – ми не були (ЕУ-2) і не є спроможні винагороджувати наших співробітників 6-томовим твором.

З висловами правдивої пошани
Секретаріят

Документ № 143

10 вересня 1959

*Високоповажаний Пан
проф. Віктор Андрієвський
в Дорнітадті*

Високоповажаний Пане Професоре!

Будь ласка, перевірте й доповніть гасло «Коваленко Михайло», призначене для поміщення в 13 зошиті ЕУ-2. Гол. бракує рік народження і думаємо, що будете могли бодай приблизно означити роки життя Коваленка. Коваленко Михайло (?–1918), поміщик на Полтавщині, чл. Держ. Думи; 1917 стояв на ґрунті самостійности України; один з творців хліборобського руху на Україні і ініціатор Союзу Хліборобів-Власників.

Будемо щиро вдячні за відповідь, задалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 144

10 вересня 1959

*Високоповажаний Пан
проф. д-р Володимир Державин
у Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Сердечне спасибі за виправлення й завваження до статті Клясична філологія на Україні, зокрема на звернення уваги на пропуск прізвища проф. Коцевалова. При цій нагоді можемо запевнити Вас, що прізвище проф. Коцевалова буде не тільки в статті, але теж як окреме гасло. Хочемо вірити, що це поминання сталося мимовільно. При листі дозволяємо собі послати кілька гасел у коректорських гранках і щиро будемо вдячні, якщо дістанемо виправлення (як потрібно), чи доповнення. Заздалегідь дякуємо за відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

P. S. Будь ласка, поверніть тільки ці гранки, які вимагають змін. Рівно просимо про відповідь до 25 вересня, бо в перших днях жовтня ламаємо 12 зошит.

Документ № 145

10 вересня 1959

*Високоповажаний Пан
д-р Маркіян Дзерович
у Відні*

Високоповажаний Пане Докторе!

Будь ласка, пришліть якнайскоріше опрацьоване гасло «Католицька Акція», яке ми вже 20 ц. м. повинні віддати до друку, відсилаючи коректу вже зложеного 12 зошиту. Просимо написати про організацію «КА» і про кварталник, який Ви редагували.

Заздалегідь щиро дякуємо за відповідь і просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 146

16 вересня 1959

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська в Філадельфії*

Високоповажана Пані Інженер!

При листі коректа жін. гасел, які йдуть у 12-му зошиті, т. є на «Ка». Окремо список тих гасел, які повинні б піти в 13-му зошиті і для яких просимо про доповнення.

Гасло «Каптаренко-Чорноусова Олена» просимо поінформуватися в проф. Закревської, які, де і коли займала пости, яка її спеціальність і найважливіші праці (назви праць) з роком появи. Це гасло дуже спішне, мусимо додати при ломці, яку зачинаємо в перших днях жовтня. Про Кононенко Харитю маємо дані від економістів, але там нічого не сказано про гром. діяльність. Просимо опрацювати це гасло.

З висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.
Секретаріят

Документ № 147

22 вересня 1959

*Високоповажаний Пан
ред. Антін Драган
у Джерсі Сіті*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Будь ласка, перегляньте коректу гасел з американського терену, призначених до 12 зошиту ЕУ-2. Рівно ж, будьте добрі, запитайтеся ред. І. Кедрина, чи треба містити гасло «Костик Олександр» (1892), довголітнього адміністратора вид. Спілки «Діло» і дир. друкарні «Діло». Якщо так, то просимо подати інформації, в яких роках які займав пости, чим заслужився і яка його доля від 1939 р.

Будемо щиро вдячні за відповідь, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 148

25 вересня 1959

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Щире спасибі за виправлення й завваження до коректи і до гасел в машинописі на літеру «К». Стаття «Просвіта» і Наукове Т-во

ім. Шевченка повинні б бути кожна ок. 2 шпальт друку. Дуже просимо прислати їх у грудні, гол. про НТШ.

Рівночасно з цим листом, як друк, висилаємо «Історію НТШ», видану в Мюнхені. Мій чоловік також вислав, порученою посылкою, бракуючі Вам примірники Інформаційного Листка зв'язку УХР.

Не маємо фотографії Каратницького Модеста. Будьте ласкаві, порадьте, до кого звернутися.

Ще раз щиро дякуємо за все добре й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 149

28 вересня 1959

Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарсель

Дорога пані Секретаре!

Щиро дякую за листа з 16 вересня. Припускаємо, що в Вас затратився наш список із буквою «К», бо там дуже докладно подали ми про громадську діяльність Хариті Кононенко. Чи потрібна Вам її світлина? Залучуємо тут наново наш список, на літ. «К» і фото Х. Кононенко.

Відносно Каптаренко-Чорноусової післали ми запит п-ні Закревській і прохали відповідь спрямувати до Вас. Нижче подаємо її адресу, щоб Ви могли безпосередно контактуватись із нею.

Ще один запит. Ми тепер маємо докладний перегляд підсоветської преси і нотуємо всякі вісті з жіночого світу. Там часто попадаються прізвища жінок на керівних становищах у науковому, політичному й господарському світі. Звісно, багато даних про них немає. Як ставиться Редакція ЕУ тепер до постатей з-поза зал. заслони, які діють на керівних становищах?

З правдивою пошаною
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Р. С. Дуже просимо повернути світлину Х. Кононенко по використанні назад до СФУЖО.

Документ № 150

28 вересня 1959

Високоповажаний Пане Докторе!

Лист Д-ра. В. Кубійовича та Ваш Ургенс не застав мене в хаті, та тому лежали оба спокійно на поchtі. Приїхавши кілька днів перед терміном відчинення канцелярії, прочитав оба письма та відразу пересилаю для використання, наскільки це взагалі Вам буде потрібне. Маючи до диспозиції комплект журналу «Кат. Акція» у себе, міг точно подати жадані Вами дані.

Прошу не гніватися на мій майже телеграфічний стиль, але маю таку пропасть поладжень урядових, податкових та около сотні незалагоджених листів, що відбирають мені комплетно мої два послідні дні відпустки. Що не вдасться поладнати до післязавтра, лежатиме місяцями, бо при 15-х годинах денної лікарської праці не має змоги і подумати про що-небудь інше!

При нагоді прошу провiрити книги та спричинити висилку У. Енц., яку заплатив тому кілька місяців до Мюнхену, звідки нічого не отримав. Інформуєсь тут, що висилка має іти тільки з Франції.

Шлю цілування Ручок Вашій Дружині,
Вас сердечно здоровимо обидвоє,
Ваш М. Дзерович

Документ № 151

12 жовтня 1959

Редакція Енциклопедії
Українознавства
Сарсель

Вельмишановна пані Секретаре.

В додаток до надісланого листа від 28 вересня, ц. р. і надісланого списку на літ. «К», подаємо ще невеличкі додаткові відомості, щодо деяких гасел, про які Ви запитували.

Косач-Борисова Ізидора...

До тих вичерпних відомостей, що надруковані у вищезгаданому списку на літ. «К», можемо додати ще:

Спомини Косач-Борисової друкувалися 1952 р. «Наше Життя», ч. 7–11. Титул споминів: «Колодяжне», до біографії Лесі Українки.

Ще не надруковані: «Спомини про життя на підсоветській Україні».

Косач-Борисова зараз живе в США.

Щодо перевірки місця праці – то відомості взяті безпосередньо від Косач-Борисової, а підтвердити це можуть ті професора, що працювали разом з Косач-Борисовою у згаданих Інститутах на Україні, а зараз живуть в Америці (Архимович, Розгін, Крашеніників, Савицький і ін.).

Косач-Тесленко-Приходько Олена...

До тих відомостей, що подані в списку на літ. «К» – можна ще додати: що в Т-ві «Політкаторжан» (у Києві в двадцятих роках) друкувалися спомини товаришів Косач-Тесленко, де про Косач-Тесленко Олену багато згадувалося.

Комісія ладнає список на літ. Л, так що скоро буде надісланий до Редакції на розгляд.

З пошаною і привітом
Олена Чехівська

Документ № 152

21 жовтня 1959

*Високоповажаний Пан
Пастор Володимир Боровський
в Дітройті*

Високоповажаний Пане Пасторе!

Будь ласка, як уважаєте потрібним містити в ЕУ-2, пришліть замітку про пастора Купчинського Володимира, який помер 1958 року. При цій нагоді щиро дякуємо за «Канаду». Саме тепер робимо коректу 12-го зошита («Ка») і підготовляємо до друку 13-й зошит, до якого вйдуть гасла «Кв – Ку». Будемо вдячні за відповідь, задалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани.

Секретаріат

Документ № 153

21 жовтня 1959

*Високоповажаний Пан Професор
Д-р В. Кубійович
Наукове Товариство ім. Т. Шевченка
Сарсель, Франція*

Дорогий Пане Професоре!

Згідно з просьбою, висловленою в Вашому листі з дня 22-го вересня б. р., пересилаю Вам при цьому замітку для Енциклопедії про пок. паст. В. Купчинського. Ми вітаємо Вашу думку і вповні погоджуємося з тим, що він заслуговує на згадку в Українській Енциклопедії.

З християнським привітом,
Паст. В. Боровський,
Екзекутивний Секретар УЄО в ПА

Документ № 154

2 листопада 1959

*Вп. Пані Софія Янів
Сарсель*

Дорога Пані!

Цим разом пишу до Вас не у справі ЕУ, і Ви здивуєтесь, напевне, чому. Але дійшла до мене вістка, що Ви брали участь у Студ. Днях СОКАЖО (Союз Католицьких Жіночих Організацій), які відбулись у Парижі. І в зв'язку з тим пишу цього листа.

Не знаю, як шановні представниці ЛУКЖ (окрім Вас була там також Марта Калитовська) поділили між себе обов'язки. Та, напевне, старались усюди бути і все бачити. А «Вісті СФУЖО» повинні Студ. Дні СОКАЖО зреферувати. І в тому, власне, заключене моє до Вас прохання.

Обширний звіт Ви, напевне, зладили й вислали до Гол. Управи ЛУКЖ. Для нас вистачила б коротка нотатка, але тому що обслуговуємо різні «Вісті СФУЖО» (при «Нашому Житті», при «Жін. Світі»), то нам потрібний кращий перегляд цієї конференції. Це трохи відважно з мого боку, що цього від Вас вимагаю, знаючи Ваше навантаження. І коли Вам ніяк неможливо це зробити, то принайменше прохаю надіслати копію звіту до ЛУКЖ-у. Із цього можна буде ці нотатки зробити. Одначе я була б дуже рада, коли б Ви зі свого боку описали Студ. Дні СОКАЖО! У справі ЕУ опрацьовуємо тепер букву «Л».

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
редакторка Вістей СФУЖО

1960 рік

Документ № 155

18 лютого 1960

*Високоповажана Пані
Инж. Лідія Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана Пані Інженер!

При листі коректа жіночих гасел, призначених до 13-го зоши-

ту ЕУ-2, який, правдоподібно, закінчиться гаслом «Кодак». Решта літери «К» і «Л» підуть до 14-го зошиту. Будь ласка, можливо, зворотно поверніть евент. поправки, бо 29 лютого ми зобов'язані відіслати коректу до ломки.

Будемо вдячні за дальші матеріяли, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 156

19 лютого 1960

*Високоповажаний Пан
проф. д-р Володимир Державин
в Авгсбургу*

Високоповажаний Пане Професоре!

Будь ласка, перегляньте коректу Ваших і трохи чужих гасел, призначених до 13 зошиту ЕУ-2, який, ймовірно, закінчиться гаслом «Кодак». Решта літери «К» і «Л» підуть до 14-го зошиту.

Будемо вдячні за можливо зворотну відповідь у справі евент. поправок, бо 29 лютого ми зобов'язані відіслати коректу до ломки.

Заздалегідь дякуємо за допомогу й просимо прийняти вислови правдивої пошани й щирі вітання.

Секретаріят

Документ № 157

25 лютого 1960

*Редакція
Енциклопедії Українознавства
Сарсель*

Високоповажана Пані Секретаре!

Ми одержали Ваш лист від 18 лютого ц. р. і список деяких жіночих гасел, призначених до 13 зошиту ЕУ-2, з того списку, що ми Вам в свій час надіслали на літеру «К», за що дуже дякуємо.

Поспішаємо відіслати своєчасно список зворотною поштою; поправок в тих гаслах не помічається. Ви не згадуєте про світлину св. п. Олени Кисілевської, – правдоподібно вона у Вас уже є; коли нема, напишіть, і ми негайно пришлемо. Ще раз підкреслюємо той сумний факт, що Редакція ЕУ-2 не узгіднює багато з тих жіночих гасел, що ми Вам посилаємо, – жінок при гром. праці. Як це можна пояснити? В свій час ми вислали до Редакції список жіночих гасел

на літеру «Л». Матеріяли до літери «М» опрацьовуємо, коли будуть готові – надішлемо до Вашої диспозиції.

З побажанням успіхів у Вашій праці –
з правдивою пошаною і щирим привітом.
За Комісію
Олена Чехівська

Документ № 158

18 березня 1960

*Високоповажаний Пан
д-р Петро Цимбалістий
в Лондоні*

Високоповажаний Пане Докторе!

Будьте добрі, допоможіть роздобути біографію Володимира Коростовця. Ми зверталися листовно до пані Коростовець, на жаль, не отримали відповіді. Справа вже дуже пильна, бо за два тижні висилаємо решту літери «К» до складу й хотіли б не поминути й того гасла. Крім дат народження й смерти, потрібні нам інформації про його гром., політ. і видавничу діяльність. Короткі некрологи, які були по його смерті 1953 р., не дають конкретних даних і з тих відомостей трудно щось зліпити. Рахуємо на Вашу ввічливість, заздалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 159

18 березня 1960

*Високоповажаний Пан
м-р Михайло Добрянський
в Мюнхені*

Високоповажаний Пане Магістре!

Будь ласка, напишіть коротке (ок. 10 рядків) гасло «Комітет визволення від большевизму», в якому згадайте також і про радіо «Визволення», відсилаючи читача до гасла «Інститут вивчення СССР». Рівно ж чекаємо на гасло «Липинський В'ячеслав», яке Ви були обіцяли опрацювати. Це вже дуже актуальна справа, бо вправді літера К ще повністю не видрукувана, але редакційна робота, за малими винятками, закінчена й тепер опрацьовуємо літеру «Л». Чекаючи по можности зворотної посилки з «Комітетом визволен-

ня від большевиків» і Липинським, заздалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Р. S. Ще забули одно евент. гасло – «Комітет(и) сприяння Укр. Нац. Раді». Існують такі гром.-політ. організації в ЗДА, Канаді, може, й в цілій діаспорі, отже, можливо, потрібно дати пару рядків про те в ЕУ-2. Будьте добрі, напишіть.

Документ № 160

31 березня 1960

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Щире спасибі за виправлення й доповнення до коректи 13-го зошиту. При листі дозволяємо собі послати ряд прізвищ на літеру «К», призначених до 14-го зошиту, й просимо заопініювати, якщо Вам ці особи відомі, чи містити їх в ЕУ-2 й доповнити браки.

Будьте ласкаві, подайте нам ще додаткові інформації до попередньої коректи, а саме: В котрім році Квасниця Іван повернувся до Львова? Гасла, які ми не послали на перевірку й Ви думали, що вони пропущені, посилаємо тепер додатково. Дуже просимо про біографію і фото Михайла Корчинського і також інформації про сина Михайла, який був діяльний в студентському житті, тепер працює в ЗДА і, мабуть, зробив якісь винаходи. Якщо це правда, то, будь ласка, напишіть про нього коротеньку замітку.

Може, Вам відома адреса сина Мирона Кордуби, який недавно виїхав до ЗДА. Хочемо його просити про точну біографію і фото батька.

Будемо щиро вдячні за відповідь, заздалегідь дякуємо й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 161

8 квітня 1960

*До Високоповажаного
Професора д-ра Володимира Кубійовича,
Редактора Енциклопедії Українознавства,
Сарсель, Франція*

Поважаний Пане Професоре!

Вносимо прохання до Хвальної Редакції зробити поправку в числі Енциклопедії Українознавства, в якому будуть поправки, про дату заснування Музею Союзу Українок Канади та місця його осідку, яка неправильно подана в книзі 12-тій, на сторони 946. Має бути:

Центральний Музей Союзу Українок Канади (українського народнього мистецтва і піонерського життя) заснований в 1936 році, в місті Саскатуні, Саск., до сьогодні має чотири філії: Едмонтоні, Ванкувері, Вінніпегу, Торонті.

Віriamo, що Хвальна Редакція Енциклопедії візьме до уваги цю поправку, за що будемо Вам щиро вдячні!

З нагоди великого свята Воскресення Христового вітаємо Вас з традиційним українським привітом.

Христос Воскрес!

Остаємось з належною до Вас пошаною
ЗА ЦЕНТРАЛЮ СОЮЗУ УКРАЇНОК КАНАДИ
Софія Васишин, голова
Стефанія Пауш, кор. секретарка

Документ № 162

22 квітня 1960

*Високоповажаний Пан
Доц. Дипломований Інж. М. Боровський
Вінніпег, Канада*

Дорогий Колего!

Сердечно дякую за Ваш лист від 14 січня і прохаю вибачення, що це так пізно роблю. Я занедбав і кореспонденцію і не полагодив ряд пекучих справ, бо не дозволяло на це здоров'я. Завтра їду на місячний відпочинок до санаторії і думаю, що після повернення з неї, буду у формі, як пристало на 60-літнього «молодця».

Зовсім праці я не занедбав, але моя хвороба зменшила і так повільний темп нових зошитів ЕУ. Багато морок було з 13 зошитом, в якому м. ін. появляється таке складне гасло, як «Київ»; воно зайняло більше, ніж місяць праці, хоча я є лише частково його автором; багато труду було з опрацюванням карт до цієї статті, зокрема пляну міста. Тепер гасла до 13 зошита зложені і провадиться ломку трьох перших аркушів; в червні повинен появиться друком 13 зошит (гасла «Кармалюк» – «Кляси»). Більшість гасел до 14 зошита (решта гасел на літеру «К») готова й в половині червня пішлемо

його до складу, так що у вересні повинен з'явитися 14 зошит, а взимку 15, а тим самим 3-й том. Але наша ЕУ розростається, вона обійматиме не 4 томи, як було заплановано, але 6 і тому наш шлях ще довгий і трудний. Думаю, що нам треба змінити методу і організацію праці, щоб ми у відносно скорому темпі зібрали решту матеріалу. Мабуть, треба буде мені вдруге поїхати до ЗДА і Канади, щоб продискутувати ці матеріали з Вами, і з іншими колегами. Тільки можу приїхати лише з 3-им томом і першим зошитом 4-го, бо треба з чимось показатися.

Як тепер Ваше здоров'я? Рука в порядку? Гарно дякую за присилку вступного слова до монографії про В. Симиренка, як і за додатковий матеріал до гасла «Садівництво» (п'ятий том ЕУ, мабуть?). В якому стані Ваша монографія та коли вона вийде друком?

У Вашому листі згадуєте про Вашу готовість далі допомагати нам у нашій праці. Користаюся з цього і прохаю написати кілька гасел на літеру «К» з ділянки сіль. господарства. Деякі з них, це дрібні нотатки, але є більші. Подаю їх список з деякими заувагами.

«Конюшина» 6–10 рядків; ботанічна характеристика, сіль. госп. значення.

«Кормові рослини» (чи також «Кормові культури»), якихсь 30–40 рядків. Думаю, що в цьому гаслі вистачить згадати про кормові трави, себто не присвячувати їм (кормовим травам) окремого гасла. Приблизний зміст: дефініція терміну, рід К. р. та їх значення для сільського господарства. Кормові рослини на Україні (їх роди, величина засівної площі, еволюція).

«Козівництво» (можливо також окреме гасло «Коза»). 20–30 рядків. Загальна характеристика. Історія К. на Україні (початки в проісторичній добі, значення за княжих часів і згодом); господарське значення Козівництва, його доля за останні часи; статистика; роди кіз тощо.

«Комасація» (на укр. землях) – 20 до 30 рядків.

«Конярство» – стаття навіть на 2/3 стор. друку. Основна проблема – історичний нарис Конярства на Україні від найдавніших часів донині. Себто це типове наскрізне гасло із змістом історичним, економічним і зоологічним, до деякої міри навіть військовим. Історичний матеріал є м. ін. у Грушевського, в «Історії Укр. Війська і Укр. Культури» (видання Тиктора) тощо; про конярство писав десь проф. Розгін. Це могла б бути гарна монографія. Деяким взором для написання її може бути наше гасло «Вівчарство».

«Кормова база» – про це писав я коротко в ЕУ, стор. 1064 і більше в моїй географії. Можна б дещо повторити (і виправити) те, що там написано і – найважливіше – доповнити новим матеріалом та згадати при цьому, про заходи большевиків збільшити К. б.

шляхом поширення кормових культур та їх інтенсифікація та дати критичну оцінку цього процесу.

«Кролівництво» – 10 рядків.

«Курівництво» – 15 рядків.

Засадничо нам ці гасла потрібні бл. 20 травня. Якщо б Вам не було можливо опрацювати їх, на цей час, то прохаю опрацювати їх, по частям, на рати, тобто прислати бл. 20 у. дрібні гасла, які не заберуть Вам більше праці й гасла два більших, а до 10 червня – решту. Ми хочемо під кінець VI післати всі гасла на «К» до складу, а деякі складні гасла хотів би я післати ще деяким фахівцям (зокрема історикам і економістам на рецензії).

В надії, що не відмовите допомогти нашій спільній справі та що наша кореспонденція не буде тепер (з мосі вини) шкутульгати, шлю щирий привіт і бажаю всього добра.

Христос Воскрес!

Проф. д-р Володимир Кубійович
головний редактор ЕУ-2

Документ № 163

29 квітня 1960

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Сердечне спасибі за листа з 7 квітня й інформації щодо різних гасел і осіб, які могли б нам допомогти в'яснити сумнівні питання. Рівно ж дякуємо за фотографії М. Корчинського і ген. Смовського. Використаємо, як теж за адреси.

Нове прохання. В УЗЕ було гасло «Комаров Олександр», брат Михайла, природознавець, автор популярних книжечок під псевд. О. Степовик, у 1882–1911 рр. Бракують дані про роки життя, титули цих книжечок, на які теми писані? Де він жив і де працював? Чи працював науково і т. п. Може, Вам відоме прізвище Корначевський Михайло (1887), металург, один з організаторів секретаріату торгу і пром-сти в Києві 1917–18 рр. Може, був десь на еміграції? Хто міг би знати? Будемо щиро вдячні за відповідь, заздалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Р. С. Дуже неповні відомості маємо про Котецького Володимира (1893–1919), псевд. Прудкий. Назви творів? Де друкував? Кохнівченко Грицько (Клейф Герман) – 1918; рік нар.? Чи поза зб. «Первоцвіт» ще щось видав? Коховський Василь, письм. 60–80-х

років. Роки життя? Назви творів? Котурницький Михайло (Міхалко), поляк, приятель І. Франка. Роки життя? Твори?

Секретаріат

Документ № 164

29 квітня 1960

*Високоповажана Пані інж. Лідія Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана Пані Інженер!

Викінчуючи 14 зошит ЕУ-2, завважили ще такі неточности в жін. гаслах.

Косач-Тесленко-Приходько як письменниця, що писала (назви творів), коли й в яких журналах друкувала? Чим займалася по повороті з Сибіру? Косач-Борисова, чи має наук. друквані праці? Як так, то їх титули й роки, в яких були видані, в яких журналах і коли поміщені? Де і коли друкувалися її спомини (і під якою назвою), з якого року Косач-Борисова в ЗДА і чи працює в своїм фаху? Чи по повороті з заслання працювала в Києві, чи в ін. (якій) місцевості?

Коцюбинська Наталія, чи має друквані наук. праці і де? Де працювала як гром. діячка?

Кучеренко Маруся, мабуть, має бути Кучерявенко Маруся, дружина Бориса Мартоса, а не Матюшенка (Матюшенкова дружина Гоженко Маруся), будьте добрі, вясніть у проф. Мартоса й доповніть даними.

Також просимо уточнити назву комітету для допомоги біженцям. Маємо 4 різні назви (на окремій картці) і не знаємо, котра точна.

Просимо про відповідь до 15 травня. 14 зошит буде зложений до вакацій. Третій том має всі дані вийти ще цього року.

З висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріат

Документ № 165

Травень 1960

*Високоповажаний Пан
ред. М. Бойків
у Парижі*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Будьте ласкаві, зрецензуйте замітку про полк. Коновальця, призначену до 14 зошиту ЕУ-2. Будемо вдячні за всі завваження,

виправлення, доповнення, гол. за конкретні факти з діяльності.

Від ред. Ждановича довідалися, що у Вас зберігаються фотографії, які були вміщені в книзі «Організація Українських Націоналістів 1929–54». Будьте добрі, позичте для використання в ЕУ-2 фота: полк. Є. Коновальця, Зенка Коссака, Мишка Колодзінського і ген. Віктора Курмановича. Зараз по використанні повернемо з подякою.

Заздалегідь дякуємо за допомогу й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 166

27 травня 1960

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Дуже сердечно дякуємо за листа з 19 травня і інформації, які нам допомогли опрацювати кілька гасел. Рівно ж дякуємо за відомості про Кучерявенків і статтю про М. Корчинського – використовуємо. На жаль, гасло Каськів уже видрукуване без фотографії.

Фото Корчинського Ви вже були ласкаві давніше нам послати, тому присланий дублет повертаємо. Натомість дуже просимо про визичення наступних фотографій: Коллард Юрій, Кревецький Іван, Кузик Сидір, Куровець Іван, Назарук Осип, Лепкий Богдан, Нижанківський Остап, Романчук Юліян. Це поки що. Гол. важливі нам тепер фота на літери «К», «Л».

Будьте ласкаві, перегляньте гасла з преси, призначені до 14 зошити ЕУ-2. Будемо вдячні за виправлення, доповнення, гол. характеристику газ.

Приємно нам, що можемо послужити Вам даними: Лоський Кость (1874–1933), кн. Токаржевський-Карашевич Ян (1885–1954), Мацієвич Кость (1875–1942). До Лободовського послали анкету, але ще відповіді не маємо. Про Мартеля Рене і Мальона інформації дістанемо в неділю і на наступному тижні пошлемо їх Вам. Щодо Петра Мартоса, то поки що не маємо виглядів розшукати ні точної дати народження, ні дати смерті, але шукаємо. Може, в цьому допоможе інж. В. Павловський з Нью-Йорку.

Ще раз щире спасибі за все добре.

З висловами правдивої пошани
Секретаріят

Документ № 167

3 червня 1960

До Редакції Енциклопедії
Українознавства
Сарсель

Високоповажана Пані Секретарко.

Пересилаємо додаткові дані – до питання назви Комітету, що постав і діяв в Києві під час 1-ої війни в 1915 р.

Довідку цю, оперту на першоджерелах «Спомини Д. Дорошенка», друковані в «Укр. Голосі», не могли ми раніш прислати, бо не було у нас до диспозиції потрібних чисел «Укр. Гол.».

З пошаною і привітом

За Комітет збир. матеріалів

Олена Чехівська – член Комітету

Р. С. В попередньому листі (з 19 травня, 1960 р.) зайшла друкарська помилка – просимо справити. Я помітила помилку в копії, коли вже відіслала лист, – і не зауважила, чи справлено було в оригіналі:

В точці: Коцюбинська Наталія. назва праці її надрукована в Запис. І.-Філ. Відділу ВУАН: треба: «Пелікан в українському мистецтві» (надруковано в книзі ІХ за 1926 р.).

Документ № 168

24 серпня 1960

Високоповажаний Пан
д-р Д. Антоневич
в Отаві

Високоповажаний Пане Докторе!

Вашого листа з 9.8.1960 отримали як рівно ж витинок з газети «Гомін України» з посмертною згадкою і фото бл. п. Антона Рибчука. Всі ці матеріали передамо своєчасно редакторам правничих і військових гасел (ми ще не закінчили опрацюувати літери К). Будь ласка, подайте назви друкованих наук. праць бл. п. А. Рибчука (в оригінальній транскрипції) і роки появи друком.

Фото і біографічні дані про Костя Вишневського отримали від проф. В. Ревуцького і їх зберігаємо в картотеці для доповнюючого зошити. Проте, в наших видавничих умовах, було б несовісно давати будь-які запевнення. Перед нами ще чотири томи гасел на «К-Я» і п'ятий доповнюючий. Сподіваємося, що Ви нас добре зро-

зумієте. Щиро дякуємо за допомогу в збиранні матеріалів і залишаємося з висловами правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 169

24 серпня 1960

*Високоповажаний Пан
інж. М. Боровський
у Вінніпегу*

Високоповажаний Пане Інженере!

Будьте ласкаві, пришліть опрацьовані гасла з сільського господарства, про які ми просили листом з 22. 4. 60, а саме: «Конюшина», «Кормові рослини», «Комасація», «Конярство», «Кормова база», «Курівництво». Ці гасла необхідні нам до друку 14 зошиту, до якого матеріяли вже складаються в друкарні. 15 вересня отримаємо коректу і тоді будемо муіти долучити бракуючий матеріял. Дуже просимо вище названі гасла надіслати до 5 вересня.

Заздалегідь дякуємо за ласкаву відповідь і залишаємося з висловами правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 170

25 серпня 1960

*Високоповажаний Пан
Д-р Атанас Фіголь
Адміністратор ЕУ-2
Сарсель, Франція*

Високоповажаний Пане Докторе!

Щойно сьогодні вертаю ще раз до справи «енциклопедії» фундованої для «Королівської Бібліотеки в Брюсселі», котра до сьогодні не зістала вислана там, де повинна була бути вислана, а повадрувала до одної з численних «Королівських Академій» і годі її відшукати.

Чиню це не тому, щоб Вас, чи «Енциклопедію Українознавства» шиканувати, а лиш для вможливлення Вам показатись до Бельгії ще в справі ЕУ-2, і реабілітування в очах фундаторів ЕУ-1.

В мене зайвого часу таки немає, щоб займатись ідентифікацією відборця Вашої посилки, коли таким може бути навіть і «Королівська Академія Білярду». Я подав Вам адреси всіх «Академій»

в Брюсселі, і Ви до всіх можете вислати запит-реклямацію! Я до цього не маю жодного титулу.

В хвилі, коли пишу перед собою маю три письма:

1) одно з дати Сарсель 27 травня 1952 ч. 153/С/52 звернене до п. Івана Пашка, голови філії УДК в Гензі, в якому НТШ за підписом власноручним пок. проф. д-ра Зенона Кузелі і проф. д-ра Володимира Кубійовича само виразно запропонувало фундацію для Бельгійської Державної Бібліотеки в Брюсселі, а не для якоїсь з «академій».

2) квіт на суму 1600 фр., одержаних від філії УДК в Гензі Помероль, як належність за 3 томи першої частини ЕУ, закупленої в НТШ згаданою Філією для Королівської Державної Бібліотеки в Брюсселі. Цим квітом підписаним проф. д-р Володимиром Кубійовичом підтверджено виданий провізоричний квіт на цю суму, а підписаний проф. Кульчицьким. Таки не для Академії!

3) картку з дня 23. 3. 1953 підписану через п. В. Коссака директора «Молодого Життя», в якій він запевняє, що Королівській Бібліотеці в Брюсселі в коротці буде вислана ЕУ зі списком на яким буде зазначене ім'я фундатора. Знову не Академії! Вслід за цим треба справді дивуватись тому Вашому кандидатові на «академіка», що якраз розсилав по світі фундовані примірники ЕУ і післав примірник фундований виразно для Королівської Бібліотеки в Брюсселі на адресу одної з численних тут «академій», хоч в листі з дня 16. 2. 1954 ч. 163/54/пп. Секретаріат НТШ врочисто запевняв що врешті всьо зрозумів і що Е.У. буде вислана «До Королівської Бібліотеки в Брюсселі».

Від того часу вже стільки часу пройшло, бідні фундатори вже стільки написались до Вас листів, і кінця не видно. Моя інтервенція приходить вже на закінчення цієї справи. Врешті решт поладуйте ту справу, бо інакше треба буде її перенести на сторінки преси, і то не лиш поважної, але й «Лиса Микити» та «Мітли».

Полагодження справи уявляю собі так:

Як представник шануючого себе видавництва Ви п. Д-ре Фіголь найкраще зробіте, якщо негайно по отриманню цього листа вишлите на адресу Королівської Бібліотеки Бельгії в Брюсселі, нище подану латинськими черенками, замовлену тому 8 років Е.У. і при цьому до цюї ж Королівської Бібліотеки Бельгії внесете оферту на другу частину ЕУ-2, можливо, що дістаните навіть замовлення. Посилку треба посилати порученим листом за зворотним потвердженням відбору.

Вести дальше кореспонденцію в такій дрібній справі аж ніяк не «пасує» ані НТШ, ані ЕУ, ані навіть «Молодому Життю», хоч би і руками кандидатів в члени десь якоїсь бельгійської білярдової королівської академії.

З українським привітом і пошаною
д-р Степан Божик
Брюссель

Документ № 171

7 вересня 1960

Високоповажаний Пан
д-р Роман Барановський
в Чикаго

Високоповажаний Пане Докторе!

Будь ласка, перегляньте статтю про «Конярство», призначену до 14 зошита ЕУ-2, й подайте нам Ваші зауваження, виправлення, доповнення. В 1956 р. писав у «Інформаційному Листку Об'єднання Ветеринарів» бл. п. Чехут про конярство на ЗУЗ, але своєї статті не докінчив. Може, у Вас є кінець тієї статті або маєте самі, чи хтось з Ваших колег доповнити статтю матеріалом, що відноситься до ЗУЗ – будемо широко вдячні.

Просимо про відповідь до 25 вересня, бо тоді відсилатимемо коректу з додатковим матеріалом до друкарні.

Заздалегідь дякуємо за допомогу
й залишаємося з висловами
правдивої пошани й щирими вітаннями.
Секретаріят

Документ № 172

3 жовтня 1960

Високоповажана Пані
інж. Лідія Бурачинська
в Філадельфії

Високоповажана Пані Інженер!

При листі коректа жіночих гасел до 14 і частини 15 зошитів. Будь ласка, рівно ж перегляньте гасло «Куровець Іван» і «Культура». Зокрема, це останнє гасло просимо перевірити, чи названо найважливіших співробітників і взагалі чи правильно скомпоноване.

Будемо вдячні за відповідь до 15 жовтня, щоб можна було коло 20 розпочати ломку. 5 аркуш 15 зошита займуть гасла з літери «Л».

З подякою за відповідь і щирими вітаннями
Секретаріят

Документ № 173

5 жовтня 1960

*Редакція Енциклопедії Українознавства
до рук секретарки п-ні Янів
Сарсель*

Дорога пані Секретаре!

Саме дістала я точні відомості про «Культуру» й мала посилати Вам їх, коли надійшов Ваш лист. Тому подаю окремо всі відомості, які мені вдалося зібрати. З нього можете вибрати те, що вважаєте за відповідне.

У змісті нотатки є один особливий момент, що проти нього маю застереження. Коли подаєте «місячник советофільського напрямку», тоді треба подати також його опозиційну роллю до офіційної советської лінії. Адже за це, а не за щось інше згинув його редактор. Без цього додатку суть «Культури» не була б вірно окреслена.

Наші завваги до інших гасел подамо на днях.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська

Документ № 174

11 жовтня 1960

*Редакція Енциклопедії Українознавства
Сарсель*

Ми одержали відбитки на букву «Ко-Ку» і порівняли їх із нашими матеріалами. Знов бачимо, що Ви надіслали нам гасла мисткинь («Котляревська», «Крушельницька»), щодо яких ми не компетентні, а гасла гром. діячок майже зовсім пропустили. Стверджуємо це при гаслах «Крижанівської Віри» і «Крижанівської Є. О.» та «Кочан Анастазії», яка спільно зі своїм чоловіком має найбільшу збірку нар. мистецтва в ЗДА.

Виглядає, що пропущена також Ольга Коренець, співробітниця ЛНВ і авторка книжки «Зшиток малого монгола». Застановляє нас те, що пропущено згадку про Косач-Борисову Ізидору, сестру Лесі Українки. Чи, може, через помилку її не додали. До залучених гасел не маємо ніяких завваг.

З правдивою пошаною
Л. Бурачинська

Документ № 175

20 жовтня 1960

*Високоповажаний Пан
дир. Іван Бакало
в Мюнхені*

Високоповажаний Пане Директоре!

Будьте ласкаві, перегляньте комплекс кооперативних гасел, призначених до ЕУ-2 (14-й зошит), які Вам передасть проф. Є. Гловінський. Будемо щиро вдячні за всі виправлення й доповнення. Зокрема просимо звернути увагу на кооперацію в добу НЕП-у й відповідно доповнити. Будьте добрі, пришліть Вашу відповідь якомога найскоріше, бо ми запізнилися з цими статтями настільки, що вони гальмують появу 14-го зошиту (статті повинні піти в 5-му аркуші), який вже ломиться.

Заздалегідь дякуємо за ласкаву допомогу й просимо прийняти вислови правдивої пошани.

Секретаріят

Документ № 176

31 жовтня 1960

*До Наукового Товариства ім. Шевченка
Сарсель*

Посилаю Вам коректу моєї статті до «Збірника» пок. Кузелі та кілька поправок до Енциклопедії.

Мене доволі здивував текст гасла «Костельник» та «Конрад». Перше гасло написане широко та дуже докладно подаючи навіть помилкові дані в користь особи гасла. Для прикладу: Костельник не міг бути професором Богословськ Академії від 1922–1929, коли Академія основана доперва 1928. По році науки в Академії був усунений Митрополитом на приказ з Риму. Чому ж з того робити велику професуру?

Редактором «Ниви» був довше, але також був усунений 1932, в обох випадках за анархістичні погляди, незгідні з католицькими. Як ціла життєпись дуже обширна, так його кінець немов встидливо замовчаний. «Вбитий скритовбійчо». Ким? Бандитом, що напад грабувати гроші?

Зроблення на початку з о. Костельника велику людину, яка потім стає найганебнішим зрадником своєї Церкви та свого народу, уживаючи допомоги НКВД, тож хиба чужий читаючи скаже: що це за той нарід український? Де його характер? Коли такі великі люде стають Геростратами власного народу?

Думаю, що це гасло треба привести до якоїсь логічної рівноваги, і я завдав собі труду запроєктувати це гасло сам, об'єктивно і зрівноважено.

З другого боку, Конрад Микола, дійсний професор Академії, вже за молоду вів дуже оригінальну та побідну полеміку з Іваном Франком. Був ініціатором, організатором поважного ідейного руху серед студентства і вкінці вмирає як мученик. Це гасло збуло сімома стрічками. Я теж дозволив собі запропонувати це гасло. Ви вибачайте.

Я розумію, що Енциклопедія не є публікацією церковною, але світської наукової установи всеукраїнського характеру НТШ. Релігійний ліберал міг би примкнути очі на Костельника релігійну апостазію, але ж тут йде ще й і про зраду українського народу, бо на українській Галичині він помагав насаджувати «Русскую Православну Церкву», отже московську, не Українську Автокефальну.

Кінчу з глибокою пошаною
Ваш Микола Чубатий
Мава, Нью-Джерсі

Документ № 177

12 грудня 1960

*Високоповажаний Пан
дир. Володимир Дорошенко
в Філадельфії*

Високоповажаний Пане Директоре!

Будьте ласкаві, перегляньте проєкти гасел діячів Центр. Укр. Земель, які відіграли роль в історії 1917–21 рр. Гасла призначені до 16 зошиту ЕУ-2 з літерами «Л – М». Будемо вдячні за доповнення, виправлення, завваження. При цій нагоді щиро дякуємо за Ваші виправлення в коректі, які завжди для нас є великою допомогою. 14 зошит появиться друком ще цього місяця, 15 – маємо надію – в січні. Очікуючи ласкавої відповіді, заздалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 178

14 грудня 1960

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана і Дорога Пані!

Дозволяємо собі пригадати, що вже дуже актуальні гасла з літер «Л – М», які ввійдуть до 16 зошита, над яким саме працюємо. Будьте ласкаві, доповніть бракуючі дані до гасел з літери «Л» (Лотоцька-Токаржевська – рік народження, конкретніше про діяльність), Левчанівська Олена – мабуть, нар. 1881 (а не 1888), бо не мала б права бути сенаторкою. Бракує нам рівно ж рік народження Галі Левицької, піяністки зі Львова й не знаємо чи хтось є з її родини, як – також Галі Лагодинської-Залеської (рік нар.), піяністки і учительки музики в Бафало. Дуже просимо про біографію Константи Малицької, Зінаїди Мірної, Макарушкової Євгенії, Мурської Софії, Мурин Люби. Якщо потрібно, Литвиненко-Дзерович Надії. Будемо вдячні якщо отримаємо ці інформації до кінця грудня.

Наперед щиро дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Р. С. Просимо про добрі фотографії Левицької Олени, Малицької Константи і Матчака Михайла (від його дружини). Може, маєте адресу п. Асі Левицької? Будь ласка, пришліть при нагоді.

Документ № 179

23 грудня 1960

*Високоповажаний Пан
проф. д-р Кость Андрусичин
у Саскатун*

Високоповажаний Пане Професоре!

Осмілюємося звернутися до Вас, як до автора розділу «Література» в статті «Канада», з проханням опрацювати гасла окремих канадійських письменників і поетів, на яких у Вашій статті є посилення і які заслуговують на окрему згадку. До половини січня актуальні для нас гасла на літери «Л», «М», «Н», «О», «П, але будемо дуже вдячні й зобов'язані, якщо дістанемо від Вас усі гасла з цієї ділянки, т. зн. на всі літери, почавши з «Л («Л – Я»). У нашій картотеці занотовано ок. 15 прізвищ, але можливо, що не всім потрібно присвячувати окреме гасло, а вистане згадки, яку Ви зробили в статті. Також можливо від написання Вашої статті «Канада» збагатилася новими письменниками, про яких треба б згадати. Вибір гасел залишаємо Вам, як найбільш компетентному в цій справі. Рівно ж просимо запропонувати, чи і чиї фото слід містити.

Очікуючи позитивної відповіді, заздалегідь дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани, а з надходячими Святами.

Різдва Христового і Нового Року
бажаємо всього доброго – Секретаріят

Р. С. В нашій картотеці маємо такі прізвища: Лазечко Мирослава, Луговий Олександр, Новак Аполінарій, Новосад Іван, Новосад Катерина, Мандрика Микита, Остапчук, Павчук Іван, Петрівський Михайло, Полюк Віліям, Семчук Степан, Тулевітрів Василь, Федик Теодор, Чайківський Петро.

Документ № 180

26 грудня 1960

*Редакція Енциклопедії Українознавства
до рук секретаря п-ні С. Янів
Сарсель*

Дорога пані Секретаре!

Ми вже почали збирання даних на букву «М», але не припускали, що справа така пильна. Тому ще не можемо послати Вам повного списку, бо саме над ним працюємо. Зате хотіли б Вам подати доповнення до букви «Л», наскільки вони нам доступні.

Список на букву «М» виготовимо за кілька днів, отже, Ви дістанете його незабаром. Звісно, до нього ще будуть потрібні доповнення й тому прошу подати нам, який остаточний їх речинець.

Доповнення до букви «Л»:

При цій нагоді хочемо спитати, як ставитесь до прізвищ видатних фахівців-жінок із УССР? Свого часу Ви питали нас про Каптаренко-Чорноусову, і, як бачимо, її в букві «К» немає. Тепер, коли є більше видань із УССР, можна зібрати більше даних про них. Лиш не знаємо, чи будете їх містити, бо на прикладі Каптаренко-Чорноусової бачимо протилежне.

Із близькими святами Різдва Христового й Нового Року!

Л. Бурачинська (секретарка Комісії)

1961 рік

Документ № 181

4 січня 1961

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська
в Філадельфії*

Високоповажана і Дорога Пані Інженер,

Саме отримали Вашого листа й з місця відповідаємо. Остаточний термін гасел на літеру «М» – половина лютого. Прізвища видатних фахівців-жінок із УССР у принципі в ЕУ-2 міститься. Будьте ласкаві при цих гаслах подавайте джерела, звідки походять інформації.

Мовним редактором тепер є ред. Кошелівець. Щодо Кухні української, то це слово, як і в ін. мовах, є уживане переносно, це окреслення можна назвати інтернаціональним (говориться про французьку, німецьку і т.п. кухню, а не страви, ані не харчування). Остаточна можна цей вираз узяти в знаки наведення. Ще раз дуже просимо заопікуватися цим гаслом. Як обраховуємо, то його ми повинні мати до ломки на початок березня (5. 3.). Просимо не здивуватися, що термін гасел на «М» є скоріший від «Кухні». Літеру «К» маємо зложеною і по коректі, натомість гасла з літер «Л – М» вимагають ред. оформлення, рецензій, друкарняного складу і коректи.

До листа залучаємо адресу (яка була дійсна перед двома роками) брата Оксани Лотоцької-Токаржевської в ЗДА і, сподіваємося, що йому відомий рік народження сестри.

Щиро дякуємо за доповнення інформацій (Лотоцька, Левицька Г., Лагодинська Г.) і вияснення щодо Литвиненко-Дзерович.

Ще раз бажаємо всього доброго й щиро вітаємо.

Секретаріат

Р. S. Гасла «Харчування» (чи харч) буде окремо і там можна буде вмістити всі кальоричні історії.

Документ № 182

6 січня 1961

Редакція ЕУ
до рук секретарки п-ні С. Янів
Сарсель

Дорога Пані!

У залученні посилаємо Вам список громадських діячок на букву «М». Бракує нам ще декілька прізвищ, за даними яких шукаємо, а саме:

1. Софія Мурська
2. Ольга Мочульська

Коли вдасться що-небудь роздобути, надішлемо в найкоротшому часі.

Ви не відповіли на наш запит у справі вчених, що про них маємо лиш неповні дані. Залучуємо тут їх список.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Документ № 183

14 січня 1961

*Високоповажана Пані
Софія Янів,
Секр. Ред. ЕУ*

Високоповажана Пані!

Навіть не пробую виправдуватися за таке велике спізнення у висилці коректи гасел: «Кооперація в українській науці», «Кооперативна освіта», «Кооперативна преса» і «Кооперативні з'їзди». Хотів я дещо випрати, але, на жаль, не мав на це змоги. Дещо виправив у «Кооперація в українській науці», зате «Кооп. освіта» і «Кооп. З'їзди» мене не вдоволяють і ... нічого не зробив я для їх доповнення. Може, прислав про ці справи щось проф. Витанович – він же тепер працює над історією укр. кооп. руху і має під рукою багато матеріялів, яких мені бракує (не згадую вже про час).

За архів бл. п. дир. М. Капусти буду дуже вдячний.

В короткому часі пришлю Вам ще деякі гасла, які вже маю на столі, в роботі, лише перевірю деякі дати.

Прошу вибачення за спізнення в проф. В. Кубійовича за Вашим посередництвом і обіцяю «поправитися».

Щирий привіт і побажання з Новим Роком для Редакції і Секретаріату.

Андрій Качор
Вінніпег

Документ № 184

30 січня 1961

*Редакція Енциклопедії Українознавства
до рук секретарки п-ні Янів
Сарсель*

Дорога Пані!

Відповідаю на Вашого листа з 4 січня на скору руку, одержавши відповідь від Бориса Лотоцького. Він подає дату народження Оксани Лотоцької-Токаржевської на 26 квітня 1987 р. Дата Смерти

(1 січня 1950) відома. Тепер щодо дальших справ. Якщо дійсно не маєте нікого іншого, то ми тут зладимо огляд української кухні. Біда тільки, що треба ще заглянути до «Записок НТШ», де є описи народнього харчування, а вони є тільки в Нью-Йорку. Ми притягнемо до співпраці Галину Журбу, яка на українській кухні чудово визнається, тільки звісно не схоче фігурувати як співавторка. Мені теж не слід підписувати цієї статті – не тому, що я не вважала б це відповідним для себе, а тому, що широко й далеко відомо, яка з мене нездала господиня. Припускаю, що Савеля Стечишин таки зробить якийсь огляд, отже, можна б це разом сполучити і під її прізвищем дати.

Дальше подаю певні доповнення до літери «М», які наспіли в міжчасі. До тепер не маємо відповіді у справі Ольги Мочульської, в якої брата о. Вояковського прохали інформацій. Також не можемо натрапити на слід дочок п-ні Софії Мурської, які повинні бути в Америці. Може, вам відомі їх прізвища по чоловіці?

У списку вчених на букву «М» не подано джерела: «Наука України за 40 літ», Київ, 1958.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Документ № 185

11 лютого 1961

*Редакція Енциклопедії Українознавства
до рук секретарки п-ні Янів
Сарсель*

Дорога Пані!

Я вже почала підготовляти матеріял для гасла «Українська кухня», коли натрапила на Вашого листа з 23 грудня, що застряг у паперах Комісії, а до мого відома не дійшов. Щойно з нього усвідомила я собі докладно плян того гасла, як його накреслюєте. Боюсь, що тих відомостей, що їх бажаєте, не зможу в тому часі зібрати.

Щоб забезпечити хоч трохи статистичного матеріялу та науковий підхід, прохаю Вас написати негайно до п-ні Савелі Стечишин (можливо, що Ви вже звернулись до неї), прохаючи в неї цілого гасла, або якоїсь частини матеріялу. Я вже їй написала, але це повинно таки вийти від Вас. Дальше у справі харчування в різних околицях України треба би притягнути до співпраці агрономів, бо вони краще визнаються в продуктивності сільського господарства та його харчуванні, ніж лікарі. Я розпитала декількох, що живуть у

Філадельфії, але Ви маєте контакт із більш компетентними. Я ще не говорила з інж. Гордієнком, який співпрацює з Вами й почую його думку.

Зо свого боку зроблю все, що можливе. Але силою факту, такого матеріалу, як Ви накреслили в листі з 23 грудня, я не можу дати.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська
секретарка Комісії

Р. С. Я вже говорила з інж. Гордієнком, і він обіцяв написати те, що знає.

Документ № 186

21 лютого 1961

*Високоповажаний Пан
інж. Андрій Качор
у Вінніпегу*

Високоповажаний Пане Інженере,

Щойно нині спромоглися вислати першу посилку з архівом бл. п. дир. М. Капусти. Це є перев. газети з його статтями, згл. статтями, які стосуються кооперації – організації й людей з нею зв'язаних. Далі приватні листи товаришів кооператорів чи економістів: А. Жука, Василика, Баб'яка, І. Витановича, А. Качора, Д. Кульчицького, Лазорка, Й. Мартюка, М. Мельничука, А. Мудрика, О. Лиса, О. Навроцького, А. Палія, М. Сем'янчука, С. Спринського, О. Станіміра, Р. Раковського, Р. Рейнеровича, о. С. Хабурського, Е. Чайковського, редакторів «Америки» (Є. Зиблікевича), «Християнського Голосу».

Більша кількість статей і листів стосуються справи «В обороні доброї слави укр. кооператорів і біжучих кооп. справ на еміграції».

З фотографій посилаємо збірні фота: Курс кооперативних інструкторів, організованих РСУК 1937–38; Курс, організований 1941–1942; Курс, організований в травні 1942; Центросоюзники і 7 особистих фото дир. Капусти з останніх років побуту в Франції.

Між паперами бл. п. дир. М. Капусти є одна течка з манускриптами і записками Ю. Павликовського і її, думаємо, треба буде відіслати п. Ірені.

Тому що родина бл. п. М. Капусти залишилася в Краю – особисті документи (є їх дуже багато, всі виказки, легітимації, пашпорти і т. п.) а також багато фотографій і всі спільні свідоцтва треба б віддати до архіву, в якому зберігаються речі кооператорів. Просимо

поінформувати нас, чи їх вислати на Ваші руки, і де вони будуть здепоновані по евент. використанні.

Рівно ж просимо поінформувати, як заїде пачка. Від нас можна посилати тільки три кілеві посилки і часто маємо клопоти з цим. Особливо Франція є чула на всякі «архіви», мист. речі і т. п. старовину і трудно видумати назву на те, що посилається. Не знаємо, як ці справи виглядають у Канаді. Посилка йде поручено, водою.

Чекаємо на Вашу децизію, що робити з особистими документами і фотографіями, й залишаємося з правдивою пошаною й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 187

13 березня 1961

*До Вп. Пані Софії Янів
Сарсель, Франція*

Високоповажана Пані!

З кінцем минулого тижня одержав я від Вас першу посилку з архівом бл. п. дир. М. Капусти. Дуже Вам дякую за труд і прислугу. Матеріал цікавий, зокрема листи, які використаю при писанні монографії про Покійного, яку конче хочу написати і видати, бо дир. Капуста, в моїй оцінці, на це собі заслужив. Використаю також і деякі світлини, а інші зложу до архіву.

Рукопис інж. Ю. Павликовського перегляну, може, дещо з нього використаю, а опісля перешлю до пані Ірени. До речі, цей рукопис я переписував на машині у Мюнхені, мабуть, у 1948 р. і не знаю як він опинився в архіві бл. п. Капусти. Чи не з НТШ, де його мали друкувати в «Записках»?

Особисті документи бл. п. дир. М. Капусти можете мені переслати також, я їх перегляну, дещо використаю, а по їх використанні здепоную враз із іншими кооп. матеріалами в архіві Осередку Культури й Освіти в Вінніпегу, де я вже деякі подібні документи зложив і де, гадаю, вони найбільш безпечно переховуються.

Пачка з архівом прийшла не ушкоджена, в доброму стані і чергову посилку можете вислати в той самий спосіб.

Ще раз Вам дуже дякую за чемність і вибачте, що забираю Вам стільки часу, але, може, колись я чимсь і Вам зреванжуюсь. На поштові оплати залучую 5 дол. банкнотом. Щиро вітаю Вас і всіх знайомих і остаюся з правдивою до Вас пошаною.

Андрій Качор
Вінніпег

Документ № 188

24 березня 1961

Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська
в Філадельфії

Високоповажана Пані Інженер!

Пробачте, що не відповіла на Вашого листа з 11 лютого зразу ж. Ми чекали на відповідь від пані Савеллі Стечишин, до якої за Вашим бажанням ми звернулися в справі гасла «Укр. кухня». На жаль, перед двома днями прийшла її відмовна відповідь, мовляв, забагато набрала на себе різних зобов'язань і не має часу на додаткову працю. Тому що 16 зошит вийде аж у червні, то і термін надіслання «Кухні» продовжується до травня. Може, Ви знайомі з прізвищем інж. Чигиринця, який недавно мав бути в ЗДА (мабуть приїздив із Венесуелі), як нас інформують, він мав би бути спеціалістом від «Кухні». Адресу інж. Чигиринця можна дістати в УВАН. Будь ласка, напишіть нам, як далеко поступила Ваша праця над цим гаслом, які маєте ще браки, чи дістали матеріали від інж. Гордієнка, чи є ще побажана поміч інж. Чигиринця. Якщо так, то чи Ви самі напишете до нього, чи ми повинні це зробити і що саме його просити? На нашу думку, може, краще послати інж. Чигиринцю вже готову статтю на рецензію й доповнення й еwent. виправлення?

Будьте добрі, відписуючи нам, подайте й адресу інж. Чигиринця. Ми за цією адресою вже звернулися до УВАН, але боїмося, що відповідь може запізнитися, а Вам на місці легше роздобути її телефоном. Рівно ж будемо вдячні за адресу пані Мечникової. (Потрібні нам інформації про її чоловіка, проф. Петра Мечника), і доповнення до жіночих гасел. Наперед дякуючи за відповідь, залишаємося з висловами правдивої пошани, а з надходячими

Великодніми Святами щиро вітаємо й бажаємо багато доброго!
Секретаріят

Документ № 189

2 травня 1961

Редакція Енциклопедії Українознавства
до рук п-ні С. Янів
Сарсель

Дорога пані Секретаре!

Щойно недавно взялась я за опрацювання гасла «Кухня». Щойно тепер, прочитавши наново Вашого листа, бачу, що перейшла

вже реченець присилки, а мені здавалось, що це кінець травня. Справа стоїть тепер так, що мені потрібно лиш одного вечора, щоб викінчити мій матеріал. Але я плянувала ще зустріч із інж. Гордієнком, щоб обговорити недостачі – ті, що я їх бачу, а почути про те, чого не бачу. Тепер уже не знаю, чи маю ще його думки шукати.

Також не досягнула я інж. Чигринцева. Його особисто добре знаю з табору, але вже довгі роки не мала контакту з ним. Його адресу в Венесуелі маю, бо його дружина є нашою читачкою.

Отже, я пропоную справу розв'язати так, якщо є ще трохи часу. Провести розгляд і доповнення мого нарису в інж. Гордієнка і післати його на рецензію інж. Чигринцеву. Якщо часу вже немає, тоді вишлю Вам сирий матеріал, але я певна, що в такому виді не зможе піти.

Питаєтесь, які браки в цьому нарисі. Краще скажу, як він побудований:

1. Історичний розвиток укр. харчування.
2. Головні страви.

Бракує:

1. Огляд харчових продуктів за областями.
2. Кальорична вартість на мешканця.
3. Різниця в харчуванні сусідніх народів.

Адреси п-ні Мечникової не маємо, але постараюсь дістати.

Із щирим привітом
Л. Бурачинська

Документ № 190

10 травня 1961

Високоповажана Пані
інж. Лідія Рудик-Бурачинська
в Філадельфії

Високоповажана і Дорога Пані Інженер!

Ми вповні згодні з Вашою пропозицією у листі з 2 травня 1961. Будь ласка, якнайскоріше переведіть розгляд і доповнення Вашого нарису про укр. кухню з інж. Гордієнком і пішліть його на рецензію інж. Чигринцеві з проською відіслати його так, щоб ми отримали не пізніше 10 червня. На всякий випадок, просимо зробити більше копій і, посилаючи одну Чигринцеві, рівночасно пошліть Ваш нарис і нам. Очікуючи «Укр. кухні» і доповнень жіночих гасел на «Л» і «М», залишаємося з висловами правдивої пошани й щирими вітаннями.

Секретаріят

Документ № 191

23 травня 1961

До Редакції Енциклопедії
Українознавства
Сарсель

Високоповажана Пані Секретарко!

На Ваші запитання, згідно Вашого листа від 29 квітня ц. р., для 14 зошита ЕУ-2 відносно деяких гасел, про яких відомості у Вас недостатні, – по змозі постараємо доповнити.

Косач-Тесленко-Приходько Олена нар. 1848 р. на Чернігівщині, ум. 1928 р., тітка Лесі Українки, сестра Петра Косача, псевдо її літер. «Ластівка», «Зовиця». Укр. гром. і револ. діячка: – завідувачка денним притулком для дітей робітників, що його організував «Жін. Гурток» в 70-тих роках (в Києві 1877 р.). Член рев. гуртка «Бунтарів», в 1876 р. притягалася до слідства в справі Єлисаветградського револ. гуртка, в 1879 р. вислана до Олонецької губ., а в 1881 р., після вбивства Олекс. II, вислана до Зах. Сибіру.

Джерела. «Біогр. Словник» діячів рев. руху, що його видавало в Москві «Общество Політкаторжан». «Спомини» рев. діячів видавництва «Об-ва Політкаторжан», де багато згадувалося про Косач-Тесленко як револ. діячку (Київ, 1920-ті роки).

Яка точна назва Комітету? Відповідь:

Назва була тоді встановлена в рос. мові: «Комітет для оказанія помощи населению Юга-Росіі, пострадавшему от военных действий». Діяв в Києві 1915–1918 рр.

Комітет був один і діяв на всю Україну, а називали його бувало трохи в зміненому виді, особливо, коли перекладали на українську мову, а часом називали просто – «Український Комітет», бо там вели працю українці і проводили на користь Українського народу.

А офіційна назва була правильна так, як ми це зазначуємо вище.

З пошаною і сердечним привітом –
Л. Бурачинська
секретар

Документ № 192

30 червня 1961

Енциклопедія Українознавства
до рук секретаря п-ні Янів
Сарсель

Дорога пані Секретаре!

Щойно вчора дістала я рецензію від інж. Чигринцева й тут її залучую. Нарис я вислала Вам свого часу, й Ви можете з його текстом це порівняти. Признаю йому багато рації, особливо у відміченні прикмет українських страв. На жаль, він також не подав характеристики харчування наших сусідів. Від Вас чекаю тепер відповіді, що з тим матеріалом робити? Я не маю копії завваг інж. Чигринцева, бо спішусь Вам вислати рукопис і не знаю взагалі, як поступаєте в разі негативної рецензії. Ще одне: половина нарису є з рукопису інж. Гордієнка, а він, на жаль, не подав своєї літератури і відмовляється це підписати. Один клопіт!

Л. Бурачинська

Р. S. Я вислала ще примірник на рецензію п-ні С. Стечишин, але відповіді не маю.

Документ № 193

7 липня 1961

*Високоповажана Пані
інж. Лідія Бурачинська
у Філадельфії*

Високоповажана і Дорога Пані Інженер!

Щире спасибі за статтю «Укр. кухня» і рецензію інж. Чигринцева.

Прочитавши статтю й аргументи інж. Чигринцева – Гол. редактор рішився містити статтю під гаслом «Харчування» і в ньому відокремити уступ про «Укр. кухню». Отже, поки що зі статтю нічого не треба робити. Рецензію перепишемо і з додатковими завваженнями й проханнями перешлемо, як упорасемося з 16 зошитом.

Тепер нові прохання. Будьте ласкаві, подайте, в якій місцевості померла Мірна Зінаїда (чи в Празі?). Якщо пані Мечникова не бажає собі, щоб її адреса була нам відома, будьте добрі, попросіть її, щоб написала коротку біографічну нотатку про свого чоловіка Петра і або переслала її впрост нам, або за Вашим ласкавим посередництвом. Також будемо вдячні за адресу п. Марії Струтинської, яку хочемо просити про біографію її батька о. Василя Навроцького, гол. рік смерті і титули праць.

Наперед дякуємо й залишаємося з висловами правдивої пошани й щирим привітом.

Секретаріят

3 листопада 1961

Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Дмитро Чижевський
Гайдельберг, Німеччина

Високоповажаний Пане Професоре!

Дозвольте потурбувати Вас у зв'язку з Вашою цінною статтею «Літописи», призначеною для ЕУ-2. Читаючи її, постає у мене питання, чи не треба б її поширити вдвічі або навіть втричі, як з уваги на важливість, порушеної в цій статті проблеми, так і тому, що ми деяким окремим літописам присвятили багато місця (напр., «Київський літопис», який Ви опрацювали, має 70 рядків), а з другого боку, деяким не присвятили окремих гасел і зробили лише посилання на основну статтю «Літописи» («Галицько-Волинський Л.»). Може, також було б добре устійнити вже тепер, яким саме літописам присвятимо окремі гасла. Дотепер ми присвятили окремі гасла таким Л. (всі опрацьовані Вами): Величка, Граб'янки, Іпатський, Київський, Лаврентівський; ми зробили посилання на основну статтю «Літописи» при гаслах «Галицько-волинський літопис» і «Козацькі літописи», не вирішена ще доля «Литовських Л.», «Л. Самовидця», «Львівського Л.», «Повісті Временних літ», «Літописців Волині». Для порівняння дозволю собі подати перелік і розмір гасел: про літописи в «Українській Загальній Енциклопедії», «Большой Советской Энциклопедии» і в «Енциклопедії Українознавства» та подаю розмір їх у рядках (див. таблицю).

Тому що «Галицько-Волинському Л.» ми не присвятили окремого гасла, треба б, мабуть, написати про це більше в основній статті «Літописи». Також прошу вирішити, яким літописам присвятимо окремі гасла, щоб в статті «Літописи» зробити відповідні посилання. Моя – застерігаюся нефахівця – пропозиція така, що, може, було б добре поширити Вашу статтю – вибачайте за повторення – вдвічі або втричі, присвятити окреми уступ – новий – «Галицько-Волинський Літопис», поширити інформації про «Львівський Л.» і «Літопис Волині й України», а лит.-руським літописам присвятити окреме гасло. Але прошу Вас вирішити це самому. Для вигоди дозволю собі переслати Вам копію Ваших гасел «Літописи» і «Лаврентівський Л.», та відписи змісту кількох гасел за «УЗЕ».

Назва гасел	УЗЕ	БСЭ	ЕУ
	(розмір гасла в рядках)		
Літописи українські (в Росії)	35 -	35 ¹⁾ 150 ²⁾	100 -
Гал.-Волинський літопис	60	-	пос.*
Литовські (зах.-руські) літописи	12	30	-
Літописи білоруські	-	30	-
Козацькі літописи	-	-	пос.
Величко Л.	20	35	16
Граб'янки Л.	7	30	25
Іпатський Л.	4	45	16
Київський Л.	7	-	70
Лаврентівський Л.	4	50	7
Літопис Самовидця	5	16	?
Львівський Л.	5	10	?
«Лѣтописцы Волыни и Украины»	7	-	?
«Повість временных літ»	15	60	?

*Пос. – посилання. 1) Лише коз. доба. 2) В тому ч. і про Л. Київ. Руси.

Праця над ЕУ поступає лише поступово вперед. Причиною є слаба фінансова база нашого підприємства й невелике число осіб, які працюють тут в Сарселі. Ми завжди сердечно вдячні Вам, Пане Професоре, за Вашу поміч для нашого нелегкого, але й смію сказати, важливого діла.

Прошу вибачити за турботи і прийняти мій щирий привіт.

Проф. д-р Володимир Кубійович
головний редактор ЕУ-2

Документ № 195

6 грудня 1961

До Редакції Енциклопедії
Українознавства
в Сарселі, Франція

Хвальна Редакціє!

Звертаюсь до Вас загально, бо в дійсності не знаю, хто якраз з редакторів звернувся до мене з проханням опрацювати гасла окремих укр. канадських письменників. Цей матеріал найдете в долученні. Будь ласка, його зредагувати, скоротити і примініти до вимог Енциклопедії. Дати Лугового тяжко дістати, як рівно ж не міг їх дістати відносно о. Семчука. Думаю, що важним помістити

світлини Семчука і Мандрики. Прошу вдатися до них особисто за світлинами.

Адреси: Dr. M. I. Mandryka, 250 Scotia St., Winnipeg, Man, Canada
Rev. Fr. S. Semczuk, 239 Brooklyn St., Winnipeg 12, Man, Canada.

Щирі здоровлення Проф. д-ру Кубійовичу і всім тим, з якими я мав нагоду зустрітися в Сарселі літом 1959 р.

Кость Андрусин

1962 рік

Документ № 196

16 квітня 1962

*До Редакції Е.У.
в Сарсель, Франція
на руки Вп. Пані С. Янів*

Високоповажана Пані!

Дуже дякую за листа. Коректу проглянув і зараз відписую, з маленькою поправкою при гаслі Олени Левицької. Вона заслуговує на світлину в ЕУ – на жаль, я її не маю; повинні її мати, а принайменше мати її адресу пані з редакції «Нашого Життя» (пані Л. Бурачинська) у Філадельфії (адреса: Оур Ліфе 4936 № 13th St. Філадельфія 41, Па.). При цій нагоді пересилаю Вам два пропущені гасла на букву «К» дві світлини до використання враз із гаслами, чотири малі гасла і, це для мене найважливіше, життєпис інж. М. Хроновята, щоб відтак, як прийде буква «Х», Ви про нього не забули, а він «маслосоюзник» і я зобов'язався подати життєписи всіх головних «маслосоюзників». Світлина інж. М. Хроновята є у Вас в архіві (див. мою працю п. н. «Українська молочарська кооперація в цифрах і світліні», яку я Вам вже давніше переслав). Щодо монографії бл. п. дир. М. Капусти, то справа трохи затрималася не з моєї вини повністю – бракує мені матеріалів з часів його праці в РСУК між 1928–1938 рр. – одначе вона лежить мені на серці і буде одною з перших моїх праць в найближчому часі, які зможу написати. У цій справі ще до Вас окремо буду писати, коли буду опрацьовувати його побут у Сарселі.

Дякую щиро за великодні побажання і пересилаю Вам, Проф. Кубійовичеві та всім працівникам Редакції і Адміністрації мій щирий привіт. ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Андрій Качор, Вінніпег

1963 рік

Документ № 197

25 січня 1963

*Високоповажаний Пан Ред. Борис Левицький
Мюнхен*

Високоповажаний Пане Редакторе!

Радо подам Вам інформації про українську справу в східному блоці. Деякі дані маємо тут, в інших справах позбираю інформації від фахівців. Це – очевидна річ – триватиме деякий час. Дещо пішлю Вам в наступному тиждні. Про Польщу, Румунію, Чехословаччину подають часами вістки в газетах, які виходять українською мовою в Варшаві: «Наше слово», «Наша культура». Перегляну ці газети і Вам випишу все потрібне. Якщо маєте ці газети, то, може, скоріше справитесь з тим, але на всякий випадок випишу що треба.

В справі україністики поза УРСР подам Вам теж деякі дані. Раджу звернутися з конкретними запитамі в цій справі до д-ра Олекси Горбача, який найкраще слідкує за цими справами й був в Югославії та в Польщі.

Щиро вітаю!
Ваш В. Кубійович

1964 рік

Документ № 198

4 березня 1964

Високоповажаний Пане Редакторе!

Ласкаво прошу Вас вмістити в «Енциклопедії Українознавства», яку Ви видаєте, відомості про українського мистця-художника реаліста-імпресіоніста, професора Київського Художнього Інституту – Іллю Максимовича Шульгу, відомого на Україні, якого більшовики заарештували в 1938 р., вислали до Петропавлівська, Казахська АСР, і замордували. Помер 19 грудня, 1938 року, будучи в повному розквіті творчих сил, як і фізичних.

Ілля Шульга мав своїх творів приблизно коло 1000, які виставляв у Вінниці, Москві, Києві та в роках 1952 та 1955 були виставлені родиною в США. Частина з усієї кількості творів була продана приватним особам, музеям, урядові, частина – великі розміром 3,5 +2,5 м. залишилися в Києві в приватних мистців, їх доля невідома, а решта вивезена закордон. Щасливо прибули до США лише 16 образів та ще каталог, складений лаврськими музейними працівниками Любою Гвозд та Миколою Терещенком, який нараховує 564 картини. Решта образів загинули на двірці м. Ганноверу в Німеччині під час бомбардування: згоріли або, можливо, що й німці розтягли їх.

Родина Іллі Шульги дуже бажала б, щоб по цій людині залишилася друкована пам'ятка, замість невідомої могили. Та й українська громадськість не може обминути його ім'я як мистця, дійсного професора й українського діяча у 1918–19 рр. та 1922–22 рр., бо він на це заслуговує. За свій національний світогляд у творах і постраждав.

До цього листа прикладаю короткі відомості про нього, орієнтуючись на «Е. У.» та фотографію Шульги.

Коли б Ви забажали мати більше відомостей про нього, то в журналі «Визвольний Шлях» за 1959 р., за березень місяць є надрукована стаття його дружини Лідії В. Шульги – «Ілля Шульга» та стаття інж. Юрія А. Сластіона – «Артист-маляр Ілля Шульга» у «Визвольному Шляху» за 1961 р., за вересень і жовтень. Обидві ці статті спершу як доповіді були виголошені на засіданні Денверської Групи УВАН'у у США, керівником якої є інж. Лев Биковський, дня 20го грудня 1958 р. разом з виставкою картин та висвітленням діапозитивів.

Фотографію, яку я вкладаю мого батька, я б дуже просила після використання переслати нам назад.

Сердечно дякую Вам!

З злибочкою пошаною
Галина Завадович (Денвер, Колорадо, США)

1965 рік

Документ № 199

1965 [точна дата невідома]

РЕФЕРАТ ПРО НАУКОВУ ПРАЦЮ Д-РА ОСИПА ВОЛОДИМИРА КРАВЧЕНЮКА

Д-р О. В. Кравченко народився 7 жовтня 1924 р. в Тернополі.

Початкову освіту дістав в публічній школі, а середню в гімназії УПТ «Рідної Школи» (3 роки), в десятиріччі (2 роки) і в державній гімназії (1 рік) в Тернополі, де склав іспит зрілости в 1942 р. В рр. 1945–51 студював германістику в університеті в Мюнхені, де в 1951 р. осягнув ступінь доктора філософії. В тому ж часі виїмігрував до ЗДА. Тут в рр. 1959–60 відбув студії бібліотекарства при Колумбійському університеті і закінчив їх дипломом мастера бібл. В тому ж університеті працював в рр. 1960–62 у відділу каталогування слов'янських матеріалів. Від 1962 р. працює викладачем німецької мови і літератури в Кінгс каледжі, Вилкс-Бер, Па.

Крім педагогічної праці, опрацьовує питання перекладів українських літературних творів на західноєвропейські мови, як також проблему поширення західноєвропейських літератур в Україні. Опрацьовує питання германістики для журналів.

Від 1959 р. збирає матеріяли про життя й діяльність Слуги Божого Митрополита Шептицького, зокрема в чужих мовах. Попри науково-педагогічну працю, д-р Кравченко виголошує доповіді і лекції для української громади в Вилкс-Бері, а від 1965 р. веде там школу українознавства для учнів гайскулів і каледжів та для старших.

Залучений список праць вказує на широкий діяпазон зацікавленень д-ра Кравченюка та серйозний підхід до даної тематики і глибоке знання предмету. Всі ці праці кваліфікують д-ра О. Кравченюка як гідного і солідного науковця-українознавця. Тим самим ставлю внесок на іменування його членом-кореспондентом у Філософічній Секції НТШ.

Список друкованих праць д-ра О. В. Кравченюка:

- Фрідріх фон Боденштедт і Україна, 1958.
- Українська народня пісня за кордоном, 1959.
- Мистецьке Об'єднання «Березіль», 1960.
- Український революційний театр і його творець Лесь Курбас, 1960.
- Карль Еміль Францос і Україна, 1960.
- Ерсте опозиціон геґен ден комунізмус, 1963.
- Шевченкіяна німецькою мовою, 1963.
- Шевченкіяна англійською мовою, 1964.
- Українське питання в Англії 50 років тому, 1963.
- Митрополит Андрей Шептицький в англомовних публікаціях, 1961.
- Велетень зі Святоюрської Гори, 1963–64.
- Український Конґресовий Комітет Америки, 1961.
- Україніка західноєвропейськими мовами 1945–62, 1962.

Праці, передані до друку:

- Гергарт Гавптман і українська література.
- Митрополит Андрей Шептицький – апостол церковної єдності.
- Микола Гоголь і німецьке письменство.

Праці в опрацьованні:

- Дальші матеріяли до питання української народної пісні за кордоном.
- Гамлет у романі Й. В. Гете «Вільгельм майстер».
- Твори Байрона, По, Марка Твейна, О. Генрі, Г. Гайне і ін.
- Українська література в німецьких перекладах.
- Бібліографії писань Студинського, Дністрянського, Б. Барвінського.

Василь Стецюк
дійсний член НТШ
Василь Лев
дійсний член НТШ

1967 рік

Документ № 200

10 лютого 1967

*Відповідальному Редакторові
Енциклопедії Українознавства
ВП Панові Проф. В. Кубійовичу
Сарсель – Франція*

Високоповажаний Пане Професоре!

Цього листа ми свідомо вже від довшого часу відкладали, виходячи з тої засади, що всякі неприємні справи краще розв'язувати з перспективи, аніж безпосередньо за їх виникненням.

Йдеться про інформацію за наше видавництво, яка подана на стор. 1054 тому 3-го ЕУ-2 під другим (з черги) гаслом «Книгоспілка».

Недавно ми послали Вам (безкоштовно, звичайно) том 10-

ий «Історії України-Руси» М. Грушевського. В цьому томі на сторінці 375 Ви знайдете слово «Від Видавництва». Ми хотіли б, щоб Ви з тим словом ознайомилися та порівняли б з тим, що подала ЕУ-2. При тому, просимо взяти до уваги, що історію видання «Історії», а також історію появи на світ Божий видавництва «Книгоспілка» знаємо не лише ми, а й дуже багато високоавторитетних тут людей (українців) та українських наукових і культурно-громадських організацій, з якими ми від самого початку організації Книгоспілки були в тісному контакті (наші доповіді на офіційних нарадах і засіданнях їх Управ, 2 спеціальних сходинок-вечорів літературно-мистецького клубу, присвячених виключно Книгоспілці), а часами і в прямій діловій співпраці. Творили ми Книгоспілку не тишком-нишком, а по-громадському широко, відкрито. Згадуємо про це для того, щоб для Вас було ясно, що те наше «слово» є під контролею інтелектуальної верхівки укр. громадськості та наукових українських організацій в Америці, а особливо в Нью-Йорку. Тож хоча б така лише контроль зобов'язувала нас (авторів) «слова» до абсолютно правдивого наświetлення факту; не говоримо вже про те, що до наукового видання й «слово» від видавців повинно відповідати вимогам науково-правдивої фіксації.

Ми не припускаємо, щоб кореспондент, який писав до ЕУ-2 про «Книгоспілку», був якоюсь випадковою (не з наукового світу) людиною. Але чому той «науковець» не звернувся до нас по інформацію, чому він вважав за можливе написати дику неправду про живих ще людей і живу українську організацію?.. А, зрештою, ми могли б апелювати й до Вас п. Професоре, як до нашого свідка: аджеж, на жаль, покійний вже д-р Микола Іванович Шлемкевич свого часу писав до Вас (в справі мікрофільму з 10-го тому) не в імені Тищенка і Білоуса (яких вже й на світі не було), а в імені «Книгоспілки», прізвища власників і керівників якої і не Тищенко і не Білоус...

Нам дуже шкода, що, будши не раз в Нью-Йорку, Ви, очевидно через брак часу, не могли завітати до нас. Ми певні, що навіть найкоротша з нами розмова показала б Вам, якою неприємною калтурою в науковому виданні ЕУ-2 виглядає редакція газети «Книгоспілка» в Нью-Йорку.

ВП Пане Професоре! Ми переконані, що згадана тут інформація про наше видавництво в т. 3-му ЕУ-2 є:

1. Для видавництва й Редакції ЕУ-2 дуже неприємна, бо знижує наукову вартість ЕУ-2;

2. Для нас то є до прикрити незрозумілий вибрик «науко-

вого» співробітника чи кореспондента ЕУ-2, не кажучи вже про злісно-образливий характер того вибрику.

Віriamo, що Ви не будете заперечувати, щоб якимось цю прикрість виправити. Ми ж хотіли б виправити її в такий спосіб: за наш рахунок Редакція ЕУ-2 дає в українській пресі таке коротке повідомлення (оголошення):

«В томі 3-ому ЕУ-2 на стор 1054 гасло «Книгоспілка...» хибно зредаговано. Цю помилку в останньому томі ЕУ-2 буде виправлено повторенням гасла «Книгоспілка в Нью-Йорку» в такій редакції:

«Книгоспілка в Нью-Йорку. Українське видавництво на еміграції. Основане в липні м. 1954 року. Власники Балинський О. Ф. та Крилов І. М. До багатьох видань Книгоспілки належать і такі капітальні видання, як: 10-томово Історія України-Руси та 5-томово «Історія української літератури» М. Грушевського, 20-томово збірка художніх творів Івана Франка, повна, у 2-х томах, збірка творів М. Коцюбинського, твори М. Гоголя в укр. мові тощо».

Таке оголошення, думаємо, було б добре надрукувати шириною одної газетної шпальти (оскільки ширина газетної шпальти майже дорівнює ширині шпальти ЕУ-2). Це для того, щоб кожний, хто має ЕУ-2, поки що міг вирізку з газети прикріпити в 3-му томі на відповідному місці.

Ми хотіли б також, щоб це оголошення було опубліковане в чотирьох газетах, по одній: в Австралії, у Франції, в Канаді і в газеті «Свобода» в Н.-Й.

Поданий тут проєкт оголошення, на жаль, далеко не відповідає тому змістові, який (не маємо сумніву) був би, коли б автор надрукованого в 3-му томі гасла, свого часу вважав за обов'язкове і чемне поговорити з представниками тої організації, про яку він взяв на себе сміливість написати до такого видання, як Енциклопедія. Але в цій ситуації, що вже заіснувала, ми готові задовольнитися поданою тут редакцією, бо вважаємо, що всяка інша зачіпала б гідність Редакції ЕУ-2, чого ми не хочемо. Таке ж оголошення не порушує гідності Редакції ЕУ-2, скорше, навпаки, а для нас воно було б пристойним полагодженням непорозуміння, що виникло без будь-якої нашої вини, ба навіть без нашого відому.

Такий миролюбивий підхід до полагодження непорозуміння дає нам змогу ще більше поступитися, а саме щоб не надавати оголошенню жодних ознак спеціального підкреслення, можна надрукувати оголошення з двох частин:

в першій частині якесь Ваше інформаційне повідомлення, скажім, про черговий том ЕУ-2;

а в другій частині: «Крім того, повідомляємо, що:» і далі подана тут наша редакція гасла «Книгоспілка...».

У відповідь на цього нашого листа Ви можете пообіцяти виправити помилку в останньому томі і то все.

ВП Пане Професоре, нас така форма не задовольнила б і ось через що. Ми свідомі тих величезних труднощів, які Вам доводиться поборювати, щоб закінчена виданням Енциклопедія стала фактом. Віримо, що Ви їх переборете, але коли то буде?! А ми люди, на жаль, не молоді і навіть не середнього віку.

Пропонована тут нами форма полагодження непорозуміння була б, хоч частковим вичерпанням справи, навіть тоді, коли б Редакція ЕУ-2 чомусь забула дати до останнього тому виправлення помилки.

Високоповажаний Пане Професоре! Якщо на це наше прохання ми дістанемо від Вас позитивну відповідь, ми негайно перекажемо Вам 60 доларів на публікацію.

З правдивою до Вас пошаною
Видавниче Т-во «Книгоспілка»
О. Балинський, І. Крилов

Документ № 201

16 лютого 1967

Високоповажаний Пане Професоре!

Вийшло так, що заким ми оформили до відправки доданого до цього листа, тим часом і 10-ий том до Вас прибув, і Ваш лист сьогодні до нас.

Десятий том призначений Вам особисто як вираз подяки Вам за те, що колись Ви так ласкаво пішли нам назустріч Вашим мікрофільмом. І хоч ми його не використали, бо в міжчасі дістали фотостат, все ж ми почували обов'язок віддячитись за мікрофільм бодай в такій формі.

Ми будемо дуже раді привітати Вас в «Книгоспілці» будь-коли в години від 10-ої рано до 1-ої по полудні і від 3-ої до 4-ої так само по полудні – це наші урядові години.

У глибокій пошані до Вас за «Книгоспілку»
І. Крилов

1968 рік

Документ № 202

24 травня 1968

*Відповідальному Редакторові
Енциклопедії Українознавства
ВП Панові Проф. В. Кубійовичу
Сарсель – Франція*

Високоповажаний Пане Професоре!

На жаль, обіцяні Вами відвідини «Книгоспілки» (під час Вашого останнього приїзду до Нью-Йорку) – не відбулися. Дуже шкодуємо, бо ми не знаємо, крім Вас, жодного з видатніших наших наукових та й політичних діячів на еміграції, які бодай раз у нас не побували б і не довідались би про наше життя-буття та нашу скромну працю. Що ж, виходить, не судилося. Але, якщо про відвідини на цьому можна б і заспокоїтись, то трудно так поставитися до того факту, що на наші листи й конкретні в них пропозиції щодо полагодження прикрого непорозуміння Ви і листовно не відповіли. В такій ситуації ми просто не знаємо, що й думати, бо з того виходить, що Ви редакцію гасла «Книгоспілка» схвалюєте і то настільки, що навіть не вважаєте за потрібне вступати в будь-які розмови чи листування в справі виправлення помилки.

Шукаючи пояснення такої Вашої реакції на нашу до Вас «скаргу», ми уважно переглянули те, що Вам в цій справі писали. З приємністю можемо ствердити, що тон і зміст наших листів і пропозицій був би більш властивий тому, хто скривдив і бажає якось ту кривду залагодити, а не тому, хто є покривджений.

Вже раз ставши на шлях «відкритих дверей» до доброзичливого полагодження непорозуміння, хочемо подати Вам ще таку пропозицію: зараз про помилку в ЕУ-2 не публікуємо нічого. Натомість Ви і ми підписуємо домовленість (в додатку до цього) про те, що в останньому томі ЕУ-2 помилку буде виправлено. А якби з якихось причин того виправлення в останньому томі не появилася або появилася в якійсь іншій неузгідненій редакції, ми чи наші діти мають право оголосити в пресі цю нашу з Вами домовленість.

Ми свято переконані, що вже після цієї нашої пропозиції може бути (для нас) лише таких два виходи:

1) зігнорувати той факт, що якийсь квазі науковець іменем редакції ЕУ-2 наніс нам образу;

2) з огляду на неможливість домовлення з Редакцією ЕУ-2 негайно самим через пресу виправити помилку, а також оприлюднити все, що ми зробили для того, щоб в більш пристойний спосіб розв'язати справу.

Високоповажаний Пане Професоре! Просимо ласкаво повірити нам, що ні першого, ні другого ми не хочемо. Все наше з Вами (власне лише наше до Вас) листування кращий тому доказ.

В прилозі посилаю Вам у трьох примірниках (один для Вас, а два для нас) проект погодження справи. Будемо раді дістати від Вас два підписаних Вами примірники і на тому вважати справу за вичерпану. Почекаємо тижнів три, і якщо за той час від Вас нічого не дістанемо, будемо вважати, що Ви відмовляєтеся від погодження непорозуміння і що через це дальше листування з вами є зайве.

З правдивою до Вас пошаною
Видавниче Т-во «Книгоспілка»
А. Балинський
І. Крилов

Документ № 203

травень 1968

Погодження

в справі гасла «Книгоспілка» в Нью-Йорку
(т. 3-ій ЕУ-2, стор. 1054) поміж Відповідальним Редактором ЕУ-2
п. Проф. Д-ром В. Кубійовичем та власниками «Книгоспілки»
в Нью-Йорку О. Балинським та Проф. І. Криловим

Згадані вже сторони погодились, що:

В томі 3-ому ЕУ-2 на стор. 1054 гасло «Книгоспілка...» хибно зредаговано. Цю помилку в останньому томі ЕУ-2 буде виправлено повторенням гасла «Книгоспілка в Нью-Йорку» в такій редакції:

««Книгоспілка» в Нью-Йорку. Українське видавництво на еміграції. Основане в липні м. 1954 року. Власники О. Балинський та І. Крилов. До багатьох видань Книгоспілки належать і такі капітальні видання як: 10-томова «Історія України-Руси» та 5-томова «Історія української літератури» М. Грушевського, 20-томова «Збірка Художніх Творів» І. Франка, повна, у 2-х томах, «Збірка Творів» М. Коцюбинського, «Твори» М. Гоголя в українській мові та інші».

Власники Книгоспілки зобов'язалися не публікувати це погодження аж до часу виходу з друку останнього тому ЕУ-2. Лише по виході останнього тому ЕУ-2, якщо з будь-яких причин в ньо-

му виправлення хиби (з гаслом «Книгоспілка» в 3-му томі ЕУ-2) не появилось, або було надруковано в якійсь іншій відмінній від поданої тут редакції, власники «Книгоспілки» чи їхні діти мають право оприлюднити це погодження.

Проф. Д-р. В. Кубійович
Проф. І. Крилов
А. Балинський

1969 рік

Документ № 204

30 березня 1969

*Вельмишановний Пан
Проф. Д-р Володимир Кубійович
Наукове Товариство ім. Шевченка
Сарсель, Франція*

Вельмишановний Пане Професоре!

Я отримав від п. Софії Янів статтю «Партизансько-повстанський рух на Україні 1940–1944 рр.» і зладив на неї рецензію, яку долучаю до цього листа. Поскільки п-і Янів пише мені, що Ви перебуваєте на американському терені, я дозволяю собі вислати цього листа з рецензією до ред. «Свободи», а копію висилаю до Сарсель, для п. Янів. Вона просила прислати їй цю рецензію до кінця березня, але, на жаль, мені було неможливо її зладити в такому короткому терміні.

Інша справа, що короткий термін не дав мені змоги написати точну рецензію, на підставі консультації джерел. Не маючи часу консультиватись джерел, я міг дати тільки дуже загальну рецензію. А втім, стаття не вимагає засадничих спростувань і доповнень; загально макета написана добре, а її зміст, в основному, годиться з фактами і дає вірні ствердження для енциклопедичного огляду.

У цьому листі бажаю порушити ще іншу справу. Працюючи тепер в «Америці», я маю змогу зустрічатися з різними багатими старцями, що живуть тут недалеко в оселі «Вознесіння» чи теж в околиці. Після полудня вони приходять по «Америку», і багато з них знаю віддавна. Я постійно звертаю їм увагу, щоб жертвували свої гроші на такі важливі цілі, як катедра в Гарварді, «Український історик» в Бавлінг Грін, чи теж ЕУ та АЕУ. Бо дійсно, вони мають тисячі, а коли помруть без завіщання, то ці тисячі стануть власністю і так багато стейту. Між іншими я їм вказую на факт, що

варто своє прізвище зафіксувати, наприклад, у списках фундаторів ЕУ чи АЕУ.

Мені вдалось намовити одного такого громадянина, Василя Ходака, щоб він це зробив, і справді він вислав до Сарселю чек на 502.50 дол., оскільки пам'ятаю. Разом з ним я зладив його життєпис для поміщення між фундаторами. Ходак був десятником в Гуцульському курені пор. Голинського і, мабуть, попав до польського полону під час Чортківської офензиви. Гуцульський курінь діяв на польському фронті як самостійна одиниця, але під час першого відвороту УГА з-під Львова він увійшов до новосформованої 11-ої бригади УГА і в її складі перебував уже до кінця. Моє здивування було велике, коли у «Вістях із Сарселю» я прочитав, що він був вояком чи підстаршиною «II Самбірської» бригади.

Такої бригади не було в реєстрах УГА. Була 2-га Коломийська бригада і була 8-ма Самбірська бригада. Гуцульський курінь увійшов до 11-ої Стрийської бригади. Між іншими, структура УГА є відома, і кожний, кому вона відома, здвигає плечима, коли в життєписі Ходака читає про «2-гу Самбірську бригаду».

Я писав життєпис Ходака і, очевидно, я такої помилки не поповнив. Помилка могла постати в Сарселю через якийсь недогляд, або, може, сам Ходак, який займався висилкою чеку й прилог до Сарселю, змінив, написаний мною свій життєпис. Очевидно, цього він не каже, але помилку: «2-га Самбірська бригада», він перед своїми знайомими та колегами записує на мій рахунок. Він твердить, що я йому «помикитив» життєпис і в ньому написав таке, що не є правдою. Я ж писав точно те, що він мені подав і написаний життєпис до висилки передав йому.

Мені йдеться тільки про 2-гу Самбірську бригаду і дуже прошу, щоб вона зникла з тексту його життєпису вже в енциклопедії. В четвертому, оправленому томі, подано ще раз життєписи фундаторів зі знімками, і я думаю, що такі життєписи будуть теж поміщені в томі 5-му. Думаю, що там буде поданий життєпис і знімка фундатора В. Ходака. Хай не буде у ньому згадки про 2-гу Самбірську бригаду, яка в природі ніколи не існувала.

До речі, мушу сказати, що ця контрверсія дуже зменшила мої шанси завербувати друзів п. Ходака на фундаторів катедри в Гарварді чи фундаторів ЕУ та АЕУ. Серед них існує опінія, що через мою неухважність або й злу волю, громадянину Ходаку не написали в його життєписі «правди». А він за цю «правду» заплатив 500 доларів «з гаком».

На цьому кінчаю й прохаю прийняти дружні вітання та вислови глибокої пошани.

Ваш Лев Шанковський (Філадельфія)

ПАРТИЗАНСЬКО-ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НА УКРАЇНІ 1940–1944 РР.
(Рецензія на макету статті в ЕУ)

Загальні зауваження. Під сучасну пору існує вже достатня джерельна база для вивчення п. п. руху на Україні, але вільна українська наука навіть не підійшла ще до вивчення цих джерел (напр., до документів німецької окупації в Україні). Очевидно, існуючі джерела: українські, польські, советські та інші аж кишать від різних фантазій, пропаганди та суперечностей, але це ще не значить, що окремих фактів із конфронтації джерел не можна встановити. Навпаки, вважаю, що такі факти встановити можна і, тим самим, дати «об'єктивну картину цих дуже скомплікованих подій».

Хоча незнання джерел в авторів макети кидається увічі, все ж таки, вони, назагал, дали собі раду зі «слизькою темою» й дали досить об'єктивну картину руху. Від енциклопедичної інформації годі навіть чогось більшого сподіватися.

У цьому місці роблю тільки два засадничі застереження:

1. Назву статті треба змінити на «Партизансько-повстанський рух на Україні 1941–1945 рр.».

Мотивація: Рух існував тільки під час війни 1941–1945 рр. В 1940 році ніякого «руху» не було. Появу от. Бульби на Волині в 1940 році не можна називати «спробою» такий рух там почати. Хоча при переході кордону разом з от. Бульбою згинула дочка генерала АУНР – Тамара Кульжинська, писати, що цей перехід стався з ініціативи «кіл УНР», доволі наївно. В роки діяння молотовсько-ріббентропівського пакту і після проальянтської заяви Прокоповича-Шульгина, екзильний уряд, чи пак державний центр УНР, перебував у Польщі майже на нелегальному становищі.

П. п. рух почався у перші дні війни в 1941 році внаслідок повстання боївок ОУН (Бандери й Мельника) на Волині, в Галичині, на Буковині. Багато місцевостей (Бучач, Товмач, Вижниця, Колки та ін.) були опановані повстанцями (також керованими от. Бульбою) ще заки туди дійшли німецькі «визволителі». Про це є багато слідів у сучасній советській мемуаристичній літературі, напр., у Федюнинського та інш.

В 1944–1945 рр. п. п. рух прийняв форму війни між українськими повстанцями та більшовицькими партизанами, яких, у першу чергу, кинула Москва для поборювання УПА. Визначні більшовицькі партизанські ватажки очолили цю боротьбу, як наприклад О. Сабуров на Дрогобиччині, або І. П. Федоров-Ровенський на Львівщині. Останній загинув у боротьбі проти УПА 1945 р. (Його завжди треба відрізнати від О. Ф. Федорова-Чернігівського). Сабуров був довгі роки обл. нач. МГБ у Дрогобичі.

Як довго Німеччина вела ще боротьбу проти ССРСР, вона старалася допомогти УПА скидуванням українських парашутистів. Приземлення таких парашутистів та їх участь в бою під Ліщавою горішньою (24. X. 1944) описав Ст. Хрін у своїх спогадах «Крізь сміх заліза».

2. Українські повстанські формації слід послідовно називати «повстанськими» (так вони себе називали), а неукраїнські формації (большевицькі, польські) – «партизанськими». Вживання подвійної термінології є методологічною помилкою, бо ж уживання точних термінів для окреслення різних явищ є основною вимогою науки.

Текст макети. Макета позначена на маргінесі порядковими числами, і до них стосуватимуться мої зауваження.

1. Дефініція п. п. руху є дійсно кострубатою. Замість неї пропоную таку:

Впродовж II Світової війни на укр. землях діяли різні військові формації п. п. руху: (1) українські повстанські формації, які боролися проти окупантів (німців, советів), охороняли населення перед репресіями окупантів та їх каральних загонів та змагалися за встановлення укр. влади; (2) советські партизанські формації, які діяли на наказ советського командування в тилу німецької армії з метою дезорганізувати цей тил та поборювати українські самостійницькі прагнення; (3) польські партизанські формації, які мали різне ідеологічне обличчя, але доволі однотайно протиставилися українцям і вели терористичні дії проти укр. населення; (4) «дикі» партизани, які не мали виразної політичної мети та формувалися в лісах з різною метою.

3. Вважаю, що автори дуже вірно визначили причини виникнення укр. повстанського руху. Дійсно, до його виникнення, може, більше причинилися видання «Червоної калини», ніж стосовні політичні ідеології, хоч не можна заперечити, що особливо ОУН плекала «культ» української збройної сили. Факт залишається фактом, що українська молодь початку сорокових років явно прагнула «зброї» й шукала її від веркшучових та поліційних формацій аж до дивізії «Галичина», послідовно та маніфестаційно.

4. «Поліська Січ» ніколи не мала кількох тисяч вояків. Олевський район мав у 1926 році 47, 974 бідного, поліського населення, яке не могло втримати «збройну силу» такої величини. Ст. Мельничук у своєму «Із життя одного бандитського отамана» пише про 700 бійців, але й цю цифру вважаю перебільшеною, принаймні, втричі.

Очевидно: має бути «з центром в Олевську, а не Олеську» (ст. 2).

6. Терени дій укр. повст. формацій визначено неправильно. За-

гально можна вважати, що тереном дій повст. формацій Бандери була північна Волинь, тобто райони розташовані на північ від зал. лінії Ковель – Киверці – Здолбунів – Шепетівка. Відповідно до цього тереном дій повст. форм. полк. Мельника була півд. Волинь, на південь від зазначеної лінії. Тереном дій повст. відділу от. Бульби була батьківщина отамана – Людвипольщина (Людвипіль – тепер Соснове), при чому з цього основного району відділ діяв головно здовж р. Случ і, особливо, в заслущких районах зі значною кількістю польського населення, що притикали до колишнього польсько-советського кордону.

ОУН полк. Мельника знайшла більшу підтримку для себе на Волині, ніж у Галичині. В Галичині тільки 20 % кадрів первісної ОУН заявилося за ПУН (у тому ціла Перемишська округа), коли на Волині, за ПУНОм заявилося в середньому 40 % кадрів первісної ОУН. Коли брати до уваги факт, що кадри півн. Волині майже всеціло заявилися за ОУН Бандери, мельниківці мали значну більшість на Володимирщині, Луччині, Крем'яниччині.

Творення збройних відділів ОУН Мельника мало місце в першій половині 1942 року з ініціативи Ольжича, який перепер відповідні рішення на конференції ОУН у Почаєві. Пізніше ПУН, який перебував у Німеччині, не міг акцептувати цього рішення і його уневажнив. Кадри повстанців, які не були роззброєні бандерівцями, створили Волинський Легіон Самооборони, який співпрацював з нім. окупантами, а потім включився у дивізію.

У липні 1943 року, бандерівці роззброїли мельниківський відділ на Крем'яниччині, який включили в УПА. Не зважаючи на цей факт, Ольжич наказав усім підлеглим старшинам і вояцтву, щоб вони включилися до УПА і вони це зробили. В січні 1944 року Ольжич послав вибраних членів юнацтва ОУН Мельника до Старшинської школи УПА, якою, зрештою, командував «мельниківець» Поль. 15 мельниківців скінчило школу в першому карпатському турнусі школи, з яких деякі перебували в УПА ще в 1948 році.

Збройні відділи ОУН Бандери постали теж в половині 1942 року проти волі Проводу ОУН, очоленого М. Лебедем-Максимом Рубаном. У половині 1942 року «Вісник інформації» Проводу ОУН (ч. 7–8) надрукував відозву Максима Рубана проти «партизанства», в якій було твердження, що партизанська дія українців може вийти тільки на користь Сталіну та Сікорському.

Але Роман Шухевич і сформовані ним штаби були за цією «партизанкою». Ще в перших місяцях 1942 року Шухевич наказав приготувати терен для прийняття цілого його куреня, який перейде там з усім своїм озброєнням. Початково Шухевич плянував осісти зі своїм куренем у лісах Чернігівщини і з цією метою вислав туди

групу старшин і підстаршин куреня під проводом пор. Василя Сидора, щоб розвідали терен. З допомогою українців, перекладачів Чернігівської фельдкомендантури, вони отримали точний огляд больш. парт. руху на Чернігівщині і ствердили його загальну слабкість на той час (липень 1942 – не більше 300 озброєних бійців). Вони висловили теж опінію, що курінь може перейти на Чернігівщину і може легко очистити її від больш. банд, а місцеве населення дасть підтримку кожному, хто до окремих районів і сіл не допустить німецьких карателів і больш. банд. Вертаючись з Чернігова через Київ, Сидор у своєму поліційному мундурі, в білий день застрілив на вулиці енкаведиста на німецькій службі, який 27 липня 1942 р. у тому ж Києві зліквідував Дмитра Мирона-Орлика, тодішнього провідника ОУН Бандери в столиці.

Засадничо вороже для українського визвольного руху джерело: Д. Каров, «ПАРТИЗАНСКОЕ ДВИЖЕНИЕ В СССР В 1941–1945 ГГ.» (Мюнхен, 1954, вид. Інституту для вивчення історії й культури СССР – серія «Исследования и документы», серія 1, Нр. 11) – чомусь цього джерела не включено в список літератури, стверджує, що в 1942 році Чернігівщина й Полтавщина кишіла від «диких» партизан, які були ворожі і німцям, і советам. Ось, на стор. 82 Каров описує про загін партизанів у р. Диканських лісів на Полтавщині. Ним командував кап. Кудря. Він у районі своїх дій: скасував «на вічні часи» колгоспи, завів свобідну торгівлю й перевів вибори до сільських рад під старим кличем: «ради без комуністів» (от. Григор'єв у 1919 р.). Коли Червона армія верталася на Полтавщину, він розпустив своїх партизан, а сам скрився. Автори теж згадують про чернігівський загін проти Сталіна й Гітлера, але в цьому випадку вони спираються на досить непевне джерело: спогади Яр Славутича. І коли, може, Славутич подає непевний факт, який важко перевірити, то все ж таки: сі ен нон веро, е бене тровато; тенденції творення таких загонів були і такі заgonи діяли.

Одночасно зі своїми чернігівськими плянами Шухевич сильно натискав на свої військові кадри в ОУН Бандери, щоб вони готували на волинському Поліссі місце для прийняття куреня. Цей натиск був причиною, що військ. реф. ОУН на Волині, Сергій Качинський «Остап» почав творити збройні боївки ОУН з метою, щоб вони здобули якийсь терен і зуміли його втримати до приходу куреня. Для цього, перш-за-все, треба було прогнати дрібні, але численні банди больш. партизан, які пролазили в Сарненщину та Ковельщину з сусіднього Полісся та Білорусі. Можна сказати, що влітку та осінню 1942 року вдалось це Качинському, синові священника з Володимирця, зробити. Опис ліквідації численних загонів больш. партизан подається в різній больш. літературі, при чому

сам Качинський отримав у цій літературі «почесний» епітет: «Серйожа бандіт».

Із збройних боїв ОУН Бандери постала в Дивинському районі півд. Кобринщини «Перша поліська сотня УПА» (жовтень 1942). Шуляк у своїй брошурі, критикуючи Лебеда, твердить, що такого району не було. Стверджую, що місто Дивин існує і під час першої окупації було осідком району на території Білоруської ССР, до якої більшовики включили майже цілу Кобринщину. Очевидно, населення Кобринщини було і є українське і, в роки війни, тут діяв окр. провід ОУН та існували численні станиці ОУН по селах. Командиром цієї першої сотні був Іван Перегійняк, галичанин, який військового ремесла навчався у верхуці в Стараховицях.

Для допомоги організаторам збройних відділів ОУН Бандери, Шухевич вислав з Галичини своїх старшин: пор. Василя Івахова (псевдо «Сонар»), пор. Юліяна Ковальського та хор. Семена Снятецького. Пор. Івахова можна вважати першим «головнокомандувачем» бандерівської УПА на Волині. Він загинув у бою з німцями 14. V. 1943 під Чорнижем (нині Маневицького району Волинської області).

Отже, в жовтні 1942 року існували на терені Волині такі українські повстанські формації:

1. УПА от. Т. Боровця-Бульби з центром дій на Людвипільщині та з прониканням на сусідні райони тодішніх Ровенської округи (гебіту) – Тучин, Межиріч, Гоща, Костопольської округи – Березне, Костопіль, і Сарненської округи – Рафалівка, Клесів, Ракитне. Засадничо, це є случанські та заслучанські округи. Поскілки три останні райони Сарненської округи мали значну кількість польського населення, яке ентузіастично співпрацювало з більшовицькими партизанами, УПА от. Бульби до кінця жовтня 1942 року в загальній повстанській стратегії виконувала дуже важливу функцію заслону від проникання на Волинь больш. парт. загонів зі Сходу. На жаль, функція ця закінчилася з прийняттям «чекістсько-диверсантського» загону полк. Медведєва на території УПА от. Бульби. Договір про «нейтралітет» між повстанцями УПА от. Бульби заключено 28. X. 1942 і «медведєвці» гостювали на Людвипільщині до 5. III. 1943, коли з боєм відв'язалися від своїх «союзників» і рушили на мандрівку по Волині в шапках з тризубцями, повстанськими піснями на устах і з поведінкою, типічною для укр. повстанців. Зі собою забрали ст. лейт. Крутікова, що в от. Бульби був чимось у роді воєнного спеца. Пізніше Крутіков втратив ногу в боях з бандерівцями, але він живе й є тепер викладачем Політехнічного інституту у Львові. Вид. «Жовтень» заповідає видання книги його мемуарів.

Постійний стан УПА от. Бульби можна окреслити, на переломі 1942 і 1943 років на 700 бійців. В дні 18. VIII. 1943, коли сотня УПА к-ра Дороша переводила роззброєння відділу УПА от. Бульби, в ньому не було навіть одної сотні. 63 бійців Дорош включив до своєї сотні, а старшини та приблизно 40 бійців розійшлися. Сам от. Бульба поїхав до Варшави, де зголосився до полк. (нім. абвери) – фон Регенау-Смисловського, з яким мав зв'язок. Був це кол. білогвардієць, який очолював у Варшаві установу абвери «Дівізіон “Р”» (Руслянд). У листопаді 1943 року, гестапо арештувало от. Бульбу і полк. фон Регенау-Смисловського (про свої контакти з от. Бульбою розповідає ген. Холмстон-Смисловській у своїй книзі: «ИЗБРАННЫЕ СТАТЬИ И РЕЧЬИ», Буенос Айрес 1953, Росс. военно-национальное освободительное движение им. ген. А. В. Суворова, ст. 10, 29).

УНРА (Українська Народня Революційна Армія) фактично не існувала і не проявила ніякої діяльності. По ній залишився тільки один слід: перше більш. звернення в 1944 році, адресоване до «бійців т. зв. УПА та УНРА». Полк. Омелюсик у своїх спогадах про початки УПА на Волині (подаю назву у літературі) заперечує існування УНРА, а кількість бійців УПА от. Бульби перед роззброєнням окреслює цифрою 180.

2. Збройні самооборонні відділи ОУН полк. Мельника, які по-стали раніше від таких же збройних самооборонних відділів ОУН Бандери, могли в жовтні 1942 року мати в трьох вишкільних таборах до 600 бійців. Весною 1943 року вони збільшилися значно на рахунок поліції, яка перейшла до них зі зброєю (в півд. Волині). Напередодні роззброєння в липні 1943 р. крем'янецький відділ ОУН полк. Мельника мав дещо більше, ніж 400 бійців (Скорупський), у всіх трьох таборах їх могло бути 1,200 – 1,500.

Збройні відділи ОУН полк. Мельника організувалися в півд. Волині, у Володимирській, Луцькій, Дубенській та Крем'янецькій округах. Але туди теж проникали в 1943 році і бандерівці. Так поруч мельниківського відділу на Крем'яничині осів бандерівський відділ к-ра Крука. Він «співіснував» до липня 1943 року з мельниківським відділом к-ра Хрона. Після роззброєння, всі старшини й бійці відділу Хрона включилися в «бандерівську» УПА.

3. Збройні самооборонні відділи ОУН Ст. Бандери почалися формувати дещо пізніше від збройних відділів ОУН полк. Мельника в північній Волині та південному Поліссі. Головними районами зосередження цих відділів були: Колківський та Киверцівський район Луцької округи, Степанський, Держнянський, Березнянський та Костопільський райони Костопільської оруги, Любомельська та Ковельська округи в цілому, Володимирецький, Дубровицький та Сарненський райони Сарненської округи, Камінь-Коширська ок-

руга в цілому, Висоцький і Столинський райони Столинської округи і Дивинський район Кобринської округи. Із цієї основної бази, збройні відділи ОУН Бандери просувалися на південь, захоплюючи щораз нові райони, насамперед Здолбунівської округи, Крем'янецької і Дубенської. Горохівська округа була, якоюсь мірою, «бандерівська» від самого початку.

У жовтні 1942 року збройні відділи ОУН Бандери не мали більше, ніж 1,000 озброєних бійців. Число це зросло весною 1943 року через вплив поліції, а теж через те, що повернувшись з Білорусі військ. реф. Проводу ОУН Роман Шухевич усунув усі перешкоди для творення повстанського війська. У травні 1943 року, військовою організацією було охоплено вже 6,000 осіб, у серпні 1943 – 10,000. Наприкінці 1943 року організацією УПА було охоплено (на Волині та в Галичині) – 15,000 осіб.

4. Відділи ФУР («Фронту української революції»). Про ці відділи Скорупський подав суцільні вигадки. Відділ Яворенка (не Яворова) складався з самих «східняків». Командир Яворенко не довіряв ні «бандерівцям», ні «мельниківцям», бо боявся, що його скорше чи пізніше зліквідують як «совета» й кол. офіцера Червоної армії. До ніякої УНРА він не вступав, з І. Мітрингою нічого спільного не мав. Коли зближались большевики, він із своїх бійців створив ФУР і сам написав для нього програму. Цікаве в тій програмі було те, що подібно як кап. Кудря на Полтавщині, Яворенко на Волині проголосив ліквідацію колгоспів так, щоб «про них і пам'ять не залишалася». Земля має належати селянам, заводи – робітникам – говорила програма ФУРу. Як відомо, І. Мітринга був автором цих постанов II ВЗУН Ст. Бандери, які залишали колгоспи й забороняли їх ліквідацію, а які викликали на Україні велике невдоволення укр. селянства. І сам Яворенко говорив: «Як ви «революцію намагаєтесь робити, якщо ви залишаєте укр. народів колгоспи, які були підставою рабовласницького ладу москалів на нашій Україні. Коли ми маємо знищити цей лад, то мусимо знищити колгоспи».

Після повернення больш. окупантів Яворенко зі своїм відділом включився до загону Гонти-Беркута, який, до речі, виконав успішну засідку на марш. Ватутіна. Згадки про Яворенка були ще в 1946 році. Дуже можливо, що він загинув, коли ліквідували командний бункер Гонти доволі драматично, але й об'єктивно, не без симпатій для самого Гонти і «безногого художника». Опис цей вирізняється у больш. літературі своєю повагою й оформленням без ужиття міцних слів на адресу противника.

Я доволі довше зупинився на початках УПА тому, бо вони ще далі продовжують бути контроверсійні, хоч усе є дуже ясным

і зрозумілим. Думаю, що ці початки дуже вірно окреслив Шухевич-Чупринка в своєму наказі з приводу 5-ліття УПА (автори називають цей наказ «літературою пізнішої дати»):

Пять років тому назад у жовтні 1942 року почали організуватися перші збройні відділи до боротьби з окупантами України. Вони згодом оформилися в єдину Українську Повстанську Армію, щоб успішніше продовжувати боротьбу за побудову Української Самостійної Соборної Держави, щоб успішніше обороняти народ перед терором і грабунком гітлерівських окупантів і сталінських партизанських банд...

Коли не було волі до добровільної інтеграції укр. повст. формацій, то найсильніша група перевела її силою. Не зважаючи на це, кожний мельниківець, бандерівець чи фурівець, який боровся далі в УПА, що нею командував Чупринка майже 7 років, міг на підставі наказу свого Головного Командира в 5-ліття, шукати початків УПА в цій повстанській формації, з якої вийшов!

Документ № 205

28 листопада 1969

Високоповажаний Пане Професоре!

Пару днів тому я вислав пакунок – оправлені копії моїх наукових праць і наукових розвідок, що їх я опублікував будучи в Канаді та в ЗДА, що опубліковані в «Наукових Записках» Укр. Технічно-Господарського Інституту в Мюнхені та в «Укр. Медичному журналі» і «Укр. Ветеринарному журналі», як також і фотокопії головніших своїх документів. Прошу зберігти їх в Архіві Європейського НТШ. Такий уже вік, що змушує то зробити.

Приблизно 10 років тому я також був вислав машинову копію своєї наукової праці англійською мовою, не знаю, чи Ви одержали її. Там при кінці був додаток на двох чи трьох сторінках, самі числа. Цензура ЗДА підозривала що то, може, якийсь код, і деякий час слідила за моєю кореспонденцією. Підтвердження від Вас про одержання тієї праці я не одержав. Можливо, що цензура сконфіскувала ту працю-рукопис.

Прошу писати на мою домашню адресу, що подана вижче.

Питати, над чим працюють Пан Професор не доводиться, бо відомо всім, що над енциклопедією.

Остаюсь щиро Вас поважаючий,
Пане Професоре,
Іван М. Чинченко
Вінніпер

Документ № 206

30 грудня 1969

*Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Іван Чинченко
Вінніпег, Канада*

Високоповажаний і Дорогий Пане Колего!

Дуже дякую за Ваш лист з 28 листопада 1969, за яким прийшов пакунок з копіями частини Ваших праць, опублікованих на еміграції та з фотокопіями головніших Ваших документів, щоб їх зберегли в Архіві Європейського НТШ. Пишете: «такий уже вік, що змушує то зробити». Але ж Ви всього 1905 року народження, а що я маю говорити (х 1900)? І мені не здається, що я маю поважний вік.

Пишете, що 10 років тому Ви вислали нам машинову копію своєї наукової праці англійською мовою. На жаль, ми її не одержали. Яка це була праця?

Майже весь мій час і енергія іде на працю над Енциклопедіями. Дяка Богові, що кінчається друк II тому англійської енциклопедії українознавства (АЕУ). Якщо йдеться про ЕУ-2, то недавно появилася 5 том, вискладано матеріяли до 26 зошита і частини 27. Але до 40 зошита ще далекий шлях. На особисту, чисто наукову працю – часу обмаль.

По лінії ЕУ маю до Вас прохання. Тому, що ми працюємо над рукописом решти томів, тобто над всіма гаслами, я був би Вам вдячний, якщо б Ви прислали біографічну нотатку про себе (яких 20–30 рядків) і фото. Згодом, коли доберемося до друку гасел на «Ч», Вашу біографічну нотатку можна відсвіжити.

Друге прохання: Чи Ви не могли б опрацювати для ЕУ-2 кілька гасел: як «Сіль.-госп. наука», «Сіль.-госп. Ін-ти», «Сіль.-госп. освіта», «Сіль.-госп. Науковий Комітет України» та інші споріднені. Якщо так, я написав би про це докладніше.

Сердечно вітаю та шлю поздоровлення з Різдвом Христовим та Новим Роком і бажаю всього доброго.

Христос Рождається!
(проф. д-р Володимир Кубійович)

1970 рік

Документ № 207

1970 [точна дата невідома]

Деякі завваги щодо Енциклопедії Українознавства

Старався я установити відносну кількість відомостей, або що так можна б назвати: інформативність цієї нашої Енциклопедії, цебто подати кілька відомостей вона подає, або кілька місця присвячує в залежності до ваги якогось предмету, гасла. Трудність є в усталенні ваги предмету, якщо ходять о гасла історичні, природничі чи важності якоїсь особи в біографічних гаслах.

Тому я взяв під увагу міста, яких величина є означена кількістю населення, і обчислив для кожного більшого міста показник інформативності так, що ділив кількість стрічок в гаслі даного міста через кількість населення в тисячах як одиниці. Цебто, іншими словами: кілька стрічок в описі даного міста призначено на кожну тисячку населення. Відтак ще обчислював пересічні висліди для кожного тому. Подаю висліди для кожного міста (в дужках) і пересічні для кожного тому:

Том I.	Бердичів (0.50), Берестя (0.86), Винниця (0.44), Луганське (0.13),	Пересічно	0.34
Том II.	Дніпроджерж. (0.12), Дніпропетровське (0.50), Маріюпіль (0.33), Житомир (0.48), Дрогобич-Борислав (0.91), Запоріжжя (0.32)	Перес.	0.42
Том III.	Київ (0.85), Краснодар (0.24), Кривий Ріг (0.09),	Перес.	0.59
Том IV.	Луцьк (1.67), Львів (2.56), Миколаїв (0.32),	Перес.	1.81
Том V.	Одеса (1.11)	Перес.	1.11
Том VI.	Перемишль (9.09), Полтава (1.76)	Перес.	3.13
Пересічно томи 1 до 6: 0.89			

З того бачимо, що коли брати під увагу міста, то наша Енциклопедія стає дедалі більш об'ємиста, змістова. (Тому не знати, чи 8 томів вистачить.) Тут видно також різні «питому вагу» міст, найвисшу ма-

ють Перемишль, Львів, а найменшу Кривий Ріг і Дніпродзержинське. Я завважив, що книжки Англ'омовної ЕУ завеликі і затяжкі. Тих понад 1000 сторінок доброго крейдяного паперу забагато на одну книжку. Вони тому затяжкі для руки, а також для оправи. В мене обкладинка оправи почала віддиратися в тому місці, де вона прикріплена до книжки, і це попри те, що я книжку шаную (але також і не раз заглядаю до неї). Звичайно, того роду книжки мають не більше як 600 до 700 сторінок (як, прим., УРЕ). Отже, АЕУ повинна вміщатися в трьох томах, і тоді вони малиби якраз відповідний тягар. Може, в слідуючій виданні можна б це взяти під увагу. Але конче треба буде то взяти під увагу при видаванні англ'омовної гаслової ЕУ (я вже й до УНСоюзу писав про це, що мені обкладинка книжки обривається).

Роман Миколайович
2 Деніел орт, Гайд Парк, Масс. ЗСА

Документ № 208

7 січня 1970

Високоповажаний Пане Професоре!

Вашого листа з дня 30 грудня минулого року одержав, сердечно дякую. Дуже прошу не підозрівати мене у моїй «дипломатії», що, може, я надіслав рукописи своїх праць і фотокопії своїх документів, щоб «попасти» до Укр. Енциклопедії. Таку саму справу я переслав до Укр. Академії Наук в Нью-Йорку і маю вислати до Бібліотеки Укр. Католического Університету в Римі. Роблю це тому, що я є самотній, і по моїй смерті не буде кому то зробити. Відносно ріжниць у віці, то на мою думку у наших літах 5 років не роблять майже жодної ріжниць.

Ту працю, що 10 років я вислав був до Сарселю, то вона є там між моїми рукописами, вона одна в англійській мові. Вона вже надрукована у «Наукових Записках УТП». Отой додаток при кінці на двох чи трьох аркушах, де є самі цифри (за кожною цифрою стоїть одна насінина сосни) американська контроля і контррозвідка прийняли за «код» і, видно, рукопис був сконфіскований.

Пишете, що на особисту наукову працю маєте обмаль часу. А я є тієї думки, що то, що Ви робите для Укр. Енциклопедії, і Ваша фундаментальна праця з Географії України, мають багато і багато більшу вартість, як мої наукові праці і наукові розвідки. Обидві Ваші фундаментальні праці є пам'ятником Вашим в Історії Укр. Науки і Культури. (Далекий від того, щоб кадити, ми, Придніпрян-

ці, багато скупіші не «кадження», як Придністрянці). Свою коротеньку біографію з фотокарткою надішлю в скорому часі.

Відносно опрацювання 4-х гасел для Української Енциклопедії, прошу написати коротеньку схемку для кожного гасла, я перегляну, що ми маємо в Слав'янському Відділі, місцевого Університету, і потім дам відповідь. До речі, то є багатий відділ, там є багато цінного матеріялу. Вся преса, що виходить тепер в Сов. Союзі, є там.

Я написав і переслав Проф. Єндикові на 3-х сторінках про Сільсько-Господарську освіту в Україні тепер, останній написав, що в «Записках УТПІ» не буде друкуватися, бо тепер, з приходом до влади в Зах. Німеччині соціалістів, «Наукові Записки УТПІ», мабуть, виходити не будуть, бо є такі передбачення, що уряд В. Бранта не буде фінансувати Дому Укр. Культури. Я пишу проф. Єндикові, щоб він переслав Вам той матеріял, думаю, що був би гарний матеріял або до гасла «Сільсько-Господ. Освіта», або «С.-Г. Інститути».

Від 31 серпня минулого року, я не працюю нігде. Працюючи при Університеті я поважно потревожив собі руки (порізтягав жили) і мене звільнили. А взагалі тут після 65 року життя всіх звільняють з праці. Я маю невеличку американську пенсію, а після 26 березня ц. р., може, буду мати і канадійську старечу пенсію.

Бажаю і я Вам всього найкращого у Вашому житті і житті Вашої родини у Новому 1970 році.

Христос Народився!
о. Іван М. Чинченко
Вінніпег

Документ № 209

9 лютого 1970

*Всесвітліший Отець
Проф. Д-р Іван Чинченко
Вінніпег, Канада*

Всесвітліший Отче, Дорогий Колего!

Дякую за Ваш лист з 7 січня та за всі інформації.

Ваше гасло давно лежить в коробці ЕУ, але поки що без змісту (ми працюємо, на жаль, від зошита до зошита). І тому за Вашу біографію для ЕУ (разом з Вашою фотокарткою) буду щиро вдячний. Щодо моїх робіт, то за найважливішу вважаю «Атлас України» (українською і англійською мовами), який вийшов у Львові 1937 р. Це були мої найбільш творчі роки, згодом прийшло керівництво

Українським Центральним Комітетом і редакторство в «Енциклопедіях Українознавства». Проф. Єндик прислав мені Ваші дві статті про середню сільсько-господарську і ветеринарну освіту на Україні.

Щодо гасел про сільсько-господарську науку й освіту, то я подивився в нашу картотеку і побачив, що ми маємо частково статті на ці теми. В ЕУ-2 появилися гасла «Агрономія» (автор О. Архімович) і «Агротехніка» (автор О. Архімович, І. Вакуленко); вони застарілі, бо в них доведений виклад до 1940 р. чи пак 1945 рр. і ми повинні дати гасло С.-г. наука з 1945 р. Я знайшов в картотеці й архіві, написані проф. Архімовичем статті «Сільсько-господарська освіта» і «Сільсько-господарські станції» – обидві написані ще 1943 року і тому зовсім застарілі (через це я забув про них). Мені треба спершу попрохати проф. Архімовича, чи він не відсвіжив би свої статті і тому поки що не можу Вас прохати їх написати.

Натомість я був би Вам щиро вдячний, якщо б Ви могли написати вже тепер гасло «Сільсько-Господарський Науковий Комітет України», що діяв на Україні у 1919–27 рр. Про нього дещо написав покійний проф. Г. Махів у 1 томі ЕУ-1 (стор. 910), але цей абзац треба б поширити; зокрема згадати учених, які працювали і керували цією установою, що її зліквідували вже 1927 р., як нібито націоналістичну. Де можна знайти матеріяли про С.-Г. Н. К. У., не знаю; мабуть, у їхніх виданнях. Сучасна советська наука про С.-Г. Комітет ніде його не згадує. Розміри гасла яких 30–40 рядків машинопису. Буду вдячний за допомогу.

Сердечно вітаю
проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 210

28 серпня 1970

*Всесвітліший Отець
Проф. І. Чинченко
Вінніпег, Канада*

Всесвітліший і Дорогий Отче Професоре і Колего!

Прошу вибачити, що такі пізно відповідаю на Ваш лист з 12 лютого 1970 року. Треба щойно вакацій, щоб полагодити кореспонденцію, за винятком пильних листів, пов'язаних з поточними справами. Сердечно дякую за Ваш життєпис (матеріал для ЕУ-2) та фото. У Вашій біографії чітко представлені всі посади, які Ви займали впродовж майже 40 років, а їх було немало. Я прохав би

Вас про деяке доповнення про характеристику Вашої наукової праці. Ви справді пишете, що Ви є автором 30 друкованих праць з ботаніки, фізіології рослин та мікробіології, але, може, б було добре докладніше подати тематику Ваших праць і заголовки найважливіших з них.

Дуже дякую за поради в справі гасла «Сільсько-господарський Науковий Комітет України». Мабуть, єдиним, хто міг би написати це гасло, був покійний проф. Г. Махів, бо він був одним з діячів цієї установи; він же і присвятив їй довшу згадку в ЕУ-1. Буду в жовтні у Вашингтоні і спробую при допомозі д-ра Шавика та інших наших Колег, які працюють у Вашингтоні, щось знайти.

Які новини у Вас, над чим працюєте?

Сердечно вітаю
Проф. д-р Володимир Кубійович

1971 рік

Документ № 211

20 червня 1971

*До Управи Т-ва Українських Правників у ЗСА,
на руки ВШ Пана Д-ра Василя Палівора,
Олесницький Остап
Нью-Йорк, Н. Й.*

Високоповажані Панове!

Як один із членів Товариства Українських Правників у ЗСА, я дістав Ваш друкований заклик висловитися в справі статті про «Міжнародноправовий статус України», що появилася у 4-тому томі гаслової частини Енциклопедії Українознавства на сторінках 1571-1573.

Я не погоджуюся з тезою тієї статті, що буцімто існує правна тяглість між УНР і УССР, і що УССР є правним переємником Української Народної Республіки. Та, не зважаючи на моє особисте переконання, що наведена тут теза помилкова, я маю повне довір'я до проф. Кубійовича та цілковиту певність, що обіцяне «вияснення та доповнення» того спірного питання появиться в задовільному виді в одному з чергових томів енциклопедії.

Той твір, якщо говорити про його дотеперішню цілісність, має теж інші прикрі недоліки, що з ними не одному тяжко погодитися. Напр., мене боляче вразило англізування імен українських дія-

чів у обох англomовних томах енциклопедії так, що Грушевський зветься там Майкель, Петлюра – Саймон, а Коновалець – Юджін. Зате полякові Конарському дозволено залишитися Шимоном, а Лободовському – Юзефом. Якщо б ми послідовно дотримувались такої практики перекладати власні імена осіб, то в загальній енциклопедії в українській мові напр., Гете називався б Іван Вовкохід замість автентичного німецького Йоган Вольфганг (звичайно, така ревність англiзувати українські імена здійснилася проти волі головного редактора, якому – з великої ласки – дозволено залишитися Володимиром).

Але всі ті критичні завваги на Енциклопедії Українознавства аж ніяк не можуть знівечити її просто монументальної вартости. При всіх наших застереженнях повинні ми завжди пам'ятати про те, що Енциклопедія Українознавства, як і її головний редактор, і штаб його співробітників – це сіль у оці ворогів України, що невтомно «обдаровують» їх найбруднішою лайкою. Тому – на мою скромну думку – теперішні діялог українських правників із редактором енциклопедії мусять бути та залишитися дружнім обміном думок на спірне питання та не сміє довести до приниження великого діла в очах вдячної рідної суспільности.

Здається мені, що було б неправильним і – може – шкідливим кроком, у тій чи іншій формі, подавати до загального відома підсумок опитування українських правників у справі спірної статті.

1972 рік

Документ № 212

19 лютого 1972

ЕУ-2

Високошановний Пан

Проф. Володимир Кубійович

в Сарселі

Дорогий Володимире Михайловичу!

Пересилаю сьогодні «Радіо» (одну копію, на другій зроблю маленькі доповнення і надішлю згодом). Це в основі моя стаття для АЕУ-2, але ж відредагована (скорочена й доповнена, передавав її також на перегляд одного з киян, який до 1941 р. працював у системі сов. радіо в УССР, й узяв до уваги його виправлення й

зауваження). На 4-ій сторінці бракує чисел для радіовузлів, що їх стат. річники ССРСР та УССРСР за 1969 рік уже не подали. На 5-ій сторінці немає даних для 1969 р. про радіоточки і радіоприймачі в сіль. місцевостях та про продукцію радіоприймачів і гучномовців в 1969 р. (за останнім буду шукати ще в Нар. госп. УССРСР за 1969, що його не маю під рукою і не хочу задля цього затримувати висилки статті). Трохи застарілі числа (з УРЕ) про радіоклуби і гуртки, але новіших я не знайшов. Може, є в Тебе?

Долучую також прислані мені востаннє і відредаговані мною гасла: «Рідний Край» (з уточненнями), «Русская Рада», Риндик С. (три видання його збірки «Логос» не є ідентичні, вони завжди виходили з додатком нових його творів!) та Рішко М. (скорочене до мінімум, більше не треба). До «Радикалізму» спец. зауважень не маю, пропоную тільки деякі скорочення. Звертаю увагу на зауваження мої до 4 наз. вгорі гасел.

Додзвонився врешті до сотн. З. Стефанова. Він був у шпиталі (операція катаракти) і тепер вдома виліковується, але не може ще більше працювати. Свої гасла обіцяв прислати Тобі до к. лютого і ще в п'ятницю мин. тижня мав вислати Тобі відбитки малюнків до гасел про «Ранги».

Кінчу, щоб кинути посилку зараз же до скриньки, бо в понеділок пошта тут не працює (День Вашингтона).

Щиро здоровлю, вітання ВШ. Пані Дарії
Твій Богдан Кравців
Рутерфорд

1973 рік

Документ № 213

10 серпня 1973

Дописка

Не знаю, як далеко поступила справа перекладу словникової частини енциклопедії українознавства та хто робитиме і відповідатиме за переклад. Прошу одначе не допустити до того, щоби тут зроблено ті самі помилки, що їх показано в перекладі загальної частини енциклопедії. Там з Франка зроблено «Джон», з Грушевського – «Майкель» ітд. Столицю України, Київ передано в росій-

ській версії. Це скандал, і той, що таке зробив, повинен червоніти зі сорому. Українських, та взагалі словянських імен, ніхто на заході не перекладає. Їх транслітерують. Є різні транслітерації: англійська, московська, гарвардська ітд. Має свою транслітерацію Конгресова бібліотека. Ця транслітерація для українців найкраща. Найблища духові української мови та знаменито відрізняє нас від російського, польського ітд.

Не знаю теж, як Ви розв'яжете проблему передання по-англійському імен українських еміграційних діячів. Вони поміняли свої хрестні імена на англійське, назви пишуть часто в польській версії чи американській, або зовсім потурчилися. Рівночасно ті самі діячі практикують послуговуватися двома версіями, для українців вони підписуються по-українському, для американців, по-англійському чи комбіновано. Багато з таких імен попало вже до української енциклопедії в українській версії. Як тоді покажете їх в перекладі на англійське? Чи не доведеться робити пояснення, відклики, або подавати в дужках всі ці версії й переміни, як теж друкувати ім'я по-українському. Я потрудився та зробив два списки імен принагідних українських авторів, що показані в юнійних каталогах Конгресової бібліотеки. Один список типово українських імен і назв, другий – еміграційних авторів. Це для Вас хай буде орієнтацією, яка саламаха в цій матерії. Для простого посполитого, для кар'єри чи бізнесу можна практикувати дволикість чи хаос, але в реферативнім довіднику української культури такого не можна показувати. Це треба довести панам з Народного Союзу і іншим українським патріотам, що в практиці виступають в Америці під двома видами.

Щиро вітаю,
Василь Надрага

1974 рік

Документ № 214

8 квітня 1974

Записка в справі гасла «Росія» – хронологічна таблиця

Хронологічна таблиця має заступити текст іст. нарису «Росія». За пляном проф. О. Оглоблина ми не повинні давати гасла «Росія» і «Росіяни», але дати одне гасло «Росія і росіяни». Виклад історії Росії замінимо хронологічною таблицею і двома картами, які представляють територіальне зростання Росії з 18 до 20 в. Згодом піш-

ла б, як підстаття «Росіяни», а в кін. – література предмета. Дальші міркування базуються на зауваженнях і порадах проф. Оглоблина.

Під Росією ми розуміємо розвиток від Ростовсько–Суздальської землі по події з 1974 р.

Хронологічна таблиця повинна виглядати приблизно так, як таблиця «Історія України» (3 т., 893 стор.), але без представлення подій у сусідніх країнах. Може, навіть було б краще, опрацювати її так, як ми опрацювали таблицю «Освіта, наука, техніка» (стор. 1 881).

Таблицю треба поділити на відповідні періоди так, як звичайно ділиться історія Росії.

I період. Ростовсько–Суздальська земля і Суздальсько–Володимирське князівство (приблизно 15–20 позицій).

II період. В. Князівство Моск. і інкорпорація рос. земель. Боротьба за укр. і білор. землі. з В. Лит. Князівством (14 – перша пол. 15 в.) – приблизно 20–25 позицій.

III період. Моск. царство й опанування ним Сх. Європи і Півн. Азії (16 – поч. 18) – приблизно 40–50 позицій.

IV період. Рос. імперія 1721–1917 – приблизно 40–50 позицій.

V період. СССР – приблизно 30–40 позицій.

Для кожного періоду треба дати дуже коротку (в кількох рядках) його характеристику, так як це ми робили в таблиці «Освіта, наука, техніка».

В нашій таблиці ми повинні подавати не лише найважливіші політ. події, але також (звич. лише найвизначніші) події з ділянки історії церкви, освіти, культури Росії тощо.

Деякі події ми вже вмістили в таблиці «Історія України» і вмістимо їх вдруге.

Щодо числа подій, що їх хронологію ми подамо, то для порівняння нагадую, що в таблиці «Історія України» ми подали 225, і то лиш до 1917 р. В історії Росії ми мали б подати яких 150–180 позицій, доведених до 1973; яких 20–40 за час до кінця 16 в., яких 80–90 – за 1800–1917 рр., врешті 40–50 позицій, присвячених советському періодові. Звичайно це все приблизні числа.

Проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 215

8 липня 1974

ЕУ-2

Зауваження і поправки до статті «Росія»
(з хронологічною таблицею)

Стор. 1, рядок 11 згори – викреслити слово заг(ально), бо вживали назви «Московія» на Заході й далі після 1721 р.

Стор. 1, рядок 19 згори: замість «зародилася», краще виникла або постала.

Там же, при фінських племенах, крім муроми, треба згадати ще деякі з інших фінських племен, бо виглядає, що всі фінські племена називалися «муромою».

Стор. 3, рядок 3–5 змінити: «Напад хана Золотої Орди Тохтамиша у 1382 році, після придушення тат. анархії, на Москву і знищення її не надто ослабили дальшої ролі Москви у будові рос. центр. держави».

Стор. 3, рядок 14 згори – Замість «після довгого спору» треба: «Після довготривалого періоду конфліктів і збройних зударів Новгород. Вел. змушений був...»

Стор. 3, рядок 13 знизу: замість «висунула концепцію» треба «почала здійснювати концепцію».

Стор. 4, рядок 3 згори: замість «увійшла в конфлікт» треба «зударилася».

Стор. 4, рядок 6 згори, правильно треба «опричників», а не «опричників».

Стор. 4, рядок 7 згори: ніякого собору в Стоглаві не було. Був тільки Стоглавий Собор, який відбувався 1515 р. у Москві.

Стор. 4, рядок 9 згори: замість «друкувалися книги» треба «В Москві започатковано книгодрукування».

Стор. 4, рядок 14–16 змінити: «Політика дальшого закріплення селян спричинилася до виникнення коз. руху...»

Стор. 5, рядок 9: замість «загиблої» дати «колишньої Візантії».

Стор. 5, рядок 3–2 знизу: «майже не були заторкнені».

Стор. 6, рядок 15 згори: що значить «торг селян»?! Може «торгівлю селянами».

Стор. 6, рядок 12 знизу: замість «розвивалася рос. наука» дати «розцвітала рос. наука».

Зауваження до статті «Росія» – 2

Стор. 7, рядок 15 знизу – викреслити слово «цілковитого» визволення (Це визволення не було цілковитим).

Стор. 7, рядок 14–13 знизу: що значить «емансипація?! Росії на Балканах?»

Стор. 9, рядок 8 згори: треба уточнити політика об'єднаного «народного фронту».

Стор. 9, рядок 6 знизу: речення «політика сов. уряду Р. стала виразно імперіялістичною» – викреслити.

Стор. 10, літературу треба упорядкувати хронологічно, не за мовами.

Хронологічна таблиця

Стор 3. рядок 5 згори: треба – «Опріччина» (Або «Опріччина»).

Стор. 4, рік 1722 – Створення Малорос. Колегії (Першої).

Стор. 7, 1914–18.

Стор. 8, 1921 – треба «декретований» (не «декредитований»).

Стор. 10, 1963 – Договір про заборону – з ким?

Стор. 10 – 1972–73 – краще: Репресії проти посиленого руху дисидентів в ССРСР. (Він посилювався ще перед 1972 роком).

Б. Кравців

Документ № 216

11 листопада 1974

ЗАПИСКА В СПРАВІ ГАСЛА «РОСІЯ»

Це велике гасло складається з двох частин: «Росія» та «Українці в Росії» (для порівняння: при «польських гаслах» ми дали гасло про українців у Польщі як складову частину гасла «Польща й Україна»). Гасло «Росія» вийшло, мабуть, надто велике; текст і хронологію можна було об'єднати в цілість, але вже тепер нічого міняти не будемо. Автором першої частини цього гасла є М. Ждан, другої – А. Жуковський. Ми устійнили, що гасло доведемо до 1917 року. Таким чином, ми мусимо дати гасло ССРСР (текст і хронологію). Таке гасло написав В. Маркусь; це гасло ще треба доповнити правничою частиною питання. Я мав додати до гасла «Росія» маленький географічний нарис. Це буде зроблено; на рецензію його не висилатиму. Маю деякі зауваження до гасла «Українці в Росії». Нагадую, що його першу частину – до 1800 року вже давно вискладено, тепер складають другу частину – 19 в. і початок 20 в. До обох частин я не одержав більших міркувань. До другої частини, відбитки якої дістануть члени Редколегії найближчими днями, – маю деякі зауваження. Я написав демографічну частину цього гасла, до другої частини, що її автором є Богдан Миколич Кравців, я ще маю деякі міркування. Є чимала неспівмірність між тим, що ми написали про У. в Р. у 18 в., і тим, що написано про 19 в. і поч. 20. Властиво все стосується лише українців у Москві. Думаю, що треба б все-таки дати, хоч 2–3 загальні речення. Що про життя української діаспори в Р. ми майже не маємо відомостей, що вона

не виявляла назовні (з винятком Петербурга і Москви) своєї діяльності (не існувало укр. громад, студентських орг-цій – може, була в Ростові?) у 1917–18, крім обох столиць, виявили жваву діяльність лише укр. вояки, які (зокрема в Азії) творили комітети, були в контакті з Центральною Радою тощо (про це дещо у Марунчака в його книзі «Українці в ССРСР»). Прохаю Богдана Миколича Кравцева «зліпити» кілька речень.

В усякому разі посилаю ще раз недемографічну частину. Додаю також літературу, яку прошу можливо змінити. Це проєкт Б.М.К., у якому я зробив лише невеликі зміни. Я не подаю докладної демографічної літератури, яка стосується українців у різних частинах Рос. Імперії, бо її знайдуть читачі у таких гаслах як Донщина, Кубань, Слобожанщина, Надволжя (в Доповненнях), Урал, Сибір, Туркестан тощо.

Проф. д-р Володимир Кубійович
Сарсель

1975 рік

Документ № 217

5 жовтня 1975

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ
АНГЛОМОВНОЇ ГАСЛОВОЇ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ УКРАЇНОЗНАВСТВА
(АЕУ-2)

В цій статті з'ясовуємо коротко деякі проблеми АЕУ-2, які будуть докладніше представлені на конференції в Торонто. Прохаю доповнити ці загальні зауваження по лінії різних ділянок українознавства, які представляють учасники конференції.

Загальні зауваження

Загальна частина ЕУ англійською мовою (АЕУ-1) виконала свої завдання – солідного інформатора про Україну як чужинця, так і українця, який недостатньо володіє українською мовою. Але АЕУ-1 є довідником українознавства, а не енциклопедією в точному цього слова значенню, якою має бути АЕУ-2. Значення АЕУ-2 було б більше, чим АЕУ-1, бо цей довідник має інформувати читача про всі важливіші факти з минулого і сучасного України і укр. народу (також в діаспорі). Такі національні поазбучні енциклопедії мають

(крім нашої ЕУ-2): Австралія, жиди, Югославія, Латвія. Про наукову і політичну вагу такого об'єктивного довідника про Україну й українців не треба, мабуть, переконувати. Мабуть, наклад АЕУ-2 міг би бути навіть більший, ніж наклад АЕУ-1.

Напрявні

АЕУ-2 має бути об'єктивним довідником. Саме тому, що АЕУ-2 має бути у деякій мірі відповіддю на УРЕ і Велику Советську Енциклопедію (її англійський переклад вже в друку), ми маємо представити фактаж об'єктивно, науково; АЕУ-2 не сміє бути пропагандивною книжкою, яка подає фактаж «корисно для української справи». Саме таке «корисне, патріотичне» представлення є для укр. справи шкідливе і далеке від ролі, яку мали б виконати укр. науковці у т. зв. вільному світі. Дехто з колег, з якими я обговорював проблеми АЕУ 2, поставив питання, чи не краще, щоб АЕУ-2 інформувала лише про сучасну Україну. Але завданням АЕУ-2 є представити цілість знання про Україну від найдавніших часів до тепер. До речі, кожний довідник про сучасну Україну є вже застарілий в моменті його появи. В АЕУ-2 ми маємо подати більшість проблем в їх історичному розвитку. АЕУ-2 не є оригінальним твором, це переробка ЕУ-2 (так як АЕУ-1 була переробкою ЕУ-1) – її другим і кращим виданням. І тому нам треба з'ясувати взаємовідносини – АЕУ-2 до АЕУ-1 і ЕУ-2.

АЕУ-1 і АЕУ-2

АЕУ-2 не є дальшою частиною АЕУ-1: АЕУ-1 є закінченим і замкненим твором, який дає всі інформації про Україну і укр. народ. Звичайно, зміст АЕУ-2 буде, у деякій мірі, покриватися із змістом АЕУ-1 – так як зміст ЕУ-2 був споріднений зі змістом ЕУ-1, але в засаді АЕУ-1 і АЕУ-2 будуть два замкнені в собі, хоч споріднені, твори. Звичайно, редакція АЕУ-2 мусить звернути увагу на це, що написано в АЕУ-1, але підхід в АЕУ-2 буде інший, як в АЕУ-1. Якщо АЕУ-2 має бути повним замкненим твором, то мусимо в ній дати синтетичні гасла, присвячені всім ділянкам знання про Україну: Географія (України), Рослинистість, Історія (під «Гістори»), Література, Народне господарство і багато інших, в ЕУ-2 ми таких гасел не давали, але ми робили це не зовсім послідовно: деколи ми давали лише посилання на ЕУ-1 (напр., «Географія»), деколи ми їх не давали (напр., «Мова»), деколи заміняли статтю синхроністичними таблицями («Історія», «Література», «Мистецтво» України), деколи посилали читача до ЕУ-1, якщо мова про події до 1940, і давали доповнення до них за останні роки від 1940-го (напр.,: «Народ-

не господарство України 1940–65», «Охорона здоров'я на Україні 1945–66 рр.»). Думаю, що в АЕУ-2 мусимо давати короткі гасла, присвячені всім ділянкам знання про Україну і то від найдавніших часів. Звичайно, це будуть короткі статті (в АЕУ-1 ми мали студію про історію України на 350 стор.; в АЕУ-2 буде короткий нарис на 20–25 стор. з низкою послань на інші гасла присвячені поодиноким періодам і фактам нашої історії (напр., «Мазепа», «Махно і махнівщина», «Укр. Сов. Соц. Республіка» тощо), але також на гасла, присвячені різним областям України («Галичина», «Волинь» тощо). До справи складної проблеми цих синтетичних гасел про Україну ми ще повернемося.

АЕУ-2 – ЕУ-2

АЕУ-2 не є повним і самостійним твором: це англomовне видання ЕУ-2. Але, з другого боку, АЕУ-2 це не переклад, але переробка матеріялу ЕУ-2 під такими напрямками: сконцентрування змісту (пропускаємо маловажний фактаж: події, біографічні нотатки, оселі тощо; уникаємо повторень), відсвіження фактажу (в низці гасел, які вже є в ЕУ-2 та доповнення сотнями нових гасел – зокрема біографічними нотатками), виклад, як в кращих англomовних довідниках. Одним словом, АЕУ-2 буде новим кращим виданням ЕУ-2; вона повинна б бути одним з кращих енциклопедичних довідників англійською мовою взагалі. І тут постає капітальна проблема – по моему, найважливіша на нашій конференції: в чому має полягати переробка ЕУ-2 на АЕУ-2, який має бути профіль АЕУ-2, яку увагу ми присвятимо поодиноким ділянкам АЕУ-2. Перед дискусією над цими питаннями треба нам мати плян розмірів АЕУ-2 і знати сучасний стан праці над ЕУ-2.

ЕУ-2 матиме (разом з «Дсповненнями») 9 томів по 400 стор. – разом 3 600 (може 3 800) стор. АЕУ-2 – мала б мати 3 томи по 800 стор. (разом 2 400 стор.), або 4 томи по 650 стор. чи 700 стор. (2600–2800 стор.). Звичайно – це лиш орієнтаційні дані. Відкрите питання індексу як до ЕУ-2, так і до АЕУ-2 (про це далі). Якщо так, то розміри (без індексу) АЕУ-2 становили б 2/3 розмірів ЕУ-2. Понад 200 стор. займатимуть синтетичні статті, присвячені головним ділянкам відомостей про Україну й українців.

Саме появилвся 35-ий зош. (останнє гасло «Сибір»), тобто останній зошит 7-го тому. Майже готовий манускрипт 36-го зош., частково 37-й зош. (до 36–37-го зош. увійдуть гасла на літеру «С»). Якщо ідеться про гасла на літери «Т–Я», то деякі групи гасел вже опрацьовані, для більшості маємо сирі матеріяли. Треба сподіва-

тися, що гасла на літери «Сил-Я» не вмістяться в 400-сторінковий 8-й том (тобто цей том буде аномально великий).

До тому «Доповнення» (також і «Еррата») ми маємо багато сирого матеріялу. Цей матеріял можна опрацювати паралельно з працею над АЕУ-2.

Критичні зауваження на ЕУ-2 (під кутом її переробки на АЕУ-2):

1) Задля поширення ЕУ-2 з 4, первісно запланованих томів, на 8 (може 9?), число і розміри гасел в перших томах ЕУ-2 є, порівняно з дальшими (зокрема VI і VII), замалі, тобто не є дотримана пропорція розмірів гасел.

2) Також є деяка диспропорція між різними групами гасел. Головні причини цього недоліку такі: деякі ділянки гасел редаговані добрими фахівцями, деякі (з конечності) напівфахівцями (напр., тепер гасла з ділянки шкільництво й освіта, а також з археології); в нас обмаль фахівців, які стежили б за поступом на Україні деяких галузей наук – зокрема технічних. Все це впливає на те, що ділянки гасел з ЕУ-2 виявляють деякі огріхи. Врешті дехто з авторів дуже дбайливо стежить за своїми гаслами і ми їм присвячуємо непропорційно багато місця.

Порівняння ЕУ-2 з іншими національними енциклопедіями (звичайно, воно має лиш обмежену вартість) свідчать, що в ЕУ-2 ми присвячуємо відносно багато місця образотворчому мистецтву, театрові, охороні здоров'я, мові, пресі, у деякій мірі географії; натомість замало – гаслам з ділянки права й соціології, техніки, математичних і фізичних наук та біології. Порівняно з іншими енциклопедіями ЕУ-2 багато уваги присвячує церковно-релігійній проблематиці та короткому періодові нашої історії – 1917–21 рр. (Визвольні змагання), але це зрозуміле. Натомість в АЕУ-2, мабуть, прийдеться менше ніж в ЕУ-2 уваги присвятити укр. еміграції й діаспорі. Недоліком ЕУ-2 є це, що ми повторюємо часто це саме в різних гаслах, що наш стиль є подекуди неенциклопедичний. Звичайно, ці огріхи не трудно при редагуванні і перекладі АЕУ вирівняти, бо ми маємо тепер (чи будемо мати) систематичний перегляд всіх гасел, поділених за ділянками.

За нашим проектом розмір АЕУ-2 мав би становити бл. 70 % розміру ЕУ-2. Які ділянки АЕУ-2 більше, які менше коротити, які не коротити? Обговорюючи це питання (а ще більше кількість гасел), треба брати де уваги зацікавлення чужинця-читача. Мабуть, мало буде таких, які шукали б в АЕУ-2 за другою чи третьорядними діячами, сотнями різних селищ міського типу, льокальними установами, маловажними подіями. Треба з різних ділянок ЕУ-2 (на прикладі, в першій мірі, географії й споріднених наук) думати, що число гасел можна зменшити з яких 25 000 в ЕУ-2 на 8–10

000 в АЕУ-2. Однак, більшість пропущених гасел не загине. Ці особи, події, географічні назви тощо будуть згадані в більших гаслах і взяті до уваги в індексі. Напр., великі гасла ОУН і Націоналізм будуть мало скорочені, але більшість діячів ОУН, націоналістичних організацій, публікацій вистачить згадати лише в двох та згадати їх в індексі. Якщо так зробимо, то відпаде 70–80 % дрібних гасел (напр., з географії: річок, верхів, осель тощо), але не багато зміняться розміри більших гасел-статей (може, деякі з них треба навіть збільшити; це стосується, насамперед, гасел в I–II томах ЕУ-2; напр., такі гасла як «Берестейська унія», «В. Винниченко», «М. Грушевський» замалі. Іншими словами, пропускаючи малі гасла, ми багато місця не заощадимо.

Мабуть, найбільший відсоток гасел, які можна пропустити, це назви рослин і тварин, бо їхній укр. зміст невеликий. Але про це ще при перегляді поодиноких ділянок ЕУ-2 – АЕУ-2.

Мабуть, недискусійним є, що при перебудові гасел і при їх перекладі на англ. мову треба з них витиснути «всю водичку», вживати в їхній диспозиції подібної схеми, вирівняти зміст і форму. При біографічних гаслах треба давати докладну дату і місце народження (цього ми не робили в ЕУ-2), а також відомості про студії. Мабуть, доцільніше давати список творів письменника, чи ученого на кінці гасла; при бібліографії завжди треба давати також місце появи їхніх творів тощо. Система оформлення гасел, скорочень і взагалі вся техніка праці гаслами могла б бути краща, ніж в ЕУ-2. Проте основна проблема – це зробити відповідну селекцію гасел і доповнити їх зміст.

Синтетичні гасла, присвячені поодиноким ділянкам знання про Україну, вимагають великої уваги авторів. Як знаємо, цих гасел немає в ЕУ-2, натомість в АЕУ-1 вони займають понад 2000 стор.; в АЕУ-2 ми можемо їм дати якихсь 200 стор. Написання цих гасел – складна проблема. Вона вимагає зусилля автора, щоби він дав нарис географії України на 15 (?) стор., історії на 30–40 стор. (?) і т. д. Мабуть, треба виробити проект розмірів цих основних гасел і устійнити їх згодом спільно з авторами. Ще трудніше звернути в цих основних статтях увагу на найбільше сутєве для тієї чи іншої ділянки знання про Україну і разом з цим передумати цілу систему посылань на гасла, в яких будуть подані деталі. Як приклад, в гаслі «Географія України» – її фізичної частини автор має подати генезу краєвиду України (зовсім загальною), його характеристику (з посиланням на такі гасла, як «Карпати», «Поділля», «Полісся» і десяток інших). Він мусить устійнити – чи дає такі гасла як «Клімат України», «Чорне море», «Ріки», «Ґрунтові води» тощо. Звичайно,

ці гасла треба дати, але треба вирішити питання взаємовідносин їх до основного гасла «Географія України». З одного боку, не треба робити зайвих повторень, з другого – дати читачеві коротку і прозору картину географії України.

Значно більше скомплікована важлива стаття – «Історія». В цій статті треба б дати не лише картину політичної історії, але й представити розвиток культури України, мабуть, також економічні і правні аспекти в минулому України. Звичайно, у цьому гаслі будуть десятки посилань, але нарис історії України не може складатися з самих посилань... Можна поставити питання, чи давати основне гасло «Право на Україні» (історичне і сучасне). Чи, може, вистачає згадати про ці проблеми в статті «Історія»? А, може, в гаслі «Право» дати лише характеристику сучасного? Знову не легке питання (побажане звірити, як таке питання реалізоване в інших енциклопедіях).

До остаточного вирішення проблеми основних гасел прийде тоді, коли буде устійнений реєстр головних гасел з кожної ділянки знання про Україну. Великої ваги проблема: якнайскоріше знайти авторів цих відповідальних гасел.

Гасла присвячені різним ділянкам науки про Україну (українознавства). Ми маємо в ЕУ-2 гасло «Історія» й «Історіографія», «Література» і «Літературознавство», «Ґрунти» (України) і «Ґрунтознавство», «Охорона здоров'я» і «Медицина» тощо; а також гасла «Математика» («Фізика», «Хемія»), «Технічні науки на Україні» тощо. При опрацюванні чи, скорше, відредагуванні цих гасел постають такі проблеми:

1. В ЕУ-2 не було гасел присвячених деяким ділянкам технічних і природничих наук – як «Геофізика», «Кібернетика» та ін. Їх треба написати (підшукати авторів не так легко).

2. У деяких ділянках науки про Україну (чи науки на Україні) ми давали не лише основне гасло, але присвячували гасла різним галузям тієї чи тієї науки. Зрозуміле, що крім гасла «Географія» (стан науки) нам треба дати гасла «Гідрографія» та «Кліматологія і метеорологія», бо це тепер самостійні науки). Але, чи крім гасла «Медицина» присвячувати спеціальні гасла різним видам медицини («Акушерство», «Онкологія», «Ортопедія» і багатьом іншим; в ЕУ-2 ми маємо такі гасла)? Мабуть, це надто посунена спеціалізація.

Мабуть, доцільніше – зокрема при неукраїнознавчих науках – давати лише основні гасла. Але варто б продискутувати цю проблему. Очевидна річ, остаточно можна вирішити це питання, коли матимемо каталог всіх гасел до АЕУ-2.

Проблема – кого вважати за укр. вченого?

Головний редактор листувався на цю тему досить докладно з деякими авторами. Якщо мова про вчених, які пишуть про Україну, то проблема ясна: в АЕУ-2 місце для кожного з них без уваги на його національність. Але, як розв'язати проблему інших учених, які не є українцями, які не писали по-українському, але жили на Україні? Мабуть, найкраще так, щоб гасла присвячувати лише тим з них, які були визначними ученими і довший час (або й постійно) жили на Україні; звичайно, ці критерії є в практиці пливкі. А далі, як відрізнити за національністю українського і російського вченого? А вже дуже трудно підшукати – навіть визначних українських вчених, які працюють поза межами України: в Москві, Ленінграді тощо.

Укр. землі за межами УССР

В ЕУ-2 ми присвячуємо спеціальну увагу тим укр. землям (хоча б вони зазнали далеко посуненої русифікації чи польонізації), які не входять до складу УССР (Кубань, Півн. Слобожанщина, Холмщина й Підляшшя, Лемківщина тощо). Думаю, що цю саму політику ми мали б зберігати і в АЕУ-2. Деколи трудно, а то й неможливо (на укр. землях в СССР – поза межами УССР), дати інформації про сучасне укр. життя. Укр. політична еміграція й укр. діаспора є в ЕУ-2 докладно й фахово опрацьовані; їй присвячено також обширний відділ в АЕУ-1. Мені видається, що в АЕУ-2 треба кількість і розміри гасел з цих ділянок скоротити з таких причин: а) про ці проблеми багато писалося в АЕУ-1; б) зовсім спокійно можна пропустити докладний фактаж з життя діаспори (льокальні установи, діячі тощо), а ще більше політичної еміграції. Це питання дискусії; конкретне вирішення можливе після перегляду каталогу гасел, запропонованих до АЕУ-2. У нашій науці й публіцистиці присвячується мало уваги українській діаспорі в СССР (майже 8 млн осіб укр. походження). В ЕУ-2 ця проблема досить докладно з'ясована (напр., в останньому 35-ому зош. гасла: «Середньо-Азійський Степовий Край» і «Сибір»). По-моєму, ця політика мала б бути збережена і в АЕУ-2.

«Наскрізні» гасла – це гасла на межі історії, соціології, права, деколи й географії. Кілька прикладів: Суспільні прошарки: козацтво, міщанство, робітництво, шляхта та інтелігенція; міста, села; консерватизм, комунізм, націоналізм, лібералізм тощо; історично-географічні краї: Галичина, Поділля, Кубань, Півд. Україна, Слобожанщина тощо; національні меншості на Україні і взаємовідносини українців з іншими народами: болгари, жиди, німці на Україні; Польща й Україна, Росія і Україна та багато, багато інших. Це важливі і трудні до оп-

рацьовання гасла. В ЕУ-2 ми «втекли» перед деякими з них: Німеччина, Село, Селянство. Ті, які вже опрацьовані, не вимагають – здається мені – більших змін (звичайно, може, автори, чи скорше, «тім» авторів введуть деякі доповнення, чи зміни). Можливо також, що в них треба буде зробити деякі зміни з уваги на неукраїнського читача.

Проблема районізації

Чимало гасел стосуються різних районів України. Вони виділені на підставі різних критеріїв: географічних (Карпати, Кримські гори, Полісся тощо), географічно-економічних (Донецький басейн, Криворізький басейн тощо), географічно-історичних (Кубань, Поділля, Полтавщина тощо), історичних (Київщина тощо). Це все ясне. Проблема в тому, що звичайно в енциклопедіях присвячується багато місця великим адміністративно-територіальним одиницям (давніше губернія, тепер область). У цих статтях поданий зміст за схемою: географія й природа, історія (не завжди!), населення, народне господарство, культура тощо. Ми в ЕУ-2 таких наскрізних гасел не давали, або присвячували їм дуже мало місця. Чому? Бо адміністративно-територіальний поділ зазнає частих змін, а тим самим статті стають застарілими. Натомість ми поділили Україну на низку географічно-історичних країв і в цих гаслах представили досить докладно географію й природу, історію, людності й економічні відносини. Проблема дискусії: чи однак не присвятити більше місця поодиноким областям (краям) України (звичайно, значно менше, ніж в советських довідниках)?

«Советознавчі» гасла

Віддавна виросла ділянка спеціального знання – «Советознавство». В ЕУ-2 є низка гасел, які можна зачислити до тієї групи (вони стосуються економіки, політики, права, культури, релігійних питань тощо). Чи не було б добре присвятити цій групі гасел спеціальну увагу: відбути в цій справі окрему конференцію фахівців, або хоч опрацювати статтю зі списком всіх «советських» гасел і розіслати їх фахівцям, з проханням про доповнення і зауваження. Слово за фахівцями.

Взаємини України з іншими державами і народами

В ЕУ-2 присвячено цій проблемі багато уваги. Такі гасла, як «Жиди», «Польща і Україна», «Росія й Україна» належать до най-

більших статей в ЕУ-2. Звичайно, в цих наскрізних гаслах чимало повторень того, що написано в інших гаслах (це неминуче). Мабуть, в АЕУ-2 треба присвятити цим гаслам ще більше уваги і зробити деякі доповнення – напр., абзаци про укр.-американські взаємини (політичні, культурні), укр.-британські тощо. Ми не представили наших взаємин з деякими народами Східньої Європи, напр., з Азербайджаном, Вірменією (хоча маємо гасло про вірмен на Україні); звичайно, це тепер головне – культурні взаємини (зокрема в ділянці літератури), стимульовані партією і советським урядом. Такі доповнення ми дамо як в ЕУ-2, так і в АЕУ-2.

Проблема карт

В ЕУ-2 є (чи буде) разом бл. 400 карт, у тому числі низка карт на цілу сторінку. Крім того, буде додана докладна карта України (мірило 1:2 000 000) з великим числом топографічного матеріялу (серед ін. бл. 5 000 географічних назв, в тому числі 4 000 назв осель). Ці карти доповнюють (часто замінюють) текст поодиноких гасел, більшість з них має актуальну вартість і для АЕУ-2; напр., цінні карти розміщення національних меншостей на Україні, комплекти карт до більших географічних і географічно-історичних країв (напр., Полісся, Південної України, Карпат тощо). Але деяка частина карт (зокрема економічні) застарілі і їх треба замінити новими.

Можна плянувати, що до АЕУ-2 увійде понад 350 чорних карт; бл. 100 з них треба опрацювати наново.

До АЕУ-2 треба додати кілька кольорових карт, які представляють природу України: фізичну, геологічну, ґрунтів тощо (вони були в ЕУ-1 і АЕУ-1, але вони вже застарілі), натомість можна переглядати дві етнічні карти (укр. земель за станом з 1930 р. і УССР за станом з 1959 р.).

Опрацювання і рисунок близько сотні нових карт це праця на 2–3 роки. Нам треба розбудувати скромну картографічну робітню в Сарселі і просити допомоги кількох фахівців (напр., опрацювання геологічної карти й карти ґрунтів), притягнути до праці нові фахові картографічні сили. Все це вимагає фахової підготовки, дискусії фахівців і... фінансів. До речі, кожний енциклопедичний інститут має свій картографічний заклад, або здає карти до опрацювання спеціальним картографічним інститутам.

На прикладі картографічного оформлення ЕУ-2 ми бачимо, що праця над АЕУ-2 без ЕУ-2 була б цілковитою утопією, та що однак «додаткові» праці над картами для АЕУ-2 займуть тисячі годин праці і коштуватимуть великі гроші.

Можна додати, що крім карт, треба гасла ілюструвати діаграмами (майже всі діаграми з ЕУ-2 треба відсвіжити).

Ще деякі зауваги: в ЕУ-2 (також в ЕУ-1) є подані географічні назви латинською – «слов'янською», а не «американсько-англійською» транслітерацією. Хоч в АЕУ-2 ми вживатимемо, мабуть, «американсько-англійської» транслітерації, в АЕУ-2 всі (або лише ті, які беремо з ЕУ-2 – дискусійне питання) карти матимуть «слов'янську» транслітерацію. Зміна цієї непослідовності не є можлива.

Світлини

ЕУ-2 має, чи матиме, бл. 2 500 світлин; з яких 70–80 % можна використати в АЕУ-2. Добір світлин в ЕУ-2 не все послідовний – це стосується зокрема світлин осіб. Деякі з них зайві, деякі треба додати (зокрема при нових біографічних гаслах).

Проблема індексу. У деяких енциклопедіях (напр., в УРЕ, у Великій Советській Енциклопедії, в Енциклопедії Австралії) додають індекс осіб, географічних назв, предметів, подій тощо, які є згадані в поодиноких гаслах. Мені здається, що такий індекс варто додати як до ЕУ-2, так і до АЕУ-2, бо тоді, м. ін., «врятуємо від забуття» сотні осіб, установ, газет тощо, яким ми не присвячуємо окремо гасел, але яких ми згадуємо в докладніших гаслах (напр., діячів «Пласту» в г. «Пласт»; декабристів, народників і т. д., і т. д.). Окрема проблема, як найдоцільніше побудувати такий індекс (не поганий індекс ми маємо в АЕУ-1).

Проблеми деяких груп гасел

Тут подаємо лише деякі проблеми з деяких ділянок. Слово у цих справах мають фахівці.

Географія. Спеціальних питань немає (проблему гасел присвячених поодиноким адміністративно-територіальним одиницям вже згадано). Деякі проблеми, може, будуть представлені усно.

Рослини, тварини. В ЕУ-2 є сотні гасел, присвячених поодиноким рослинам і тваринам, за схемою: загальна характеристика, поширення на Україні, використання в народному господарстві. Мені здається, що ми можемо 80–90 % цих гасел пропустити і залишити ті, які мають значення в сільському господарстві і які є типові для рослинності, чи тваринного світу України. Частина цих рослин і тварин буде згадана в гаслах: Рослинність, Тварини; ліс, лісостеп, степ, Карпати тощо; деякі в гаслах: лікувальні рослини,

медоносні (якщо таке гасло даватимемо), зернові, садівництво тощо тощо.

Антропологія. Два основні гасла: «Антропологія» (стан дослідів) і «Раси на Україні». Мабуть, зміст їх застарілий (автор – покійний Р. Єндик). Шукаємо українського антрополога.

Етнографія, фольклор. Неясно під якими гаслами мали б бути представлені ті питання, які порушені в АЕУ-1 (Народна культура, Народна матеріальна культура, Народне мистецтво тощо?). Слово за фахівцями! Побажане притягнути до співпраці розсіяних в Канаді українських етнографів.

Племена. Ми маємо в ЕУ-2 гасло «Лемки»; гасла «Бойки», «Гуцули» треба опрацювати вдруге. Автори?

Мова. Проблема: «граматичних» гасел (чи їх давати в АЕУ-2?).

Історія. Проблема основної статті «Історія». Проблеми наскрізьних гасел. Далі слово за фахівцями.

Право. Проблема: гасел з історичного права; гасел присвячених різним категоріям права, що діяло колись на Україні (волоське, магдебурзьке, німецьке, польське, руське; це ясне); різних галузів права (кримінальне, трудове, фінансове, цивільне і десяток інших, які діяли і діють на Україні: судівництво і судознавство; характеристика радянського права; політично-правні установи й інституції. Слово за фахівцями!

Соціологічні проблеми. Вони не представлені в ЕУ-2 як слід, бо у нас, властиво, немає соціологів України. Кого притягнути до праці (проф. О. Симиренко; ще кого?).

Проблеми літератури, освіти й культури взагалі, народного господарства – повинні доповідати фахівці.

Предметом другої частини моєї доповіді буде плянування праці над АЕУ-2 й інформація, що на цьому відтинку зроблено дотепер.

Буду вдячний за зауваження до згаданих вище проблем і поради, яких фахівців можна б (крім тих, які вже працюють в ЕУ-2) притягнути до співпраці. Йдеться як про молодших колег, які працюють в будь-якій ділянці українознавства (зокрема у високих школах), так і неукраїнських учених, які цікавляться укр. проблематикою. Притягнення цих останніх (хоча б до написання однієї-двох статей), зокрема відомих фахівців, може бути дуже корисним для справи АЕУ-2.

В. Кубійович
Сарсель

1977 рік

Документ № 218

21 квітня 1977

*Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Андрій Білинський
Мюнхен*

Дорогий Колего!

Це додаток до мого останнього листа у справі Вашої статті «Соціяльне забезпечення», а радше у справі мого прохання спрецизувати якесь гасло про Страхування.

До того, що я писав, можу докинути дещо-мало інформацій. Про С. в Росії дещо в Енци. Сл. Брокгавза (1899) в ст. «Россия», т. XXVII-а (371 стор.), але мало і застаріле. С. було в Росії в руках держави (мало), земств і переважно в руках великих асекураційних т-в. Всі вони мали свої відділи на Україні й обіймали різні ділянки С. Мабуть, на Україні не було страхових товариств, які діяли б лише на Україні. Мабуть, в Рос. Імперії діяли й закордонні асек. т-ва (??). Кооперативне С. було в Рос. Імперії слабо розвинене; щойно 1909 р. засновано при Моск. Союзі споживчих т-в Страховий відділ; він діяв і на Україні.

Про С. на укр. землях в Рос. Імп. більше не знаю. Повторюю: С. займалися земства (мабуть, безпекою перед пожежами), великі страхові т-ва (в Енци. Сл. Брокгавза є статистична таблиця по губерніях, з якої щось можна витягнути). В 1917–18 буйно розвинулася на Україні страхова кооперація. Про це є маленький абзац в ЕУ-1 на 1115 ст. До цього треба додати, що після занепаду в добу воєнного комунізму С. кооперація відновила свою діяльність за НЕПу (1922) під назвою «Комстрах»; він забезпечував майно: будинків від вогню, врожаїв від шкідників і стихійних нещасть, худобу від пошести, від загибелі вантажів у дорозі тощо. 1926–27 «Комстрах» мав 672, 2 млн. руб. забезпечених сум. Як вся кооперація зліквідований, власне удержавлений на поч. 1930-их рр.

В Галичині початки С. можна бачити у різних скромних видах. Довгий час діяли лише чужі страхові кампанії. 1892 постало укр. т-во «Дністер» (див. гасло) від вогню, крадіжки і влому, (його діяльність обмежена законом з 1935, в якому безпеку від вогню перебрало польське монопольне держ. т-во). Звичайно, діяли й чужі стр. т-ва (за австр. часів «Чеська Славія» й ін., за поль. – т. зв. «Фльоранка»). Кооп. страхування не було.

Це декілька зауважень, про С. в УРСР (крім соціального) Ви маєте матеріяли.

Мені здається, що нам тяжко робити спеціальні розшуки і тому треба би гасло написати коротко й «обережно».

І ще мале прохання: в УРЕ є гасло «Судової Експертизи наук.-дос. ін-т юридичної комісії при Раді Мін. Укр. РСР». Чи давати це гасло? Якщо так – напишіть з Вашої ласки.

Вибачайте, що Вас турбую, і допоможіть.

Сердечні привітання від нас обох для Вас обох.

В. Кубійович
Сарсель

Документ № 219

15 червня 1977

*Високоповажаний Пан
Проф. Іван Лисяк-Рудницький
Едмонтон*

Вельмишановний і Дорогий Пане Колего,

Як автора статей в ЕУ-2, дозволю собі запросити Вас, в порозумінні з проф. В. Кубійовичем, до співпраці у відділі право й політика англосовітської ЕУ-2. Долучена записка з'ясовує характер і умови праці та співпраці авторів у цьому відділі. Буду вдячний, якщо погодитеся на співпрацю і це підтвердите Вашим листом.

Властиво, у Вашому випадку, ідеться не про співпрацю зовнішню, але внутрішню – редакторів двох відділів. Проф. Кубійович повідомив мене, що Ви прийняли редакторство історії в АЕУ-2. Гасла, які є в моїй теці і щодо яких звертаюся, можуть бути цілком добре гаслами у Вашій компетенції. І тут, властиво, можна говорити про мою співпрацю з Вами. Я підношу це першим, бо вже поробив певні редакційні підготовки. Мені було б легко їх відступити Вам, чи кому іншому; я вдоволься б прочитанням їх і заувагами з погляду політично-правного, зрезигнування з їх редагування на користь кого іншого.

Але тому, що це є в моїй картотеці, я їх висуваю в листі до Вас. Ідеться про такі гасла до І-го тому:

Абсолютизм – самодержавність. Таке гасло нам треба дати радше, ніж абсолютизм, бо воно більше характерне для історії України. Про останнє (абсолютизм) може бути лише згадка в основному гаслі. Залежно від змісту і його пов'язання з Україною, це гасло могло б мати до пів стор. друку. Хоч можна б вдовольнитися й корот-

шою заміткою. Думаю, що Ви могли б надати цьому гаслові належного змісту.

Agrarian Reforms 1906–1911. Під цим гаслом повинні йти заходи й політика царського уряду, відомі як Столипінська реформа. Знов можна б дати від половини до двох третин стор. залежно від специфічного матеріялу і, ясно, з українських відносин.

Classes. В ЕУ-2 була релятивно слаба стаття пок. проф. І. Витановича. Нам би треба дати щось більше і глибше, хоч півтори стор. друку. Поряд з цим виникає питання статті про Стани. На неї було посилання в ЕУ-2, але її редакція у 8 томі не дає, бо не знайшли автора.

Estates. Нам би таку статтю треба дати, і знов, залежно від змісту величина може бути від пів до 1 стор., ясно, з різними посиланнями. Хто таку статтю міг би написати?

Пропонуючи це Вам (обидві статті: Кляси, Стани), не виключаю, що Ви можете когось іншого пропонувати з своїх колег.

Feudalism. Досить близько пов'язана стаття з проблемою станів, але більш софістикована, інтерпретаційна. Гадаю, що Вам би ця стаття підходила. І знову бачу для неї розмір від однієї до півтори сторінки

Всі п'ять статей, що пропоную Вам, властиво, є у Вашій ділянці, і якщо Ви самі не могли б їх написати, прийдеться Вам подумати про авторів. Можливо, Ви маєте свою іншу концепцію про істор.-правні матеріяли цих статей, як це все можна б розв'язати. Будь ласка, обміняйтеся думками про це з професором Кубійовичем і зо мною.

Я хочу додати, що цілий ряд історично-правних гасел, котрі є в моїй «коробці», належать і до Вас. Тому Вам прийдеться їх рецензувати і до них зайняти становище. Прохаю ще раз висловитися до списку «моїх» гасел на літери «А–F».

Щиро вітаю Вас і Шановну Дружину!

Бажаю всього добра.

З товариським привітом
Василь Маркусь

Документ № 220

15 червня 1977

Високоповажаний Пан
Проф. Ярослав Падох
Нью-Йорк, ЗДА

Вельмишановний і Дорогий Пане Професоре,

Як автора статей в ЕУ-2, дозволю собі запросити Вас в порозумінні з проф. В. Кубійовичем до співпраці у відділі права і політики англومовної ЕУ-2 (АЕУ-2). Долучена записка з'ясовує характер і умови праці й співпраці з нами. Буду вдячний, якщо погодитеся на співпрацю і це підтвердите Вашим листом. До першого тому прохаю Вас опрацювати статтю Бояри Bouars, що включатиме і зміст замітки Боярська дума. Ви можете написати нову статтю або лише зредагувати Бояри покійного А. Яковліва й додати дещо з Боярська рада. Стаття не може переходити розміру пів стор. До всіх наступних томів вишлю пропозиції згодом. Буду вдячний за помічнення до додленого реестру гасел до 1-го тому. При цьому приємно мені скласти Вам сердечні ґратуляції до вибору Вас Головою Наукового Товариства ім. Шевченка в Америці та бажаю успішної праці.

З щирою пошаною і привітом
Василь Маркусь
Сарсель

Документ № 221

1977 [точна дата невідома]

АНГЛОМОВНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА (АЕУ-2) Записка до авторів АЕУ-2 з ділянки права і суміжних дисциплін

За узгодженням з проф. В. Кубійовичем, гол. редактором «Енциклопедії Українознавства», я перебрав редагування правничих і споріднених гасел в Англomовній ЕУ-2, редакцію і видання якої спонсорує Канадійський Інститут Українських Студій в Едмонтоні. Властиво, я продовжую цю працю, бо був редактором відділу права в ЕУ-2 від першого тому.

В процесі праць ми дали поширені рамки цьому відділові, включаючи деякі суміжні ділянки з історії політ. інституцій та різні суспільно-політичні явища й поняття. Схематично в АЕУ-2 можна би цю ділянку окреслити як State, Law, Government and Politics. Розмежування деяких гасел, що є під моєю «опікою», є чисто практичним; подібні інші гасла є в ділянці культури, економіки, історії. Зрозуміло, що автори цих відділів матимуть вплив на редагування й остаточний характер проміжних гасел.

Першим моїм завданням було укласти каталог гасел. Такий каталог зроблено на літери «А–Ф» (лат.) включно – детально з визначенням величини місця й запропонуванням авторів. На решту

складено лиш тимчасовий список. Каталог гасел до 1-го тому (на всі чотири передбачені) висилаємо для ознайомлення, можливої перевірки і пропозицій. Звертаю увагу, що тут включені і посилання, щоб читач бачив, де така проблема (поняття) мала б бути заторкнена. Для орієнтації подаю, що гол. редакція приділила для права і суміжних гасел 5 % місця в АЕУ-2, тобто 150 стор. друку на 2900; згідно з нашим попереднім каталогом гасел, на 1-ий том припадає бл. 200 гасел, в тому числі 30 % в розмірі від пів до 3 стор.

Подібний каталог до трьох дальших томів (G-Z) буде висланий пізніше.

Згідно із загальною редакційною політикою АЕУ-2, в цьому відділі будуть застосовані такі вказівки і підхід:

1. АЕУ-2 буде максимально використовувати матеріяли ЕУ-2 і АЕУ 1 і лише, де є дійсно потреба, можна думати про ґрунтовну переробку чи написання нових статей.

2. Одночасно з тим будемо звертатися до авторів статей в ЕУ-2, щоб вони свої гасла відповідно переробили чи доповнили (довели до сучасного стану).

3. Велику кількість малих гасел оформить редактор і вони разом з іншими будуть висилатися на рецензію.

Редакційна робота авторів, як і написання нових статей будуть гоноровані. Так само Гол. редакція в міру можливостей гоноруватиме рецензування. В цій стадії праці над АЕУ-2 прийнято такі ставки гонорарів:

1 стор. друку (формату ЕУ-2) оригінального матеріялу 75 дол.

1 стор. переробленого і зредагованого матеріялу 25 дол.

Рецензування – ставка за домовленням при бл. 5–10 дол. від і сторінки ЕУ-2.

Гонорари виплачує Гол. Редакція після надрукування, але певний аванс може бути виплачений після прийняття матеріялу до друку й після рецензування. Важливо, щоби запропоновані автори виконали взяті на себе праці у відповідних реченнях. До першого тому треба прислати матеріяли до 31 грудня 1977 р. Автори можуть прислати свої матеріяли укр. мовою; тоді за ними залишається право перевірити англійський переклад. Якщо автори оригінального і зредагованого матеріялу самі дадуть англійський текст, який не потребуватиме ґрунтовної переробки англомовним редактором, то вони отримують ще гонорар перекладача.

Остаточний текст прийнятої статті узгоднюється між автором і редактором при вирішальній участі головного редактора.

Від авторів очікується, що при спільній консультації вони будуть готові відповідно переробити проекти своїх статей і причинків, коли виникне потреба.

Авторів просимо вести листування стосовно редагованого матеріалу з редактором відділу. Самозрозуміле, що автори можуть звертатися у цих справах і до головного редактора. Але пряма кореспонденція заощаджує час і додає до ефективності праць.

Адреса редактора:

V. Markus
5733 N Central Pk Ave
Chicago, III 60659
U.S.A.

Від 15 січня до 15 березня 1978 р. листування скеровувати до Сарселю:

V. Markus
29, Rue des Bauves
95200 Sarcelles
France

З товариським привітом
Василь Маркусь

Документ № 222

3 жовтня 1977

ЗАПИСКА У СПРАВІ КОНФЕРЕНЦІЙ І РОЗМОВ,
які стосуються Енциклопедії Українознавства в англ. мові,
що мають відбутися в Торонто 23 (може й 24) жовтня 1977

Дістають Панове: директор К.І.У.С. проф. М. Лупул, д-р П. Саварин і д-р А. Фіголь (обидва підписали договір між К.І.У.С і НТШ в Європі у справі редакції ЕУ); та члени Ред. Колегії: Ю. Луцький, В. Маркусь, І. Л.-Рудницький, Ю. Шевельов.

Високоповажані й Дорогі Панове!

Користаючи з перебування директора К.І.У.С. і членів Ред. Колегії ЕУ в Торонто, ми устійнили, що відбудемо такі конференції й наради:

1. Конференцію Ред. Колегії і директора М. Лупула.
2. Конференцію у фінансових справах.
3. Наради у справі праці над гаслами з групи Історія («Історична Секція») та «советознавчих» гасел.

Звичайно, відбудемо також низку персональних розмов.

До 1. Порядок нарад: а) В. Кубійович – Проблеми праці над ЕУ (додаю ширший матеріал до дискусії); б) Ю. Луцький – Праця Торонтського відділу ЕУ; в) дискусії над звітами; г) розподіл праці між членами Ред. Колегії, головним редактором і його заступни-

ком; г) притягнення до співпраці нових осіб (евентуальне і проблемами транслітерації).

До 2. Додаю записку.

До 3. Додам за кілька днів записку; прохаю проф. І. Л. Рудницького підготувати ласкаво матеріал до дискусії.

До 4. Прохаю проф. Маркуся виготовити записку і по змозі розіслати її учасникам цієї наради. Можливо, що ця нарада буде дещо – через брак часу – імпровізована.

Увага. Основна мета наших зустрічів є розподіл праці між членами Ред. Колегії, підшукування нових співробітників, устійнення взаємовідносин авторів, редакторів, гол. редактора; а далі застана – як приспішити нашу працю.

Записки й матеріал до дискусії шлю безпосередньо на руки поодиноким Панів; нараду в справі «советознавчих» гасел мав би підготувати проф. Маркусь у порозумінні з проф. Луцьким і проф. І. Л. Рудницьким. Вся технічна сторінка лежить у руках Торонтського бюро К.І.У.С. Нашим майбутнім конференціям і нарадами я присвячую велику вагу; вони висвітлять неясні справи і дозволять приспішити працю над важким, але великим і відповідальним ділом.

МАТЕРІЯЛИ ДО КОНФЕРЕНЦІЇ РЕДКОЛЕГІЇ І ДИРЕКЦІЇ К.І.У.С.,
що відбудеться 23 жовтня 1977

Проблеми ЕУ

У квітні ц. р. я розіслав багатьом особам – співробітникам і авторам ЕУ і в тому числі, і всім членам нашої теперішньої конференції) ширший еляборат «Проблеми англомовної гаслової Енциклопедії Українознавства (ЕУ-2)», в якому я подав інформації і міркування, що стосуються ЕУ. В елябораті насвітлено напрямні і «профіль» ЕУ, її взаємини до української гаслової Енциклопедії Українознавства (ЕУ-2), найважливіші проблеми в опрацюванні поодиноких груп гасел (секцій), труднощі, на які натрапляє наша праця, розміри поодиноких ділянок гасел, врешті стан дотеперішньої праці та пляни на майбутнє. Я прохав редакторів і авторів ЕУ відгукнутися на дискусійні і неясні питання, але зауважень я дістав мало. Мені здається, що навіть дехто з членів Редколегії не прочитав як слід мого еляборату й устійнених вже напрямів, яких ми мусимо дотримуватися. Тому посилаю членам конференції ще раз «Проблеми» і прошу цей еляборат докладно прочитати (найважливіші місця підкреслені). Тут коротко повторюю деякі проблеми, порушені в моєму елябораті, й додаю нові.

Напрявні праці над ЕУ є докладно мною продумані; це висліди мого довгорічного досліду в праці над 11 томами ЕУ і 2 томами АЕУ та численних розмов і листів зі співробітниками. Додамо, що він і устійнений в договорі НТШ в Європі і редактора Укр. Енциклопедії Українознавства та з Дирекцією К.І.У.С.

Ще раз: ЕУ має бути об'єктивним довідником про Україну і укр. нарід і в деякій мірі відповіддю на подібні довідники, що появилися на Советській Україні й в ССРСР, які у великій мірі фальсифікують знання про Україну (докладніше див. «Проблеми», стор. 3, підрозділ – Напрявні).

ЕУ не є оригінальним твором – це переробка ЕУ-2 (так як англomовне видання першої загальної частини ЕУ було переробкою – другим, кращим виданням ЕУ-1). Але, з другого боку, ЕУ це не переклад, але переробка матеріалу ЕУ-2 з таким спрямуванням: сконцентрування змісту (пропускаємо маловажливий фактаж: події, деякі біографічні нотатки, оселі тощо; уникаємо повторень), відсвіження фактажу (в низці гасел, які вже появилися в ЕУ-2, та доповнення сотнями нових гасел – зокрема біографічними нотатками) виклад, як в кращих англomовних довідниках. Одним словом, ЕУ має бути кращим виданням ЕУ-2; вона повинна б бути одним з кращих, енциклопедичних довідників англійською мовою взагалі (На маргінесі можна згадати, що Енциклопедія Канади – англ. мовою – має багато недоліків; не бракує їх і в Енциклопедії Литви – теж англ. мовою, яку видають литовці в ЗДА). Проблеми, в чому полягають недоліки укр. видання (ЕУ-2) – яких ми не повинні повторювати в ЕУ та які зміни можемо впровадити в англomовному виданні, присвячено 5, 6 і початок 7 стор. «Проблем» і до них відсилаю з проханням обов'язково прочитати.

До найбільших труднощів в праці над ЕУ належить опрацювання синтетичних гасел, присвячених поодиноким ділянкам знання про Україну. Таких гасел немає в ЕУ-2 – ми посилаємо за ними читача до ЕУ-1. Але АЕУ-2 є замкненим у собі твором, який мусить дати всі знання про Україну, і ми мусимо дати такі синтетичні гасла, як Географія (України), Історія, Література, Економіка тощо. Матеріал до опрацювання цих гасел ми маємо як в ЕУ-1, так і в АЕУ-1, але він (з АЕУ-1) мусить бути сильно скорочений (деколи на 10 %). Про цю проблематику див. 7–8 стор. «Проблем».

Менше труднощів ми матимемо з опрацюванням гасел, присвячених різним ділянкам науки про Україну (українознавства) – треба лише переробити вже написані гасла. Все-таки деякі гасла (напр., Геофізика на Україні, Кібернетика на Україні) треба додатково опрацювати, бо їх ми не дали в ЕУ-2. Докладніше див. стор. 8–9 «Проблем». Інші питання, які вимагають застанови при праці над ЕУ, – див. стор. 9–12.

Стан праці над ЕУ-2 Якщо ЕУ є лише переробкою укр. видання, треба коротко з'ясувати, який є стан праці над ЕУ-2. Тепер він такий: видруковані або вискладані всі гасла на літери А-С. Якщо мова про гасла на літери «Т-Я», то деякі групи гасел на ці літери вже опрацьовані, для більшості ми маємо сирі матеріяли. Редакція ЕУ-2 має також багато матеріялів для «Доповнень» до тих томів ЕУ-2, які вже появилися. При праці над англомовним ЕУ ми беремо до уваги, що гасла на літери «Ф» і «Ч» увійдуть до I тома АЕУ-2 і тому опрацюванню цих гасел присвятимо найближчими місяцями найбільше уваги.

Стан праці над англомовною ЕУ (звіт за 9 місяців праці)

Кінчається підготовча праця. Вона полягає у впорядкуванні і класифікації гасел, які мають увійти до ЕУ-2. Картотека гасел ЕУ є неоціненним скарбом. Вона обіймає понад 25000 позицій-гасел, які вже були видруковані в ЕУ-2 (на літ. «А-С»), які ще мають увійти до ЕУ (на «Т-Я»), тисячі доповнень (гасла, які не увійшли до ЕУ-2, але які повинні появилися в «Доповненнях» до ЕУ-2 і – увійти до АЕУ-2 та доповнення до видрукованих вже гасел). Це є не лише реєстр гасел, але карточки; повирізовані з ЕУ-2, УРЕ й ін. довідників, виписки тощо. Ці понад 25 000 гасел поділено на підставі децимальної системи на низку ділянок – головних (14), друго- (90) й третьорядних – 650; напр., ми маємо групу гасел, що стосуються «Пласту», основне гасло «Пласт», різні пластові організації, пластові видання, пластові діячі – все в одному підвідділі; якщо ці гасла зібрані разом – зовсім легко їх відредагувати для ЕУ. В наших архівах багато додатків, напр., до гасел-статей про поль.-укр. взаємини; таких прикладів можна давати десятки.

Як було сказано, лише частина гасел, які появилися в ЕУ-2, увійде до АЕУ-2. Вже тут в Сарселі робимо першу сегрегацію гасел: елімінуємо низку гасел (вони не підуть до АЕУ-2), а далі посилаємо списки всіх гасел до редакторів поодиноких ділянок (секцій), а деколи й редакторам підділянок, звичайно, з ширшими коментарями, щоб фахівці вирішили, які з цих гасел мають увійти до ЕУ і яка має бути їх величина. Впорядкувати понад 25 000 гасел (ми не маємо компюторів...) займає час. З різних секцій найкраще впорядковано відділ Право (ред. проф. В. Маркусь); виготовлено список гасел з Літератури (2 300 гасел; їх список (без коментарів охоплює 52 стор. друку) та з відділу Церква (бл. 800 гасел, з коментарями – 33 стор. друку).

Без цієї вступної роботи не є можливо остаточно устійнити карталог гасел до АЕУ-2, а також їхні розміри. Якщо ця робота не буде

солідно зроблена, виникне в ЕУ хаос. Якщо візьмемо до уваги, що сам список гасел (з деякими коментарями) займатиме до 600 стор. машинопису та що опрацювання коментарів вимагає поважних зусиль з боку гол. редактора – зрозуміло, що ця конечна робота займає час.

В головній редакції ЕУ в Сарселі працюють на півставки дві особи: д-р А. Жуковський (співредактор) й інж. Ю. Коваленко.

Деколи користуємо з допомоги сил, які можна зайняти на короткий час (напр., від кінця вересня мгр, М. Трухан). Ми виплачуємо також постійний місячний гонорар проф. Маркусеві (ред. відділу Право і Політика). Незабаром треба буде оплачувати інших редакторів відділів. Число співробітників в Сарселі є абсолютно замале (я не маю навіть секретаря), але в Європі трудно знайти співробітників, зокрема таких, які могли би перебрати деякі редакційні функції.

Плян праці на найближчі місяці – це в першій мірі продовження і закінчення вступних робіт: посилки проекту гасел до редакторів чи ін. фахівців; дефінітивне устійнення гасел, які увійдуть до ЕУ, та їх розмірів; розподілення гасел на такі, що не вимагають змін, і на такі, що вимагають деякої зміни або й більшої редакції, а також на такі, які треба наново написати; рівночасно треба підшукати редакторів відповідних груп гасел та авторів. Після устійнення каталога гасел треба здебільша вислати редакторам (і авторам) фотокопії відповідних гасел і всілякого рода матеріали, щоб їм улегшити редакторську працю. Цілу низку проблем можна буде вирішити шляхом особистих розмов і конференцій у складі кількох осіб. Деякі вже відбулися, деякі відбудуться під час мого теперішнього перебування в Канаді й ЗДА, деякі щойно пізніше (пляную нову поїздку на американський континент на весні 1976).

Труднощі

Найбільші труднощі з праці над АЕУ-2 полягають не в площині фінансовій (вона мала б бути забезпечена), але людській – ми маємо мало сил, які були б знавцями укр. проблематики; ще менше таких, які вмели б написати гасла для потреб енциклопедії, і зовсім обмаль редакторів. При праці над ЕУ – АЕУ вони ще були, тим часом чимало з них відійшли у вічність і часто не маємо їхніх заступників. Болісно доторкнула наше діло смерть найкращого економіста України – Всеволода Голубничого (ми домовилися, що він буде редактором двох важливих відділів в ЕУ – нар. господарства й історії України за підсоветського періоду). Тому одним з найпекучіших завдань є підшукати нові сили; лише частково вдається це здійснити. Розпитуємо за антрополога і археолога Укра-

їни (допомога обіцяна), знавця укр. нар. мистецтва тощо; маємо (невелику) надію, що серед наших соціологів знайдуться такі, що присвятять увагу соціології України. Низку основних гасел можуть опрацювати і перебрати під «опіку» над деякими групами гасел такі фахівці, які не розробляли справді укр. проблематики, але як фахівці зможуть відредагувати поміщений матеріал в ЕУ-2 та АЕУ-1; для прикладу: один зі знавців бібліографії і бібліотечарства обіцяв узяти на себе редакцію гасел з цієї ділянки в АЕУ-2, хоч він досі укр. тематикою не займався. Є надія, що економічні гасла розберуть між собою економісти, і обіцянка, що один з них перебере на себе ролю координатора. Деякі групи гасел, що не мають редактора, треба посилати фахівцям на рецензію; але тоді впаде новий обов'язок на гол. редакцію ЕУ (при сьгоднішній ситуації – на гол. редактора).

Проблема редакторів, авторів

В принципі редакторами і авторами поодиноких груп гасел є ті самі особи, що в ЕУ-2 і АЕУ-2. Виникає питання, як їх замінити, коли декого не стало (Богдан Кравців, Всеволод Голубничий) або коли працездатність редактора якоїсь ділянки в ЕУ тепер обмежена. При згаданих вище труднощах, не було б доцільним давати до опрацювання (чи відредагування) гасла, які вже є задовільно написані; ще раз – наша енергія мусить бути зосереджена на опрацюванні лише кінцевих – порівняно з ЕУ-2 – доповнень і змін. Не є реальні думки деяких колег, щоб ЕУ (чи хоч би деякі її ділянки) опрацювати під новим кутом зору (це можливе лише в деяких наскрізних гаслах-статтях). Ми не можемо також представляти в ЕУ індивідуальні погляди поодиноких авторів на якусь проблему: ми маємо подати (якщо це потрібне) погляди різних дослідників (в тому числі й автора, якщо він щось написав на цю тему).

Наші розшуки за співробітниками полягають на підшукування редакторів ділянок, які не мають редакторів, підшукування авторів нових гасел, притягнення нових сил до Сарселю, перекинення частини редакційної роботи з Сарселю до Торонта. Проблема виконання недоліків новими силами стане ясніша, коли переглянемо поодинокі ділянки ЕУ.

Географія, геологія тощо. Гасла з цієї ділянки в моєму проекті займали б .145 стор. друку (без ілюстрацій). Редакція цієї ділянки за мною; деякі сили будуть притягнені до співпраці.

Біологія, рослинність, тварини – 45 стор. друку. І цю групу мушу взяти безпосередньо під мою опіку. Більших проблем немає. Але... виготовлення проекту гасел до ЕУ і розсилка деяких гасел на ре-

цензії займає час; треба підшукати авторів кількох статей, напр., «Біологічні науки на Україні».

Історично-географічні краї України – 90 стор. друку. Це здебільша великі гасла-статті як Бесарабія, Буковина, Волинь, Закарпаття, Крим, Кубань, Півд. Україна, Пряшівщина; Полтавщина і десятки ін. Схема цих гасел: географія, історія, людність, нар. госп-во. Авторами гасел були в основному географи й історики. Праця над цими гаслами, посилка їх на рецензії, переробка вдруге і третє, ілюстрування картами й світлинами займали часом місяці. Я не думаю, щоб ці гасла вимагали змін, за винятком невеликих доповнень (найновіша статистика, найновіші події, бібліографія). Історичну частину цих гасел писали серед ін.: проф. О. Оглоблин (він і редактор іст. частини всіх цих гасел), проф. І. Витанович, проф. Н. Полонська, проф. М. Міллер, проф. В. Іванис, проф. В. Маркусь, д-р О. Зілинський та ін. Чи треба ще історика (-ків) – за винятком проф. Оглоблина, який прочитав би ці гасла й доповнив їх новим змістом?

Оселі. І це гасло з геогр., іст. й екон. змістом. Деякі з них (напр., Київ, Львів, Одеса) – малі монографії. Редакція цієї групи гасел була в моїх руках. Які зауваження до цієї групи гасел мають історики?

Людність – 30 стор. друку. Редактор В. Кубійович. Але немає редактора групи Антропологія.

Етнографія і фольклор – 90 стор. друку (мабуть, забагато). В ЕУ-1 редактором цього розділу був пок. проф. З. Кузеля (цінні статті вийшли з рук пок. В. П. Петрова). В ЕУ-2 «опіку» над цими гаслами перебрав пок. Богдан Кравців; тепер (гол. фольк.) їх опрацьовує проф. П. Одарченко (Вашінгтон), а, може, ще дехто. З редакцією гасел з цієї ділянки будуть деякі труднощі. Невдовзі буде виготовлений список цих гасел і висланий на дискусію. На марґінесі: можливо, що в редакції гасел, які стосуються етнографії і фольклору, міг би допомогти д-р Р. Климаш (Вінніпер), який досліджує фольклор українців у Канаді; але – на фольклорі України він не багато визнається.

Мова – 90 стор. друку. Немає проблем, бо редактором є проф. Ю. Шевельов, який працює в ЕУ – АЕУ-25 років.

Археологія – 40 стор. друку. Трагедія! Всі археологи України (серед них редактор статей і гасел в ЕУ – АЕУ проф. Я. Пастернак) померли. Справді, проф. Пастернак опрацював усі гасла з археології, але вони застарілі. Ми маємо археолога в особі д-ра Уляни Климишин (Гарвард), але її допомога обмежена, бо вона не працювала над археологією України. Шукаємо археолога України!

Історія – 490 стор. друку (якщо взяти до уваги також історичний зміст в гаслах про краї і міста України – 600 стор. друку). Найбільша ділянка в ЕУ. Проблеми цього відділу присвячую окрему записку.

Церква – 150 стор. друку. Ми будемо мати незабаром решту гасел (тобто й на «Т-Я») до цього відділу з ЕУ-2. Але ми не маємо редактора церк. гасел (кол. редактори німецькі, молодші сили не мають часу перебрати редакцію). Можливий вихід із ситуації такий: прохати кількох фахівців написати деякі доповнення, а низку гасел післати на додаткові рецензії. Але – хто буде автором найважливішого гасла Історія Церкви на Україні (як це по-англійському – Черч гістори?); в АЕУ-1 написали історію Церкви України покійні вже проф. Н. Полонська і проф. М. Чубатий. Проблема трудна до розв'язки.

Право і соціологія – 150 стор. друку. Редактор ділянки права – проф. В. Маркусь і гол. редактор не буде мати турбот з цією групою гасел. Натомість ми не маємо соціолога України й, мабуть, наші гасла з соціологічним змістом будуть незадовільні.

Література – 330 стор. друку. Список гасел я післав проф. Ю. Луцькому і ред. І. М. Кошелівцеві. Може, проф. Луцький зreferує цю справу.

Наука, освіта – 60 стор. друку. Практично ці гасла редагували (і переважно писали) Б. Кравців і В. Кубійович. Треба найти нових редакторів (може проф. Ю. Шевельов?).

Преса, видавництва; Бібліографія, Книжки, Музеї, Архіви – разом 65 стор. друку; редагував (і переважно писав) Богдан Кравців. Можливо, що редакцію першої частини перебере Сарсель (але хто напише гасло Преса?), другої – д-р А. Турчин.

Образотворче мистецтво – 120 стор. друку. Редактор – маестро С. Гординський.

Музика, театр, кіно – 80 стор. друку. Музика – під опікою д-ра В. Витвицького; театр і кіно – ще неясне.

Нар. господарство – 320 стор. друку. Складна проблема. Гасла, що їх написав В. С. Голубничий, частково застарілі, додаткові (на «Т-Я») – в опрацюванні. Розв'язка проблеми цих гасел вимагає великих зусиль гол. редактора: виготовити каталог гасел із коментарями, розіслати на зауваження кільком економістам, відбути в Нью-Йорку конференцію з економістами України і розподіл між ними завдань. Немає фахівців від аграрних проблем!

Охорона здоров'я, Фізкультура – 60 стор. друку. Є редактори (д-р Г. Шульц, проф. Е. Жарський); більших проблем немає.

Математика, Фізика, Хемія, Техніка на Україні – 40 стор. друку. При гаслах цієї ділянки йдеться про розвиток цих наук на Україні та про біографічні нотатки учених з цих ділянок. Дослідників, які цікавилися б розвитком цих наук на Україні, ми в дійсності не маємо, але, мабуть, наші вчені ці гасла опрацюють.

Військо – 40 стор. друку. Редактор проф. Л. Шанковський.

Укр. діаспора – 230 стор. друку. Матеріал до цієї групи гасел ми маємо як в ЕУ-2, так і в II томі АЕУ-1 (великий розділ про діаспору). Треба знайти редакторів поодиноких країв. Гасла з ЗДА візьме, мабуть, під опіку проф. В. Маркус (може й проф. Я. Падох); з Канади – д-р І. Тесля і т. д. Мабуть, буде доцільно, щоб гасла з кожної країни післати ще на рецензії (між ін. гасло «Канада» та ін. канадські гасла).

Перспективи і планування (Тут деякі повторення)

Праця над ЕУ не легка, головне через брак відповідних працівників. І тому потрібне ясне планування на найближчі місяці і найближчі роки; зовсім конкретна й інтенсивна робота. Ще раз:

1. В найближчих місяцях я розішлю списки гасел з дальших (всіх) ділянок з коментарями і конкретними пропозиціями. Редактори (деколи рецензенти; відішлють ці списки мені назад й устійнять зі мною дефінітивний каталог гасел та їх величину. Йдеться не лише про гасла, які увійдуть до I тому ЕУ (літери «А–С»), але про всі, щоб ми мали врешті ясний реєстр всіх гасел. Заголовки цих гасел треба перекласти на англ. мову, щоб мати конкретний каталог до ЕУ (так зроблено – якщо йдеться про I том ЕУ – з гаслами з групи «Право» і «Література»). Було б побажане, щоб до Сарсело приїхав хтось з працівників К.І.У.С. у Торонто і опрацював таку картотеку (одна копія – в Сарселі, друга – в Торонто); кандидат має добре володіти укр. і англ. мовами, та писати на машинці.

2. Після устійнення, які гасла увійдуть до ЕУ, я пішлю редакторам (доколи авторам) фотокопії гасел з ЕУ-2, щоб вони зробили на них доповнення (якщо вони невеликі). Нові гасла (зокрема наскрізні) треба (в порозумінні зі мною) замовити у авторів. В засаді редактори самі зроблять невеликі поправки й не будуть їх посилати підредакторам. Якнайскоріше треба післати до апробати до авторів гасла з ЕУ, які даємо до ЕУ (щоб вони їх апробували і зробили евентуально зміни). Нам треба устійнити, хто до них писатиме (я чи редактори секцій).

3. Маю намір відбути на весні 1978 конференцію в Нью-Йорку з економістами, а, може, й советознавцями та низку індивідуальних розмов. Побажане відбути тоді нову конференцію Ред. Колегії (знову в Торонто).

4. Дальша праця сконцентрована над гаслами, які увійдуть до I тому ЕУ з такою настановою, щоб від половини 1978 напливали гасла до перекладу (деякі прийдуть, мабуть, вже на весні). Мета: дати манускрипт і тому на початок 1979 (треба пам'ятати, що з I томом буде найбільше мороки, бо ми не маємо ще гасел на літери Ф, Ц, Ч, а далі гасла на перші літери в ЕУ-2 є частково застарілі).

А тепер деякі проблеми, які варто тут згадати, та деякі, що їх треба продискутувати і зробити деякі устійнення.

Поділ праці між гол. редактором і його заступником

На підставі договору, основним завданням заступника гол. редактора є переклад ЕУ з української на англійську мову, а далі всі процесії, зв'язані з друком. Проф. Ю. Луцький є також редактором (разом з І. М. Кошелівцем) відділу «Література». Але побажане, щоб проф. Луцький перебрав і редакцію деяких інших відділів ЕУ-2 і відтяжив гол. редактора. Це проблема дискусії (теоретично тоді проф. Ю. Шевельов був би також заступником гол. редактора). Гол. редактор міг би здати майже весь тягар праці над ЕУ на свого заступника; вистачає, що він дав матеріял з АЕУ і ЕУ-2; але – це теорія. Проф. Ю. Шевельов дав згоду бути редактором відділу «Мова». Теж побажане, щоб проф. Шевельов погодився взяти на себе редакцію інших ділянок – по змозі перебрав під свою опіку всі ділянки, що стосуються культури (хоч деякі з них матимуть своїх редакторів). Це було б велике відтяження для гол. редактора.

Склад Редколегії

Поки що: В. Кубійович, Ю. Луцький, В. Маркусь, Ю. Шевельов. Виринає можлива проблема поширення цього складу. Проблема редакторів поодиноких відділів поки що ясна: маестро С. Городинський – образотворче мистецтво, проф. І. Коропецький – нар. господарство (ще з деяким знаком запитання), проф. Л. Шанковський – військо, проф. Н. Осадча-Яната – рослини, д-р Г. Шульц – охорона здоров'я, д-р Є. Жарський – тварини.

Взаємини гол. редактора з редакторами поодиноких відділів

Поки що устійнення такі: редактори поодиноких відділів можуть притягати співробітників (як редакторів деяких груп гасел, так і авторів) лише в порозумінні з гол. редактором.

Побажане доповнення звіту гол. редактора звітом проф. Ю. Луцького (праця Торонтської філії редакції ЕУ; особи, які є або мали б працювати по лінії ЕУ, їхнє фінансування). Було б також побажане, щоб проф. Ю. Луцький подав плян організації перекладів укр. текстів на англійську мову. Врешті час (тепер або при наступній конференції Редколегії) вирішити справу транслітерації (це можна зробити лише при участі проф. Ю. Шевельова); конечно відповідна записка-проект проф. Ю. Луцького.

Фінансові справи з'ясовані в окремій записці. Тут лише підкреслено, що праця гол. редактора не є можлива без диспонування т. зв. торонтським бюджетом, з якого виплачуються гонорари за написання нових гасел, відредагування інших та рецензії.

Щоби полегшити працю редакторів (також перекладачів, які в процесі перекладу повинні звернути увагу на оформлення гасел), гол. редакція опрацює кілька проектів стандартних біографічних гасел.

Яка думка Панів про хронологічні таблиці, яких є чимало в ЕУ-2? Чи давати їх в ЕУ? На мою думку – так, хоч не всі.

Важливе

При розрахунках розмірів ЕУ і замовлення гасел треба знати формат і величину шрифту в ЕУ (число літер на 1 стор.). Це треба тепер устійнити. Мені здається, що найкраще було б, коли б ЕУ мала подібний формат і подібну величину, як в ЕУ-2 (це 4 250 літер на одній стор.). Було б добре, щоби проф. Ю. Луцький поконсультувався в цій справі у Видавництві Університету в Торонто. Вирішення потрібне, бо при замовленні гасел треба подати докладні розміри гасел (звичайно – в літерах). Було б побажане купити машину для роблення фотокопій. Це полегшує працю.

Нові сили до праці над ЕУ

Прошу продумати ласкаво, кого саме можна би притягнути: як редакторів відділів чи груп гасел (археологія, антропологія тощо), як редакторів, які зможуть опрацювати більші гасла на підставі матеріалів в АЕУ-1 – ЕУ-2 (напр., гасла Преса, Видавництва, Музейництво і десятки інших; це не мусять бути фахівці, але вправні редактори), потрібна секретарка для праці в Сарселі. Побажано запросити як авторів деяких гасел відомих американських чи канадських учених; це можуть зробити лише колеги з Америки. Ще раз: шукаймо людей!

Резюме

В моїй записці я порушив низку проблем, які вимагають дискусії й устійнень. Це не дискусія для дискусії, але вияснення, які приспішать працю над ЕУ. Реалізація ЕУ – справа престижу укр. нації і науки, Канадського Ін-ту Укр. Студій і НТШ. Ми мусимо працювати доцільно й швидко. ЕУ – це фабрика гасел, а не наукові розвідки. Ми не робимо нового діла, але перевидаємо (з поправками) те, що опрацьоване на протязі 21 років, ЕУ буде краща за українське ви-

дання, але вона не буде досконала (чи є така енциклопедія взагалі). Ми мусимо мати відвагу (я її маю), щоб зрезигнувати з деяких гасел, для написання яких ми не маємо відповідних сил.

Наші дискусії мали б стосуватися конкретних справ, які я висунув і які висунуть Панове.

З сердечним привітом
проф. В. Кубійович
Сарсель

1978 рік

Документ № 223

20 квітня 1978

*Вельмишановним редакторам, співредакторам,
авторам і рецензентам АЕУ-2
Справа: Список гасел в АЕУ-2*

Високоповажані Панове!

В порозумінні з гол. редактором АЕУ-2, проф. В. Кубійовичем, я оформив тимчасовий список гасел (статей, заміток, нотаток) до АЕУ-2 – відділ Право і Політика. Це властиво друга стадія праці, бо минулого року я підготував такий список до I тому АЕУ-2 (гасла на літери А–Z). На нього я дістав кілька цінних зауважень і їх уключив до цього повного списку. Тепер підготовлено список усіх гасел (він включає також посилання). Вп. Читач може виробити собі певне уявлення про цілість відділу права та взаємовідносини поодиноких гасел.

Бажаю звернути увагу, що це є лише проект – матеріал до перегляду і дискусії. Щойно після обговорення Ваших зауважень і запропонованих змін чи доповнень, він буде формальним списком гасел у ділянці права і політики.

Дальші важливі зауваження щодо цього списку.

1. Список значно переходить межі традиційних «правничих гасел». Я включив сюди й інші суміжні гасла, що їх можна охопити англійським терміном «Law, Government and Politis». З практичних міркувань (тому, що досі немає редактора ділянки Соціологія), я включив сюди частину найконечніших соціологічних гасел, щоб хоч якось відзеркалити українське суспільство (Society) в АЕУ-2.

Це здебільша група гасел, яку ми в редакційній практиці ЕУ-2 називали «наскрізьними».

2. Для орієнтації інформую, що у цей список включено такі ділянки:

- а) Традиційне право (всі його роди)
- б) Державні установи (публічне право)
- в) Правнича наука, установи, видання, дослідники тощо
- г) Політичні ідеї і рухи
- г) Поняття, установи й діячі модерної політичної історії, головне сов. періоду (далеко не всі!!!)
- д) Проміжні поняття з політичної історії, гол. новітньої
- е) Проміжні політичні й економічні поняття
- є) Ряд соціологічних понять і явищ
- ж) Особи, поняття і факти з дипломатичної історії
- з) Політичні рухи, організації й партії
- и) Діячі сучасного руху опору
- і) Деякі правно-інституційні поняття Церкви

Очевидно, такий широкий обсяг гасел (бл. 1200 назв) входить у межі низки інших ділянок, що мають чи матимуть своїх редакторів. Укладач списку не керувався ніяким «імперіялізмом» (таке гасло також передбачене!) чи намаганням втручатися в інші ділянки. Просто бажано було охопити все, що має будь-який стосунок до наших головних тем: Право, Політика, Держава і Суспільство. Ми свідомі, що й інші укладачі своїх списків їх включать; тоді буде устійнено суто функційно, «у чийй» сфері ті гасла залишаться, чи за нашим терміном, «хто ними буде опікуватися».

Важливо, не пропустити жодного важливого гасла, яке має бути а АЕУ-2. Така можливість існує, зокрема, у випадку наскрізьних чи «маргінесових» гасел.

3. Серед запропонованих гасел є ряд нових, які не були в ЕУ-2. Ці «нові» гасла, головне у нашій ділянці, мали б осучаснити АЕУ-2 порівняно до її українського, первісного варіанту (напр., Державний апарат, Імперіялізм, Советський контроль). Є тут деякі поняття (далеко не всі, що могли б бути подані) з політології, яких попередньо не було (Пропаганда, Тоталітаризм). Їх число годі збільшувати, бо тоді вони не матимуть українського змісту (питання, чи варто, напр., подавати політологічне гасло). Для нас далі лишається основою засада: якщо в певне поняття не можна вкласти специфічний український зміст, хоча б частково, то його в АЕУ-2 не подамо, бо наша Енциклопедія є не українська, але Українознавства (реквізіція, дипломатичні ранги, демократія). Під цим кутом прохаємо розглядати недобрані чи пропущені гасла; з цього виходячи, можна б пропонувати ще якісь нові гасла.

4. Крім понять (фактів, проблем) пропонується тут і терміни. Це цілком свідома настанова дати в АЕУ-2 своєрідний словник типічних термінів у оригіналі (декрет, дворище, дякло, духівниця, поплужне). За ними читач може шукати просто як за словом. Крім того, деякі з них набули права громадянства, якщо не в загалі й англосакській літературі, то хоч у фаховій (область, край, район). Інші; знов, прямо не надаються до перекладу, а тільки до опису чи здефініювання. Тому їх подається в оригіналі. У деяких випадках характер терміну-«слова», а не важливість поняття, й диктує його залишення в АЕУ-2, хоч його об'єктивно можна б уважати зайвим.

5. Потрібно вяснити ще запропоноване саме визначення гасла: деякі поняття, установи, терміни йдуть в оригіналі (здебільша українською мовою), інші – в перекладі. Яким критерієм керувався укладач? Якщо термін відомий й чужому читачеві в українському звучанні, напр., рада, район, область і т.д., то його краще лишити в оригіналі. Якщо українське звучання є дуже характерне для поняття (Рапу–rada). Те саме! І, врешті, коли переклад не віддає суті поняття, укладач волів залишити оригінал (гості, смерди, чорна рада). Але, можливо, цей підхід не застосовано послідовно! Тут можливі коректи. Одна з можливих поправок є подвійні посилання. Але й тоді питання залишиться, а під котрим гаслом піде зміст (українськомовним чи перекладом)? Теоретична відповідь була б: під тим, що є найтипівішим. Але непослідовність і тут можлива.

6. До цього списку додано кілька стандартних проєктів гасел різної величини; деякі ще в сирому стані, навіть з недоліками, інші вже можна уважати зредагованими. Одні зредаговано за ЕУ-2, інші написано спеціально для АЕУ-2. Більшість цих гасел англійською мовою, деякі українською, зокрема ті, які йдуть на рецензії до осіб, що воліють читати по-українському. Ці «зразкові» (не в якісному сенсі) гасла – різної величини і різних профілів. Мовної і технічної редакції вони ще не перейшли.

Пересилаючи Вам цей список усіх гасел (А–Z) і кілька опрацьованих стандартних гасел, прохаємо про наступне:

1. подати Вашу думку щодо повноти списку (що внести, що усунути);
2. характеру зредагованих гасел;
3. взяти до уваги ці «зразки» при опрацюванні Ваших гасел;
4. редакторів суміжних відділів прохаю зазначити, котрі з поданих тут гасел застерігаються за ними!

Ласкаво прохаю Вашу відповідь прислати мені на мою адресу до Чикаго або, коли вигідніше, до Головного Редактора в Сарселі до 31 травня 1978 року.

З подякою і висловами пошани
Василь Маркус (Сарсель)

10 вересня 1978

ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНИХ ГАСЕЛ В ЕУ

Увага. Ці зауваження були зроблені вже в жовтні 1977 р. Вони є далі актуальні, хоча в межичасі гасла розподілено здебільше між редакторів відділу «Історія», підвідділів і авторів. В цьому «новому виданні» «Проблем» зроблено деякі зміни.

Важливе. Прохаю співробітників ЕУ докладно прочитати ці «Проблеми»; це підстава дискусій і праці.

Гасла з історії займають в ЕУ найбільше місця і ця група гасел у деякій мірі – найважливіша. Вона вимагає лише деяких змін порівняно з гаслами в українській гасловій ЕУ та в загальній англійській АЕУ-1.

Гасла в ЕУ-2 належать до найкраще опрацьованих гасел. До їхнього опрацювання притягнуто майже всіх укр. істориків, також деяких аматорів, які є знавцями деяких питань, та політиків. Всі гасла були прочитані кількома істориками, складніші з них були кілька разів рецензовані.

Редактором групи історичних гасел в ЕУ є проф. О. П. Оглоблин. Він написав низку гасел (зокрема з історіографії, доби Гетьманщини й історії Наддніпрянщини в 19 в.), відредагував всі гасла до 1917 р.; гасла з найновішої історії (з 1917) та з історії Галичини з кін. 18 до поч. 20 в. Він прочитав і дав до них здебільша зауваження. Докладні інформації про стан поодиноких ділянок історичних гасел і археології такі:

Археологія. Гасла написані низкою фахівців (редактор Я. Пастернак), але частково застарілі. Шукаємо археолога! Це важливо і тому, що до I тому АЕУ увійде відповідальна стаття «Археологія».

Історіографія. Майже всі гасла написав проф. Оглоблин (у тому числі гасло «Історіографія»). Він і напише гасла на літери «У–Я», яких ще нема. По-моєму, гасла не вимагають змін, з тим, що деякі з них (зокрема «Історіографію») треба доповнити свіжим матеріалом.

Антична й рання доба. Автори: П. Грицак, М. Ждан та ін. Проф. М. Лабунька погодився написати гасла на літери «У–Я» (також з античної й ранньої доби) та зробити доповнення до гасел на «А–С» з ЕУ-2. Проблем немає.

Литовсько-русько-польська доба. Гасла написав здебільша Л. Винар (всі докладно відредагував проф. О. Оглоблин).

Гетьманська доба (1648–1770). Гасла на «А–Т» переважно написані чи відредаговані проф. Оглоблиним. Він і напише гасла на «У–Я» (найважливіше – Б. Хмельницький). Гасла на межі історії й історичного права написав здебільша Л. Окіншевич (деякі А. Яковлів, деякі – Я. Падох).

Наддніпрянщина у 1770–1917 рр. Різні автори, всі гасла відредаговані проф. Оглоблиним.

Доба української державности 1917–21. Різні автори; більшість гасел опрацьована «тімом», всі гасла посилалися на рецензії фахівцям і діячам з доби визвольних змагань. Ми маємо також всі гасла (на «У–Я»). Редактором цієї ділянки гасел є д-р А. Жуковський.

Галичина з 1970 рр. Різні автори. Всі гасла цієї групи (також на Т–Я) опрацьовані і були кілька разів на рецензіях. Не вимагають значніших змін. Деякі гасла на «У–Я» вимагають ще незначної редакції (вона – як і редакція всіх гасел до ЕУ – буде зроблена в Сарселі).

Закарпаття (ред. проф. В. Маркусь) і Буковина (ред. проф. А. Жуковський). Ми маємо всі гасла і їхні дотеперішні редактори будуть «своїми» гаслами опікуватися і в ЕУ.

УССР–СССР («сов. гасла»). Редактором був В. С. Голубничий, він і автор більшості гасел (інші автори: А. Білінський, Я. Білінський, Г. Костюк, І. Кошелівець, Б. Левицький, В. Маркусь, І. Майстренко, М. Прокоп). Низка гасел застаріла, деяких немає (Брежнев). Редактором цієї групи гасел в ЕУ є проф. Я. Білінський. Проблема цих гасел тісно пов'язана з ін. «сов. гаслами» – з права, історії церкви, літератури тощо. Побажане, щоб всі «советські гасла» прочитало кілька «советознавців».

Наскрізні гасла – дуже відповідальні й складні гасла, подекуди малі монографії. Опрацювання їх вимагало великих зусиль; вони йшли на рецензії до низки фахівців, були кілька разів перероблені. Більшість – це цінні статті й вони не вимагають більших змін. Але деякі, напр., про суспільні групи, слабкі; від деяких ми «втекли» (Німеччина й Україна, Село, селянство, Соціалізм) і цим гаслами та гаслам на «У–Я» треба присвятити основну увагу: підшукати авторів, зробити доповнення. Ці гасла важливі й розмірами: вони займатимуть бл. 200 стор. друку!

Список наскрізних гасел поданий. Гасла про географічно-історичні краї, оселі частково я написав і разом з проф. Оглоблиним відредагував. Цю групу гасел, як і групу «Оселі» (в таких гаслах як Київ, Львів переважає історичний матеріал) беру під свою «опіку», але буду вдячний за Ваші зауваження і еventуальні доповнення.

Гаслами з ділянки державного права опікується проф. Маркусь. Інші гасла треба докладно переглянути й устійнити, в яких роби-

мо зміни і які треба написати наново. Але пам'ятаймо, що авторів мало (нема соціолога України, ні знавців аграрних проблем у минулому, ні історії народного господарства тощо).

Найважливішим наскрізним гаслом є стаття «Історія України» яких 30 стор. друку.

Не подаю тут списку авторів історичних гасел: майже всі вони подані у списку важливіших гасел – їх було бл. 30, з цього половина вже відійшла у вічність. Ці втрати ми можемо лише у малій мірі заступити молодшими колегами. Випускників американських й ін. високих шкіл варто запросити опрацювати деякі гасла з їхнього фаху, але вони мусіли б навчитися, як треба писати гасла для ЕУ – це ж не монографії, а малі довідки.

Ще раз: 70–80 % матеріалу ми маємо в ЕУ-2 (частково в АЕУ), автори гасел в ЕУ-2 (якщо вони живуть) мають прочитати й акцептувати свої гасла для ЕУ; ми шукаємо редакторів відділів: археологія та авторів для гасел, які треба ще виправити або наново написати; більшість технічної роботи бере на себе Сарсель; головне завдання редакторів відділу «Історія»: прочитати всі гасла з ділянки «Історія», деякі з них відредагувати, підшукати авторів (і можливих співредакторів) деяких гасел (це в порозумінні з гол. редактором) і самому відредагувати або й написати низку гасел; деякі гасла треба ще післати на рецензії.

Тепер процес в закінченні, які гасла з ЕУ-2 будуть поміщені в її англ. виданні, устійнення розмірів гасел і підшукання авторів гасел, які треба наново написати чи їх переробити.

Праця над ЕУ – вибачайте за повторення – це фабрика гасел; потрібна раціоналізація і швидка праця – тільки та, яка є кінцевою. Ми мусимо здати в найближчих місяцях більшість гасел до I тому ЕУ (гасла на «А», «Б», «Ц», «Д», «Е», «Ф») і під цим кутом ми працюємо.

Додаю реєстр важливіших гасел з ділянки «Історія» (та деяких наскрізних з історичним змістом). Він дозволить зорієнтуватися, які гасла потребують змін, якої допомоги нових сил нам треба. Пам'ятаймо, що ці гасла займатимуть яких 70–80 % розміру, визначеного для всіх історичних гасел в ЕУ (інші гасла численні, але вони малі).

Сарсель
(жовтень 1977 – вересень 1978)

СПИСОК ВАЖЛИВІШИХ ГАСЕЛ З ІСТОРІЇ

(При них подані автори – все в ЕУ-2; Р.М. – це гасла, опрацьовані різними авторами в Сарселі).

1. Стан дослідів (Історіографія)

1. Основне гасло Історіографія (О. Оглоблин).

2. Допоміжні історичні науки, деякі історичні установи і товариства, видавництва та журнали.

Археологія (І. Борщак), Архіви (за Порським – це Міяковський) Геральдика (М. Міллер), Герб (М. Міллер), Грамоти (Р.М., Ю. Шевельов), Інсігнії (М. Міллер), Нумізматика (Б. Кравців), Палеографія (О. Горбач), Прапор (Р. Климкевич), Сфрагістика (Р. Климкевич).

Інститут Історії АН УРСР (Л. Соневицький), Музей Визвольної Боротьби України (Р.М.), Укр. Іст. Кабінет у Празі, Харківське Іст.-Філол. Т-во.

«Історія Русів» (О. Оглоблин), Літописи (Р.М.), Мемуарна література (Б. Кравців, О. Оглоблин), «Руська Правда» (Я. Падох), Самовидця Літопис (О. Оглоблин), «Україна» (тримісячник українознавства, ред. М. Грушевський), Український Історичний Журнал.

3. Історики:

Антонович Володимир (І. Борщак, О. Оглоблин), Багалій Дмитро (О. Оглоблин), Грушевський Михайло (О. Оглоблин), Дорошенко Дмитро (О. Оглоблин), Ковалевський Максим (В. Маркус), Кордуба Мирон (О. Оглоблин), Костомаров Микола (Я. Пеленський), Кох Ганс (Р.М.), Крип'якевич Іван (О. Оглоблин), Лазаревський Олександр (О. Оглоблин), Левицький Орест (О. Оглоблин), Липинський Вячеслав (І. Лисяк-Рудницький), Максимович Михайло (О. Оглоблин), Маркевич Микола (О. Оглоблин), Слабченко Михайло (О. Оглоблин), Томашівський Степан (О. Оглоблин), Харлампович Костянтин, Чубатий Микола, Шульгин Олександр, Яковлів Андрій, Яворницький Дмитро, Яворський Матвій.

2. Наскрізні гасла

4. Географічно-історичні краї України

Басарабія (В. Кубійович, А. Жуковський), Буковина (В. Кубійович, А. Жуковський), Волинь (В. Кубійович, Я. Пастернак, П. Грицак), Галичина (В. Кубійович, Я. Пастернак, І. Витанович), Добруджа (І. Новосівський, А. Жуковський), Донщина (В. Кубійович, М. Міллер, В. Маркус), Закарпаття (В. Кубійович, В. Маркус, І. Лисяк-Рудницький), Зелений Клин (В. Кубійович, І. Світ), Крим (В. Кубійович, М. Міллер), Кубань (В. Іванис, В. Кубійович, М. Міллер), Лемки (Б. Кубійович), Мармарощина (А. Жуковський), Південна Україна (М. Аркас, М. Ждан, В. Кубійович, Я. Пастернак, Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин), Підляшшя (В. Верига, В. Кубійович, Я. Пастернак), Поділля (М. Ждан, В. Кубійович), Покуття (А. Жуковський, А. Ковалюк,

В. Кубійович), Пряшівщина (О. Зілинський, В. Кубійович, В. Маркусь), Середньо-Азійський Степовий Край (В. Кубійович), Сибір (В. Кубійович, О. Оглоблин, І. Світ), Ставропільщина (В. Кубійович), Терщина (В. Кубійович), Харківщина, Холмщина, Чернігівщина, Чорне море. В доповненнях: Північна Слобожанщина.

5. Історичні краї

Слобідська Україна (В. Кубійович, О. Оглоблин), Червона Русь, Червоні городи (може й інші).

6. Оселі

Бердичів, Берлін (І. Мірчук), Варшава (М. Ковалевський, І.К.), Відень (М. Горникевич), Кам'янець Подільський (В. Кубійович), Київ (В. Кубійович, В. Павловський), Краків (О. Горникевич), Краснодар, Крем'янець, Луцьке (В. Кубійович), Львів (В. Кубійович, А. Фіголь), Ніжен (В. Кубійович, О. Оглоблин), Новгород-Сіверський (Р.М.), Одеса (Б. Кравців, В. Кубійович), Париж (А. Жуковський), Перемишль (П. Ісаїв, В. Кубійович), Переяслав Хмельницький (Р.М.), Петербург (Б. Кравців), Полтава (В. Кубійович), Прага (О. Зілинський), Пряшів (О. Зілинський), Станиславів (П. Ісаїв, В. Кубійович), Тернопіль (В. Кубійович, Р. Миколаєвич), Ужгород, Умань, Харків, Чернівці, Чернігів.

7. Україна і українці у зв'язку з іншими державами і народами.

Австрія (Р.М.), Баварія (І. Мірчук), Бельгія (С. Божик), Білорусь (Р.М.), Болгарія (Р.М.), Грузини (М. Глобенко), Еспанія (Б. Цимбалістий), Італія (В. Федорончук), Кавказ (Р.М.), Китай (Л. Голубнича і І. Світ), Латвія (Р.М.), Литва (Р.М.), Масарик Тома (І. Л.-Рудницький), Молдова (А. Жуковський), Нідерланди (Р.М.), Новгород Великий (М. Ждан), Польща й Україна (М. Ждан, Б. Кравців, В. Кубійович, О. Оглоблин і І. Лисяк-Рудницький), Рим (о. М. Ваврик), Росія (М. Ждан, А. Жуковський, Б. Кравців, В. Кубійович, Р.М.), Росія і Україна (М. Ждан, А. Жуковський, О. Оглоблин), Росіяни (Б. Кравців і В. Кубійович), Румунія (А. Жуковський, В. Кубійович), Семигород (Р.М.), Сербія (Б. Кравців), Словаччина (Р.М.), Смоленська шляхта (О. Оглоблин), Татари й Україна (А. Жуковський і Р.М.), Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія і Чехо-Словаччина, Югославія, Японія. В Доповненнях: Німеччина і Україна.

8. Національні меншості на Україні

Болгари (О. Горбач), Вірмени (Р.М.), Греки (Р.М.), Жиди (Р.М.), Караїми (Р.М.), Національні меншості (В. Маркусь), Німці на Україні (Р.М.), Поляки на Україні (Б. Кравців, В. Кубійович, О. Оглоблин і І. Л.-Рудницький), Росіяни на Україні (А. Жуковський, Б. Кравців, В. Кубійович, М. Прокоп), Румуни на Україні (А. Жуковський і В. Кубійович), Цигани.

9. Деякі гасла з історії державного права на Україні

Це гасла на межі історії і права; їх опрацювали правники. Всі гасла читав також проф. О. Оглоблин. Все-таки було б добре, щоб і тепер ці гасла прочитав історик. Деякі гасла з укр. держ. права найдемо в цьому списку, а також у відповідних періодах історії України, а деякі в групі: УССР і ССРСР. Редакцію цих гасел перебрав проф. В. Маркусь.

Вибори, Виборче право (В. Маркусь), Виборча система в УССР (Б. Цюцюра), Віче (Л. Окіншевич), Генерал-губернатор (Р.М.), Гетьман (Л. Окіншевич), Гетьманська держава (Р.М.), Громада (В. Маркусь), Громадські права (Р.М.), Громадянство (М. Стахів, В. Маркусь), Конституція (В. Маркусь), Магдебурзьке право (Р.М.), Міжнародні договори (В. Маркусь), Міжнародні організації (В. Маркусь), Міжнародноправний статус України (Галайчук, В. Маркусь), Національно-персональна автономія (В. Маркусь), Організація Об'єднаних Націй (В. Маркусь), Парлямент (В. Маркусь), Репатріація (В. Маркусь), Самовизначення (В. Маркусь), Сенат (Р.М.), Слідство (А. Білинський), Сойм (Р.М.). Гасла на дальші літери тут поки що не вичислені.

10. Гасла історично-економічно-правничо-соціологічного змісту

Тут є властиво кинені різні наскрізні гасла, які треба б ще докладніше впорядкувати, деякі з них досить слабкі.

Бояри (А. Яковлів), Духовенство (М. Чубатий), Дяки (Р.М.), Інтелігенція (М. Шлемкевич), Інтернаціоналізм (Р.М.), Кляса (І. Витанович), Козацтво (І. Витанович, Р.М.), Комунізм (В. Голубничий), Консерватизм (І. Л.-Рудницький), Ленін і ленінізм (В. Голубничий), Малоросійство (Б. Кравців), Марксизм (В. Голубничий), Масонство (Б. Кравців, О. Оглоблин), Місто (В. Голубничий, Б. Кравців, В. Кубійович, О. Оглоблин), Міщани (І. Витанович, О. Оглоблин), Москвофільство (Степан Ріпецький), Націоналізм (І. Л.-Рудницький), Невільництво на Україні (М. Ждан), Панщина (І. Витанович), Пашпортна система (В. Голубничий), Поміщики (І. Витанович, О. Оглоблин), Робітництво (В. Голубничий), Русифікація (Б. Кравців, В. Кубійович), Рух опору (М. Прокоп), Сервітути (І. Витанович), Советофільство (Р.М.), Советський народ (М. Прокоп), Терор (В. Маркусь і Р.М.), Феодалізм, Федералізм, Шляхта. В доповненнях додати: Село, Селянство, Соціалізм, Стани (а, може, й інші), Феодалізм (І. Л.-Рудницький).

11. Інші наскрізні історичні гасла

Анархісти (М. Ковалевський), Братства (А. Великий), Історія України (важлива стаття на 30 стор.; автор І. Л.-Рудницький), Терор (В. Маркусь і Р.М.), Організація Українських Націоналістів (М. Прокоп), Політичні в'язні (М. Прокоп), Поліція (І. Козак), Соловецькі острови (А. Жуковський).

12. Інші наскрізні гасла з деяким істор. змістом.

Асиміляція (Р.М.), Замки (В. Павловський), Дніпро (різні автори), Заслання (В. Маркусь), Ліга Націй (В. Маркусь), Інформаційна служба (Р.М.), Манастирі (о. М. Ваврик), Мовна політика і мовне законодавство (В. Маркусь), Ремесло (І. Витанович), Соціяни (Р.М.), Старообрядці (Р.М.), Цензура.

Увага: це лише деякі гасла для прикладу, бо таких гасел з деяким історичним змістом є багато.

13. Деякі економічні гасла з історичним змістом (лише для прикл.).

Порцелянова промисловість, Соляна пром-сть, Спиртова пром-сть, Текстильна пром-сть. Аграрні проблеми в минулому...

3. Рання доба

14. Норманська теорія (Р.М.), Плем'я (М. Ждан), Хозари (М. Лабунька).

4. Княжа доба

15. Події, установи тощо

Галич (Я. Пастернак), Князь (Л. Окіншевич), Переяславське князівство (М. Ждан), Печеніги (О. Прицак), Половці (М. Ждан), Полоцьке князівство (М. Ждан), Русь (Ю. Шевельов), Руська (Київська) Держава (М. Ждан), Рюриковичі (О. Оглоблин), Рюриковичі – таблиця (М. Ждан), Чернігово-Сіверська земля, Чернігівське князівство. Треба додати: Волинське кн-во, Галицьке князівство.

16. Особи

Володимир Великий (П. Грицак), Олег Віщий (М. Ждан), Ольга (М. Ждан), Святослав Ігоревич (М. Ждан), Ярослав Мудрий.

17. Галицько-Волинська держава

Данило Романович (П. Грицак), Лев Данилович (М. Ждан), Ярослав-Осмомисл.

5. Литовсько-руська і польська доба (до 1648)

18. Установи, події тощо

Литовсько-руська держава (Л. Винар), Литовський Статут (Б. Цюцюра).

19. Особи

Ольгерд (Л. Винар), Острозький Василь і Острозькі (Л. Винар),

Сагайдачний Петро (Л. Винар), Свидригайло (Р.М.), Ягайло.

6. Роки 1648–1770

20. Установи, події тощо

Гадяцький договір (Б. Крупницький), Гайдамаччина (Б. Крупницький), Задунайська Січ (Б. Крупницький), Запоріжжя (Б. Крупницький), Запорізька Січ (Р.М.), Малоросійська Колегія (О. Оглоблин), Полковий устрій (Р.М.), Полтавська битва (Т. Мацьків), «Права, по которым судится малоросійський народ» (Л. Окіншевич), «Приказ малоросійський» (Л. Окіншевич), Переяславська угода (О. Оглоблин), Реєстрові козаки (Л. Винар), Румянцівський опис (О. Оглоблин), Сотенний устрій (Р.М.).

21. Особи

Виговський Іван (Б. Крупницький), Дорошенко Петро (Б. Крупницький), Мазепа Іван (О. Оглоблин), Маркевич Яків (О. Оглоблин), Миклашевські, рід (О. Оглоблин), Милорадовичі (О. Оглоблин), Мировичі (О. Оглоблин), Многогрішний Дем'ян (О. Оглоблин), Могила Петро (О. Оглоблин), Немирич Юрій (О. Оглоблин), Олексій Михайлович (О. Оглоблин), Орлик Григорій (Т. Мацьків), Орлик Пилип (Т. Мацьків), Петро I (О. Оглоблин), Полетика Григорій (В. Омельченко), Полуботок П. (О. Оглоблин), Розумовський Кирило (О. Оглоблин), Розумовські, рід (О. Оглоблин), Рум'янцев-Задунайський Петро (О. Оглоблин), Самойлович Іван (О. Оглоблин), Святополк-Четвертинські, рід (О. Оглоблин), Сомко Яким (О. Оглоблин), Ханенки, рід; Хмельницький Богдан.

7. Наддніпрянина у 1770–1917

22. Установи, партії, події

Громади (М. Глобенко), Декабристи (Р.М.), Кирило-Методіївське Братство (І. Кошелівець), Кримська війна (Л. Винар), Кубанське військо (Р.М.), «Наполеоніда» (В. Косик), Народництво (Ю. Бойко), Панславізм (В. Косик), Польське повстання 1863–64 (В. Будурович), Товариство Укр. Поступовців (А. Жуковський), Укр. Демократична Партія (М. Прокоп), Українофільство, «Хлопомани», Чорносотенці.

23. Особи

Драгоманов Михайло (І. Л.-Рудницький), Капніст Василь (О. Оглоблин), Каразин Василь (Б. Винар), Куліш Пантелеймон (О. Оглоблин, М. Петренко), Микола I (О. Оглоблин), Микола II (О. Оглоблин), Павло I (О. Оглоблин), Рігельман (О. Оглоблин), Русов Олександр (Р.М.), Русова Софія (Л. Бурачинська).

8. Наддніпрянина в добу визвольних змагань (1917–1920)

24. Установи, партії, події

Антанта (І. Борщак), Берестейський мир (І. Борщак), Варшавський договір (І. Борщак), Всеукр. Національний Конгрес (А. Яковлів), Всеукр. Військові з'їзди (Р.М.), Генеральний Секретаріят Укр. Центр. Ради (Р.М.), Гетьманський уряд (Р.М.), Директорія УНР (М. Стахів), Кубанська Законодавча Рада (В. Іванис), Махно і махновщина (В. Голубничий), Повстанський рух на Україні 1918–22 (С. Ріпещкий), Рада Народних Міністрів УНР (Р.М.), Ризький мир (Б. Будурович), Союз Визволення України (А. Жуковський). (Гасла про укр. політ. партії з прикметниками «укр.»); Універсали Укр. Центр. Ради, Центральна Рада.

25. Особи

Винниченко Володимир (О. Шульгин, М. Глобенко), Денікін А. (Р.М.), Лівіцький Андрій (К. Паньківський), Мазепа Ісаак (М. Курах), Міхновський Микола (В. Янів), Петлюра Симон (Т. Гунчак, Р.М.), Скоропадський Павло (О. Оглоблин, А. Жуковський), Чикаленко Євген, Шаповал Микита.

9. Західня Україна з кінця 18 в.

26. Зах.-укр. землі взагалі

«Весна народів» (І. Витанович), Держ. Секретаріят ЗУНР (за М. Лозинським), Заг. Укр. Рада (Р.М.), Зах. Укр. Нар. Республіка (М. Стахів, В. Маркусь), Ком. Партія Зах. України (Р.М.), Пілсудський Юзеф (Б. Будурович), Сельроб (Р.М.), Слов'янський Конгрес у Празі 1848 (Б. Кравців), Укр. Військова Орг-ція, Франц Йосиф І.

27. Галичина – події, партії, установи тощо

Гол. Руська Рада (І. Витанович), Народна Самооборона (Л. Шанковський), Нар. Дім у Львові (Б. Кравців), Народовці (І. Витанович, В. Лев), «Нова ера» (І. Витанович, В. Лев), Опришки (Р.М.), Пацифікація (В. Мудрий), Похідні групи ОУН (Є. Стахів, Р.М.), Процес 59 (Т. Крупа), Ставропігійський Ін-т у Львові (Р.М.); низка політ. партій з прикм. на «укр.».

28. Галичина – особи

Левицький Кость (В. Мудрий), Навроцький Володимир (І. Витанович), Назарук Осип (Б. Кравців, С. Ріпещкий), Олесницький Євген (о. І. Сохоцький), Охримович Володимир (Р.М.), Павлик Михайло (Р.М.), Петрушевич Євген (о. І. Сохоцький), Подолинський Сергій (І. Витанович), Романчук Юліян (о. І. Сохоцький, Р.М.).

29. Закарпаття

Волошин Августин, Добрянський Адольф, Духнович Олександр, Карпатська Січ, Общество ім. О. Духновича, Общество св. Василя Великого – гасла опрацювали В. Маркусь і А. Штефан.

30. Буковина.

Василько Микола, Попович Омелян, «Руська Бесіда», Смаль-Стоцький (Р.М.), Федькович Юрій – гасла опрацював А. Жуковський.

31. Північно-західні землі (1920–30 рр.).

В. Кубійович

Документ № 225

11 жовтня 1978

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ ГАСЕЛ В ЕУ-2

Увага: тут «кинені» проблеми – матеріал до дискусії з економістами України, а пізніше і рішень. Прохаю їх уважно прочитати (також «Деякі проблеми ЕУ») і дати свої зауваження.

Історія праці над економічними гаслами в ЕУ-2

В ЕУ-1 (30 років тому!) ми мали таких авторів (з ділянками): Стан дослідів (автор І. Витанович), загальна характеристика народного госп-ва (Р. Димінський і М. Васильїв), сіль. госп-во (К. Кононенко, С. Баран, Г. Махів, І. Витанович, В. Кубійович, Е. Жарський), лісове госп-во (Б. Іваницький), корисні копалини й джерела енергії (Р. Димінський), промисловість (М. Васильїв), транспорт (Р. Димінський, В. Кубійович), торгівля (Р. Димінський), районний огляд народного госп-ва (М. Васильїв), кооперація (Д. Піснячевський і І. Витанович), фінанси (Т. Сосновий), матеріальний стан населення (М. Васильїв). Всі автори – це довоєнне покоління українських економістів; ледве два з них залишилися живими.

В англomовному виданні ЕУ-1 автори частково інші: Стан дослідів (І. Витанович, Б. Винар, В. Голубничий), загальна характеристика народного госп-ва (В. Голубничий; частково використано статті з ЕУ-1 М. Васильїва і Р. Димінського), загальна характеристика советської економіки (В. Голубничий), мінеральні ресурси (В. Голубничий), промисловість (І. Коропецький; додатково В. Голубничий), сільське госп-во – як в ЕУ-1; лісове госп-во (В. Іваницький і Б. Лучаковський), водне госп-во (В. Кубійович), транспорт (В. Кубійович і В. Голубничий), торгівля (В. Голубничий, Р. Димін-

ський, Є. Гловінський, А. Гардецький), фінанси (В. Голубничий), кооперація (І. Витанович, В. Голубничий), матеріальний стан населення (В. Голубничий).

З авторів цих статтів залишилося в живих трьох.

Також в ЕУ-2 співробітники мінялися. У першому томі (25 років тому ними були: М. Васильїв, Б. Винар, І. Витанович, С. Гловінський, В. Кубійович та співробітники Інституту для вивчення ССРСР в Мюнхені: А. Полюйко і М. Лебідь (лише в 1 томі); у 2 томі співпрацювали ще В. Голубничий і С. Процюк.

Гасла з ділянки сільського госп-ва опрацьовували: О. Архімович, М. Боровський, І. Витанович, Є. Гловінський і В. Кубійович. Обов'язки редактора економічних гасел частково виконував Є. Гловінський (тому він і був членом Головної Редакції). З 4 тому ці обов'язки перебрав повністю В. Голубничий; він і я писали найбільше екон. гасел; інші співробітники: Б. Винар, І. Витанович, С. Процюк, згодом І. Коропецький, М. Качор (кооперація) та інші. Так було до середини 8 тому – до відходу у вічність В. Голубничого (2 роки перед тим відійшов у вічність І. Витанович).

Чимало обов'язків редактора екон. гасел виконував головний редактор, він і писав (з необхідності) багато гасел, головне з сільського госп-ва. Але: я визнаюся на екон. географії (зокрема географії сільського госп-ва), можу писати (з деяким трудом) про минуле різних галузів народного госп-ва (кілька гасел я написав разом з добрим знатоком цих проблем – проф. О. Оглоблиним), але гасла з торгівлі і фінансів, на загальні екон. теми я писати не можу (також мені важко дати критичну характеристику народно-госп-ва за советської влади).

З колишніх авторів екон. гасел залишилися: Б. Винар, І. Коропецький, В. Кубійович, С. Процюк і (кооперація та народне госп-во Галичини) М. Качор. Ми мусимо знайти нових співробітників (зовсім, погано стоїть справа з фахівцями аграрних проблем).

Це історичний заспів. Переходімо до проблематики англomовного видання ЕУ-2 – «короткого ЕУ». Ці проблеми частково такі самі, як в усій ЕУ, і я відсилаю читачів цієї записки до записки «Проблеми ЕУ», написаної рік тому, і до доповнень до неї (все ще раз посилаю). Дозволю собі дещо повторити.

ЕУ англійською мовою є переробкою (новим, кращим виданням) ЕУ-2. Нам треба при опрацюванні гасел користатися також з англomовного видання загальної частини (АЕУ-1), в якому народне госп-во представлено до 1968 р. Пам'ятаймо про істотну різницю між українським і англomовним виданням ЕУ-2: в ЕУ-2 при предсталенні якоїсь ділянки народного госп-ва ми могли

посилати читача до ЕУ-1. І так – в ЕУ-2 ми дали гасло «Народне госп-во України 1940–65» з додатком: «Про народне господарство до 1940 року див. ЕУ-2, стор. 1032–40» (те саме при гаслах «Промисловість», «Сільське господарство», «Транспорт» тощо). В англomовному виданні ми такого посилання робити не можемо, бо АЕУ-2 (ЕУ) є замкненим твором. І тому в гаслі «Народне господарство» ми мусимо представити його проблематику в минулому, а не лише за останні десятиліття.

Таким чином, ми мусимо дати в ЕУ гасло «Народне господарство України» і статті з різних його ділянок: промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок, торгівля, водне господарство, фінанси і кредит, праця, місцеве господарство, матеріальний стан населення. Матеріал до них ми можемо лише деколи взяти з ЕУ-2 (звичайно, з деякими змінами), більше матеріялу дає нам АЕУ-1, але гасла в АЕУ-2 мусять бути коротші, ніж статті в АЕУ-1.

Ми матимемо в ЕУ триступневий поділ гасел: «Народне господарство», «Транспорт» і різні його роди (залізничий, річковий, морський, повітряний тощо); «Народне господарство», «Сільське господарство» і різні його роди – рільництво, садівництво, тваринництво тощо).

Виникає потреба скласти логічний каталог гасел і логічний розподіл змісту між ними (ми матимемо гасло «Вівчарство», але про нього є також згадка у гаслі «Тваринництво», а, може, і в гаслі «Народне господарство»). Такий логічний каталог гасел, які мають увійти до ЕУ, ми маємо, але його треба ще перевірити – мати ясну картину змісту і величини основних гасел з Народного господарства і його головних ділянок (що писати про текстильну пром-сть – ясно, що про Промисловість взагалі – не зовсім). Зразком може (і мусить!) бути для нас АЕУ-1 і 1 том УРЕ (в меншій мірі «Радянська Енциклопедія Народного Господарства Укр. РСР»). Заздалегідь треба визначити зміст і величину: основних, «другорядних» і «третьорядних» гасел (вибачайте повторення: «Народне господарство» – «Сільське господарство» – «Тваринництво» – «Конярство»). Ще раз: матеріал до цих гасел є в АЕУ-1 – його треба лише скоротити, перебудувати і доповнити найновішими даними. В АЕУ загальна стаття про Народне господарство – мала (без світлин) 35 сторінок, загальна стаття про Промисловість – 25 сторінок, про Паливну пром-сть – 3 сторінки, про Нафтову – одна сторінка. В АЕУ можуть бути розміри: 10 сторінок (в тому числі й історія народного господарства), 6 сторінок, 1 сторінка, 1,5 стор. (?).

Советський період в економічних гаслах в АЕУ-2.

Йдеться про таку проблему: чи в екон. гаслах брати до уваги насамперед (а може тільки) сучасний стан і обійти мовчанкою минуле? Очевидна річ – ми мусимо представити кожне явище в історичному розвитку. Саме цим відрізняється наша ЕУ, наприклад, від «Радянської Енциклопедії Народного Господарства УРСР», у якій пишеться майже виключно про советський період (очевидна річ, однобічно з дифирамбами). Минуле соляної промисловости важливіше від сучасного її значення, про Тваринництво ми повинні дати, хоч би невеликий абзац про час від неоліту до середини 19 в., а пізніше докладніше про дореволюційний період і розвиток його з 1917 р.; але в цьому гаслі ми маємо дати критичний погляд на аграрну політику советської влади та згадати про недоліки в забезпеченні населення тваринницькими продуктами (цього не знайдемо в советських довідниках, але знайдемо в спеціальній советській і, зрозуміла річ, чужинецькій літературі; але де ми маємо фахівця від аграрних проблем? (це на маргінесі). Тобто, завжди представляємо розвиток і – по змозі – речеву критику.

Цікаво було б додати до гасла «Народне господарство» хронологічну таблицю. Зробив її колись Б. Голубничий, але вона була незадовільна: мала б 50 стор. друку, а далі – як неісторик В. Голубничий зробив чимало огріхів. Але можна б спробувати і щось таке вдруге зробити (звичайно, на 5–6 сторінок).

Проблема «українського змісту» в деяких гаслах

У гаслах з економіки й права (в невеликій мірі і в інших групах) важко дати «український зміст», бо він однаковий, як в усьому Союзі. Приклади «Адміністративне право в УССР», «Судівництво», «Соціалістичне змагання» тощо, тощо. Здебільшого ці гасла ми мусимо дати, але треба докласти зусиль, щоб все-таки написати, чи немає якогось «специфікум» на Україні. В гаслі «Соціальне забезпечення» (А. Білинський) автор майже не знайшов «українських особливостей», але дав короткий нарис С. з. на українських землях від середини 19 в. (в Російській Імперії, на Зах. Україні, в УССР). Цікаве є гасло «Праця» (В. Голубничий), в якому також представлено проблематику з середини 19 в. і на всіх укр. землях, але автор все-таки дав деякий український матеріал (напр., числа).

Але що нам робити, коли в гаслі немає українського змісту? Або не давати гасла, або воно має бути дуже коротке, бо його знайде читач в любому довіднику советознавства. Приклад: при гаслі «Тарифи» можна написати й про тарифи в Рос. Імперії та (це

важливе!) звернути увагу, в якій мірі рос. чи сов. тарифна політика відбивалася на народному госп-ві України; гасла, в якому буде лише загальний «советський зміст» нам важко дати. Те саме при гаслі «Трест», при чому нам треба пам'ятати, що ми вже мали в ЕУ-2 споріднені гасла – «Монополії» і «Синдикати» (автор В. Голубничий).

В опрацюванні екон. гасел для АЕУ є чимало труднощів: гасел багато, вони не завжди були в ЕУ добре зредаговані, частину їх написали неекономісти. Але – ми чуда не зробимо: нам треба максимально використати гасла з ЕУ-2 і статті в «АЕУ-1) (там присвячено відділу Народне господарство 336 сторінок!). Без цього матеріалу праця над економічними гаслами в ЕУ була б утопією. Матеріал є і великих доповнень нам робити не треба. Найбільшу трудність я бачу в опрацюванні більших наскрізних гасел; це будуть переважно скорочення того, що написано в АЕУ-1 з додатком подій за останнє 10-річчя.

Що далі?

Нам треба розібрати роботу між тими економістами, які ще залишилися. Шукаймо нових, хоч молодші (не зовсім то молоді) мало знають український матеріал; але серед професорів і викладачів у високих школах в ЗДА (може і в Канаді) є дехто, кого цікавлять деякі економічні проблеми України. Було б добре підшукати і неукраїнських фахівців – знавців економіки ССРСР і прохати їх написати деякі більші статті або хоч би дати зауваження до того, що ми спрепаруємо.

Прохаю про зауваження до проблем тут заторкнених (пам'ятаймо – я не є економіст). Після того нам треба скласти каталог всіх гасел з економіки України (яких 2000 (?) гасел, перекласти їх заголовки на англійську мову і взятися за гасла на літери А, Б, Ц, Д, Е, Ф, бо вони увійдуть до I тому ЕУ. Часу небагато, ми повинні здати більшість гасел до перекладу (можна писати й англійською мовою) до середини 1979 року. Я присвячу проблемам економічних гасел багато уваги, але – ще раз – я не економіст.

У першому томі АЕУ будуть серед інших такі статті як «Сільське господарство» («Агрікультуре») і низки гасел з прикметниками: сільсько-госп., аграрний. Як це поділимо поміж нас?

СПИСОСОК ВАЖЛИВІШИХ ГАСЕЛ З НАР. ГОСП-ВА УКРАЇНИ

При гаслах подані автори – все в ЕУ-2; Р.М. – це гасла, опрацьовані різними авторами, переважно в Сарселі.

Список є тимчасовий і в ньому є ще недоліки. Пам'ятаймо, що в цьому списку ледве 10–15 % всіх екон. гасел (але тому, що вони великі, вони займають яких 70–80 % розміру, призначеного на всі екон. гасла в ЕУ).

Незадовільний поділ на групи, зокрема на т. зв. наскрізні гасла; там «кинемо» гасла, які годі дати до інших груп.

80 Наскрізні гасла

Тут «кинені», скорше випадково, різні гасла, які не мали місця в інших ділянках (групах). Але це не має практичного значення – все це гасла, що мусять бути в АЕУ-2. Чимало гасел є на межі народного господарства і права; ними здебільшого опікується В. Маркусь (редактор відділу Право–Політика) і він буде в контакті з економістами.

800 Народне господарство України

Основне гасло – стаття, яка може мати й 10 стор. друку. Як було сказано, при його опрацюванні треба мати на увазі зміст гасел про гол. галузі народного госп-ва (Промисловість, Сільське госп-во тощо). Зміст гасла дискусійний – зразком може бути стаття Б. Голубничого в АЕУ-1, у деякій мірі в УРЕ і в «Радянській Енциклопедії Нар. Госп-ва УРСР».

Побажане, щоб гасло мало частково історичний характер, щоб дати короткий розвиток народного госп-ва в минулому. Гасло увійде до II чи III тому («Нац. Економія») і на його написання ми маємо час, але загальну диспозицію треба мати тепер, бо вже в I томі ми матимемо гасло «Сільське господарство» і не треба, щоб ми повторювали двічі те саме. Гасло «Народне господарство» можуть написати і кілька економістів (напр., до 1917, після 1917).

811 Деякі загальні наскрізні гасла

Артіль, Кризи економічні (Є. Гловінський; чи давати?), Мануфактури на Україні (в ЕУ-2 не було; було б добре дати, але автор?), Наймити (??), Рада. з'їздів гірничопромисловців півдня Росії (В. Голубничий).

Ще раз: таких «наскрізних гасел» є більше, деякі (напр., Артіль) візьме під опіку проф. В. Маркусь.

811 Деякі наскрізні гасла, що стосуються сов. періоду

Виробничі об'єднання (в ЕУ-2 нема, є в сов. довідниках; чи давати?), Вища Рада Народного Госп-ва УССР, Держплян, Контроль (гасло взяв під опіку В. Маркусь), Національний дохід (В. Голубничий), Нова Економічна Політика – НЕП (в ЕУ-2 написав В. Бандера), Основні фонди (І. Коропецький), Плянунвання (В. Голубничий), П'ятирічка (В. Голубничий), Рада для вивчення продуктивних сил України (В. Голубничий), Рада Економічної Взаємодопомоги

(В. Голубничий), Раднаргосп (В. Голубничий).

81 Стан дослідів

810 Основне гасло в ЕУ-2 – Економічна наука (Р.М.). Далеко ширше написано в АЕУ-1 (20 стор. друку; автор В. Голубничий). В АЕУ-2 ми мали б це гасло скоротити до 3–4 стор. друку і доповнити найновішими даними. Хто це зробить? Який буде титул цього гасла: по-англійськи?

Споріднені гасла: Політична економія (В. Голубничий; чи давати це гасло, чи радше об'єднати його зміст з гаслом Економічна наука?), Економічна географія, Екон. освіта (Є. Гловінський; вимагає редакції), Екон. преса (можна й не давати; про екон. журнали вистачить згадати в гаслі Екон. наука), Статистика (Р.М.).

Про екон. досліді згадано також у гаслах «Агрономія» і «Кооперативна наука» (обидва гасла будуть в АЕУ-2).

811 Деякі екон. наукові установи

Ін-т Економіки АН УРСР (В. Голубничий).

813 Важливіші економісти і статистики

Воблий Костянтин (Р.М.), Волобуєв М., Зібер Микола (І. Витанович), Лященко (В. Голубничий), Мицюк Олександр, Навроцький Володимир (І. Витанович), Оржецький Роман (В. Голубничий), Осадчий Тихон, Подолинський Сергій (І. Витанович), Птуха Михайло, Садовський Валентин, Скальковський Аполон (О. Оглоблин), Слуцький Євген (В. Голубничий), Тимошенко Володимир, Туган-Барановський Михайло (Б. Винар), Щербина Федір, Ямпольський Стефан, Яснопольський Леонід.

82 Сільське господарство

Увага: тут попали й неекономічні гасла – все, що стосується екон. і агрономічних проблем.

820 Загально

Основне гасло – Сіль. госп-во (в ЕУ-2 лише гасло «Сіль. госп-во України 1950–75»; треба опрацювати на підставі цього гасла й матеріалу в АЕУ-1). Агрономія суспільна і земська (Є. Гловінський; цікаве гасло; там і про земську агрономію).

821 Стан дослідів

8210 Загально

Агрономія (О. Архімович), Селекція (О. Архімович). Може, треба буде дати гасла: Агрехемія, Агробіологія (мабуть, ні).

8211 Сіль.-госп. наукові установи

Всеукр. Академія С.-Г. Наук і Укр. Академія С.-Г. Наук, Сіл. Госп. Наук. Комітет України (Р.М.), Сіль.-госп. наук.-дослідні установи, Сіль.-госп. товариства.

8222 Сіль.-госп. преса (Р.М.)

В статті про С.-г. пресу взято до уваги також популярні с.-г. га-

зети. Вимагає застанови, чи давати таке гасло в АЕУ-2. Гасел про поодинокі с-г. журнали буде в ЕУ обмаль.

8223 Сіль.-госп. освіта

Сіль.-госп. освіта (наскрізне гасло), Хліборобський вишкіл молоді.

8224 Дослідники

Лисенко Т., Мацієвич Кость (Р.М.), Симиренко Володимир, Симиренко Левко, Тимошенко Володимир, Храпливий Євген.

822 Аграрний устрій

8220 Загально

Увага. Гасла написали переважно І. Витанович і В. Голубничий. Цю групу треба ще добре переглянути, деякі гасла об'єднати, деякі додати. В АЕУ-1 про аграрні питання писав також Кононенко.

Земельний устрій (І. Витанович), Земельні реформи (Р.М.), Земельне законодавство (Б. Цюцюра), Землевпорядкування. Увага. Все це споріднені гасла і можливо, що треба їх перебудувати. Але кого найдемо на місце І. Витановича?

8221 Аграрний устрій в минулому

Викупні платежі, Волочний перебір (Р.М.), Общини (І. Витанович), Панщина (І. Витанович), Фільварок (І. Витанович). Увага. Можна б дати евентуально окремі гасла про аграрні реформи 19 в. (знесення панщини 1861 і 1848).

8222 Аграрний устрій в СССР–УССР

Артіль сіль.-господарська (?), Заготівлі с.-г. продуктів (В. Голубничий), Земельна громада в УССР, Колгосп (В. Голубничий), Колективізація сіль. госп-ва (В. Голубничий), Комітети бідности (?), Комуна сіль.-госп. (В. Голубничий), Машинотракторні станції (М. Курах), Присадибне госп-во (В. Голубничий), Радгосп (В. Голубничий), Трудодень.

823 Агротехніка

Увага. Ці проблеми не є в наших гаслах відповідно розроблені. Але хто нам допоможе?

Агротехніка (О. Архімович, І. Вакуленко; основне гасло частинно застаріле – написане 25 літ тому), Система хліборобства й окремі системи: Парова, Перелогова, Сівозмінна, Трипільна (все – Р.М.; не було кому написати і я ці гасла препарував).

824 Рільництво

8240 Загально

Вгіддя (В.К.), Посівна площа (В.К.), Рілля (В.К.). Може, й гасло Рільництво (але треба подумати його зміст).

8241 Зерново-бобові рослини

Зернові культури, Жито, Кукурудза, Пшениця, Ячмінь. Всі гасла написав В.К. і вони майже готові до АЕУ-2.

8242 Технічні культури

Технічні культури, Бавовник, Коноплі, Льон, Цукр. буряки. Автор В.К.
8243 Кормові

Кормові культури, Кормові трави. Не думаю, щоб було треба давати гасла про поодинокі корм. культури (Вика, Конюшина тощо).

8244 Лікарські рослини

Основне гасло – Лікарські рослини (Н. Осадча-Яната). Не гадаю, щоб давати про поодинокі Л.р.

8245 Городництво. Основне гасло – Городництво (М. Боровський).

8246 Садівництво. Основне г. – Садівництво (М. Боровський).

8247 Картопля й інші їстівні. Картопля (В. Кубійович).

8248 Буряки. Основне г. – Буряки (І. Вакуленко).

825 Тваринництво, зоотехніка

8250 Зоотехніка

Зоотехніка (І. Розгін; гасло застаріле, але як його доповнити?).

8251 Домашні тварини

Велика рогата худоба, Вівчарство, Конярство, Свинарство (автор всіх В.К.).

8252 Птахівництво. Основне г. – Птахівництво (В.К.)

826 Допоміжні галузі сіль. госп-ва

8260 Бджільництво

Бджільництво (М. Боровський).

8261 Рибальство

Рибальство (Е. Жарський).

8262 Мисливство

Мисливство (Б. Лучаковський), Хутрові тварини.

827 Різне

Шовківництво, Шкідники сіль.-госп. культур

83 Лісове господарство і лісівництво

830 Ліси (природа).

Ліси на Україні (Б. Іваницький), Лісова освіта (Погребняк Петро).

831 Лісове госп-во (Б. Лучаковський).

832 Лісівництво (Б. Лучаковський, Іваницький Борис).

Увага: гасла до АЕУ-2 ми вже маємо.

8245 Промисловість

Увага. Поділ на галузі не завжди логічний, але це не має практичного значення. Галузь: Корисні копалини, що має геол. і екон. зміст, зредагую й слатиму на рецензію (про поодинокі Кор. копалини є гасла в ЕУ-2 та підрозділ в АЕУ-1 – автор В. Голубничий).

840 Пром-сть загально

Основне гасло – Промисловість України (В. Голубничий; його треба написати наново на підставі АЕУ-1 і гасла в ЕУ-2), Винахідництво (в ЕУ-2 нема; може дати? Про нього дещо пише колега С. Процюк у гаслі «Техніка»); Індустріалізація (є в сов. довідниках,

в ЕУ-2 не було; мабуть, зайве, бо про індустріалізацію можна писати в гаслі Промисловість), Комбінат (Є. Гловінський), Механізація (В. Голубничий).

841 Енергетика й електрифікація

Основні гасла: Енергетика (в ЕУ-2 замале) і Електрифікація (С. Процюк), Гідроенергія (Р.М.), Дніпровська гідроелектростанція (А. Поплюйко), Ядерна енергія.

842 Паливна промисловість

Основне гасло – Паливна пром-сть. Інші гасла: Буре вугілля (Р.М.), Газова пром-сть (гасло зовсім застаріле), Кам'яновугільна пром-сть (С. Процюк), Львівсько-Волинський кам'яновугільний басейн (Р.М.), Нафтова пром-сть (С. Процюк), Нафтові родовища України (В. Кубійович, С. Процюк), Торфяна пром-сть (С. Процюк).

843 Металургія

Увага. В цій групі гасел (також в інших) є чимало гасел великих заводів і фабрик. Треба буде передумати, яким з них присвячуємо в ЕУ окремі гасла.

Алюмінійова пром-сть (Р.М.), Залізорудна пром-сть (С. Процюк, В. Кубійович), Керчинський залізорудний басейн (С. Процюк), Кольорова металургія (Б. Винар), Кременчуцький залізорудний басейн, Криворізький залізорудний басейн (В. Кубійович, С. Процюк), Мангановорудна пром-сть (С. Процюк), Металургія (наука; Р.М.), Продамет (В. Голубничий), Ртуть (С. Процюк), Титанові руди (С. Процюк).

844 Хемічна пром-сть

Основне гасло – Хемічна пром-сть; інші: Гумова пром-сть (в ЕУ-2 пропущено), Добривна пром-сть, Калійно-добривна пром-сть, Коксохемічна пром-сть (Б. Винар), Лако-фарбова пром-сть, Плястичні маси, (ми не дали), Сірчано-Кислотна промисловість (С. Процюк), Содова пром-сть (Р.М.).

845 Машинобудування

а) Основне гасло: Машинобудування (В. Голубничий; велике гасло – 4 стор).

б) Різні галузі машинобудування: Авіаційна пром-сть (в ЕУ зовсім застаріла, є нові гасла в 2 вид. УРЕ), Автомобільна пром-сть (застаріле), Важке (А. Поплюйко), Верстатобудівництво, Електрохемічна пром-сть, Паротягобудування, Підйомно-транспортне М. (С. Процюк), Радіоелектронна пром-сть (В. Голубничий), Сіль.-господарське М., Суднобудування, Транспортне М., Хемічне М.

в) Заводи (невеликі гасла).

846 Будівельна пром-сть

Основне гасло: Будівельних матеріалів пром-сть (в ЕУ-2 є гасло

«Будівельні матеріали» і «Будівництво», але Будівництво і Буд. матеріалів пром-сть – це різні поняття й нам треба дати в АЕУ-2 гасло «Буд. матеріалів пром-сть»), Будівельні матеріали, Вогнетривка пром-сть (І. Поплюйко), Цегельна пром-сть, Цементна пром-сть.

847 Лісова і деревообробна пром-сть

В ЕУ-2 ми дали гасло «Лісова і деревообробна пром-сть»; мабуть, треба дати 2 гасла: Деревообробна пром-сть і Лісозаготівельна пром-сть (так в сов. довідниках), Лісохімічна пром-сть, Меблева пром-сть, Паперова пром-сть (В. Голубн.).

848 Керамічна, Скляна і Порцелянова пром-сть

Глиняне виробництво, Кераміка, Кахлярство, Порцеляново-фаянсова пром-сть (Р.М.; в гаслі присвячено багато місця мистецькій порцеляні; в УРЕ є гасла: Порцеляна-фарфор і порцеляново-фаянсова пром-сть; мабуть, так і треба дати в АЕУ), Скляна пром-сть (В. Кубійович, О. Оглоблін).

849 Легка промисловість

а) Основне гасло – Легка промисловість (Б. Винар).

б) Текстильна пром-сть (Б. Винар) і різні її галузі: Бавовняна, Вовняна, Конопле-Джгутова, Льонарська, Трикотажна, Швейна, Шовкова. Нам треба ще дати г. «Нетканих матеріалів пром-сть» (т. зв. штучне волокно; може, інакше оформити титул цього гасла).

в) Взуттєва пром-сть, Шкіряна пром-сть.

84 А Харчова пром-сть

а) Основне гасло – Харчова пром-сть.

б) Галузі харч. пром-сти (лише більші гасла): Броварство (Р.М.), Виноробна (Б. Винар), Консервна (Б. Винар), Млинарство (Б. Винар), Молочна (Б. Винар), М'ясна (Р.М.), Олійна, Соняшникова (В. Кубійович, О. Оглоблін), Спиртова (Р.М.), Тютюнництво, Цукрова пром-сті.

84 Б Кустарна пром-сть і Ремесло

Кустарна пром-сть, Ремесло.

84 В Інші галузі пром-сти

Оборонна пром-сть (В. Голубничий), Поліграфічна (В. Голубничий), Художня, Ювелірство.

Увага. В списку гасел подано авторів гасел в ЕУ-2. Але треба додати, в АЕУ-2 великий розділ «Промисловість» написав І. Коропецький (також про поодинокі роди пром-сти). Про мінеральні ресурси написав статтю В. Голубничий. Таким чином, ми маємо, мабуть, в більшості готові матеріали (в АЕУ-2 і ЕУ-2) і легко відредагувати гасла для АЕУ-2.

85 Транспорт і Зв'язок

850 Транспорт

а) Основне гасло – Транспорт.

б) Роди транспорту: Авіація (зовсім застаріле в ЕУ), Автомобільний, Залізничний, Метрополітен, Міський, Морський, Трубопровідний, Чорноморський флот.

851 Зв'язок

Зв'язок, Пошта, Радіо, Телебачення.

86 Торгівля, Кооперація

860 Кооперація

Увага: хоч на Україні тепер справжньої кооперації немає, але кооперативний рух відіграв у минулому на Україні (зокрема в Галичині) таку велику суспільну роль, що йому треба присвятити більшу увагу. Ми є в тому щасливому положенні, що не бракує матеріалів до кооперації і – ще важливіше – ми маємо в ЕУ-2 добрі гасла, а низку доповнень може дати А. Качор (Вінніпег). Все-таки в АЕУ-1 не можемо давати всіх гасел, які ми дали в ЕУ-2.

За деякий час треба буде скласти каталог всіх гасел з кооперації і їх фотокопії вислати до А. Качора. Увага: Кооперація – це гасло до I тому АЕУ-2.

8600 Кооперація – загально

Основне гасло – Кооперація (І. Витанович, В. Голубничий, Д. Піснячевський). Інші гасла: Кооперативна наука (І. Витанович) треба застановитися, чи давати таке гасло, чи теж об'єднати його з гаслом «Економічна наука»).

8601 Різні види кооперації

Більших гасел немає. Можливо, що їх і не треба давати – виставить абзац у гаслі «Кооперація».

8602 Кооперативні об'єднання і деякі кооперативи

Вукоспілка, Дніпросоюз, Маслосоюз (А. Качор), «Народна Торговля» (І. Витанович), Патронат хліборобських спілок (І. Витанович), Райфайзенки (А. Качор), Ревізійний Союз Укр. Кооператив (І. Витанович), Укожспілка, Централ, Центросоюз.

8603 Кооперативна преса

Основне гасло – Кооперативна преса. Відкрите питання чи давати таке гасло (про кооперативні журнали можна згадати у гаслі «Кооперація»). Декільком коопер. журналам присвятимо окремі гасла.

8604–05 Кооперативні діячі

Увага: Чимало коопер. діячів ми маємо у відділі «Історія» (політ.-гром. діячі), тут декілька прізвищ.

а) З Наддніпрянщини: Баллін Микола, Бородаєвський Сергій.

б) з Зах. України: Луцький Остап, Павликовський Юліан, Петрушевич Іван.

861 Торговля

Увага: Тут гасла «кинені» – ця ділянка Нар. госп-ва є (і була) майже без опіки і цю групу треба впорядкувати.

8610 Основне гасло – Торгівля. Це могла б бути й більша стаття на 5 стор. друку, якщо б ми дали короткий нарис історії Т. на укр. землях (від «неоліту»). Може, це зробив би хтось з наших істориків. Звичайно, ми мусимо присвятити увагу і сов. торгівлі, але не забагато, бо вона так само зорганізована, як у цілому Союзі. Чимало уваги треба присвятити зовн. торгівлі – також в іст. розвитку (в ЕУ-2 ми мали гасло «Зовнішня торгівля»; в АЕУ-1 написав – разом з Гардецьким – В. Голубничий велике гасло про зовн. торгівлю, але не присвятив уваги внутрішній Т.). Ми могли б евентуально дати 2 гасла: «Зовнішня Торгівля» і «Внутрішня Торгівля».

8611 Інші наскрізні гасла

Купецтво. Ми втекли від цього гасла в ЕУ-2 і зробили посилання до Доповнень. Це наскрізне гасло з істор.-екон.-соціологічним змістом (шукаємо автора!); Мито (О. Оглоблин, І. Витанович); Монополія (велике гасло В. Голубничого) та споріднені гасла: Синдикат, Трест.

8612 Інші гасла

Біржі, Синдикат цукрозаводчиків (В. Голубничий), Ярмарки.

87 Фінанси

Гасла з цієї ділянки ще гірше «впорядковані», ніж у «Торгівлі». Може, деякі гасла, що є тут, треба перенести до ін. ділянок. На це мали б відповісти економісти. Але це не таке важливе; важливе те, щоб не пропустити гасел (мабуть, в нашій картотеці є всі). В АЕУ-1 розділ «фінанси» (28 стор.) написав В. Голубничий і це може бути підставою гасел в АЕУ-2 – і то не лише гасла «Фінанси», бо статтю В. Голубничого треба «розбити» на низку гасел. Це можуть зробити економісти.

Основне гасло Фінанси (спішне, бо піде до I т. АЕУ-2 і 9 тому «ЕУ II»; треба шукати автора (ще раз – підставою є стаття В. Голубничого)).

Інші гасла: Акциз, Акційне товариство (Є. Гловінський), Бальянс нар. госп-ва ССРСР (також Праці; є в УРЕ, нема в ЕУ; чи давати? Банки (заг. гасло і гасла про важливіші банки на Україні), Банкноти (також Валюта, Гроші, Рубль тощо), Бюджет і Бюджетне право (Є. Гловінський), Заощадження (В. Голубничий), Заробітна платня, Капіталовкладення (Є. Гловінський), Кредит (Є. Гловінський), Ощадні каси (в ЕУ нема), Пенсії (В. Голубничий; також Зарплатні), Податки (І. Витанович, В. Голубничий), Позики державні (В. Голубничий; зміст стосується всієї Рос. Імперії, згл. ССРСР, все-таки є дещо укр. змісту), Тарифи (якщо найдемо укр. зміст).

88 Праця, Профсоюзи

Увага. Фактично в ЕУ є більше гасел, темою яких є праця, але вони розкинені на інших відділах.

Основні гасла: Праця (В. Голубничий); споріднені гасла – Трудове право і Робітництво (цінне гасло В. Голубничого); увага: автор пише тільки про працю в УССР; мабуть, ми нічого мудрішого не видумаємо; Професійні спілки (Ф. Гаєнко), Соціяльне забезпечення (А. Білинський).

Інші гасла: Безробіття (згадка в ст. «Праця», але можна б спрепарувати окреме гасло), Біржі праці, Організаційний набір робітників в СССР і УССР (Б. Левицький), Соцзмагання (Ф. Гаєнко), Трудові резерви.

89 Матеріальний стан населення

Увага. В ЕУ-1 на цю тему є стаття М. Васильїва «Сучасний матеріальний стан укр. населення» (стор. 1128–30), в АЕУ-1 стаття Голубничого «Піплъс Вольфар», в якій маса матеріалу, який треба розбити на низку гасел. В ЕУ нема наскрізного гасла «Матеріальний стан населення», є лише мале гасло В. Голубничого «Миттєвий стандарт» з посиланням на низку гасел, які ми дали або й не дали. Частинно вони є в ін. відділах нашої картотеки. Ось важливіші:

Життєвий стандарт треба переробити і зробити зовсім інші посилання.

Житлова проблема (В. Голубничий), цінне гасло, яке однак вимагає доповнення; частинно ним є стаття В. Голубничого в АЕУ-1 (стор. 999–1000); див. також гасла в сов. довідниках, фаховій літературі і гасла в статистиках.

До цієї групи гасел ще належать гасла: Заробітна платня і Пенсії, Нац. дохід, Споживання або харчування (це гасло ми пропустили, а треба його дати; матеріал у статті В. Голубничого в АЕУ-1 на 997 стор.

8 А Міське господарство

Гасло «Міське госп-во» ми маємо в ЕУ-2 (автор В. Голубничий); в УРЕ воно має дещо ширшу назву «Комунальне госп-во» (17 т.). В 17 т. є також короткий нарис історії комунальної господарки. Треба вирішити титул гасла (мабуть, «Комунальне госп-во» кращий, бо це ширше поняття). Підставою гасла може бути гасло В. Голубничого, яке треба дещо доповнити. Якщо англ. термін – Муніципал Економи, то це піде до 3 тому АЕУ-2 і ми маємо час; який по-англ. титул гасла: «Міське госп-во»?

Споріднені гасла: Міський транспорт (В. Кубійович), Озелення (ми не дали, треба дати), Місцева пром-сть (В. Голубничий), Водопостачання.

8 Б Водне господарство

Гасло Водне господарство я написав в ЕУ-2 (коавтор М. Лебідь) і в АЕУ-1 (7 сторінок). Це гасло з АЕУ-2 треба мені лише відредагувати. Проблем немає (а втім є час). З цим гаслом пов'язані такі:

Водопостачання, Зрошення, Гідроенергія, Осушення, Рибне господарство та ін. Додатково можна дати гасло «Каналізація» (І том!). Цей відділ беру вповні під свою опіку.

8 В Будівництво

В сов. довідниках (прим. в 17 т. УРЕ) є 2 гасла – «Капітальне будівництво» і «Будівництво»; тепер є лише Будівництво (див. «Рад. Енци. Нар. Госп-ва» і БСЭ). Гасло в ЕУ-2 написав А. Жуковський і він його ґрунтовно перебудує для АЕУ-2. Проблема організаційно розв'язана.

8 Г Проблема екон. районування

Ми маємо в ЕУ-2 статтю Б. Голубничого «Районування економічне», і воно вимагає невеликих доповнень. На тему екон. районування писали В. Бандера і З. Мельник (1973), і їх можна буде прохати про доповнення (гасло іде до І тому).

Можливо, що в АЕУ-2 дамо також гасло про поодинокі сучасні екон. р-ни, в склад яких входять укр. землі.

Не треба забувати, що багато (може 100 стор. друку) займає екон. характеристика поодиноких геогр.-іст. країв (Басарабія, Поділля, Півд. Україна тощо), поодиноких областей (в них екон. характеристика займе пловину змісту) та міст (понад 500).

Врешті, ми маємо в ЕУ-2 гасла про менші екон. райони, які виділено на підставі екон. критеріїв (Дрогобицько-Бориславський пром. р-н; Донецький басейн тощо). Зміст цих гасел передусім економічний (не представлений в історичному розвитку).

Всі гасла під 8 Г беру під мою опіку і майже все самий відредагую. Організаційно проблема є розв'язана.

Кінцеві зауваження

До цього еляборату додаю «Проблеми ЕУ» з 1977 р. (нове «видання» ще не готове, за деякий час пришлю). Їх треба нам конечно прочитати перед дискусіями над проблемами, порушеними в цій записці; нам також треба прочитати ці гасла з ЕУ-2, над якими тут дискутуємо, і бодай переглянути великий розділ «Нар. госп-ва» в АЕУ-1. Ще раз: 70–80 % матеріялу для гасел в АЕУ-2 ми маємо і великих новин ми впроваджувати не можемо, бо наші сили слабкі. Більшість трудних гасел написав В. Голубничий (без цього матеріялу ми були б безрадіні). Все-таки нам треба швидко доробити решту гасел до ЕУ-2 (гасла на У–Я; гасла на Ф, Ц, Х і Ч – це рівночасно гасла до АЕУ-2), переробити частину гасел на А, Б, Д, Е, Є і написати деякі нові. В основі – авторами гасел в АЕУ-2 є ті особи, які їх написали в ЕУ-2 або (статті) в АЕУ-1. На жаль, більшість економістів України відійшли, і їхні гасла вимагають редакції тих із нас, що залишилися.

Плян праці над екон. гасламі я бачу так:

1. Прохаю чим швидше (вибачайте за погане слово) прислати зауваження до цих міркувань і додати Ваші сугестії й проекти (м. ін., поради, кого ще притягнути до співпраці).

2. Після цього – частинне вже в межичасі – буде зроблений каталог всіх екон. гасел (цей еляборат займе яких 100 годин праці або й більше) – знова за картотекою в Сарселі. Гасла (так робимо і в інших ділянках) будуть поділені за групами та за категоріями: гасла, які в порівнянні з ЕУ-2 не вимагають змін; ті, що вимагають доповнень; ті, що їх треба перередагувати, врешті ті, які треба написати наново (у списку будуть пропущені деякі гасла). Титули гасел треба перекласти на англ. мову.

3. Після цих вступних операцій, ми візьмемося до праці над гаслами, що увійдуть до I тому (деякі складні: Агрикультура, Кооперація, Донбас, Фінанси). В першій мірі треба деякі гасла замовити у авторів (написати наново, написати на підставі АЕУ, відредагувати). Це ми робитимемо у двійку з проф. Коропецьким.

4. Карти, світлини – окрема проблема. Це буде, мабуть, моя журба.

5. При праці над екон. гаслами потрібний зв'язок з редактором гасел з ділянки «Право й політика» (проф. Маркусь) та «Історія».

6. Найбільше я боюся складних гасел (зокрема наскрізних). Хто напише гасло «Фінанси», «Аграрні проблеми» (на щастя, ми маємо статті на ці теми в АЕУ-1, але переробити їх може лише фахівець)?

7. Використати матеріали з ЕУ-2, АЕУ-1 і сов. довідників – мало (це добре при нескладних гаслах – Пшениця, Садівництво, Торфова пром-сть тощо). Ми не можемо давати кальки з рад. енциклопедій, які представляють фактаж односторонньо, при складних гаслах ми мусимо сягати до спеціальної літератури й журналів; і тут я бачу великі труднощі – ми не маємо ні фахівців, ні часу на спеціальні студії (саме тому гасла і статті Всеволода Сергієвича такі цінні для нас). Увага на друге видання УРЕ: у двох перших томах (я маю лише перший) маса матеріалів до гасел на літери «А–Б», (за деякий час на «Д–Є»; але не на «Ф–Ч»).

8. Було б добре для обговорення проблем екон. гасел в ЕУ влаштувати спільну конференцію. Тепер це не вдасться зреалізувати. Все-таки на конференції Ред. Колегії ЕУ в Торонто (29–30. X) економію буде репрезентувати проф. Коропецький, з деким з економістів зможемо зустрітися особисто. Може, вдалося б влаштувати конференцію економістів на весну 1979 р.?

В. Кубійович
Сарсель

14 жовтня 1978

МАТЕРІЯЛИ ДО КОНФЕРЕНЦІЇ В СПРАВІ АНГЛОМОВНОЇ
«ЕНЦИКЛОПЕДІЇ УКРАЇНОЗНАВСТВА»
що відбудеться 29–30. X. 1978 в Торонто

Проблеми ЕУ

У жовтні минулого року я розіслав членам подібної як тепер конференції (23. 10. 1977 в Торонто) еляборат – «Проблеми ЕУ» і ширший «Проблеми англomовної гаслової «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2), в яких я подав інформації і міркування, що стосуються ЕУ. В еляборатах висвітлено напрями і «профіль» ЕУ, її взаємини до української гаслової «Енциклопедії Українознавства» (ЕУ-2) та до першої частини англomовної ЕУ (АЕУ-1), найважливіші питання в опрацюванні поодиноких груп гасел (секцій), труднощі, на які натрапляє наша праця, розміри поодиноких ділянок гасел, врешті стан дотеперішньої праці та пляни на майбутнє. Я прохав учасників минулорічної конференції, а також редакторів і авторів ЕУ відгукнутися на дискусійні і неясні питання, але зауважень я одержав мало і вони були не дуже конкретні. Ми говорили про деякі недоліки ЕУ-2, про брак соціологічного підходу, про потребу підшукати нових авторів (не тільки українців), але не знайшовся соціолог, який взявся б нам допомогати, як теж дискусанти не притягнули неукраїнських фахівців. Мені здається, що навіть дехто з учасників конференції не прочитав, як слід, мого еляборату й устійнених вже напрямів, яких ми мусимо дотримуватися. Побоююся, що так є і тепер, і тому посилаю членам конференції «Проблеми ЕУ» вдруге, очевидна річ, з відповідними змінами. Дуже прошу цей еляборат прочитати уважно (як і додатки до нього), бо він є підставою наших дискусій і конкретної праці. Посилаю його всім співробітникам ЕУ.

Напрявні праці над ЕУ докладно мною продумані; це наслідки мого довгорічного (майже 30-річного) досвіду в праці над 12 томами ЕУ і 2 томами АЕУ та тісної співпраці з десятками авторів. Додам, що він є устійнений в договорі НТШ в Європі і редактора «Енциклопедії Українознавства» з Дирекцією К.І.У.С.

Ще раз: ЕУ має бути об'єктивним довідником про Україну і український народ і то в усіх аспектах. У деякій мірі ЕУ має бути відповіддю на подібні довідники, що появляються на Советській Україні й в СССР, які у великій мірі фальсифікують знання про Україну.

ЕУ не є оригінальним твором – це переробка ЕУ-2 (так як англомовне видання першої частини ЕУ було переробкою – другим, кращим виданням ЕУ-1) – при всебічному використанні матеріалів з АЕУ-1 і з таким спрямуванням: сконцентрувати зміст (пропускаємо маловажний фактаж: події, деякі біографічні нотатки, оселі тощо; уникаємо повторень), відсвіження фактажу (в низці гасел, які вже появились в ЕУ-2) та доповнення сотнями нових гасел – зокрема біографічними нотатками, виклад, як у кращих англомовних довідниках. Одним словом, ЕУ має бути кращим виданням ЕУ-2; вона повинна б бути одним з кращих енциклопедичних довідників англійською мовою взагалі (на маргінесі можна згадати, що Енциклопедія Канади – англ. мовою – має багато недоліків; не бракує їх і в Енциклопедії Литви – теж англ. мовою, яку видають литовці в ЗДА). Проблеми, в чому полягають недоліки укр. видання (ЕУ-2) – яких ми не повинні повторювати в ЕУ та які зміни ми маємо ввести в англомовному виданні, присвячую окрему записку. Вона обов'язкова для всіх авторів і редакторів поодиноких ділянок ЕУ (звичайно, деякі вказівки вимагають дискусії).

До найбільших труднощів у праці над ЕУ належить опрацювання синтетичних гасел, присвячених поодиноким ділянкам знання про Україну. Таких гасел немає в ЕУ-2 – ми посилаємо за ними читача до ЕУ-1. Але АЕУ-2 є замкненим у собі твором, який мусить дати всі галузі знання про Україну, і ми мусимо дати такі синтетичні гасла, як Географія України, Історія, Література, Економіка тощо. Матеріал до опрацювання цих гасел ми маємо як в ЕУ-1, так і в АЕУ-1, але він (з АЕУ-1) мусить бути сильно скорочений (деколи до 20 %).

Менше труднощів ми матимемо з опрацюванням гасел, присвячених різним ділянкам науки про Україну (українознавства) – треба лише переробити вже написані гасла. Все-таки деякі гасла (напр., Геофізика на Україні, Кібернетика на Україні) треба додатково опрацювати, бо їх ми не дали в ЕУ-2. Докладніше див. Записка ч. 2. Інші питання, які вимагають застанови при праці над ЕУ, див. Записка ч. 3.

Стан праці над ЕУ-2 тепер такий: видруковані або вискладані всі гасла на літери «А-Т». Якщо мова про гасла на літери «У-Я», то деякі групи гасел на ці літери вже опрацьовані, для більшості ми маємо сирі матеріали. Редакція ЕУ-2 має також багато матеріалів для «Доповнень» до тих томів ЕУ-2, які вже появились. При праці над англомовним ЕУ ми беремо до уваги, що гасла на літери «Ф» і «Ч» увійдуть до I тому АЕУ-2 і тому опрацюванню цих гасел присвячуємо тепер найбільше уваги.

Стан праці над англomовною ЕУ

Кінчається підготовча праця. Вона полягає у впорядкуванні й класифікації гасел, які мають увійти до ЕУ-2. Картотека гасел ЕУ є неоціненним скарбом. Вона обіймає понад 25.000 гасел, які вже були видруковані в ЕУ-2 (на літ. «А-Т»), які ще мають увійти до ЕУ (на «У-Я»), тисячі доповнень (гасла, які не увійшли до ЕУ-2, але які повинні появитися в «Доповненнях» до ЕУ-2 і – увійти до АЕУ-2 та доповнення до видрукованих вже гасел). Це є не лише реєстр гасел, але карточки, повирізовані з ЕУ-2, УРЕ й ін. довідників, виписки тощо. Ці понад 25.000 гасел поділено на підставі десятичної системи на низку ділянок – головних (14), друго- (90) і третьорядних – 650. Напр., ми маємо групу гасел, що стосуються «Пласту»: основне гасло «Пласт», різні пластові організації, пластові видання, пластові діячі – все в одному підвідділі; якщо ці гасла зібрані разом – зовсім легко їх відредагувати для ЕУ. Таких прикладів можна б давати чимало (група гасел про Декабристів на Україні, про Народництво); зрозуміле, що ці гасла будуть в англomовному виданні логічніше представлені, ніж в українському. У наших архівах багато додатків, напр., до гасел-статей про поль.-укр. і рос.-укр. взаємини; таких прикладів можна давати десятки.

Як було сказано, лише частина гасел, які появилися в ЕУ-2, увійде до АЕУ-2. Вже тут в Сарселі робимо першу сегрегацію гасел: елімінуємо низку гасел (вони не підуть до АЕУ-1), а далі посилаємо списки всіх гасел усім редакторам поодиноких ділянок (секцій), а деколи й редакторам підділянок, звичайно, з ширшими коментарями, щоб фахівці вирішили, які з цих гасел мають увійти до ЕУ і яка має бути їх величина. Впорядкувати понад 25.000 гасел (ми не маємо комп'ютерів) займає час. З різних секцій найкраще впорядковано відділ Право (ред. В. Маркус); воно закінчено: заголовки всіх гасел перекладені на англійську мову, визначені розміри кожного з них, гасла до I тому ЕУ, які вимагають більших змін, замовлені у авторів. Подібний стан з гаслами з Географії. Виготовлено список гасел з Літератури (2.300 гасел; їх список без коментарів охоплює 52 стор. друку) та з відділу Церква (бл. 800 гасел, з коментарями – 33 стор. друку). Є списки всіх гасел з ділянок: Образотворче мистецтво, Військо. За останні тижні виготовлено каталог гасел і відділу Історія (разом з коментарями 100 стор.) і напрямні праці над економічними гаслами (19 ст.).

Без цієї вступної роботи не є можливо остаточно устійнити каталог гасел до АЕУ-2, а також їхні розміри. Якщо ця робота не буде солідно зроблена, виникне в ЕУ хаос. Якщо візьмемо до уваги, що сам

список гасел (з деякими коментарями) займатиме до 800 стор. машинопису та, що опрацювання коментарів вимагає поважних зусиль з боку гол. редактора – зрозуміло, що ця конечна робота займе час.

В головній редакції ЕУ в Сарселі працюють на півставки дві особи: д-р А. Жуковський (співредактор) й інж. Ю. Коваленко; частково п-і С. Волошина.

Деколи користуємося з допомоги сил, які можна зайняти на короткий час. Добровільно (безкоштовно) допомагали в праці над ЕУ пані Віра Маланчій і Христя Ковальська – обидві з Торонто. Ми виплачуємо також постійний гонорар проф. Маркусеві (ред. відділу Право й Політика). Незабаром треба буде оплачувати інших редакторів відділів. Число співробітників у Сарселі є абсолютно замале (я не маю навіть секретаря), і це гальмує поступ праці. Приїзд до Сарселю м-гра Хом'яка і постійна співпраця д-ра Струмінського (Гарвард) прискішить працю над ЕУ.

Плян праці на найближчі місяці – це закінчення вступних робіт, на це треба двох місяців, посилки проекту гасел до редакторів чи ін. фахівців; дефінітивне устійнення гасел, які увійдуть до ЕУ, та їх розмірів; розподілення гасел на такі, що не вимагають змін, і на такі, що вимагають деякої зміни або й більшої редакції, а також на такі, які треба наново писати; рівночасно треба підшукати редакторів відповідних груп гасел та авторів. Після устійнення каталога гасел треба здебільшого вислати редакторам (і авторам) фотокопії відповідних гасел і всілякого рода матеріяли, щоб їм улегшити редакторську працю. Цілу низку проблем можна буде вирішити шляхом особистих розмов і конференцій у складі кількох осіб. Низка таких розмов і малих конференцій відбулася і відбудеться під час мого теперішнього перебування в Канаді й ЗДА, деякі незабаром у Римі, деякі ще пізніше (пляную нову поїздку на американський континент на весні 1979). Ще до кінця цього року Сарсель вишле до перекладу чимало матеріялу (головне з географії, історії й права).

Труднощі

Найбільші труднощі в праці над АЕУ-2 полягають не в площині фінансовій (вона мала б бути забезпечена, але ще вимагає деяких вияснень), але людській – ми маємо мало сил, які були б знавцями укр. проблематики; ще менше таких, які вміли б написати гасла для потреб енциклопедії, і зовсім обмаль редакторів. При праці над ЕУ–АЕУ вони ще були; тим часом чимало з них відійшли у вічність і часто не маємо їхніх заступників. Болісно доторкнула наше діло смерть найкращого економіста України – Всеволода Голубни-

чого (ми домовилися, що він буде редактором двох важливих відділів в ЕУ – нар. господарства й історії України за підсоветського періоду). Тому одним з найпекучіших завдань є підшукати нові сили; лише частково вдається це здійснити. Розпитуємо за антрополога і археолога України, знавця укр. нар. мистецтва тощо; маємо (невелику) надію, що серед наших соціологів знайдуться такі, що присвятять увагу соціології України. Низку основних гасел можуть опрацювати і перебрати під «опіку» над деякими групами гасел такі фахівці, які не розробляли справді укр. проблематики, але як фахівці зможуть відредагувати поміщений матеріал в ЕУ-2 та АЕУ-1 (для прикладу: гасла з бібліографії і бібліотекарства). Економічні гасла розберуть між собою незабаром економісти, а проф. Коропецький перебере на себе ролю координатора. Деякі групи гасел, що не мають редактора, треба посилати фахівцям на рецензію; але тоді впаде новий обов'язок на гол. редакцію ЕУ (при сьогоднішній ситуації – на гол. редактора).

Проблема редакторів, авторів

В принципі редакторами і авторами поодиноких груп гасел є ті самі особи, що в ЕУ-2 і АЕУ 1–2. Виникає питання, як їх замінити, коли декого не стало (Богдан Кравців, Всеволод Голубничий), або коли працездатність якоїсь ділянки в ЕУ тепер обмежена. При згаданих вище труднощах, не було б доцільним давати до опрацювання (чи відредагування) гасла, які вже є задовільно написані; ще раз – наша енергія мусить бути зосереджена на опрацюванні лише кінцевих порівняно з ЕУ-2 – доповнень і змін. Не були реальні думки деяких колег, щоб ЕУ (чи хоч би деякі її ділянки) опрацювати під новим кутом зору (це можливе лише в деяких наскрізних гаслах-статтях). Ми не можемо також представляти в ЕУ індивідуальні погляди поодиноких авторів на якусь проблему: ми маємо подати (якщо це потрібне) погляди різних дослідників (в тому числі й автора, якщо він щось написав на цю тему).

Наші розшуки за співробітниками полягають на підшукування редакторів ділянок, які не мають редакторів, підшукування авторів нових гасел, притягнення нових сил до Сарселю, перекинення частини редакційної роботи з Сарселю до Торонта. Проблема виповнення недоліків новими силами стане ясніша, коли переглянемо поодинокі ділянки ЕУ.

Географія (геологія тощо). Гасла з цієї ділянки в моєму проєкті займали б 145 стор. друку (без ілюстрацій). Редакція цієї ділянки за мною; співпраця кількох фахівців запевнена. Питань немає, за винятком одного – часу. Думаю, що до середини 1979 здам до перекладу всі гасла до I тому.

Біологія, рослинність, тварини – 55 стор. друку. Редакцію цих гасел перебере проф. Е. Жарський. Проблема до розв'язки на найближчий час: виготовити каталог гасел і відредагувати гасла до I т. (зокрема складне гасло «Біологічні науки»).

Історично-географічні краї України – 100 стор. друку. Це здебільшого великі гасла-статті як Басарабія, Буковина, Крим, Чернігівщина, Чорне море – все гасла до I тому. Схема цих гасел: географія, історія, людність, народне господарство. Авторами цих гасел були в основному географи й історики. Ці складні гасла не вимагають майже жодних змін (але гасла на «Ч» треба опрацювати...).

Оселі – 150 стор. друку. І це гасла з географічним, історичним й економічним змістом. Деякі з них – малі монографії. До I тому увійде така монографія – Міста (Цітіез анд Тавн). Редакція цієї групи була і залишається під моєю опікою.

Людність – 40 стор. друку. Редактор В. Кубійович. Але бракує редактора групи Антропологія (прохаю шукати серед неукраїнців).

Етнографія і фольклор – 80 стор. друку (мабуть, забагато). В ЕУ-1 редактором цього розділу був пок. проф. З. Кузеля (цінні статті вийшли з рук пок. В. П. Петрова). В ЕУ-2 «опіку» над цими гаслами перебрав Б. Кравців; тепер (гол. фолкльор) їх опрацьовує проф. П. Одарченко (Вашінгтон), а, може, ще дехто. З редакцією гасел з цієї ділянки будуть деякі труднощі. Невдовзі буде виготовлений список цих гасел і висланий на дискусію. На маргінесі: можливо, що в редакції гасел, що стосуються етнографії і фолкльору, міг би допомогти д-р Р. Климаш (Вінніпер), який досліджує фолкльор українців у Канаді; але – на фолкльорі України він не багато визнається.

Мова – 90 стор. друку. Немає проблем, бо редактором є проф. Ю. Шевельов, який працює в ЕУ–АЕУ-25 років.

Археологія – 40 стор. друку. Трагедія! Всі археологи України (серед них редактор статей і гасел в ЕУ– АЕУ проф. Я. Пастернак) померли. Справді проф. Пастернак опрацював усі гасла з археології, але вони застарілі. Спробую найближчими днями під час мого перебування в Нью-Йорку розв'язати цю проблему.

Історія – 490 стор. друку (якщо взяти до уваги також історичний зміст в гаслах про краї і міста України – 600 стор. друку). Найбільша ділянка в ЕУ. Питанню цього відділу присвячую окремих еляборат. Найближчими днями відбуду конференцію в справі історичних гасел з проф. О. Оглоблиним і проф. О. Субтельним. Про каталог історичних гасел я вже згадував.

Церква – 150 стор. друку. Ми маємо майже всі гасла (тобто й на «У–Я») до цього відділу. Але ми не маємо редактора церковних гасел (кол. редактори німечні, молодші сили не мають часу перебрати редакцію). Вихід з ситуації такий: замовляємо гасла,

які треба переробити, а низку гасел шлемо на додаткові рецензії. Найближчими тижнями треба знайти автора найважливішого гасла: Історія Церкви на Україні (I том! – Черч гістори), цю проблему розв'яжу під час поїздки до Риму; в АЕУ-1 історію Церкви України написали покійні вже проф. Н. Полонська-Василенко і проф. М. Чубатий. За редакцію гасел з групи Церква відповідатимуть чл. Редколегії проф. А. Жуковський і проф. В. Маркусь.

Право і соціологія – 150 стор. друку. Редактор ділянки права – проф. В. Маркусь і гол. редактор не буде мати турбот з цією групою гасел. Натомість ми не маємо соціолога України й, мабуть, наші гасла з соціологічним змістом будуть незадовільні.

Література – 330 стор. друку. Редакцію гасел перебрали проф. Ю. Луцький і ред. І. Кошелівець. Проф. Луцький зreferує цю справу ближче.

Наука, освіта – 80 стор. друку. Практично ці гасла редагували (і переважно писали) Б. Кравців і В. Кубійович. Треба знайти нових редакторів.

Преса, видавництва, Бібліографія, Книжки, Музеї, Архіви – разом 85 стор. друку; редагував (і переважно писав) Б. Кравців. Треба знайти опікуна цих гасел.

Образотворче мистецтво – 120 стор. друку. Редактор – маестро С. Гординський. Більших проблем нема.

Музика, театр, кіно – 80 стор. друку. Музика – під опікою д-ра Б. Витвицького; театр і кіно – ще неясне.

Нар. господарство – 320 стор. друку. Складна проблема, розв'язка якої вимагає великих зусиль гол. редактора. Немає фахівців від аграрних проблем. Докладніше у записці, присвяченій проблемі економічних гасел в ЕУ.

Охорона здоров'я, Фізкультура – 60 стор. друку. Є редактори (д-р Г. Шульц, проф. Е. Жарський); більших проблем нема.

Математика, Фізика, Хемія, Техніка на Україні – 60 стор. друку. При гаслах цієї ділянки йдеться про розвиток цих наук на Україні та про біографічні нотатки учених з цих ділянок. Дослідників, які зацікавилися б розвитком цих наук на Україні, ми маємо обмаль (хоч матеріялів є багато). Найбільш складне гасло з цієї групи «Технічні науки» готове (40 зош. ЕУ-2).

Військо – 50 стор. друку. Редактор проф. Л. Шанковський.

Українська діаспора – 230 стор. друку. Матеріал до цієї групи гасел ми маємо як в ЕУ-2, так і в II томі АЕУ-1 (великий розділ про діаспору). Треба знайти редакторів поодиноких країв. Гасла зі ЗДА візьме під опіку проф. В. Маркусь; з Канади – д-р І. Тесля і, може, проф. М. Лупул (до I т. ЕУ входять гасла: Австралія, Аргентина, Бразилія, Канада, Франція).

Перспективи і планування (Тут деякі повторення)

Праця над ЕУ не легка, головне через брак відповідних працівників у І тому потрібне ясне планування на найближчі місяці і найближчі роки; зовсім конкретна й інтенсивна робота.

Ще раз:

1. До кінця 1978 розішлю списки гасел з решти ділянок з коментарями і конкретними пропозиціями. Редактори (деколи рецензенти) відішлють ці списки мені назад і устійнять зі мною дефінітивний каталог гасел та їх величину. Йдеться не лише про гасла, які увійдуть до І тому ЕУ (літери А–Ф, але про всі, щоб ми мали врешті ясний реєстр всіх гасел. Заголовки цих гасел треба перекласти на англ. мову, щоб мати конкретний каталог гасел до ЕУ. Так зроблено з «Право і політика» і з гаслами до І т. з групи «Література» і майже всіма біографічними гаслами. Було б побажане, щоб до Сарселю приїхав хтось з працівників К.І.У.С. у Торонто і опрацював таку картотеку (одна копія в Сарселі, друга – в Торонто); він має добре володіти укр. і англ. мовами та писати на машинці (латинка); праця на 1 місяць.

2. Після устійнення, які гасла увійдуть до ЕУ, я вишлю редакторам (деколи авторам) фотокопії гасел з ЕУ-2, щоб вони зробили на них доповнення (якщо вони невеликі; частинно це зроблено). Нові гасла (зокрема наскрізні) треба далі (в порозумінні зі мною) замовити у авторів. В засаді редактори самі зроблять невеликі поправки й не будуть їх посилати підредакторам. Якнайшорше треба вислати до апробати до авторів їхні гасла з ЕУ-2, які даємо до ЕУ з проханям, щоб вони їх апробували і зробили евентуальні зміни). Нам треба устійнити, хто до них писатиме (я чи редактори секцій). Увага: Це стосується головне гасел до І т.

3. Для скріплення персональних зв'язків з редакторами й авторами ЕУ та з Торонтським бюро редакції ЕУ маю намір приїхати до ЗДА і Канади на весну 1979. Побажане відбути тоді нову конференцію Ред. Колегії.

4. Наша дальша праця має бути сконцентрована над гаслами, які увійдуть до І тому ЕУ з такою настановою, щоб від кінця 1978 напливали гасла до перекладу. Мета: дати манускрипт І тому (звичайно, у кількох етапах у 1979 р. (треба пам'ятати, що з І томом буде найбільше мороки, бо ми не маємо ще гасел на літ. «Ф», «Ц», «Ч», а далі гасла на перші літери в ЕУ-2 є частково застарілі).

А тепер деякі проблеми, які варто тут згадати, та деякі, що їх треба продискутувати і зробити деякі устійнення.

Поділ праці між гол. редактором і його заступником

На підставі договору, основним завданням заступника гол. редактора є переклад ЕУ з української на англійську мову, а далі всі процеси, зв'язані з друком. Проф. Ю. Луцький є також редактором (разом з І. М. Кошелівцем) відділу «Література». Але конечно, щоб проф. Луцький перебрав і редакцію деяких інших відділів ЕУ – тих, які ще не мають редакторів. Гол. редактор міг би здати майже весь тягар праці над ЕУ на свого заступника – він же дав матеріал з АЕУ-1 і ЕУ-2, склав плян АЕУ і перебирає відповідальність за 3/4 гасел.

Питання нових сил, до праці над ЕУ

Мій апель до Колег приєднати до праці нових фахівців і технічні сили не дав результатів. Обіцянки приєднати як авторів деяких гасел відомих американських і канадських (звичайно, також європейських) вчених (це можуть зробити лише Колеги із ЗДА і Канади) залишилися обіцянками. Ми далі шукаємо археолога (мабуть, знайду), антрополога (ідеться про 2 статті й кілька гасел), вченого агронома тощо. Приєднання до праці м-тра М. Хом'яка і д-ра Струмінського (на жаль, він не може приїхати до Сарселю) дещо допоможе у важкій ситуації.

Деяким виходом з нашого скрутного становища є приїзд до Сарселю кількох фахівців, хоч би на недовгий час. Приклад – дворазове перебування в Сарселі проф. В. Маркуся спричинилося до того, що праця над правничими гаслами посунулася найкраще з усіх ділянок. Чому? Бо в Сарселі є енциклопедичний верстат праці і тут можна обговорити і вирішити актуальні справи. Думаю, що приїзд до Сарселю двох колег істориків дасть для нашої праці позитивні результати. Є підставі сподіватися, що впродовж найближчих місяців приїде з Америки, Канади і з Європи 5–6 фахівців на кілька тижнів чи кілька місяців. Витрати на кошти подорожі виплатяться, бо робота поступатиме швидше.

Конечна розбудова в Торонто справжньої філії Редакції ЕУ.

Додатки

Зміни в ЕУ порівняно з ЕУ-2

Тому, що ЕУ є переробкою укр. видання (ЕУ-2) з всебічним використанням матеріалів з заг. енциклопедії в англ. мові (АЕУ-1), нам треба звернути увагу, які зробити зміни в ЕУ порівняно з ЕУ-2 та як використати матеріали з АЕУ-1. Тому й подаю

Зауваження на ЕУ-2 (з погляду її переробки на АЕУ-2)

Задля поширення ЕУ-2 з 4-х, спершу запланованих, томів, на 8, а навіть на 10, число і розміри низки гасел в перших томах ЕУ-2 є порівняно з дальшими (зокрема VI і VII), замалі, тобто не є дотримана пропорція розмірів гасел. В порівнянні з іншими національними енциклопедіями (звичайно, воно має лиш обмежену вагність) в ЕУ ми присвячуємо відносно забагато місця мові, охороні здоров'я, пресі, у деякій мірі також образотворчому мистецтву, театрові і географії; натомість замало – гаслам з ділянки права й соціології, техніки, математичних і фізичних наук та біології. Порівняно з іншими енциклопедіями, ЕУ-2 багато уваги присвячує церковно-релігійній проблематиці та короткому періодові української історії – 1917–21 рр. (Визвольні змагання), але це зрозуміле. Те саме стосується ділянок, присвячених українській еміграції й діаспорі. Недоліком ЕУ-2 є те, що ми повторюємо часом те саме в різних гаслах, що наш стиль є подекуди неенциклопедичний. Звичайно, всі ці огріхи легко вирівняти при редагуванні і перекладі АЕУ-2, бо маємо тепер систематичний перегляд всіх гасел, поділених за ділянками.

Як знаємо, ЕУ-2 матиме 4.000 стор. друку, АЕУ-2 – 3.200 стор., тобто на 20 % менше. З другого боку, число гасел (їх в ЕУ-2 понад 25.000) можна значно скоротити. Ми заощадимо місце в АЕУ-2 (з користю для цього твору) також завдяки введенню таких змін:

а) При перекладі на англійську мову з гасел в ЕУ треба витиснути «всю водичку», стиль гасел має бути ще більш енциклопедичний.

б) При низці гасел в ЕУ зайво давати загальні пояснення термінів, хоч вони були доцільні в ЕУ-2. Приклади: непотрібно пояснювати англomовному читачеві, що таке «сонет», «соляна промисловість», «судова медицина» тощо.

в) В ЕУ-2 були доцільні гасла з ділянки української граматики (відділ Мова); вони зайві в АЕУ-2, яка не є спеціалізованим довідником.

г) Треба пропустити більшість гасел, які стосуються рослин і тварин, а також чимало географічних назв, пресових органів (ніхто їх не буде шукати в АЕУ-2).

г) Доцільно ввести зміни в зміст деяких більших гасел. Наприклад: краще обмежитися до більшого гасла «Декабристи на Україні» і не давати окремих гасел про їхні відділення на Україні та про більшість їхніх діячів.

д) Складна проблема – біографічних нотаток невеликого масштабу громадсько-політичних діячів, діячів культури – учених, письменників

менників, мистців тощо; якщо їм не присвятимо гасел, вони «загинуть». Думаю, що більшості з них треба таки присвятити гасла, але дуже короткі. Ми не давали б подробиць про життя і творчість цих осіб: при науковцях обмежилися б згадкою, в якій ділянці вони працюють. Легко скоротити гасла про гром.-політ. діячів, трудніше про письменників, мистців (як не подавати хоч би 2, 3 позиції – заголовки творів, виступи в театрі тощо?). Проблема до дискусії. Було б добре, щоб редактори деяких ділянок ЕУ зробили взори малих біографічних гасел.

е) Величину і зміст гасел треба вирівняти, тобто в I томі (зокрема на літ. А, Б, Д), розміри деяких гасел збільшити (напр., гасла «Берестейська унія», «Білорусь» й ін.); але деякі і скоротити.

Гасла, присвячені різним ділянкам науки

Ми маємо в ЕУ-2 гасла Рослинність (України) і Ботаніка, Тварини і Зоологія, Мова і Мовознавство, Ґрунти і Ґрунтознавство, Історія й Історіографія, Література і Літературознавство, Охорона здоров'я і Медицина тощо. При опрацюванні, чи скорше відредатованні цих гасел постають такі проблеми:

1. В ЕУ-2 не було гасел, присвячених деяким ділянкам технічних і природничих наук – як Геофізика, Кібернетика та ін. Їх треба написати (підшукати авторів не так легко).

2. У деяких ділянках науки про Україну (чи науки на Україні) ми давали не лише основне гасло, але присвячували гасла різним галузям тієї чи іншої науки. Зрозуміле, що крім гасла «Географія» (стан науки) нам треба дати гасла «Гідрографія» та «Кліматологія» і «Метеорологія» (бо це тепер самостійні науки). Але, чи крім гасла «Медицина» присвячувати спеціальні гасла різним ділянкам медицини «Акушерство», «Онкологія», «Ортопедія» і багатьом іншим; В ЕУ-2 ми маємо такі гасла). Відповідь – ні. Чимало розбудовано в ЕУ-2 Мовознавство – низку гасел присвячено різним його галузям; постає питання, чи це робити й в ЕУ-2; а, може, тільки деяким ділянкам мовознавства присвячувати окремі гасла?

3. Складні проблеми змісту гасел: «Біологічні науки», «Технічні науки» вирішені (ми тільки винятково даємо гасло про поодинокі технічні чи біологічні науки).

4. В ЕУ-2 ми не давали в біографічних гаслах в перших томах місця і докладних дат народження і смерті. Тепер маємо їх дати (звичайно, якщо це можливе). Треба також подати освіту (при маловажних особах це можна пропустити).

Список творів письменників чи учених давати в кінці гасла; при бібліографії завжди треба давати також місце появи їхніх тво-

рів тощо. Система оформлення гасел, скорочень і взагалі все технічне оформлення гасел повинно бути бездоганне.

Використання матеріалів з АЕУ-1

В загальній частині англomовної «Енциклопедії Українознавства» (АЕУ-1) є багато вартісного матеріалу, який треба обов'язково використати. Його повинні ґрунтовно простудіювати редактори окремих ділянок. Напр., в АЕУ-1 маємо досить великі і добрі статті про українців у діаспорі (виклад доведений до 1968 р.); їх треба лише скоротити та додати новий фактаж і літературу. Ми маємо майже готове гасло «Бджільництво» (гасло в ЕУ-2 – застаріле) тощо, тощо. Зокрема цінні є статті, що їх написали і відредагували покійні Б. Кравців і В. Голубничий – їхній матеріал треба лише скоротити; інколи (матеріали Кравцева) цю «операцію» можуть зробити нефахівці.

Використання совєтських енциклопедій

«УРЕ», «Радянська Енциклопедія Історії України», «Рад. Енци. Нар. Господарства Укр. РСР», «Українська Сіль.-госп. Енциклопедія», друге Видання «УРЕ» тощо дають багато матеріалів. Часто це єдині матеріали до «спрепарування» біографічних гасел (зокрема про учених-природників, техніків тощо). Дехто з нас не відважується використати ці матеріали, дехто робить кальки; треба вибрати посередню дорогу. Практика виявляє, що часом ми ідемо по лінії найменшого опору і навіть більші гасла пишемо за «РЕІУ», «РЕНГ УРСР» й не сягаємо до ін. матеріалів, а це вже недобре.

Великою допомогою є для нас поява другого видання «УРЕ». Там є (на літери «А», «Б», «Д», «Е», «Є») або будуть матеріали для доповнення застарілих гасел з ЕУ-2. Настільна книга для нашої роботи.

Кого вважати українським ученим?

Якщо мова про учених, які пишуть про Україну, то проблема ясна: в ЕУ місце для кожного з них, без уваги на його національність. Але як вирішити питання інших учених, які не є українцями, не писали на українські теми і по-українському, але жили на Україні (це зокрема учені з технічних, медичних і природничих наук)? Мабуть, найкраще так, щоб гасла присвячували лише тим з них, які були визначними ученими і довший час (або й постійно)

жили на Україні (були, чи є членами Академії Наук УРСР тощо); звичайно, ці критерії є на практиці пливкі. А далі, як відрізнити за національністю укр. і рос. ученого? А вже дуже важко віднайти – навіть визначних укр. учених, які працюють поза межами України: в Москві, Ленінграді тощо (тільки винятково вдається «вилювати» їх) – це важлива, також з політичних причин проблема).

Українські землі за межами УРСР

Як в ЕУ-2, так і в АЕУ-2 ми присвячуватимемо особливу увагу тим українським землям (хоч би вони зазнали значно посуненої русифікації чи польонізації), які не входять до складу УРСР (Кубань, Півн. Слобожанщина, Ставропільщина, Холмщина й Підляшшя, Лемківщина, Посяння тощо). Інколи важко, а то й неможливо (на укр. землях в ССРСР – поза межами УРСР) дати інформації про сучасне укр. життя; те саме стосується укр. колоніальних земель в Азії (Зелений Клин, Середньоазійський Степовий Край та укр. колонії в містах Росії (Москва, Ленінград).

Проблема районізації

Чимало гасел стосуються поодних районів України. Вони виділені на підставі різних критеріїв: географічних (Карпати, Кримські гори, Полісся тощо), географічно-економічних (Донецький басейн, Криворізький басейн тощо), географічно-історичних (Поділля, Полтавщина тощо), історичних (Київщина та ін.). Це все ясно; всі ці гасла будуть і в ЕУ. Але в ЕУ-2 ми присвячували дуже мало місця великим адміністративно-територіальним одиницям, бо адміністративно-територіальний поділ зазнає частих змін. Натомість в АЕУ-2 ми мусимо дати більші гасла про сучасні області (краї), бо так є в усіх енциклопедіях.

Схема цих гасел: територія, природа (дуже коротко), людність (коротко), народне господарство (лише сучасний стан); ці гасла легко написати.

Проблеми українського змісту в деяких «совєтських» гаслах

У гаслах з економіки й права (у невеликій мірі й в інших групах) важко дати «український зміст», бо він однаковий, як у всьому Союзі. Приклади: «Адміністративне право в УСССР», «Судівництво в УСССР», «Соціалістичне змагання» тощо, тощо. Здебільшого ці гасла ми мусимо дати, але треба докласти зусиль, щоб все-таки написати, чи немає якогось «специфікум» на Україні. У гаслі Су-

дівництво (і багатьох інших подібних) ми подаємо судівництво (С.) на українських землях від княжої доби по сьогодні, без уваги на те, чи була це українська форма С. (їй присвячуємо більше уваги), чи загальноросійська, загальносоветська тощо. Ми мусимо писати про С. в УССР, хоч воно майже нічим не відрізняється від С. в усьому СССР; проте краще не писати про це зайвого. Інший приклад у гаслі «Соціальне забезпечення» (А. Білінський); автор майже не знайшов укр. особливостей, але дав короткий нарис С. на укр. землях від середини 19 в. (в Рос. Імперії, на Західній Україні, в УССР). Цікаве є гасло «Праця» (В. Голубничий), в якому також представлено проблематику з середини 19 в. і на всіх укр. землях і де автор дав все-таки деякий український матеріал (напр., числа).

Питання перекладу й транслітерації

Ці проблеми реферуватиме проф. Луцький і, мабуть, розішле проєкт транслітерації, тут лише деякі питання.

Автори можуть писати гасла укр. або англійською мовами (якщо гасла не вимагають більших змін, порівняно з ЕУ-2 – краще робити додатки укр. мовою. Але обов'язково, щоб автори (деколи редактори відділів) апробували переклади, зроблені в Торонто, бо лише фахівці знають відповідну термінологію. А ось деякі проблеми:

1. Треба в'яснити, чи бюро редакції в Торонто буде тільки перекладати, чи її завдання буде дещо ширше – зробити деякі доповнення, зокрема розшукати дати і місце народження і смерті осіб, яким присвячуємо біографічні гасла, подати відомості про їхню освіту тощо. Далі – оформити список творів і літературу про ту чи ту особу. Доцільно, щоб це взяло на себе Торонто.

2. Якщо перекладачі не є Фахівцями, бачу деякі труднощі. В усякому разі вони можуть зробити помилки у фаховій термінології. Як буде вирішено це питання?

3. Перед початком перекладів мусить бути устійнена транслітерація. В ЕУ ми не можемо англізувати імен (Юрій, Василь, Михайло; цього не роблять ні росіяни, ні литовці). Нам треба б подати прізвища і географічні назви (вони всі подані на карті, яка буде додана до ЕУ) в такій формі, щоб можна було їх відтворити кирилицею (чи це можливе?). Важко погодитися з пропуском знаку м'якшення (це ж зубожіння укр. мови й русифікація).

При перекладах і транслітерації треба звернути увагу на АЕУ-1 (серед ін. на індекс) і на англомовний том «УРЕ». Транслітерація в АЕУ-1 не завжди логічна; напр., «центр» передаємо і «Тгентр» і «Центр» (див. індекс АЕУ-1), ми маємо «Тгентральний Архів» і

«Централь Гісторікаль Архів». Чи «Печерську Лавру» перекладати на «Каве Монастири» (в «УРЕ» є «Пехерська Лавра»)?

Інформація

В АЕУ-1 чимало допомагали в перекладі В-во «Торонто Юнів. Пресе». Мабуть, так буде й тепер?

4. Суто технічною, але важливою проблемою є скласти в Торонто картотеку гасел, які надходять до перекладу (легко загубитися в тисячах гасел). Але каталог гасел англійською мовою потрібний і в Сарселі: як довго його немає, ми не знаємо, які гасла увійдуть до I тому (англійський каталог є тільки з права, літератури і частково географії). Може, було б доцільно, щоб це зробив хтось з співробітників Торонтської філії ЕУ (він мусів би приїхати на кілька тижнів до Сарселю; має добре володіти укр. і англійською мовами і писати на англійській машинці). Це спішна проблема, яку треба тепер в Торонто вирішити.

Сарсель

1981 рік

Документ № 227

7 лютого 1981

*Високоповажані Панове
Проф. д-р Манолій Лупул, Едмонтон
Проф. д-р Юрій Луцький, Торонто*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АЕУ-2, ЗОКРЕМА І ТОМУ АЕУ-2

Високоповажані і Дорогі Панове!

Це досить важлива записка, в якій порушено основні проблеми АЕУ-2 і нашої співпраці. Вона стосується не тільки I тому АЕУ-2, але й праці над дальшими (зокрема II томом); вона має також на меті вияснити деякі справи і розпочати дискусію над ними. Буду вдячний за зауваження й відповідь у деяких зовсім конкретних справах. Всіх нас турбує, а навіть тривожить, що ще не здано до перекладу всього матеріалу, хоч я це мав зробити до кінця 1980 р., це вже вдруге я не дотримав реченця. Мене також турбує, що я не знав, який є стан перекладу матеріалу на англійську мову, який я вислав, і що я ще не одержав від проф. Луцького перекладених гасел до контролю.

Стан праці. Проф. Луцький інформував мене, що обіцяв у Видавництві Торонтського Університету здати в кінці березня 70 % матеріялу. За моїми підрахунками я вже вислав 70 % матеріялу до перекладу. Проф. Луцький прохав мене, щоб йому вислати список гасел, які ще бракують. На це ні я, ні колеги Жуковський і Струк не маємо часу. Натомість ми тепер дуже інтенсивно висилаємо до перекладу гасла. Ось минулого тижня я вислав 33 гасла; за кілька днів вишлю менше число, але велике гасло-статтю (переважно англійською мовою, але її треба ґрунтовно виправити) – «Церква» – її історія й устрій. Мої приблизні підрахунки, що бракує ще 300–400 гасел, переважно малих і ми більшість їх вишлемо до кінця березня (звичайно, лише їх зможе Торонто перекладати). Натомість не вишлемо і до кінця березня кількох більших гасел (статей). 2 з них має опрацювати чи відредагувати проф. Луцький («Освіта», «І. Франко»). Гасло-стаття «Канада» є під опікою проф. Лупула (вишлю найближчими днями всі матеріяли, які маю до цього гасла). До кінця травня я повинен вислати до перекладу майже всі гасла (мабуть, не буде ще 2–3 гасел-статей). Маю надію, що до цього часу будуть готові й гасла, які є під опікою Вас обох, Панове і Колеги. Найближчими днями я повинен вислати проф. Луцькому список (і частково матеріяли) до груп гасел, які він має відредагувати – «Освіта», «Бібліографія» і «Книгознавство» та післати ще деякі міркування до гасел з ділянки Народне мистецтво – вибачайте повторення – матеріяли і записку у справі гасла «Канада».

Якщо мова про різні ділянки, то ми маємо майже всі гасла з географії (немає ще гасла «Карпати»), Природи (немає ще гасла «Біологія»), мови, найновішої історії (з давнішої бракує 40 гасел, у тому числі «Декабристи», «Козацтво»), найбільше недоліків виявляють групи: Нар. господарство та Діяспори.

Чому я досі не здав всього матеріялу? Це не так для виправданя, як для інформації.

Вони такі:

1. Гасла з ЕУ-2 треба було більше переробити, ніж я сподівався. Пам'ятаймо, що гасла на літеру «Ф» і «Ч» треба написати наново.

2. З важливих співредакторів відійшов у вічність В. Голубничий і наші перші спроби знайти його заступника не вдалися. Тому ця група гасел виявляє великі недоліки.

3. Цілі групи гасел, насправді, не мають редакторів і ці обіцянки мусів перебрати Сарсель.

4. Для опрацювання деяких гасел ми досі шукаємо автора (Антрологія).

5. Автори і співредактори не дають вчасно гасел і треба їм нагадувати про їхні обов'язки, телефонувати до них тощо. Щойно тепер дали більше матеріялу.

6. Майже всі гасла, які приходять, треба ґрунтовно переробляти. Прикладів безліч (один: замовлено у фахівця гасло про «Армію УНР», написав гасло 4 рази завелике, його треба було тут переробити і післати авторові, який погнівався на нас, це забрало в Сарселі тиждень праці).

7. Проф. Луцький не допомагав в редакційній праці попри мої прохання; тільки з другої половини 1980 року обіцяв взяти під свою опіку деякі групи гасел.

8. Наш «тім» в Сарселі, зокрема якщо мова про редакторські сили, є слабкий. Тому неймовірно багато праці падає на мене: писання гасел (не тільки з моєї ділянки), листування, редакція майже всіх гасел, докладне прочитання всіх гасел.

Як малий приклад, яка робота є з одним гаслом, може бути одне з найбільших і найважливіших гасел – «Церква», її історія й устрій. Ішлося про скорочення і доповнення великого розділу з АЕУ-1. Я звертався з проханням зробити це до авторів статті в АЕУ-1, але вони відмовили (вони вже старші, німецькі); відмовили й інші. І треба було звернутися з проханням до німецького історика Східної Церкви, який це гасло й написав. Гасло пішло на рецензії до українських фахівців, але ці рецензії були недокладні; деякі фахівці – православні мали претенсії, що таке гасло надто «католицьке». Гасло пішло на рецензію до проф. Оглоблина (він й автор гасла «Історіософія Укр. Церкви») і він дав (після двох місяців!) рецензію і деякі доповнення (зокрема звів фактаж). В Сарселі посидів над гаслом ще цілий місяць проф. Жуковський і врешті гасло цими днями іде до перекладу... Скільки турбот, скільки витрати грошей і часу! Може, нема в АЕУ-2 аж так скомплікованого гасла, але все-таки це малий приклад наших труднощів.

Тягар праці над АЕУ-2 є на мені. На жаль! І тому доля обох енциклопедій є у деякій мірі пов'язана з моєю і тому я розумію, що Панове, дорожите моєю працездатністю. І тому також я змушений сказати дещо про Кубійовича. Про це написано в «Кубійовичівському бюлетені» і прочитайте його, якщо знайдете час. До того, що там написано, додаю: я був минулого тижня на контролі у головного лікаря і він сказав мені, що я вилікуваний і лікування закінчене. Є надія (треба ще Божої ласки), що передо мною кілька років творчої праці, яка у великій мірі буде присвячена АЕУ-2 і ЕУ-2.

Тут треба загадати про моє відношення до АЕУ-2. Як АЕУ-1, так і АЕУ-2 є моєю «дитиною». Хоч це не є суто науковий твір, все-таки він має і чимале наукове значення – як об'єктивна і наукова інформація світу про Україну і український народ. Це, мабуть, найважливіший твір, що постав в українській діяспорі. Мені приємно, що він появиться під фірмою НТШ і К.І.У.С. і цим самим це також вклад

української діяспори в Канаді у всеукраїнське діло. І зрозуміле, що я докладаю всіх зусиль, щоб воно було найкраще (хоч дехто не знає так, як я, його недоліків) і щоб його найшвидше завершити. У плянуванні думаю і про дальші томи АЕУ-2 (про це далі).

На маргінесі – про фінансові проблеми. Дехто, може, й думає, що співпраця з К.І.У.С. приносить велику користь для Сарселю і для мене особисто. Правда – К.І.У.С. дещо відтяжує бюджет в Сарселі, але тепер значно менше, бо від весни 1980 ми звертаємо головну увагу на працю над АЕУ-2, і цим самим занедбуємо працю над ЕУ-2 (1980 появився лише 1 зошит ЕУ-2, те саме буде і в 1981 році), тобто редакція одного зошита ЕУ-2 тепер коштує двічі стільки, як раніше (це саме – адміністрація). А далі – винагорода осіб, які працюють над АЕУ-2, є дуже скромна. Моя платня є нижча, ніж платня кваліфікованого робітника у Франції (звичайно, я не нарікаю), авторські гонорари – 70 дол. за стор. друку є скорше символічні (якщо б хтось хотів прожити з цих гонорарів – його заробітня платня була б 300–400 долярів на місяць; більше, ніж 5 стор. на місяць написати на складну тему і в енциклопедичній формі забирає час), але ми не нарікаємо, бо працюємо насамперед «для справи української науки» (але жити таки треба...). З другого боку, я зовсім добре розумію, що те, що ми не здали вчасно I том АЕУ-2 збільшує витрати К.І.У.С. та редакцію I тому.

Перейдемо до складної проблеми співпраці проф. Ю. Луцького у редакції АЕУ-2, а далі до справи перекладу на англійську мову. Я є задоволений, що проф. Луцький обіцяв перебрати редагування деяких ділянок АЕУ-2 і відтяжити мене з праці (а тим самим оборонити свої права бути заступником головного редактора), але до цього часу наша співпраця не є задовільна.

Гасла з літератури, які я одержав від проф. Луцького, є незадовільні своєю формою (напр., не подають докладно дат і місце народження і смерті), а часто і змістом (він вбогий, напр., «Федькович» і «Чижевський»).

Проф. Луцький віддає редакцію деяких гасел (напр., «Освіта», «Нар. мистецтво» й ін.) перекладачам – так не можна. Ці гасла вимагають вкладу праці й фахового знання, якого годі вимагати від перекладачів. А втім, останнє слово я можу сказати тоді, коли прочитаю ці гасла.

Приклад: ми домовилися, що проф. Луцький мав від листопада 1979 послати мені перекладені гасла. Я одержав їх мало. Тепер (лист з 28. 1. 81) проф. Луцький пише, що вже не має часу посилати мені до звірення перекладені гасла перед висилкою їх до видавництва. З цим я не згідний і без мого контролю не відповідаю за зміст АЕУ-2. Проф. Луцький мав досить часу, щоб прислати мені

вчасно гасла до звірення, бо їх достатньо вже шлю від кінця 1979 р. і більшість авторів хоче прочитати ті гасла. Я кілька разів подавав авдреси осіб, які мали б сконтролювати переклад. Як можна посилати до видавництва, наприклад, гасла з геології, природи, які вимагають і звірення термінології. А далі – я хочу мати контроль того, що іде до друку. Врешті, тепер, коли тут працює Колега Струк, мені (я майже не володію англійською мовою) відносно легко звірити гасла, як я це зроблю згодом? Чи, може, їхати до Торонто? Я прохав проф. Луцького прислати вже тепер кількома посилками гасла до звірення; зволікання запізнить дальший процес праці; вина цього не мною спричинена.

Звичайно, проф. Луцький не може віддати справі АЕУ-2 стільки часу, що я, все-таки треба більшого його вкладу. Деякі справи, що заторкує проф. Луцький – як транслітерація географічних назв, є давно вирішена – див. Індекс назв, доданий до карти України (пам'ятаймо, що ця карта увійде і до АЕУ-2) і шкода до неї повертатися.

Яка черга праці над АЕУ-2 на найближчі тижні?

1. Я маю післати проф. Лупулові матеріяли до «канадських гасел», а проф. Луцькому решту матеріялу до гасел з ділянки про освіту, а може, й ін.

2. Прохаю проф. Луцького прислати до звірення переклади гасел. Це СОС!

3. Я посилатиму поступово дальші матеріяли до перекладу з тим розрахунком, щоб якнайбільше гасел вислати до кінця березня, а майже всі до кінця травня.

На висилці матеріялу до перекладу ще не закінчується моя праця над 1 томом. Я мушу далі звірювати переклади (як?). Далі я хоч звірити проект проф. Луцького, що стосується ілюстрацій (потрібна консультація з іншими фахівцями; це я зроблю); про ілюстрації до Мистецтва подбає маестро Гординський. Складна проблема Карт. До 1 тому не увійдуть кольорові карти, натомість увійде якась сотня чорних. Частково візьмемо карти з ЕУ-2. Деякі карти (напр., сучасне розміщення міст на Україні) треба опрацювати (сотні годин праці), а далі здати їх картографові до рисунку (тут, але ще більше в Нью-Йорку). Звичайно, конструкцію карт беру на себе, рисунок можу також взяти на себе, при чому заздалегідь згадаю, що рисунок є коштовні (я маю на примітці кількох картографів).

Можливо, що такі справи, як контролю перекладу, а також ілюстративного матеріялу, врешті розмова (а навіть коректи), карти вимагатимуть могої приїзду до Торонта (здається, він навіть конечний). Це було б для мене нове обтяження, але я готовий його взяти на себе. Звичайно, кошти подорожі поверне Дирекція К.І.У.С.

Вірю, при нашій активній і дружній співпраці з'явиться 1982 року 1-й том АЕУ-2. Це буде велике свято (цього року, може, і 9-й том ЕУ-2).

А тепер кілька рядків про дальші томи АЕУ-2, зокрема II том. Ця проблема турбує і Дирекцію К.І.У.С. і я обіцяв проф. Лупулові дати список і пояснення на ті літери, які ще не появились в ЕУ-2. Ми маємо працюючих співробітників і тут в Сарселі, і в Торонто, і розкиданих по світі авторів, і редакторів ділянок, і треба їх працю використати без перерви. Ми не сміємо розбивати «тіму», хоч би він був слабкий. Пильнуймо вже працю над II томом і реалізуємо її.

До II тому увійдуть, мабуть, гасла на літери «Г–М» (найбільше турбот буде на літери «Г» і «Г») (вони застарілі, написані тому 20 років), а гасла на «Х (К)» треба ще опрацювати. Працю над II томом ми можемо почати в Сарселі вже незабаром – після закінчення робіт над I томом – звичайно, без цього божевільного темпу, як донині. Можливо, що вже під кінець цього року можна буде вислати перші гасла до перекладу. Таким чином, буде матеріял і для праці проф. Луцького і його «тіму» в Торонто. Працю над II томом можна було б закінчити в кінці 1982 р., і він міг би появилися друком 1984. Звичайно, плянувати легко, реалізувати – трудніше.

Праця над II томом (і дальшими) буде прискішена, якщо прийде до постійної праці проф. Маркусь.

Передумовою дальшої праці є продовження фінансового договору і підвищення річного бюджету для Сарселю. Звичайно, і для докінчення праці над I томом є потрібний додатковий бюджет.

Прошу вибачити надто довгий і не завжди «приємний» лист. Буду вдячний за дискусію, а проф. Луцького дуже прошу присвятити більше часу і праці над АЕУ-2 і зворотно присилати до контролю гасла, які є перекладені.

Сердечно вітаю Вас, Дорогі Панове.

Проф. В. Кубійович
Копія: Проф. В. Боцюрків
Д-р П. Саварин
Сарсель

Документ № 228

5 листопада 1981

УВАГИ ДО ПРОЄКТУ ГАСЛА «AGRICULTURE» В АЕУ-2

Моїм завданням є рецензія на два варіанти гасла «Сільське госп-во», властиво, його історичної частини. Насамперед виникає питання, що є предметом цього гасла, і як його треба побудувати.

отже, перед автором гасла стоїть два головні питання: як протягом історії розвивалося сільське господарство (головне, хліборобство), які форми і системи воно переживало, які технічні зміни в ньому відбувалися. Це перше питання. І друге: яке місце воно займало в народному господарстві країни, який вплив мало на його розвиток і як воно було зв'язане з світовим господарством даного часу. Ці питання мусять бути висвітлені у гаслі «Agriculture» (в АЕУ-2). Усі інші питання (приміром землеволодіння, соціальні відносини тощо) для даного гасла мають другорядне значення, і їх треба з'ясувати у відповідних гаслах («Землеволодіння», «Село», «Селянство» тощо).

На жаль, обидва варіанти (I і II) цього гасла змішали до купи всі ці питання. Замість того, щоб з'ясувати питання про характер, роль українського сільського господарства в економіці України й світі, подано випадкові й фрагментарні відомості про міграцію народів на території України, стан селянства, землеволодіння, земельну політику урядів, торгівлю, феодалізм, Слобожанщину, Московщину і т. д. у цій суміші різних питань, періодів, фактів тощо зникла основна тема гасла – аграрна еволюція України й конкретно – розвиток укр. сільського господарства. До суто-економічної проблеми застосовано суто-історичну періодизацію, до того ще не завжди витриману й умотивовану. Це тим більше вражає, що сільське господарство, з природи речей, а зокрема на Україні (і взагалі у Сх. Європі) і внаслідок певних історичних умов, мало досить консервативний характер. Історичні концепції автора (чи авторів) чимало перестаріли (приміром, концепція козаччини на стор 6–7 II варіанту). Деякі твердження (напр., на стор. 7 II варіанту «Петро Дорошенко намагався охороняти домашні вироби та продукти с.-г. охоронними митами перед зовнішньою конкуренцією») просто безпідставні. Низка формулювань автора (чи авторів), внаслідок багатослів'я виглядає досить дивовижно (приміром на стор. 7 II варіанту: «Козаччина й Гетьманська держава, які ніколи не охоплювали всіх укр. земель та завжди були під опікою якогось чужого «сюзерена», що було дуже модним в ті часи, була лише неповною перешкодою між двома кріпацькими системами хліборобства»). Деякі дрібніші уваги подаю далі, а також на маргінесі обох варіантів (до речі, тексти їх, надіслані мені, не мають кінця), що їх я вишлю окрегим пакунком.

Я цілком згідний з більшістю уваг проф. В. Кубійовича, в його «Записці» й на маргінесі обох варіантів гасла, але не можу погодитися з тим, що «історичну частину» Agriculture написано (звичайно, історично)». Гасло «Сільське господарство» – є суто-економічне (й частоти агро-технологічне) гасло й писати його мусить економіст (точніше – економіст-історик, хоч важко собі уявити еко-

номіста, який, вивчаючи сільське госп-во, не знав би його історії), але не історик. Економічні явища мають свою історію й методологію, свою власну періодизацію, часто-густо відмінну від періодизації загально-історичної. Не кажу вже про її зв'язок з технологією, а у випадку з сільським госп-вом – з природознавчими науками й зокрема з агрономією. Так чи так, це справа редактора економічного відділу, тим паче такого авторитетного фахівця-економіста, як проф. Богдан Винар, який багато працював і працює в царині економічної історії, зокрема історії сільського госп-ва, що свідчить його недавня, дуже цінна монографія «Розвиток економічної думки у Київ. Русі» (УІЖ – Нью-Йорк–Мюнхен, 1974), значна частина якої присвячена якраз сільському госп-ву Київ. Русі.

Роля історика-фахівця в цій справі може бути тільки допоміжна (як консультанта, або ж рецензента). Й хоч я ніколи не займався питаннями історії сільського госп-ва (див. Бібліографію моїх праць у «Науковому Збірнику УВАН», ч. III), я був би готовий переглянути історичну частину цього гасла, що її може написати лиш фахівець-економіст.

Переходжу тепер до поодиноких уваг до варіантів I і II. Спочатку II варіанту.

Стор. 1. Гадаю, що перші два уступи зовсім зайві в АЕУ-2. А періодизація («епоха в сіль. госп-ві») подана в уступі 2-у й заснована на заг.-іст. періодизації, ледве чи надається до економічних явищ.

Стор. 1-2. Дальші уступи, присвячені археологічним епохам, належать скорше до гасел «Село», «Земства», а також до «Археології». Виклад статті невдалий (забагато зайвих слів, приміром «немов через велику та широку браму» і т.д.).

Стор. 3. Треба згадати про підсічну систему хліборобства. «Століття України-Руси» – неясно.

«Плила торгівля товарами» – неясний і невдалий виклад.

... «Плили не лише товари, а й агрокультурні знання та термінологія». Як можуть плисти знання й термінологія?!

«Українські історики».. Чому тільки історики, коли тут перше слово належить мовознавцям.

Стор. 3–4. Дальші уступи цілком зайві для гасла «Сіль. госп-во». Залишаючи на боці хаотичний виклад думок і багатослів'я, все це стосується до гасла «Селянство», а не «Сіль. госп-во».

Що це за «доба України-Руси»?

Панщина в Лит.-поль. добі й кріпаччина – це різні речі.

«... під контролем В. Князівства Лит.», точніше «в складі В. Князівства Лит».

«Пансько-магнатський феодалізм» – невдалий термін.

Стор. 5. «В період Лит.-Руської держави... відкрилися великі

можливості збуту в Зах. Європі». Ці можливості відкрилися вже під кінець цього періоду й, будь-що будь, не раніше кін. 15 в.

«Статути Руської Правди» – неясно. А де ж Лит. Статути? Зайві відомості про магнатське землеволодіння.

«Багатих магнатів» – хіба ж були бідні магнати?!

«Острогські», «Вишньовецькі». Чому б не писати в укр. транскрипції ці укр. прізвища («Острозький»; «Вишневецький»)?!

Поділ на магнатів і шляхту поданий неясно. Так само неясно що таке «менше заможна шляхта», коли мова йде про більш заможню шляхту.

«Далі в них були кол. смерди... та закупи», які стали кріпаками (знову модернізація!). Невжеж вони йшли «далі в низі просто за шляхтою?!»

Всі ці речі зовсім не належать до гасла «Сільське госп-во».

Стор. 6. «Новими агрикультурними надбаннями (після трипільської системи) були стодолі... клуня...» й т.д. А далі йдуть «водяні млини та вітряки»...

Дальший виклад («Козаччина та Гетьманська держава») вимагав би повної переробки й очищення від помилок, неточностей і неясностей, як би він взагалі потрібний для гасла «Сільське госп-во». Цю частину стор. 6-ої просто треба викреслити, зокрема щодо Слобожанщини.

Стор. 7. Перший уступ про «селян Московії-Росії» тут зовсім зайвий.

«Козаччина й Гетьманська держава... була лише неповною передишкою між двома кріпацькими системами хліборобства». Дуже дивна формула.

«Петро Дорошенко намагався охороняти домашні вироби та продукти с.-г. охоронними митами перед зовнішньою конкуренцією». Шкода, що автор не подав конкретних фактів (універсалів тощо).

«Осередні» – краще «Центральні».

«Імперіяльної Росії» краще «Російської Імперії».

Одеса була головним, але не єдиним портом для експорту укр. збіжжя.

Стор. 8. «В корінній Росії на кріпаках (краще було б «на кріпацькій праці» – О.О.) побудоване було не лише сіль. госп-во, але й приватні та державні мануфактури». Тут кілька неточностей. Насамперед і в Росії не всі мануфактури були кріпацькими (приріром, бавовняні промисловці Центр. Росії не були кріпаками). Далі кріпацька фабрика існувала також на Україні. Нарешті, все це не стосується гасла «Сіль. госп-во» (за винятком хіба сіль.-госп. пром-сти).

Цілий уступ про сел. реформу 1861 р. треба викреслити. Характеристика реформи надто примітивна (вплив сов. літератури) й неточна. «Фонди, які повинні були плисти (до речі, автор надто часто і здебільша невдало вживає термін «плавання» – О.О.) на розбудову нових госп-в йшли на розкішне життя багаті-їв», це звучить як сов. пропаганда і в кожному разі, не личить АЕУ (чи ЕУ).

«Общини, до яких вони (укр. селяни – О.О.) після кріпацтва мусіли приєднуватися» – общини існували тільки на деяких частинах України, й реформа 1861 р., тут не внесла особливих змін.

Ледве чи можна казати, що Столипінська реформа 1905–10 рр (треба 1906–1910–1917) була «тісно пов'язана з невдачами імперіяльної Росії (краще: Російської Імперії) у війні з Японією». Мотиви й коріння цієї реформи були значно глибші.

Про ролі земства в розвитку сільського госп-ва на Україні можна б більше сказати.

Стор. 8–9. Дещо несподіваний перехід од Столипінської реформи – до 18–19 ст. («на протязі цього часу»?) Можливо тут якийсь пропуск? Про книжку Ленкевича – зайве. Таких видань було значно більше.

Стор. 10. «Довга імперіяльна війна, малі війни (які? – О.О.) – неясно. Краще: Перша світова війна.

... підірвали докорінно сіль. госп-во України», на яких «довго осередні держави воювали проти імперіяльної Росії» – неясно і неточно.

Револуція на Україні 1917 р. показана невірно. Зовсім зникла земельна політика Центр. Ради. Ледве чи можна казати, що «з вибухом революції» «безземельні селяни, кол. с.-г. робітники та дезертири...» «кинулися грабувати поміщицькі будови та майно». Це був певний процес, який почався в 1917 р. і тривав далі, з деякими перервами (в 1918 р.). Які це реформи укр. урядів 1917–20-их рр. (без гетьманату!) «відповідають традиціям України-Руси (сік! – О.О.) та Козаччини»? Чомусь не згадана руїницька політика моск. большевиків на Україні. Які це «ліві та праві рос. з'явилися на укр. землях»?

«Укр. Нац. Рада в Києві» – треба «Укр. Центральна Рада».

Переходимо тепер до I варіанту. Мушу сказати, що він приділяє більшу увагу, ніж II варіант, властивим питанням сіль. госп-ва. Але й він має поважні недоліки як у змісті, так і літературному оформленні. Подаю кілька прикладів:

Стор. 1. «рільництво (обмежене вирощуванням проса, вівчар-

ством і розводом корів)» – незрозуміле формулювання (рільництво, вівчарство, корови).

«Кельтів, що розлились по Європі» – теж.

Термін «культура» вживається тут, як поняття археологічне, а не агрономічне.

Стор. 2. Я згідний з проф. Кубійовичем, що археологічну частину треба скоротити.

Про огірки й капусту – зайве. Так само й про «кисіль».

Треба назвати, хоч декого з сов. істориків, з яким полемізує автор.

Стор. 3. «... випиханням селян з землі» – неясне.

«Лицарям» – треба було б ужити відповідного історично-правного терміну.

Питання землеволодіння й соціального поділу селян треба висвітити в спеціальних гаслах («Землеволодіння», «Селянство» тощо).

Стор. 4. Про італійський підручник – зайве.

«Постійне заселювання й розорювання Диких Полів» (краще було б Дикого Поля – О.О.), зокрема під Ворсколю (треба Ворсклом – О.О.), почалося пізніше – десь у другій пол. 16 в.

Приклад Руського воєводства – не характерний для всієї України.

Стор. 5. Про землеволодіння козацької старшини – зайве. Неясно, про яку шляхту тут іде мова. Про підсусідків – зайве.

На Лівобережжі «рільництво мало відносно нижчий пріоритет, з уваги на розвиток пром-сти» – спірне твердження, зокрема щодо Південного Лівобережжя.

«Одеса замінила Гданськ» – неточно. Через Гданськ ішло колись укр. збіжжя до країн Півн. Європи. Через Одесу – йшло збіжжя переважно до країн Півд. Європи.

«Виріб сіна» – неясний вираз.

Заселення українцями чорноморських степів почалося не «від схилу 18 в.», а значно раніше, в кожному разі, вже в першій пол. 18 в.

Стор. 6. Властиво, кріпаками були поміщицькі селяни. Держ. селяни склали окрему категорію селянства.

«Вільними селянами були тільки козаки» – неточно. Козаки (на Лівобережній Україні) були окремим станом людности.

«Відносне перенаселення села вело до дешеvizни робочої сили, що не сприяло вдосконалюванню рільництва» – надто загальникове й неумотивоване твердження.

Вирощування цукрових буряків на Лівобережжі (також на Лі-

вобережжі й Слобожанщині) заведено було не у «40-их рр. 19 в.», а раніше (ще в I чверті 19 в.).

Останній уступ на цій сторінці – надто різкий перехід до Столипінської реформи. Взагалі тут основну увагу приділено Степовій Україні залишаючи на боці Наддніпрянщину.

Конче треба подати статистичні таблиці сіль.-госп. продукції й торгівлі продуктами сіль. госп-ва, зокрема експорту. Для порівняння краще брати дані не 1917 р. (війна, початок революції), а 1913 (останнього передвоєнного року).

Стор. 8. «Революція 1917 на підрос. Україні принесла стихійний грабунок і нищення поміщицьких маєтків». Це надто спрощена характеристика. Перші місяці 1917 р. (період Тимчасового Уряду й Центральної Ради на Україні) були позначені лише окремими місцевими грабунками і нищенням маєтків. Але потім розвал фронту, дезертирство озброєних салдатів, стихійне пересування цілих військових частин (фактично вже розкладених больш. й антиукр. пропагандою) спричинилися у другій пол. 1917 р., особливо після захвату влади большевиками в Росії, до майже тотальної руйнації поміщицьких маєтків і занепаду сільського госп-ва України. Відома ухвала III Універсалу Центр. Ради лише сприяла цій руйнації, але не була її причиною

(На цьому уривається надіслана мені частина цього варіанту гасла «Сільське господарство»).

Висновки

На мою думку, ні I, ні II варіант цього гасла не надаються, в такому вигляді, до вміщення в АЕУ-2. Лише частина матеріалів з них може бути використана для майбутнього гасла. Гасло «Сіль. госп-во» (Агрикультура) мусить написати фахівець, економіст, який провадив наук. досліді в цій царині нар. госп-ва України. Іст. частина мусить являти собою короткий (загальний) вступний нарис розвитку сіль. госп-ва на Україні, обмежений суто-економ. матеріалом, а також, мабуть, даними з агротехн. наук. Роля історика в цій справі може бути лише допоміжна: перевірка іст. фактів, рецензування іст. вступу, написаного фахівцем-економістом (аграрником) і, що найбільше, редагування іст. частини.

Олександр Оглоблин (Людлов)

24 грудня 1981

ЗАПИСКА В СПРАВІ «ЛІСОВИХ ГАСЕЛ»

Найважливіше устійнити, які гасла даємо, які їх англ. назви і які з них увійдуть до 1 тому.

В «УРЕ» (2 вид.) є багато гасел, але тільки деякі з них є економічними гаслами. Чимало «лісових гасел» є в «РЕНГ», а також в добрій енциклопедії «Укр. Сіль.-Госп. Енциклопедія».

В АЕУ ми дали досить добре (по-моєму) наскрізне гасло «Форестри» (автор Іваницький і Лучаківський) і суто економічне гасло «Вуд-Воркінг» і споріднені галузі пром-сти «там і про целюльозну і паперову пром-сть тощо). Інколи думаю, що було б доцільно це наскрізне гасло скоротити з 8 стор. на 2–3 і дати стару мапу та деякі доповнення (гасло в АЕУ-2 доведене з 1965 р.), де була б деяка аналогія до гасла «Сільське господарство», над яким Ви працюєте). Але я цієї штуки не зможу зробити, хоч би з уваги на моє майже ніяке володіння англ. мовою. Ви могли б це легко зробити, але час? Якщо б ми дали таке наскрізне гасло «Форестри» і «Вуд-Воркінг» та кілька малих гасел, які легко написати – ситуація була б ясна.

В ЕУ-2 ми дали гасла: «Ліс» (воно є в усіх сов. енциклопедіях). Перегляньте це гасло. Я міг би його дещо відсвіжити, і було б готове до перекладу.

Таке гасло, як «Лісівництво» (як по-англійськи?), «Лісове законодавство», «Лісова освіта» можна тут (В. В. Маркус) спрепарувати (яка їх назва по-англійськи?). Натомість гасло «Лісове господарство» в ЕУ-2 дещо однобічне (лайка сов. госп-ва). Воно є в інших енциклопедіях; це частково лише економічне гасло. Як по-англійськи і хто його напише?

Я бачу 2 можливості: 1) дати наскрізне гасло, як в АЕУ з скороченнями і доповнити про деревообробне і інше споріднене госп-во (як в АЕУ); 2) як ЕУ-2, при чому гасло «Лісове господарство» треба цілком переробити.

Яка Ваша думка? І співпраця? (я завжди готовий допомогти) і яка термінологія по-англійськи? Очікую відповіді.

В. Кубійович
Сарсель

1982 рік

Документ № 230

28 січня 1982

*Високоповажний Пан
Хорунжий Микола Микитюк
Вінніпер*

Дорогий Побратиме!

Давно Ви не писали до мене, і вже минули два роки, коли ми бачилися в часі мого виступу у Вашому місті в 1980 р. Згодом Ви прислали завіщення, в якому залишаєте для НТШ 30 000 доларів, і ми вдруге дякуємо за Ваш дар. Ви – великий меценат і організатор. Без Ваших заходів і матеріальної допомоги пропало би багато цінного, часто джерельного матеріалу до історії нашої Укр. Галицької Армії. Ви внесли цим способом тривалий доробіток. Ви збирали майже все, що можна було дістати, решта – по різних архівах. Бажаю Вам кріпкого здоров'я і дальших успіхів. Як почуваетесь, які маєте видавничі пляни? Енциклопедія Українознавства буде закінчена за яких два роки – очевидна річ українська. Як довго буде тривати праця над АЕУ-2 – не знаю; але після мого відходу хтось її докінчить. Жалію, що праця поступала так поволі, що мені не стало часу на опрацювання другої частини історії УЦКА. Матеріяли зложу, мабуть, Канадському Державному Архіві.

Роблю тепер це, що частинно лише зробив на початку листа: і сердечно Вас вітаю з Різдвом Христовим і Новим Роком, і бажаю здоров'я і сил. А рочки у Вас добрі. Буду тішитися, якщо напишете про себе. Про мене найдете в Кубійовичівському Бюлетені. Він цього року відносно короткий і сухий. Треба писати гасла до АЕУ-2. Для прикладу тепер займаюся відредагуванням гасла про Вугільну промисловість і шукаю в останнє авторів для кількох гасел.

У Вашому тестаменті Ви написали про Ваш щедрий запис на «Українську Енциклопедію» – це помилка, бо назва твору є Енциклопедія Українознавства. Може би Ви це доповнили? Вибачайте турботи! Кінчаю і ще раз бажаю здоров'я і дальшої снаги.

Христос Родився!
Ваш В. Кубійович

27 квітня 1982

Високоповажаний Пан
Проф. Богдан Винар
Літллетон

Дорогий Богдане Івановичу!

Записки в справі гасел з групи Сіль.-госп. до АЕУ – більшість гасел вже давно вислано до перекладу. Основне гасло «Сіль-госп.-во» вже майже готове і частина вже пішла до перекладу. Я ще раз прочитав Ваше гасло – воно є справді добре. Прохаю про доповнення до першої частини. Мені впало до голови ще одне. Чи не було би добре дати додатковий розділ про геогр. розміщення Сіль.-госп. на Україні, зглядно особливості деяких районів. Такий розділ є в 17 т. в УРЕ. Виробничі спеціалізації сіль.-госп.-ва (346–47); про це я писав також в ЕУ-1. Я міг би дещо переробити статтю і післати Вам до доповнення.

Рішення за Вами:

1. Проблема, чи Вашу велику статтю ілюструвати світлинами і картами? Світлини (лише з сов. періоду) є в 17 т. УРЕ і в різних довідниках. В АЕУ-1 ми дали світлини з минулих часів і з сов. періоду, вони були слабкі. Карт в ЕУ-1 і ЕУ-2 не було, вони були лише при картах про розміщення поодиноких рослин, тварин тощо, ми дали також в ЕУ-2 добру карту посівної площі. В УРЕ (17 т.) є синтетична карта. Вона не зла, але трудно з ньої робити канву. Які Ваші міркування?

2. Я спрепаровав гасло «Рослинництво» (це лише пояснення терміну і посилання), і зліпив:

3. «Рільництво». Ця писанина мені не йшла і це властиво відписане зі статей 17 т. УРЕ, УКР. С.-Г. Енци. і Рад. Е.Н.Г.; я заглядав також до Вашого гасла про Сіль.госп.-во. Зміст там частинно покривається з Вашим основним гаслом і можливо, що гасло «Рільництво» є навіть зайве (впрочім в тексті є пару разів посилання на Ваше гасло). Прочитайте і евент. доповніть, яка Ваша думка, чи гасла можна не давати. Якщо давати, то нам треба зробити це швидко.

4. Бракує нам ще гасло «Агротехніка». Я прохав Жарського, щоби це гасло спрепарував, якщо він цього не зробить, спрепарую я.

5. «Аграрний устрій», даю малу записку для Вас і В. В. Маркуся. Ви договоритесь що до розміру цих гасел.

6. Всі інші гасла з Сіль. госп.-ва ми маємо. Можливо, що при частині гасел треба буде деколи додати повні числа. Я найшов ще Вашу записку, що треба дати гасло «Агромісто». В сов. довідниках

його не має, але в спеціальній літературі мало би бути. Цеж проєкт Н. Хрущова і кілька разів вони давали світлину агроміста «Ксавєрівка». Може, Ви дали би яких 10 рядків?

Таким чином ми можемо закінчити групу Сіль. госп-ва. Тепер беруся за докладний перегляд групи Промисловість. Побачимо, що маємо ще зробити і мусимо прохати про поміч кол. Процюка. Чи з Білинським Ви дійшли до кінця – чи прислав «Плянуння» і «Пятирічки»?

Сердечно Вас вітаю, уклони для Вашої Пані
Ваш Проф. Д-р В. Кубійович

Документ № 232

7 червня 1982

Вельмишановний і Дорогий Пане Професоре!

Я дістав Ваш лист з 24 травня і аж злякався. Ви пишете, що треба б дати гасло про електрифікацію (з картами), а я майже послав Вам це гасло (п. з. «Електрика України»), а навіть додав карти!! Так, що це велике гасло (нове) повинно у Вас бути.

Щодо додаткових гасел до гасла «Хемічна промисловість» [Chemical Consumer industry, Chemical Fire Industry], то я вважаю, що їх так не потрібно як окремих гасел, адже це підрядні гасла і вони обговорені маргінально в головному гаслі. Pharmaceutical Industry чи Photochemistry ідуть до 2-го або 3-го тому, отже, поки що тим не треба журитись.

Гасло «Паливна промисловість» я доповнив таблицею, яка збоку. Себто замість двох старих таблиць, треба дати нові. Не знаю чи слід зазначити, що видобуток прир. газу і нафти в 1975–1980 рр. заложився катастрофічно! Шебелинське і Роменське родовища впевнились короткотриваючим «Гумбуком».

Кілька днів тому я відвідав Колодія і переглядав його карти. Вони гарні і добре виконані. Колодій має ряд добрих джерел, проте здебільша з 60-тих рр., коли він ще мав бізнес з книгами і картами. Нових книг він не купує (бо дорогі), але має деякі цікаві нові, оглядові карти з СРСР. Але Ви, як досвідчений картограф, можете внести деякі зміни в карти Колодія (наприклад, елімінуючи деякі такі деталі). За три дні їду до Європи, вертаю під кінець липня.

Щирий привіт
Степан Процюк

Документ № 233

15 вересня 1982

Редакції
Енциклопедії Українознавства (ЕУ-2)
Sarcelles (Vald Oise)

Вельмишановний Пане Редакторе!

Пробачте, що звертаюся до Вас і турбую Вас моїм проханням. На руки голови Патронату на Торонто п. Євгена Бориса, я переслав в 1979 р. суму \$ 50.00 (п'ятдесят дол.) як передплату на 9-й і 10-й томи ЕУ-2.

Рівночасно написав листа в справі Українського Драматичного Ансамблю «Заграва» в Торонті. В листі, як член основник «Заграва» і член передплатник ЕУ-2 – просив Редакцію згадати про «Заграву» під Б/Т (Торонто). В листі, подаючи засновників «Заграви», пропустив одного члена – Михайла Ляльку. Прошу ласкаво дописати ще й його (Михайла Ляльку).

Щиро-сердечно буду вдячний. Щиро вітаю Вас на важній праці. Хай Всевишній наділить Вас ласкою.

Остаю з належною до Вас пошаною
А. Ільків
Торонто

1983 рік

Документ № 234

15 вересня 1983

Високоповажаний Пан
Сотник Богдан Бігус
Іслінгтон

Дорогий Колего,

Я вже повернувся до Сарселю і сиджу в буденній праці, а додатково думаю про приватну творчість – «Мені 85» і другий том АЕУ-2. Про це за деякий час буду писати, а тут лише прохаю Вашої допомоги у справі одної силуетки – про Дмитра Івановича Палієва.

З Дмитром Івановичем ми знакомі з 1934 р. – ближче з осені 1939 р. Силуета про Дмитра Івановича буде мати яких 3 до 4 стор. машинопису. Я її тепер препарую, а Вас, або і інших друзів прохаю

про короткі вияснення, які придадуться мені.

1) Яка була військова ранга Дмитра?

2) Він був в штабі і був адютантом генерала Фрайтага. Як пост, який займав Дмитро, називався урядово?

3) І найважливіше. На контролю Дивізії приїхав Гімлер. Коли? Тоді мав Дмитро сказати (він сидів при головному столі) «щось таке, що при такій політиці німців на Сході – вони війну програють». Фрайтаг і інші вищі старшини задубіли зі страху, а Гімлер вимагав від Палієва ближчого пояснення і його дістав. Після цього інциденту Паліїв перестав бути адютантом генерала. Чи все це є правдиве, чи пів-правдиве, чи байка? В матеріялах, яке публікувало Братство – це десь знаходиться.

4) Який пост займав Дмитро, коли пішов на фронт?

5) Коли його останньо бачили?

Ось і все – при допомозі телефонічних запитів і Ваших матеріялів не буде Вам трудно відповісти на мої питання.

З гори за це сердечно дякую і шлю уклони Пані, привіти Дружам!

Ваш
В. Кубійович

Документ № 235

15 вересня 1983

Редакції

Дорогий Омеляне Яковичу!

З Бад-Верісгофену – я писав до Вашої Пані і Вас, і згадував, що писатиму у справі силуеток, якими тепер займаюся. Звичайно це побічна робота, бо треба присвятити багато часу на обі ЕУ.

Одною силуетою є силуета про Василя Омеляновича. Представляю його постать так як її бачу по 10-ках років. Не посилаю Вам моєї силуети на рецензію – хай би вона не втратила характеру, який я її дав. Але мені треба устійнити деякі неясні для мене факти. Ставлю їх через в черзі і прошу їх конкретно пояснити.

1) 1942 р. був тиск д-ра Феля, щоби Василь перебував постійно в Кракові; до цього дійшов і тиск С Д, яке ніколи не довірювало католицькому націоналістові і «чорному духові». Мій запит – коли Василь був примушений виїхати зі Львова і осісти в Кракові? Мабуть, осінню 1942. Можливо, що його виїзд зі Львова був милий і декому з українських уцекістів, але я про це писати не хочу.

2) Василь в часі свого побуту в Кракові не міг себе найти, і терпів. Часто вишукував собі роботу. Між іншим – він зорганізував

мале бюро, яке збирало в терені матеріяли про місцеву проблема-тику, слідкував за всіма подіями тощо. В цьому бюрі працювала д-р Бурачинська і п. Лепківна (яке ім'я?). Василь також резервував собі впливи на редакцію «Краківських Вістей». Чи маєте до цього якісь зауваження? – але – повторюю силует про Василя може мати найбільше 4-ри стор. машинопису.

3) І в Кракові німецька влада дивилася підозріло на працю Василя в УЦК. Я не пам'ятаю, чи це був тиск Тюрка, чи Вайнравха, чи СД, щоби Василь покинув і працю в УЦК. Тоді я запитав Вайнравха, чи він має щось проти праці Василя в Українському Видавництві. Чи Ви не знаєте коли це було? По моему – на поч. 1944. Чи так? Які функції Василя у Видавництві? Його праця була вельми не-скоординована і нервова; в цьому часі видно було у нього прояви нервової недуги. Все це було спричинене неможливістю праці в Галичині

4) Пізнім літом 1944 – ми евакуювали Укр. Видавництво з Кракова і з Криниці до Відня. Мабуть, тоді переїхав і до Відня Василь. Чи він мав у Відні якусь ділянку праці? Я з ним дуже рідко зустрічався. Мабуть, від Вас знаю, що Василь вже у Відні лікувався в якійсь клініці для нервово хворих.

5) На весну 1945 переїхав Василь з Відня до Авкірху і тоді ми часто бачилися. Але частіше Василь перебував у Мюнхені, де, мабуть, мав і мешкання. Разом з Данилевичем – він займався українською участю різних міжнародних організацій, мав добрі зв'язки з визначними єзуїтами, і т.д. Але про це я писати не буду, бо я пишу лише про наші зв'язки, а ділових зв'язків в тому часі не було, (я поринув тоді в працю над НТШ). В тому часі Василь мав дивні проекти женячки, але про це писати не буду. Швидко він нав'язав зв'язки з Владикою Бучком.

6) Коли стан Василя погіршився, і коли ми його примістили на постійний побут в клініці для нервово хворих (яка це була клініка, мабуть, університету).

7) В котрому місяці, або і дні прийшло до трагічного щезнення Василя? На це Ви можете дуже швидко відповісти і про це я дуже прошу.

Ви згадували, Омеляне Яковичу в розмові з Танасом, що в ЕУ-2 треба би дати гасло «Гурт». Нам не видається, щоби це було доцільне. Але ситячи над силуетами – я подумав і обговорював це з Танасом, що в одній з них можна би згадати і «Гурт». В якій силуеті? Може при силуеті Палієва, а може про Шлемкевича? Я радше гадаю, що при силуеті Палієва, хоча його співпраця швидко обірвалася – з причини його смерти. Що мали би ми писати про «Гурт»? Я не оформую цього остаточно, але це могло би бути так.

В праці УЦК я натрапляв на низку проблем – проблем делікатних і політичних, які вимагали спільного обговорення і допомоги інших. Треба було мати для праці якусь політичну базу. Такою мав би бути «Гурт» зближених до себе політично і персонально осіб. Найбільше до створення такого «Гурту» долучився Дмитро Іванович, але політично його оформлював радше Микола Шлемкевич. Це все можна ще інакше оформити, але треба устійнити склад «Гурта» і не пропустити нікого. До «Гурта» належали націоналісти з ФНЄ – Паліїв, Шлемкевич, Волинець; католицький націоналіст Глібовицький і близький йому Омелян Якович, а в деякій мірі і Михайло Добрянський; згодом належав і Танас Іванович. Запити: коли приблизно постав «Гурт» (мабуть 1942 р.)? Чи належав до нього Юрій Полянський? Чи згадувати Кохана? «Гурт» діяв і після ліквідації УЦК, аж до повного розпорошення по світі. Але все він гуртував особи, які почували себе близькими і допомагали собі.

Повторяю, що це груба чернетка, і буду вдячний за зауваження до нього. Але, зокрема, буду вдячний за поставлені мною конкретні запити.

Які у Вас новини, чи хочете ліквідувати Вашу посілість? Буду вдячний за вістку.

В. Кубійович

Документ № 236

21 вересня 1983

Силюети

Високоповажний Пан

Редактор Михайло Добрянський

Лондон, Великобританія

Дорогий Михайле!

Мабуть, Ти одержав мого листа з Бад-Верісгофену, в поворотній дорозі підвіз мене з Б.В. до Мюнхену Танас, і ми заїхали на «наші села» Франкенгофен і Авкірх, я відвідав моїх господарів і привітав від Тебе хату, в якій ви втрійку жили і де я Вас часто відвідував. Бувало колись. А жив там і Микола Шлемкевич, і Василь Глібовицький, і Ю. Полянський, і Омелько Тарнавський... Спогади... Може, тепер ще більше маркентні, бо я під впливом Івана Максимовича Кошелівця рішився написати «Силюети» якихсь десяти осіб.

Моє рішення не було продумане, бо це забирає у мене надто багато часу, і інколи треба заглянути і до моїх – зокрема – К. Паньківського споминів.

1. У цих спогадах мені неясні кілька пунктів, і про їх в'яснення Тебе прохаю. При силюеті про Дмитра Палієва я вперше згадую про гурт. Так загально, що важливіші справи УЦК (і згодом) ми обговорювали в гурті близьких осіб. Але і при цьому обережному формулюванні цікавить, в якому році постав гурт? В 1942? Хто до нього належав, я пам'ятаю; все-таки чи належав Юрій Полянський (про Кохана я не хочу згадувати). Чи можна сказати, що промотором гурту був Дмитро Іванович, а його ідеологом Микола Шлемкевич? Може, маєш ще інші зауваження?

2. В силюеті про Василя Глібовицького неясні мені дати: він на наказ наших зверхників мусів покинути Львів; це було десь в кінці 1942. Але в 1943 він мусів покинути і Краківський пост (перейшов до Українського Видавництва). Коли це було докладніше? Може, на весні 1943? Якщо так, то у Видавництві він був аж до його евакуації до Відня – пізнім літом 1943?

Чи Ти бачив передрук книжки Паньківського «Під німецькою окупацією»? Це добра, дуже добра праця, і властиво писати мені (якщо був би час) її частину «Історії УЦК» – зайве. А яка Твоя думка?

Але, якщо Бог дасть (написати друге поширене видання «Мені 70» (новий заголовок «А мені 85»), я хотів би.

Які новини у Тебе? Одержати від Тебе листа буде приємно.

У мене надто багато турбот, але ще йде, зі здоров'ям більш-менш в порядку, а це головне.

Дуже сердечно Тебе вітаю
проф. д-р Володимир Кубійович

Документ № 237

30 вересня 1983

*Високоповажний Пан
Редактор Іван Кошелівець
Мюнхен, Німеччина*

Дорогий Іване Максимовичу!

Слідком за нашою розмовою телефоном, я взявся за дальшу роботу над «Силюетами» і посилаю тепер першу їх частину. Це такі «Силюети»:

Юзеф Вонсовіч

Василь Глібовицький

Іван Крип'якевич

Василь Сімович

Збірна силюета. Українські професори в Кракові.

Так, як Ти хотів, посилаю по 2 примірники кожної «Силюети»:

один з нанесеними мною поправками, другий без них. Разом це дає 40 сторінок машинопису. Я мав би ще послати 4 індивідуальні силюети і одну збірку та деякі вступні міркування («Заспів»), який Ти можеш сильно покреслити. Разом це було б 60–65 сторінок машинопису. Другу посилку вишлю, мабуть, 4. 10; а якщо ні, все буде переписане 4 і 6 (?). Я мав з цими «Силюетами» більше роботи, ніж думав і вислідами я не задоволений. Але це не є гасла, в яких зміст – величина окремих гасел мусить бути додержана в пропорції до значення тієї чи тієї особи. Є часто «приватні» гасла – як Юзьо Вонсовіч. Але кінчаю на цьому і більшу самокритику вишлю Тобі в останній посилці. Звичайно, буду дуже вдячний Тобі (і Пані Еммі!) за критичні зауваження. А тепер кілька слів до ЕУ-2. Посилаю сьогодні ревізію 45 зошит. Маю надію, що Танас «витисне» з друкарні 9 том. Працюємо над кількома гаслами на «Х» (у Тебе є Хрущов) і над «Ц». Я був би Тобі вдячний, якщо б Ти відіслав ці гасла «Ц» (ще деякі пришлю), які є у Тебе на редакції. Гасла на «Ц» (це 46 і початок 47) хотілось би дати до складу десь в листопаді.

Дуже сердечно вітаю Тебе і Пані Емму.
Твій В. Кубійович

Документ № 238

12 жовтня 1983

*Високоповажаний Пан
Іван М. Кошелівець
Мюнхен*

Дорогий Іване Максимовичу,

Врешті посилаю останню силюетку про Костя Паськівського. Це найдовша силюета і я не є нею вдоволений. Вона задовга, може, зайве писати про його батька; за багато про У.Ц.К. І все-таки картина Костя П. може й не виходить (краще було би про нього розказувати при коньячку). Але його мемуари – велике діло (а в краю він був неписьменний). Якщо силюетку дещо скоротити – може, буде й добре. Я далі думаю, що за деякий час треба би мені поширити ці силюетки і доповнити деякими постаттями та зробити з них окрему частину «Мені 85» (якщо Бог дозволить).

У справі «Ц» буду ще писати. Пришли те, що маєш (декілька гасел, прим. «Цукрова промисловість» додаю згодом). Було би добре, щоби в листопаді пішло «Ц» до складу. А що друкарня робить з рештою гасел на «Х» (перепрошую – а С. Хрущов?).

Дуже сердечно вітаю Тебе і Пані Емму
Твій В. Кубійович

1984 рік

Документ № 239

1 серпня 1984

До Хвальної Редакції
Енциклопедії Українознавства
у Сарсель, Франція

Вельмишановна Пані Янів!

Саме одержала 2 листи з Нью-Йорку від мого стрічного брата Д-ра Михайла Цегельського, до якого зверталася п-і Ганна Коренець з Нью-Йорку в справі свого мого батька о. Д-ра Ігнатія Цегельського, яке Ви потребуєте, щоби долучити до гасла ЕУ.

Мені дивно, чому Ви зразу не звернули в тій справі до мене. Ви мали мій адрес, тому що я вислала Вам 22. XI. 1983 р. лист з датами про мого батька о. Д-ра Ігнатія і мого діда о. Шамб. Михайла. Я ніколи не дістала від Вас потвердження одержання того листа, але з даним про мого батька, які пані Корецька виписала могому стрічному братові Др. Михайлови, я вношу, що вона їх дістала від Вас, і які я Вам подала.

В тому листі висилаю Вам дві знімки мого батька, які Він прислав мені ще за свого життя.

Одна з молодших літ у священничій кольоратці – правдоподібно роблена до диплому його докторату (з правої сторони підпис-печатка), друга – у цивільному ковпірці з краваткою, робилась за більшовицької окупації на кілька літ перед смертю, робилась аматором.

Дуже шкода, що під час ревізії НКВД пропала знімка мого батька з часів його навчання в Богословській Академії у Львові. Це була дуже добра знімка.

Після використання прошу ласкаво звернути мені ті знімки. Для вигоди долучаю конверту з моєю адресою.

Остаю з пошаною
Неоніла Цегельська Дмитрук
жінка о. Євгена Дмитрука
довголіта учителька гри на фортепіано
в Лемонті і Едмонтоні, член укр.
Муз. тов. Альберти, член Allearte Music
Teacher Assotiation, член Вестканадської асоціації учителів музики

Документ № 240

27 жовтня 1984

Вн. Софія Янів
Сарсель

Дорога Подруго!

Вчора одержала Вашого листа і копію статті Гільдебранта про Архипенка. Дуже, я дуже Вам дякую. Я дуже втішилася, бо не мала великої надії це дістати та ще в українській мові. За Вашою порадою я звернулася сьогодні до маєстра Гординського, і він обіцяв вислати копію статті Голубця. За це Вам рівно ж дуже вдячна.

15 листопада маю семінар, який переводжу на тему ранніх років Архипенка і впливу кубізму, а до кінця грудня мушу скінчити дослідну працю на цю тему.

Щодо його українства в Укр. університеті мала проблеми, бо тільки таким його уважають, і каталоги його канадських виставок також пишуть про нього як українця. Дещо інакше виглядає справа в Американських виданнях спеціально давніших. В новіших пишуть, що він українець без причіпки Росії (Ukrainian artist from Russia або born in Ukraine, Russia), як часто зустрічаю у старих виданнях. Катерина Майкельсен, яка оборонила докторську працю на тему Архипенка у праці вживає Ukraine, Russia, але вже кілька років пізніше у мистецьких журналах виразно називає його українцем.

Ще раз дуже дякую.

Вітаю пл. привітом
Дарка Даревич

Документ № 241

22 листопада 1984

Дорогий Володимире Михайловичу!

Дуже дякую за Вашого листа від 8 ц. м., за «Записки у справі конференції редколегії АЕУ-2» та за чека за жовтень ц. р., який я зараз заніс до кредитівки. Тим разом обтягнув я на Вашу фундацію за два місяці, бо я не дістав чека за серпень. Не знаю, що з чеком сталося, а може, проф. Жуковський допомогє вияснити справу. Вкладкову книжочку залишив я в кредитівці, бо від коли вони дістали компютер, не мають ще досвіду як ним послуговуватися, і вони трудніше орієнтуються ніж без компютера. Зіставив я там книжочку для узгіднення і з кінцем року пішлю Вам витяг Вашого

конта. Добре, що Ви утривали на папері труднощі з редколегією АЕУ-2, Дуже з Вами співчуваю, бо це неприємні переживання, але також Вас подивляю, що помимо всіх труднощів, непорозумінь і т. д., закінчуєте кредо «докласти зусиль, щоб найскорше появився том 2».

Це ще один Ваш великий позитив, що дбаєте про АЕУ, хоч на редконференціях такі нетакти чи непорозуміння, які Вас болять.

Шафранюки заповідали в часописах і по радіо, що Ви відкриватимете виставку картин Ярослави Кіналь і тому прийшло д. багато людей, заповнили всі залі, а коли довідалися, що Ви не можете прибути, то було велике розчаровання і багато знайомих просили Вас привітати.

Найважливіше, щоб ви не перенималися, забули про всі ці неполадки, і свої зусилля спрямували на творчу працю, яку ми всі так дуже цінуємо.

А на бенкеті, то дійсно був Ваш тріумф, так дуже радісно Вас всі вітали, а оплескам не було кінця. Це ще один доказ як ми всі Вас дуже цінуємо, бо Ви нам усім дуже потрібні, і тому дай Вам Боже ще багато радісних творчих років.

Мелько не відзивається, не знаю чи він вже вдома, чи в шпиталі. Богдан приготував виставку образів п. Кіналь в Монреалі, які зісталися з виставки у нас.

Пересилаю у прилозі копії листів: 1) до Веншова 1 ц. м., 2) до Лупула 7 ц. м., 3) до д-р Войчишина 14 ц. м.

Пересилаю дуже сердечні поздоровлення від нас всіх прошу забути за всі погані переживання, а більше думати про приємні хвилини, які ми спільно пережили.

Ваш Євген Ф. Борис
патронат осередку Наукового товариства ім. Шевченка у Канаді

Документ № 242

29 листопада 1984

Високоповажний Пан
Д-р Генадій Шульц
Мюнхен, Німеччина

Дорогий Генадію Гайнріховичу!

Дуже сердечно дякую Вам за Ваш лист. Саме я хотів до Вас писати, бо давно я вже не мав вісток від Вас. Подивляю Вашу силу волі і витривалість. Дай Боже, витримати – говорилося інколи у нас. Але подивляю Вас і тому, що Ви ще будучи реконвалесцен-

том пам'ятаєте про енциклопедичні діла. Кілька інформацій. На фронті ЕУ-2 таке: появился 46 зошит (я одержав поки що провізоричний), в якому останнє гасло: Цигани. Складають решту гасел на «Ц» і гасла на «Ч»; вони увійдуть до 47 і на початок 48. Підготовляю списки гасел на останні літери (Ш, Щ, Ю, Я), які виповнять решту 48 і початок 49. Зближаємося до кінця. Решта 49 зошита і частина 50 буде виповнена Доповненнями.

Появився I том АЕУ-2. Видавництво повинно Вам його вислати. Було врочисте прийняття в Університеті в Торонто з okazji появи цього твору. Працюємо над 2 томом, до якого увійдуть і Ваші цінні гасла.

З моїм здоров'ям – дещо важкувато – я розпочав 85 рік. І працювати трудніше. Але ще тягну. Серед гасел на «Ч» є Вами написане гасло «Чума». Не можу його відшукати; може, маєте фотокопію? Якщо так, то пришліть з Вашої ласки.

Дуже сердечно Вас вітаю і бажаю сил і здоров'я. Уклони Пані.

Проф. д-р Володимир Кубійович

1985 рік

Документ № 243

16 березня 1985

*Вп. Софія Янів
Сарсель*

Дорога Соню!

Подивилася я на дату Твого листа і стало мені трохи прикро, що так пізно відписую, при тому не відповідаю на всі Твої питання і справи. Пишу на те, щоб ти знала, що я не відложила Твого листа на дно шуфляди (чи шухляди).

Перше це справа Шухевичів. Дуже просимо прислати нам те, що маєте про Володимира Шухевича. Ми тепер збираємо різні фамілійні інформації і, можливо, могли б доповнити те що маєш деякими даними. Про Йосипа Шухевича маємо деякі інформації, особливо статтю Івана Франка з дуже цікавою історією цього нашого предка. Про Герміну з Любовичів Шухевич я постараюся написати чи подати інформації. Маю інтерв'ю з нею, яке перевела і видрукувала в «Жінці» Г. Федак-Шепарович, і ще деякі дані. Не є я певна чи дістану дату народження, а дату смерті пам'ятаю, бо це було у грудні 1939 р.

Що ж до інших Шухевичів, то був ще Юрій – брат Романа, якого большевики замордували і його мама найшла між трупами на Лонцкого, він був тенор, співав у квартеті, вчився в інституті. Його світлину можу дістати. Не знаю, чи хочеш про нього написати. Був ще один Володимир Шухевич, син Володимира, архітектор, який заслужився в боротьбі за Львів особливо, наскільки пам'ятаю, за пошту. Якщо це придасться, то докладні короткі дані візьму від його дочки, яка є на Фльоріді. Я маю там за два дні їхати і тоді її випитаю, незалежно чи це зужиеш.

Якщо йдеться про Ромка, то з родинної гордості звертаю Твою ласкаву увагу, що він є наш двоюродний брат, його батько Осип і моя мама – рідні, а з Унькою то він у третьому степені кривний. Я маю унікальну його світлину натуральну, якої копію тобі посилаю. Знаю, що є дуже мало його світлин, при тому переважно дуже невиразні. Чи знаєш певну дату його народження? Юрко знає, що це було в липні, бо Ромка був на шість місяців молодший, а вони від малого дуже дружили.

Якщо маєш докладну дату, то напиши.

Посилаю теж текст про Ірену Шухевич. Уяви собі, що її мама була сестрою мого діда Володимира, отже була з Шухевичів Величковських, а Ірина була з Величковських Шухевичева. Це так – на маргінесі. Посилаю текст, який написала її дочка Дарка Яримович, і світлину, яку вона мені дала (1910 рік).

Посилаю теж світлини моєї бабці, але я особисто воліла б, щоб в енциклопедії була та «в цивілю», а не в народньому строю. Посилаю теж світлини діда Шухевича. Можеш теж мати їх разом. На всякий випадок посилаю теж світлину цілої родини Володимира Шухевича. Не знаю чи придасться, але мусиш признати, що вона дуже гарна.

Янка Шапарович (Джусова) вже приготує світлину свого чоловіка, і тоді я Тобі пришлю разом з датою народження і смерті.

Усі світлини з підписами, наклеєними на обороті (ті які досі дістала) посилаю Тобі.

Я прийшла до переконання, що мене «робота любить» без взаїмності. Як, може, знаєш, я вже не є редактором «Нашого Життя», але праць маю масу. Працюю на неповний час в архіві УВАН-у (я вже їм сказала про те, що вони не посилають своїх видань до Вас, але який буде наслідок того, я не знаю). Там були і ще мають приїхати два хлопці-молодці (оба пластуни) з Канади, які мають обов'язок описати архіви і приготувати їх до мікрофільмування. Аж серце радується, що є такі молоді, які так багато знають і так дуже зацікавлені у всіх тих матеріялах. Крім того, я помагаю видати книжку В. Ревуцького про «Нескорених Березильців» – Й. Гірня-

ка і О. Добровольську. З тим маса клопотів і всякого заняття. Ага, ще про Тараса Шевченка (т. зв. вуйка Бобу) теж постараюся щось роздобути. Між іншим, він був одружений із сестринкою Соломії Крушельницької.

Відносно Крушельницьких, то чи Ти знаєш, що дочка Тараса-Чачі Маруся (її мама стефа Шушкевич) є у Львові визначною п'яністкою. Вийшли її дві плити: Ревуцького і Людкевича. Надіюся, що дістану.

Мушу кінчити, бо ще маю купу листів, а хочу їх нині надати.

Будьмо!!!

Твоя Уляна Старосольська

P. S. Не забудьте написати, що Роман Шухевич був знаменитим піаністом, вчився у свого вуйка Тараса і від нього взяв псевдо Тарас!!!

Дідо був одним із перших фотографів-аматорів, і я маю деякі його фамілійні прецікаві етнографічні світлини.

Шухевич Володимир (1850–1915), визначний гром. діяч, етнограф, педагог і публіцист. Д. чл. НТШ, родом з с. Тишківців Городенського пов., син о. Осипа Ш. З 1876 учитель сер. шкіл у Львові. Ініціатор і керівний чл. численних гром. установ у Львові, зокрема т-ва «Просвіта», Укр. Пед. Т-ва, засновник т-в «Руська Бесіда» (його гол. 1895–1910), «Боян» (1891) і Муз. Т-ва ім. М. Лисенка (1903–15), для якого збудував будинок. Член Дирекції Забезпеченового тов. «Дністер».

Засновник і ред. (1890–95) дитячого журн. «Дзвінок», автор і видавець дитячих кн. і читанок, ред. газ. «Учитель» (1893–95), співр. «Зорі», «Діла», «Руської читанки» та ін.

Вислідом його студій (понад 20 р.) є цінна праця «Гуцульщина» вид. НТШ (Л. 1897–1908), і поль. мовою (1902–1908) вид. Музею ім. Дзедушицьких.

Був одним з перших фотографів-аматорів ще у ХІХ ст. Більшість знімків у «Гуцульщині» робив Ш.

Збирав (разом з графом В. Дзедушицьким і дир. Л. Вежбіцьким) етногр. матеріяли і мист. предмети домашнього промислу на Гуцульщині. Влаштував у музеї ім. Дзедушицьких природничо-етногр. відділ і був його кустосом. Про «Гуцульщину» писали: І. Франко (в укр. і нім. мовах), Ф. Вовк, В. Гнатюк і ін. Були теж відгуки в поль., рос. і чеській (Ф. Ржегорж), англ. і ін. мовах.

Користувалися «Гуцульщиною» Л. Українка («Л. пісня»), М. Коцюбинський («Тіні забутих предків»). Ш. чимало зробив для поширення укр. культури за кордоном і у Львові. Організував і провадив подорож (прогулянку) 165 українців з Галичини на Ювілейну

Крайову Виставку в Празі в 1891 р., де зустрічався з чеським етнографом Ф. Ржегоржом. Організував приїзд чеських соколів до Львова (1892), влаштував етногр. похід на Високому Замку (1887, з нагоди приїзду архикн. Рудольфа) й етногр. відділ на Крайовій виставі у Львові (1894). Організував, провадив і фотографував перевезення домовини Маркіяна Шашкевича з Підлісся до Львова (1893). Влаштував ювілей М. Лисенка з його участю у Львові (1903), а у 1912 р. виступив на похороні композитора у Києві. Влаштував ювілей Т. Шевченка у Львові (1914 р.)

Був чл. Етногр. Тов-ва Чехословащини (1903) і Австрійського Товариства Народознавства (1901). Свою етнографічну збірку передав Нац. Музеєві у Львові. Особливо цинив зв'язки Галичини з Придніпрянщиною, куди їздив враз з чл. родини, перевозив забронені там друковані речі, а теж гостив приїжджих зі сх. України вчених, студентів тощо.

Документ № 244

6 грудня 1985

*Вп. Софія Янів
Сарсель*

Дорога Соно!

Як бачиш, я зробила мале «гара-кірі» статті про мого діда Шухевича. Скажу правду, що коли читаю, а теж пригадую розповіді про те все, що він робив, то не можу з дива вийти. Бо крім того «публічного» життя ще плекав сад-город полював, їздив фірою з родиною на вакації до підлютого ітд. ітд.

Можливо, що я повинна була робити тільки зауваження, а лишити Тобі для поправки, зміни чи вставки, але постараюся в'яяснити що і чому я зробила:

- 1) Я додала, що він був членом Дирекції «Дністра».
- 2) Я додала рік видання польської «Гуцульщини».
- 3) Я переставила абзац про те, що він збирав разом з Дзедушицьким предметів нар. мист., бо так складалося вражіння, що він разом з ними збирав матеріали до «Гуцульщини». Залучую копію вступної статті до «Гуцульщини» де дідо в'яяснює, що збирав сам.
- 4) Я додала речення про рецензії і відгуки на «Гуцульщину», а теж про те, що нею користувалися Л. Українка і М. Коцюбинський. Буду рада, як це лишиш.
- 5) Конечно треба подати замість прогульки «Бояна» – подорож 165 галичан. Про це поміщено в Православному Календарі за 1982 р. ст. 130 статтю п. н. «Подорож українців на Празьку Ювілей-

ну Виставку» автор Мн. Пастушенко. Думаю теж, що перевезення домовини Шашкевича, ювілей Лисенка у Львові – це, особливо на ті часи, важливе. Також я додала, що був членом Етн. Тов. Чехосл. і Авст. Тов. Народознавства.

Залучую Тобі: Вступну статтю з «Гуцульщини», Статтю про В. Шухевича з календаря «Нашого Слова» за 1985 р.

Стільки про нашого діда.

Про Герміну я тільки додала б, що їздила теж з групою до Праги у 1891 р. Між іншим, я бачила у якомусь прастарому календарі, мабуть, «Просвіти» світлину з цієї подорожі з перекрученими підписами: помішали бабцю, здається, з Кобринською, а діда – з Трильовським. Шкода, що я не зробила відбитки.

Далі: дата смерти Герміни Шухевич 1939 р. В день її похорону арештували тата.

Микола Шухевич – це рідний брат мого Діда (наймолодший). За Першої світової був вивезений враз з іншими закладниками на Сибір. Жаль, що не пам'ятаю, де був.

Тарас Шухевич нар. 1885, см. 1950 у Львові. Між іншим, учив Ромка Шухевича, який і він взяв собі псевдо від імені свого вуйка і учителя. Ромко був добрим п'яністом.

Ще був син Шухевичів Володимир, архітект нар. 1883 – помер в Югославії, мабуть, 1943. Я спробую ще довідатися чогось про нього від дочки.

Зле є з Романом Шухевичем. Його син живе в Чикаго, мама Сабіна померла. Давніше вони мені писали. Тепер я звернулася до сина за посередництвом п. Струтинської, яка живе в Чикаго і знала Сабіну (Мабуть, Ромко працював з її чоловіком). Вона навіть була на похороні Сабіни і я від неї і подала адресу Сарселю та просила, щоб цей Андрій, а властиво вже Ендрю, написав, що знає про батька. Я тепер знову була в Чикаго і знову її просила, щоб йому пригадати. Він якраз перепровадився, але вона мала телефон і, надіюся, що його придусить.

Відносно Марусі Крушельницької, то я, врешті, дістала (від Ревуцького) плиту з творами Ревуцького. У Ольки Зеленої бачила плиту з творами Людкевича. Шані писав, що тепер було про Марусю в телевізії і що вона давала речіталь на 80-ліття Миколи Колеси (Шаня внук давав квіти і сказав потім до Номі, що тітка Маруся добре грала, а я дуже гарно виглядав). Як щось більше довідаюся, напишу. Знаю, що після Львівської консерваторії вчив її в Москві Нойгавз. Тепер вона вчить у Львові. Буду мати її «знімок», але ще з перед 10 років, як буду мати пришлю. Я завтра зроблю копію з напису на обкладинці пластинки і пішлю. Більше гріхів собі не пригадую, а дуже хочу спати.

Твоя Уляна Старосольська

Документ № 245

1 грудня 1985

Високоповажаний Пане Доктор!

Прогавивши нагоду побачитися з Вами, звертаюся до Вас з проханням, помістити в додатковому числі ЕУ. біографію мого батька. Свого часу Ви одержали її від сестри Г. Сосенко з Америки, або можливо й від мами. Бракувала там тільки світлина батька, яку нам недавно вдалося роздобути.

Залучаю дві фотографії, бо не знаю, котра буде краще відповідати.

З правдивою до Вас пошаною
Софія Гринюк-Сивенька
Лідкомб

Біографія. інж. С. Гринюка

Степан Гринюк нар. в Сокалі (1873 року?) в родині будівничого, Максима і Катерини з роду Берецьких. С. Гринюк за фахом архітектор і інженер комунікації. Був вивезений з дружиною москалями весною 1915 року. Опинився в Києві (у Львові займав високе становище в «Намісництві» – Львів).

Як спосібний фахівець дістав державну працю від російського уряду при будові мосту через Дніпро.

В Києві побудував власним коштом дерев'яну церковцю, куди придбав католицького священника отця Шепанюка, правдоподібно також закладника. З приходом більшовиків був переслідуваний, а в 1924 році був арештований і потерпів знущання у в'язниці, що було причиною його смерті по кількох місяцях у Львові, куди стягнули його давні приятелі своїм коштом. Помер у Львові в травні 1925 року.

Згадка про церкву, побудовану в «гуцульському стилі», є в журналі «Нотатки з Мистецтва», який виходить у Філядельфії (М. Дмитренко «Згадки про мистця-вчителя», травень 1972, ч. 12 сторона 41).

Література

1. Балабушка В. Європейські традиції в культурі Чернігова // Українська культура: перспективи євроінтеграції. Інноваційні процеси в сучасній культурі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / КНУКіМ. Київ, 2016.
2. Безноско А., Сторожик І. Поява автоматизації в харчовій промисловості України // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті: Матеріали 82-ї Міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів / НУХТ. Київ, 2016. Ч. 4.
3. Білецький М. Внесок Володимира Кубійовича в дослідження сфери послуг в «Енциклопедії українознавства» // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер.: Географія і сучасність. 2015. Вип. 19 (33). С. 84–91.
4. Бондарчук Т. Соціально-економічні наслідки протекціонізму для господарства України (кінець XIX – початок XX ст.) // Український соціум. 2013. № 4 (47). С. 44–49.
5. Борчук С. Перша українська модерна енциклопедія: структура видання і зміст // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2014. Вип. 41. С. 274–280.
6. Борчук С. Українська енциклопедична традиція XX ст.: проекти, виконавці, перспективи дослідження: Автореф. ... дис. д-ра істор. наук / Інститут історії України НАН України. Переяслав-Хмельницький, 2015.
7. Бурім Д., Кучерук О., Маврін О. Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України. Київ, 2007.
8. Вертій О. Діалектика формування національних основоположних підстав сучасного народознавства та літературознавства // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. 2016. № 2 (34). С. 277–293.

9. Гель І. Декілька слів до львівського видання Енциклопедії Українознавства // Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ-2) / НТШ у Львові; перевид. Львів, 1993. Т. 1. С. 5–9.
10. Глущик С., Дияк О., Шевчук С. Сучасні ділові папери. Київ, 2008.
11. Гуменюк О. Взаємини радянської влади і церкви на західноукраїнських землях у 1939–1941 роках // Історико-політичні проблеми сучасного світу: Зб. наук. ст. 2011. Т. 23–24. С. 135–139.
12. Демиденко Т. Маловідомі сторінки з історії української енциклопедистики: спроба відродження проекту «УРЕ» у 1944–1947 рр. // Український історичний збірник. 2009. Вип. 12. С. 215–224.
13. Дибчук Л. Внесок української діаспори Канади й країн Латинської Америки в розвиток економіки і культури незалежної України (1991–2005): Автореф. ... дис. канд. істор. наук / Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова. Київ, 2006.
14. Енциклопедія українознавства: загальна частина: у 3-х т. / Гол. ред. В. Кубійович. Наукове товариство ім. Шевченка Мюнхен; Нью-Йорк, 1949–1952.
15. Енциклопедія українознавства: Словникова частина: в 10-ти т. / Гол. ред. В. Кубійович, А. Жуковський; Наукове товариство ім. Шевченка. Париж; Нью-Йорк, 1954–1985.
16. Енциклопедія українознавства. Словникова частина. Доповнення. Т. 11 / Гол. ред. А. Жуковський. Париж; Нью-Йорк, 1995.
17. Єфіменко Г., Кульчицький С. Кордони державні України // Енциклопедія Сучасної України. Т. 14 / Редкол.: І. Дзюба, М. Железняк та ін.; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2014. С. 457–463.
18. Железняк М. Слово про Вчителя // Енциклопедичний вісник України. 2014. Число 4–5. С. 5–12.
19. Жуковський А. «Енциклопедія українознавства» // Енциклопедичний вісник України. 2009. Число 1. С. 14–22.
20. Жуковський А. Праця Володимира Кубійовича над виданням «Енциклопедії українознавства» // Будівничі НТШ й ІУД: Володимир Кубійович (1900–1985), Атанас Фіголь (1908–1993). Київ: «Обереги», 1998.
21. Кононенко П. Українознавство: монографія. Київ, 2005.

22. Конта Р. Наукові здобутки Зенона Кузелі як етнолога – члена Наукового товариства ім. Шевченка: діаспорна історіографія // Етнічна історія народів Європи. 2012. Вип. 37. С. 57–62.
23. Краснодемська І. Внесок вчених української діаспори європейських країн у розвиток українознавства: Автореф. ... дис. канд. істор. наук / Національний науково-дослідний інститут українознавства МОН України. Київ, 2010.
24. Кубійович В. Мені – 85. Париж; Нью-Йорк, 1985.
25. Кубійович В. Сучасні проблеми української науки // Сьогочасне й минуле: вісник українознавства. 1948. Вип. 1. С. 5–17.
26. Кубійович В., Маркусь В. Дві українські енциклопедії. Нью-Йорк, 1961.
27. Куза А. Культура лексикографічного видання: використання релігійної фразеології // Поліграфія і видавнича справа. 2007. Вип. 1 (45). С. 110–120.
28. Макар Ю. Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. 2007. Вип. 9. С. 9–19.
29. Методичні засади створення паперових і електронних енциклопедичних видань: посібник / Відп. ред. М. Железняк; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ: «Академперіодика», 2015.
30. Одарченко П. До історії дослідження українського народного одягу // Український народний одяг. Торонто, 1992.
31. Опацький І. Німецька військова адміністрація в Умані у 1918 р. (За матеріалами щоденника П. Ф. Курінного) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2016. Вип. 45. Т. 1. С. 192–195.
32. Павлюк І. Українськомовний літературно-інформаційний простір Полісся, Холмщини, Підляшшя (1917–1944) та Волині 1917–2000 років // Соціальні комунікації: теорія і практика. 2016. № 3. С. 13–18.
33. Панчук Г. Антропонімія Опілля: Автореф. ... дис. канд. філол. наук / Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 1999.
34. Передне слово // Енциклопедія українознавства. Мюнхен; Нью-Йорк, 1949.
35. Пилипчук Р., Фещенко Н. Енциклопедія українознавства: Про структуру, зміст та історію створення // Наука України

- у світовому інформаційному просторі. Вип. 12. Київ: «Академперіодика», 2015. С. 128–131.
36. Попович-Кузнецова Н. Епістолярна спадщина В. Кубійовича: документальна історія створення Енциклопедії Українознавства // Енциклопедичний вісник України. 2014. Число 4–5. С. 67–71.
 37. Романів О. Довгий, тернистий шлях українства до самопізнання // Енциклопедія українознавства. Словникова частина (ЕУ–2) / НТШ у Львові; перевид. Львів, 1993. Т. 1.
 38. Сенькусь Р. Англomовна енциклопедія України та її спадкоємець, <www.encyclopediaofukraine.com> // Енциклопедичний вісник України. 2009. Число 1. С. 23–26.
 39. Скляр В. Етнологічна складова сучасного українознавства // Українознавство. 2015. Вип. 55. С. 44–51.
 40. Смолій В., Боряк Г. Сучасна історична енциклопедистика: здобутки і перспективи розвитку // Вісник Національної академії наук України. 2015. № 3. С. 44–60.
 41. Стеблій Ф. Ярослав Ісаєвич – дослідник історії українського книговидання // Українська енциклопедистика. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика» / За ред. М. Железняка; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2014. С. 262–267.
 42. Ступарик Б., Моцюк В. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772–1939 рр.) / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. Коломия, 1995.
 43. Тимошик М. Історія видавничої справи. 2-ге вид. Київ: «Наша наука і культура», 2007.
 44. Украинский народъ въ его прошломъ и настоящемъ: Въ 2 т. / Под. ред. Ф. К. Волкова и др. С.-Петербургъ, 1914–1916.
 45. Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка за час від 25. 6. 1939 – 15. 3. 1949 р. Мюнхен, 1949. Ч. 75.
 46. Черемська О. Витоки Харківської філологічної школи і потєбнянські національно-мовні традиції // Українська мова. 2016. № 2. С. 92–111.
 47. Черниш Н. Нариси з історії української енциклопедичної справи. Київ, 2018.
 48. Шаблій О. Володимир Кубійович: формула життя і чину // Володимир Кубійович. Наукові праці. Париж; Львів: «Фенікс»; Українська академія друкарства, 1996.
 49. Шушківський А. Адміністративні одиниці України в «Ен-

- циклопедії Сучасної України» // Українська енциклопедистика. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Українська енциклопедистика» / За ред. М. Железняка; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. Київ, 2014. С. 201–204.
50. Encyclopedia of Ukraine: Vol. 1–5 / Edited by V. Kubijovych. Toronto; Buffalo; London, 1984–1993.
51. Internet Encyclopedia of Ukraine / Canadian Institute of Ukrainian Studies. 2001–2017. <http://encyclopediaofukraine.com>.

**З лабораторії творення
«Енциклопедії українознавства»**

Наукове видання
(монографія)

Відповідальне редагування: *М. Железняк*
Виготовлення оригінал-макета: *Р. Судик*

Підписано до друку 30.11.2018. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Гарнітура PT Serif.
Ум. друк. арк. 20,9. Обл.-вид. арк. 22,3.
Наклад 130 прим. Зам. № 144-2018.

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3484 від 19 травня 2009 р.

З лабораторії творення «Енциклопедії українознавства»

Дослідження присвячено вивченню досвіду підготовки «Енциклопедії українознавства» – фундаментальної праці української енциклопедистики й водночас важливої складової національної культурної спадщини.

У книзі представлено архівні матеріали, що свідчать про організацію роботи редакції «Енциклопедії українознавства» впродовж 1948–1985 років. Окрім цього, схарактеризовано «Енциклопедію українознавства» як окрему віху в українській енциклопедистиці; окреслено її як об'єкт наукових досліджень і джерельну базу для студій.

From the backstage work on the Encyclopedia of Ukraine

The research is devoted to the representation of the experience in creation of the *Encyclopedia of Ukraine* as a fundamental work of encyclopedic literature and at the same time as a significant part of the national heritage of culture. This book presents archival documents that describe the functioning of editorial board of the *Encyclopedia of Ukraine* during 1948–1985. In addition, the *Encyclopedia of Ukraine* is investigated as a stage in history of the encyclopedic-and-publishing activity in Ukraine; it is characterized as an object and a source for scientific studies.

